

Bismillahirrahmanirrahim

Izdavač
BZK Preporod Stolac

Za izdavača
Mensud Medar

Tehnički urednik
Ale Pužić

Design
Acid DTP studio Stolac

Naslovna strana
Angelus,
Žan Fransoa Mijje

Jasminko Šarac

Svijetlost Betlehema

Stolac, 2006. godine

*U dobu neznanja žena je privlačna ali joj se niko ne divi,
misle o njoj ali ona ne inspiriše. I vole je kao
slabiji pol, plašeći se njene snage.*

“Potom je (Isus) redom obilazio gradove i sela propovjedajući i navješćujući Evanđelje o kraljevstvu Božijem. S njime su bila Dvanestorica i neke žene koje bijahu iscjeljene od zlih duhova i bolesti: Marija koja se zove Magdalena, iz koje je bilo izašlo sedam zlih duhova, i Ivana, žena Huze, Herodova upravitelja, te Suzana i mnoge druge koje su im služile svojim imanjima.”

(Luka, 7-8)

Ne postoje promašeni životi, samo promašeni ljudi, mislio sam zagledan kroz prozor, sipila je sitna kiša, ona najteža, strpljiva, uporna, otkrivajući nataloženost u samim ljudima, dižući oblake sivih magli i u dušama. Preturao sam po starim stvarima u papirnom sanduku, što je ostao još iz rata, pepeljasto siv i sa nekoliko masnih mrlji, nakrivljenog poklopca, podsjećao je na umornog mornara koji je zadovoljan svakom lukom pod uslovom da ga se ostavi na miru. Tek, da ga se ne dira, ima svoj mir i smisao. Svijet svoj.

Nekoliko pisama u najlonskoj kesi, drvena lampa rezbarena rukom, ko zna čijom i aluminijska kašika za jelo, Van Gogov autoportret, reprodukcija. Pipajući rukom na dnu nađoh tamnosmeđu svesku debelih korica. Velika mrlja prolivene kafe bila je otisnuta poput pustog ostrva na prednju stranu. Na poledini zalijepljen cvijet, visibaba i trag žute uljane boje što je pravio svijetlu prugu cijelom dužinom izvijajući se poput duge. Otvorih. Bio je to dnevnik, znao sam za njega i dugo ga tražio, a poslije zaboravio. Pažljivo se zagledah u otvorenu svesku, bez nade, bez znatiželje, ali sa interesovanjem što boli. Dio je mene.

Pisalo je.

02.01.1995. god.

Kob. Riječ najgora za svaku ispovijest, najgora riječ za početak, jer je ta riječ živa i ne doseže kraj ni lako ni brzo, možda nikada. Kob. Hladna riječ, tvrda poput oborenog kamena. A loš učenjak je poput kamena palog na zelenu livadu, ne upija vodu, a i travu spriječava da dođe do blagotvornih kapljica. Ovo su Isusove riječi.

Zato je za svako neznanje nadmoćna snaga zle kobi, ljugava i ispružena

poput zmiје, uvučena neprimjetno i zloslutno u tamni procijep što je nastao između dvoje ljudi, napuklina između dvije duše što izmiče razumijevanju, pregrada nejasne spriječenosti.

Zla kob. Uvijek se uvlači neprimjetno i u početku je prepoznatljiva, jasna po sitnim povredama i ustalaslim lažima, otvorena za sve, za tešku mržnju i podlost bez dna što dolaze kasnije. Ali je odnos prema početnim stanjima tako vedro nehajan i bistro nemaran, potok života što teče lagodno kao svaka nježnost što živi u nadi da je nekoliko žutih listova na čistoj površini ne može zaprljati. Vanjsko i unutarnje podudaranje stvari još se održava, koliko - koliko, i još se osjeća potreba za nejasnom nadom, još sve nije prevareno. Oteto. Ali kad postane kasno za sve prizvuk sudbinskog se zaziva željno, nasumično i rastrzano, poraz mora imati smisao izvan nas, uporište u prastaraj snazi zla koja je uvijek tuđa. Zlo je uvijek tuđe. Dakako, sudbina postoji, ali ne kao štaka i pravdanje za vlastitu nemoć i tragalac se može suočiti sa tamom zla i dubinom Božanske predodređenosti, no sama sudbina nikada nije zla. Zato je Imam Ali kada je upitan o sudbini odgovorio: "Put mračan, zato ne hodajte njime. More duboko zato se ne spuštajte u nj. Božija tajna, zato se njome ne opterećujte."

Tama zla koja je princip otpora dobru i nikada i nigdje nema apsolutnost kao svoju punoću, dubina predodređenosti koja pominje ljudsku slobodnu volju i to isto predodređenje u daljinama preegzistentnog ugovora, sve to može naći zbiljsko razrješenje unutar Božanske tajnovitosti. Tek tada pitanje sudbine ne opterećuje, tek tada sudbina prestaje biti zla kob, urota protiv čovjeka. Ali je smisao u viši cilj života preduslov, jer svi problemi nastaju iz toga što se ovaj svijet precjenjuje, što se sve ovdje smješta. Božanska tajnovitost je nedosezljiva, nedokučiva.

Sve što možemo znati o Bogu jeste preko Njegovih Atributa i Njegovih Imena. Zato je savršeni Čovjek Božije Lice okrenuto ljudima i lice preko kojega čovjek spoznaje svog Boga. A ljubav među ljudima je od Njega, daleko od prirodnog i nagonskog, naklonost ima obzir i smisao u Višem.

Nešto je postojalo između dvoje ljudi, desilo se, rodilo, tek desilo se i više ne postoji. Ali ostaje dio nas ma koliko se zavaravali. Jer zaborav postoji samo u svijesti, u svjesnom odnosu spram stvari, koji uvijek gomila

utiske, usvaja novo koje istiskuje ono staro. Ali u duši cjelina svega ostaje očuvana.

Ne znam jesam li je volio. Da znam možda ništa ne bi ostalo zapisano, jer je doživljaj bio došao svom vrhuncu, sve se zaokružilo u smislenu cjelinu, iziviljeno je i nema košmara neostavarenosti koji tako željno ispisuje slova, nesebično, dajući oduška u zamišljanju onoga što se moglo desiti, a nije. Desilo se što je moglo da se desi, što je trebalo. Nema polovičnosti, nema nerješenosti, a ipak pišem, nema vatre neugaslog plamena, a ipak prelijevam mastilo sa jednog kraja papira na drugi. Čudno, ne liči na mene, pišem jedino kad moram i zato se ustručavam zvati to nadahnućem, bilo bi ružno. Sjećao sam se.

Bijelo Polje. Kob rata. Išao sam sivim puteljkom, tek pušten iz logora, martovsko predvečerje, još prohladno i svježije, prostiralo se nepregledno svo u širinama koje su sanjane iza gvozdених rešetaka, svo u daljinama koje je radala blizina svega što nam je nedostajalo u pretrpanim ćelijama. Sunčeva kugla je tonula svom smiraju, jarko žuta, gotovo krvavo, a u suto-nu bez zlatnog odsjaja. Grobna tišina u narandžastim odbljescima, tišina što boli. Dah rata se osjetio na svakom koraku, tiha užurbanost zamišljenih vojnika, starice nijemo i bojažljivo zagledane u plavo nebo kao da tamo traže znak kraja svih tegoba jednog vremena i neuredne dječije glave što unezvjereno izviruju po čoškovima. Kob rata, osjećaj koji postoji samo tada. Kao kad se suri jastreb nemilosrdno ustremľuje na golubicu što miruje na pustom crvenom krovu i sva priroda ćuti tren okrutnosti što je svaćija, sve je povezano tamnim nitima, sve je uvezano debelim užadima, i sve što postoji je i krivac i žrtva. Sve sapeto, sapleteno, sumnjićavo u grobnoj tišini, ledeni dah rata, dah smrti. Sve u gomili preživľavanja i nade, sve oći usmjerene ka nebu, svaka radosna sitnica na pijedastalu života, na tronu pobjedonosnog trijumfa. Jer samo u ratu ćovjek biva svjestan da u trenu moće izgubiti sve. Sjećanje je još svježije i neugaslo i mogu se nositi sa navalom slika i misli, ne opterećujem se zapitanošću, jer je misao o smislu sabľja iznad glave svake prošlosti. Spremna da odsjeće, da odstrani ono besmisleno što razara, da slomije ćašu gorćine i da se otrovi duše razaspu, predaju zemľi i tako obezvrijede, unište, unakaze.

Kob je najgora. Oblači i skida mnoge košuljice, ta zmija dodira njenog, ali joj je otrov uvijek isti, nerazumljivo razoran, uništavajući.

- Zdravo Jasminko! - vrati me iz zamišljenosti zvonki glas. Momak sa plavim kačketom na glavi, osmijeh mu je bezizražajan i otvoreno bezbojan, grimasa lica puna radosti bez unutrašnje dubine, bez smisla. Svakodnevna granatiranja su prestala, bar donekle i lica su radosna ili žele da budu takva. Možda se samo tako pokazuju i sebi i drugima, jer se u očima čita patnja i mutna uskovitlanost podozrenja što čeka pritajeno i poput lopova. Mnogi još ne vjeruju da se bliži kraj rata.

05.01.1995. god.

Kada se dvoje ljudi vole, muškarac i žena, najstrašnije je u toj ljubavi gledati potrebu za međusobnim uništavanjem, bez milosti, težnju za nadvladavanjem bez smisla, žudnju za borbom čiji nam je cilj skriven. Zacijelo, u ljubavi postoje i strašnije stvari, ali je smrt, ta sestra ljubavi, najteža za promatranje, najsmijelija za domišljanje, najzrelija da otvori vrata svake propasti. Osvetnička, zavjerenička mješavina ljubavi i mržnje kad se nema snage otići, niti želje oprostiti, kad se san prekida surovom stvarnošću prije ikakvog završetka, a java zadaje udarce od kojih oporavka nema.

Kob. Zmija koja svojim bešumnim hodom dolazi tiho, pritajeno, uvlačeći se u sve pore duše, i onda ugriza za srce. Nepovratno, uvijek je nepovratno. Zubi mogu biti izvađeni i otisak oslabljen, ali ožiljak nikad neće biti izbrisan. Rana zarasta, ali povreda ostaje i uvijek je veća i teža što je čovjek svjesniji namjere onoga koji ranjava. Zvao sam je Gracija.

Šetajući pored zapaljene crkve susreo sam je u predvečerje dotrajale samotnosti i mira koji je zavaravao sebe odgovorima, ne čekajući da pitanja budu postavljena, nekoliko crnih ptica je letjelo nebom. Kuće razorene granatama, daleki miris paljevine koji je neprestalno tu, obnavlja se uvijek svijež, srastao sa ljudima, čudili bi se da ga nema. Sunčevo rumenilo u daljini bilo je slabo, preslabo da se zagledam, ona se približavala. Kosa joj je bila svijetla, duga, i nehajno se obarala preko pravilnih ramena, oči nejasne

ali umilne, osmijeh zagonetno vedar. Ličila je na balerinu koja se stidi vlastite predstave, malo pogurena u hodu, blijeda i sjetna, gotovo stidljiva, ali pobjedničkog osmijeha, koji nije silazio sa usana. Nosila je plavu, široku košulju i pantalone, bijele papuče simpatično velike, odviše prostrane za malu, ljupku nogu. Stavih ruke u džepove pantalona dok je prolazila, ni sam ne znajući zašto.

- Zvaću te Gracija. - dobacih gledajući je.

- Nisam ti ja za to - okrenu se podsmješljivo, tek neznatno jače udarivši desnom papučom o betonski zid kraj ceste, a onda i sama stavi ruke u džepove pantalona i dalje se smijući. Gledao sam je dok se gubila u daljini nevino mašući glavom kao da se pita čime je zaslužila da bude uznemirena od drskog neznanca. Odgovor nisam ni sam imao, nekoliko mačaka je obilazilo oko smetlišta, stalno se vraćajući, jer je glad donedavno mučila i ljude, malo toga se bacalo. Gracija je u daljini već ličila na malu tačku što se kreće, nadao sam se da neće potpuno iščeznuti.

07.01.1995. god.

Već sam se uveliko navikao na novu sredinu. Kao student, nekih desetak godina prije rata, sjećam se, često bih iz voza promatrao bijelopoljsku kotlinu, jer bi se voz obavezno zaustavio na semaforu prije ulaska u Mostar. Promatrao bih zelena polja i visoki toranj crkve i šta da mi je neko rekao tada da ću deceniju poslije tu živjeti kao izbjeglica, šta da mi je neko pričao o novom staništu, budućem, dok su se oblaci spuštali na obronke Veleža? Šta bi bilo? Nije li baš zato rečeno u mudroj predaji: "Ne zapitkujte o onom što se još nije desilo budući da ste već zaokupljeni onim što se dešava." Samo mali broj ljudi može dosegnuti znanje o budućnosti i samo mali broj ga može nositi. Jer bi prosječnog čovjeka zaokupljenost poznatom budućnošću paralisala do te mjere da bi ono što se već dešava jednostavno prolazilo pored njega, vizija budućeg bi onemogućila život u sadašnjosti. Tome u prilog govori i sljedeća predaja: "Najčasniji čin plemenitog je njegova ravnodušnost prema onome što zna." Ravnodušnost, jer zna da je

znanje Božije i da bi svaka emocija povrijedila taj osjećaj cjeline, otvorila vrata za svaku uzornost sve do prijestolja oholosti. Jer mi znamo samo onoliko koliko nam je dato. Ravnodušnost prema onom što se zna je temelj svake spoznaje, ljestve za dalje napredovanje, a plemenita je po tom što plemenit čovjek dijeli i ništa ne pripisuje sebi. Čast je pak svjesnost o vlastitoj vrijednosti, ali na pravi način. Zato je najveća svjesnost o ljudskoj vrijednosti povezana sa nepripisivanjem te vrijednosti sebi, budući da je vrijednost čovjekova u njegovoj svjesnosti Boga. Logično da će to rezultirati ravnodušnošću prema onom što se zna, zato je u predaji ta ravnodušnost označena kao "čin", dakle djelo, jer ona djeluje na druge. Neuznošenjem, nehvaljenjem sebe.

Zato je i rečeno: "Propao je čovjek koji ne poznaje vrijednost svoju." Sve tri predaje su od Alija. Propast je čovjekova ako zanemari svoju primordijalnu prirodu, svoje nebesko porijeklo, svoj duh sačinjen od najprofinije svjetlosti. To je puna propast i sva druga stradanja su minorna u odnosu na nesvjesnost o vlastitoj vrijednosti, vrijednosti čovjeka kao Božijeg namjesnika na zemlji. Sve su propasti na ovome svijetu kratkotrajne i prolazne ali propast nepoznavanja sebe je najveća, jer to neznanje čovjek nosi sa sobom i nakon svijeta prolaznosti, cijela duševnost čovjeka preživljava u času smrti i odlazi zajedno s njim.

Lagano ustadoh (sjedio sam na stepenicama) i uputih se u obližnju kafanu. Bila je ružičastih zidova, sa dva velika prozora otmjena za prosječan ukus okoline. Drvene grede su bile poredane preko prozora cijelom dužinom, zaštita od granata, to je činilo unutrašnjost svake zgrade mračnijom i sablasnijom. Nekoliko vojnika je sjedilo za jednim stolom, iza šanka djevojka plavih očiju namazana kao lutka, posvuda ostaci od svijeća, nekoliko ih je bilo tek do pola dogorjelo. Dim je bio gust, pogledi umorni i teški, ali bez imalo očajanja, prijatna familijarnost koja se uvijek rađa u vrijeme velikih nesreća koje zbližavaju ljude. Paradoksalno, ali odnosi među ljudima su tada topliji i bliskiji nego ikad, jer neman je iznad svih glava i svako može biti pogođen, ukraden iz života, svako je izložen, bol je opšta i svačija i ona čini da i radost bude svačija. Za drugim stolom u uglu je sjedilo nekoliko ljudi, par djevojaka je stajalo za šankom, jedna je imala ogroman

bijeli cvijet u kosi, laskalo im je očito što su svi muškarci prema njima bacali poglede. Sjedoh za prazan sto, jedini preostali, i naručih kafu. Već smo imali "pravu" kafu, (donedavno se pila i ječmena, tako nešto treba probati i onaj ko nije bio u prilici, da pamti osjećaj u ustima, jedinstven i neponovljiv) naslonih se o rub prozora. Snježni obronci Veleža, vijugavi put u daljini i smrznute ptice, nisam gledao u svoj sto, pepeljara je puna opušaka. Plavooka djevojka za šankom se mudro smješkala odbijajući dimove cigarete, snažno i brzo kao da hoće reći:

- Proći će i rat, sve je ovo život, imajte bar strpljenja.

Najednom, srednjovječan čovjek iz društva za prvim stolom prekide tišinu. Imao je ozbiljan pogled kao da se sprema odgonetati vječne istine.

- Baš bih volio znati da li je život tragedija ili komedija - izusti tiho. Bio je u tamnoj košulji, mršavog, ispijenog lica sa gustim brkovima koji su stršili iznad usne i davali još veću ozbiljnost njegovom pitanju. On počeo lagano da maše glavom kao da drži klatno između tragedije i komedije i dvoumi se oko toga gdje će zaljuljani znak stati.

- Tragedija! - dobaci potmulo vojnik iza drugog stola, bio je nalakćen i odsutno gledao u daljinu bezizražajnim pogledom, obrve iznad očiju zloslutno sastavljene, grč na licu mu je bio prodoran. Namrštenog izraza sa velikim ožiljkom na bradi, neobrijan i odsutan od samog sebe, nije se ni promijenio izričući svoj sud.

- E, komedija! - zasmijala se djevojka sa bijelim cvijetom u kosi, bila je punačka, u izlizanim trapericama, sitnog osmijeha koji je govorio kako su sve nevolje ništavne i male, nje se ne tiču. Ona veselo namignu cijeloj kafani okrećući se kao da pleše i podiže dva prsta.

- Tragedija i komedija. - upade glasno ćelavi seljak zaogrnut kožnom, debelom jaknom, čije je postavljeno krzno djelovalo kao izgubljena životinja na njegovim ramenima. Bio je bezub, u razdrljenoj radničkoj košulji sa kačketom na glavi. On raširi ruke na ulazu kao da hoće obuhvatiti i tragediju i komediju i staviti ih na svoja široka pleća i tako ih učiniti podnošljivim i za nas. Dva vojnika prasnuše u smijeh, jedan baci pivsku flašu u zrak i ponovo je uhvati, neko prosu punu pepeljaru i miris opušaka se osjeti u cijeloj kafani.

Sve što se u ratu događa uvijek djeluje blijedo, nestvarno, obesmišljeno groznom patnjom koja razara, pritisnuto neumitnim krajem svega, koji je uvijek tu, ali u dušama plamti buktinja neugaslog sjaja više nego ikad i svako zna da će ostati nešto što preživljava, nešto što će na kraju podariti smisao svemu. I nikada kao u ratu prijatnost ne razoružava, nikada kao u ratu dobrota ne iznenađuje, nikada kao tada patnja promatranja nije tako izoštrena i sjajna. I nikada ne boli patnja pokreta kao u ratu, bilo koja, bilo čija, drhtavo bilo života bilo kog stvorenja nikada nije tako značajno kao u ratu, otkucava, živi, tu je. Svaki život daje dokaz preživljavanja, uvjerava da sve ipak nije uzaludno. U međuvremenu drugi vojnik svečano podiže šoljicu od kafe i izusti:

- Tragedija je kad "zagoriš" na frontu i pitaš se o smislu života. - cijela kafana prasnu u neobuzdan smijeh, djevojka sa bijelim cvijetom ispruži ruku i nakloni se vojniku kao da hoće da dokaže vjernost i uputi izvinjenje u ime bolje polovice ženskog roda i tako odvрати moguću napast i u primisli.

- He, he,... neće otići ako je dobro podmiriš. - zadera se seljak sa gunjem na plećima i udari šakom o sto kao da dokazuje snagu koju je neophodno imati kako izabranica srca ne bi pala u iskušenje preljube. Bio je zajapurenog lica, crven kao paprika.

- Šta ti misliš profesore, a? - dobaci meni djevojka iza šanka, imala je lijep džemper smeđe boje, srebrno prstenje na svakom prstu, i možda bi joj kakva umjetnička galerija više odgovarala, dala veći smisao njenoj otmenoj ljupkosti, osmislila njenu vedrinu. Titula "profesor" odjeknu u tišini poput zvona, nikad nisam predavao u školi, niti me je iko tako zvao. Nije mi laskalo, nimalo, a nisam imao ništa posebno ni da kažem i osjetih se gotovo nelagodno. Ali upitni pogledi bijahu suviše jaki, više očiju me otvoreno gledalo, bez treptaja, kao da se iz mog ugla pored prozora očekuje teško razrješenje životnih stanja i oblika.

- Život je drama, nije ni tragedija, ni komedija - prevalih nekako - drama sa smislom i ciljem i ništa se ovdje ne razrješava do kraja, ništa ovdje ne zadobiva krajnji smisao, ništa se ovdje ne može gledati pri punoj svjetlosti. Jer je rečeno: "Čovjek je na ovom svijetu cilj prema kome lete strijele smrti i plijen prema kojem se utrkuju nesreće. Gutljaj svaki prati

zagrcnuće, zalogaj svaki gušenje. Čovjek ne dobije ni jednu blagodat, a da se ne rastane s drugom, i ne pristigne ni jedan dan roka njegova, dok ne istekne jedan dan života njegova.”

- E, vidiš šta ti je čo'ek ućevan. - prekide me iz sveg glasa pripita grdosija i ponovo lupi šakom o sto. Iako sam očekivao smijeh, naročito nakon priznanja o “ućevnosti”, lica su ostala ozbiljna, niko se nije ni pomjerio. Jedino je razbarušeni seljak klimao glavom kao da odobrava moje riječi, jer ih i sam dobro poznaje, prepoznao je sebe u njima, našao odgovore koje je dugo znao i sad mu se tek javljaju, samo se odmotava ono što je bilo u njemu samom još od rođenja. Nije nemoguće.

- Ne čekaj me mala moja, svatovi su zimi snijegom okićeni! - zaurla jedan od vojnika i prekide mučnu tišinu. Ponovo se svi nasmijaše glasno, šankerica me pogleda kratko i značajno, čak sa izvjesnim poštovanjem.

- Cvijet si, a sutra uvela ruža! - nastavi seljak razdragano pjevušeći, kačket mu je već odavno pao na šank, mastan i pun fleka, a rukama se pridržavao za rub, očito se plašeći potpunog gubitka ravnoteže. Djevojke se zakikotaše iz sveg glasa, očito prihvatajući samo prvi dio izreke, dok je uvelost bila negdje daleko, ko zna i da li će doći, jer starost je za ljepotu ništavilo i besmisao bez vrijednosti.

Ustadoh da idem, jedna od djevojaka me pozva da svratim opet, obećao sam iako ne znam zašto. Zrak je bio prohladan, čist i oštar, nebo plavo bez ijednog oblačka. Put je bio pun ljudskih stopala u sasušenom blatu, otisaka nogu, dubokih vojničkih čizama jednako kao i dječijih cipelica, a tragovi automobilskih guma su ostavljali izbrazdane oblike, možda “hijeroglife” za izčitavanje tragedije i komedije, jer je svijet poput točka koji se okreće, čas donese tragediju, čas iznenadi komedijom. Ili obrnuto.

“Ne bacajte biserje pred svinje”, rekao je Isus. No, on zacijelo nije mislio na socijalni status ili društvena mjerila kada je govorio o tome. Jer bisere često daje svinja u čovjeku, kao što ih često i prihvata svijetla školjka unutar svinjske pojave. Svinjski oblik života (ili pseći) se ponajprije odnosi na duhovni i moralni odnos prema svijetu koji po sadržaju (a ne po obliku, jer je svaka forma savršena na svom stepenu pa tako i svinjska) asocira na svinju (ili drugu životinju).

Tako požuda i pohlepa sukladiraju svinji, agresivnost i tiranija sukladiraju psu, zloba i zavist vuku, lijenost medvjedu itd. U ovom kontekstu "svinja" pred koju se ne baca biser mudrosti, a u skladu sa Isusovim riječima može biti i neko ko ima visoko obrazovanje ili status, bogatstvo, moć, ukoliko nije produhovljen, spreman da primi biser znanja. A to razlikovanje je u ovom dobu pomračenja jako teško i složeno.

Govoreći o sjemenu Isus je rekao: "Kraljevstvo je Božije kao kad čovjek baci sjeme u zemlju. Spavao on ili ustajao, noću i danju, sjeme niče i raste, a da on ne zna kako zemlja sama po sebi donosi rod; najprije vlat, zatim klas, zatim puno žito u klasu. A kad rod dozri, on odmah primakne srp, jer prispjela je žetva." Ovo je pouka o tome kako krajnji rezultat pripada Bogu, čovjek treba da se trudi i da poučava druge, ali od njega ništa ne zavisi. Upravo to je "kraljevstvo Božije", ono najdublje u svakom čovjeku, Božanska iskra koju samo Bog može pokrenuti, a uzročno - posljedični lanac je privid, on nema suštinskog značaja.

O ljudskom pak trudu koji ima puni smisao na nivou uzroka (ne i sam po sebi) govori jedna druga Isusova predaja. On je rekao: "Sijač sije Riječ. Oni kraj puta gdje je Riječ posijana oni su kojima, tek što čuju, odmah dolazi sotona i odnosi Riječ u njima posijanu. A oni posijani na kamenito tlo, kad čuju riječ odmah je sa radošću primaju, ali nemaju u sebi korjena, nego su nestalni. Čim dođe nevolja ili progonstvo zbog Riječi, odmah se sablazne. Drugi su opet posijani u trnje. To su oni koji čuju Riječ, ali se brige ovoga svijeta, varljivost bogastva i požude za svime ostalim uvuku i Riječ uguše, te ona ostaje bez roda. A posijani na dobru zemlju oni su koji su slušali Riječ i primaju je, te donose rod trideseterostruko, šezdeseterostruko, stostruko."

Vrlo slična predaja dolazi od Poslanika Muhammeda: "Ono radi čega sam poslat jeste dostavljanje znanja i upute. To je kao kiša koja se spušta na žednu zemlju. To je kao jedan plodni predio koji usljed te kiše probuđa pa sve iz njega niče. Neki ovu kišu zadržavaju, pa se ljudi koriste njome, piju je i njome navodnjavaju usjeve. S druge strane postoji pustinjsko tlo koje ne zadržava vodu (ljudi nemaju koristi). Pitanje ljudi slično je ovome: jedna grupa ima znanje i poučava druge (a i sami uče), a drugi su poput

nepolodne zemlje - niti prihvataju uputu, niti se okorišćuju znanjem." U oba izvora naglašavaju se različiti učinci poučavanja, odnosno izostanak učinka ("pustinjsko tlo", tj. ljudsko srce nesposobno i nespremno za svjetlo pouke). "Kamenito tlo", "trnje" i posijana Riječ "pored puta" u Isusovoj izreci su simbolične predstave, slike prepreka koje spriječavaju čovjeka da usvoji znanje. Sotona, strasti, ambicije, nemar, sve su to prepreke koje čovjeka odvrćaju od "povratka sebi", smislu svog života, duhovnom napredovanju.

Pogledah naglo ispred sebe, vrativši se iz razmišljanja, pas Lesi mahao je repom u dvorištu. Bio je žuckast, simpatično oštar prema nepoznatim ljudima, uvijek ljut. Ime su mu dali bez moje saglasnosti ostali ukućani, djelovalo je suviše klasično za njegovu rasu i prirodu, gotovo dječije.

U sobi je bio paket iz Njemačke, od moje sestre Jasmine. Dobro se snašla tamo i stalno nam slala novac i odjeću, mnogo je žrtvovala. Ti paketi su bili pravo blago u ovom dobu, roba lijepo upakovana i nova, kao da dolazi u hotel a ne u izbjegličku sobu koja je imala najlone na prozorima umjesto stakla i poderanu, izbljedjelu rutu umjesto ćilima, svijeću umjesto lusteru. Raspakovao sam paket sa velikim uživanjem.

16.01.1995. god.

Susreo sam Graciju ponovo. Vozila je bicikl, plavi kačket, pomalo velik za njenu ljupku glavu, noge potpuno bose u dubokim čizmama. Približavajući se pustom ulicom, mahnula mi je rukom kao starom znancu. Vjetar je ljuljao borove kao u nekoj uspavanci, a oštrina zraka udarala po licu u talasima. Raširih ruke kao da hoću da je zaustavim, ona naglo zakoči smijući se glasno.

- Ovo sam raširio ruke da mi padneš u zagrljaj ako već moraš sići. - rekoh gotovo ozbiljno.

- Ne padam ja tako lako! - prasnu ona u kikutav ali odmjeran smijeh. Kosa joj je bila podvezana, a svijetlosmeđe oči pune umilne topline i sticao se utisak da se stalno smiju, žive i u pokretu, ali tople, gotovo sanjalečke.

Ruke nježne, ali istrošene radom, tako mi se činilo, iako sam se mogao varati, jer je njena svijetla put izgledala kao u djeteta. Usne čedno polu-otvorene, raspupale i snažne, jagodice na obrazima izražajne i pravilne.

- Ako ti se nadimak ne sviđa mogu te zvati Brižit. - gledao sam je obješenjački sigurno.

- Hvala, zadržacu ime Gracija, nije slavno pa ne obavezuje. Pružih joj ruku da siđe sa bicikla. Sjedili smo na kamenom zidiću iza kojeg se prostirala ogromna njiva, pusta i samotna, jedna vrana je sletjela na smeđu nakupinu u sredini livade i ljubopitljivo nas gledala. Dugo smo razgovarali i taj dan je veza sa Gracijom definitivno otpočela, nismo se nadali ni ona ni ja, iako sam odmah kad sam je prvi put ugledao pomislio da ću se s njom zbližiti ili da je ona neko ko bi mi mogao biti blizak. Januarsko sunce je bilo spram nas i neugledna pustoš nezaoranih njiva u pogledu, oivičene ogradama koje su brižljivo negovane, iako se nikoga nisu ticale. Osmijeh joj je lebdio na usnama. Bila je lijepa. Sagnuo sam se i ubrao bijeli cvjetić, spustio ga na njen dlan na rastanku. Gledao sam je kako odlazi, kao mala pruga na dva točka, nestaje u sivim brdima pored puta.

Kad sam ušao u svoju sobu, sjedoh u žutu pohabanu stolicu i otvorih STAZU RJEČITOSTI, djelo koje obuhvata izreke, pisma i govore. Ali Ibn Ebu Taliba. Pogled mi pade na jednu zanimljivu izreku: "Doći će ljudima vrijeme kada njima od Kur'ana neće ostati ništa osim slova njegova, a od Islama ništa osim imena njegova. Džamije njihove u danima tim bit će velike u pogledu građenja, ali puste u pogledu upućivanja. Oni koji će boraviti u njima i oni koji će ih posjećivati bit će najgori među stanovnicima zemlje. Od njih će se širiti smutnja i njima će se sve krivo sklanjati. Ako se neko izdvoji iz toga, oni će ga baciti natrag u to. A ako neko odstupi natrag iz toga, oni će ga gurnuti tome. Alah Uzvišeni kaže: 'Kunem se Sobom, iz-aslat ću na njih iskušenje u kojem će i razboriti biti pometen.' On će učiniti tako. Tražimo od Boga da nas sačuva od padanja u nemar."

Zamislilih se nad ovom izrekom. To vrijeme o kojem govori Imam Ali je zacijelo počelo, jer je od Kur'ana uglavnom ostalo samo slovo (bar za većinu onih koji ga slijede), a od Islama samo ime, mada se vrhunac tog stanja može očekivati tek u budućnosti. Danas se melodično učenje Kur'ana

smatra jako važnim bez obzira koliko se živi ono što se prevlađuje preko usana, bez obzira koliko je u srcu oživljeno ono što se spominje, čak i bez obzira i na znanje o doslovnom smislu. Kur'an je živ. On za svako vrijeme ima znak, za svako doba postoji ono neotkriveno što prebiva u njemu, za svakog čovjeka svaki Kur'anski ajet ima njegov smisao, ovaplođenje života baš tog čovjeka. Nikakva historičnost doslovnog teksta nema značaj ukoliko se zbiljski sadržaj svakog ajeta ne odigrava u svakom čovjeku u ljudima koji imaju snage za prosezanjem iza doslovnog teksta, a to onda obuhvata i one koji tu snagu nemaju. Ljudi su u Kur'anu napravili zamke historicizma, historičnost doslovnog teksta je pretvorena u "pričanje priča" i čak se i na toj razini prave grube greške. Jedan od Velikana je rekao: "Ako bi neki Kur'anski ajet bio objavljen radi nekog čovjeka pa taj čovjek umro, s njim bi umro i ajet, tako bi čitav Kur'an bio mrtav...", i dalje predaja kaže da je Kur'an živ sve do smaka svijeta i za svako vrijeme nosi znak. Ako se Kur'an svede na "slovo njegovo" o kome govori Imam Ali na početku predaje, to je znak prevladavanja vanjskog teksta kao puke forme od tinte i papira koja ne proseže u dubine ljudske duše, te tako i ne mijenja nutrinu čovjeka na zbiljski način (mada i sama forma čitanja doslovnog teksta može imati pozitivan učinak koji nije za podcjenjivanje i treba ga pohvaliti). Svođenje Kur'ana na "slovo njegovo" rezultira dalje da od "Islama neće ostati ništa osim imena njegova". Otklon od unutrašnjosti Kur'ana, njegovo svođenje na "slovo" logično rezultira da se gube i sami stubovi Islama, ne u formi koliko u suštini. Svjedočanstvo vjere, namaz, zekjat, post, hadž, bez iznutarnjeg smisla postaju tek obodi koji razlikuju Islam od drugih religija, nešto po čemu se ljudi prepoznaju da su drugačiji od naprimjer, kršćana, budista itd. Usto, gore navedeno jesu duhovne tehnike, dok su u današnje doba postali ciljevi sami sebi. Obred je izjednačen s vjerom. To svođenje svega na puku formu logično rezultira džamijama koje su "velike u pogledu građenja, a puste u pogledu upućivanja." Arhitektonska veličina i davanje značaja formi ukazuje na nedostatak sadržaja, ("puste u pogledu upućivanja"), jer kad se nešto izvanjski prenaglašava to uvijek ukazuje na odsusutvo sadržaja, pošto naglašavanja forme nikad nema tamo gdje sadržaj zbiljski postoji. Izreka dalje nastavlja katastrofalnom rečenicom koja odjekuje svojom

snagom: “Oni koji će boraviti u njima (džamijama) i oni koji će ih posjećivati bit će najgori među stanovnicima zemlje”. Sva prethodna razilaženja forme i sadržaja sada dovode do procijepa gdje se džamija pojavljuje kao mjesto “najgorih ljudi na zemlji”.

U tu rascijepljenost najprije ulaze i mjesto nalaze oni koji “borave u njima” (a tek iza toga se spominju oni koji će ih posjećivati).

Boravljenje ukazuje na određenu stalnost, ne samo vremensku već i suštinsku, predvodništvo, uprava poslovima, savjetovanje itd. Zato se ta kategorija navodi kao PRVA od najgorih, jer ako je najgore ono što treba da pokazuje stalnost kako će ispravno biti ono što se nadaje kao povremeno? Dakle, odmah iza njih se spominju “oni koji će džamije posjećivati” (a ne boraviti u njima kao prva kategorija). I jedni i drugi su prema predaji Imama Alija “najgori stanovnici zemlje”. Ova frapantna istina je logična posljedica ranije spominjanog rascjepa između forme i suštine a u kojoj ucjepljenosti sebe pronalaze kako dalje tekst kaže “oni od kojih će se širiti smutnja i kojima će se sve krivo sklanjati”. Nema gore sudbine za ljudsko biće kao potpuni razlaz dva svijeta u njemu, neba i zemlje, forme i suštine, vanjskog i unutarnjeg. Zato Ali i kaže “najgori” a ne kaže recimo “najviše zli” i sl. Tako raspolučeni ljudi “šire smutnju”. Smutnja je posljedica neznanja i hirovite snage neartikulisnih nagona i u biti je nasilje. Za smutnju Kur’an kaže da je “gora od ubijanja”. Logično je onda da je šire “najgori ljudi”. Njima će se sve krivo sklanjati, kaže dalje tekst. Gubitak okomite dimenzije dovodi do “zakrivljenosti” koja se onda proteže na sve aspekte života. “Sklanjanje” njima (najgorim ljudima) je tako neminovna posljedica gubitka spiritualne vrijednosti gdje se onda zaklon i otklon nalaze u pukom predvodništvu forme, iza njene prozirnosti, horizontalne lažnosti i izvještačenosti. Ako se neko izdvoji iz toga oni će ga baciti natrag u to. A ako neko odstupi natrag iz toga, oni će ga gurnuti tome, nastavlja tekst dalje. Izdvajanje je nemoguće, sem sa velikom žrtvom, to je osjetio duh svakog mistika i čak u svim vremenima i svim religijama. Jednom izgubljeno se ne može vratiti i čitav psihološko-socijalni kompleks odnosa postaje tiranija koja “baca natrag”. Udruživanje slobodnih pojedinaca u svrhu dobra (džemat) pretvara se u svoju suprotnost pošto inercija neminovno uzima

danak. Tada bilo kakvo misleće slobodoumlje postaje hereza ili novotarija, jer nema izlaska iz začaranog kruga okamenjene tradicije. Tu se socijalizirana religija, njeno podruštvljenje, nadaje upravo kao suprotnost samoj biti vjere, nešto sto spriječava svaku uzlaznu stepenicu, svaku spoznaju, svako okomito svjetlosno bljeskanje kojim čovjek izlazi iz mraka zemaljskog utamničenja. Zato nema odstupanja, jer kad se bit vjere zanemari a socijalizirana konformistička svijest uzme samo vodstvo, neminovno dolazi do "guranja natrag" svakog istraživačkog duha vjere, svakog tragalačkog pokušaja da se dosegne ono "još neotkriveno" što prebiva u dubinama Knjige. U tekstu se taj raspon konformističke svijesti, ponor psihološko-socijalnog "prizemljenja" vjere označava kao "to" i "tome" (baciti natrag u to, gurnuti tome). Ne kaže se dakle, baciti natrag u Islam, džamiju i sl., jer upravo neodređenost zamjenice govori kako socijalizirana religija uzima pod lažnom krinkom totalitet svih odnosa ne dopuštajući nikakvo odstupanje od nametnutih normi. Posljedica te nametnutosti i opšteg pomračenja i konfuzije (jer su najgori tamo gdje bi trebali biti najbolji) jesu iskušenja te iste socijalizacije u kojima će i "razboriti biti pometen" (kraj teksta). Bog se kune sobom da će poslati takvo iskušenje. On motri sebe preko svojih miljenika i odabranika, "očiju preko kojih On još uvijek gleda na ovu zemlju". Jedino tako Ga se i može spoznavati, preko Božijeg čovjeka na zemlji, a zakletva i sugerije postojanje takvog čovjeka koji je zaštita od "pometenosti u kojoj su Čak i razboriti". Jer razum sam po sebi nije dovoljan da nađe izlaz u opštem haosu i premetanju vrijednosti. Na kraju Ali traži od Boga čuvanje od padanja u nemar. Ovdje se "nemar" ne nadaje kao ostrašćenost duše koja u snu bludi i nedohvatljiva je u svojoj neprijemčivosti.

Zatvorih knjigu i pogledah oko sebe. Sumrak se spuštao i hladne magle su se mogle nazrijeti iza debelog najlona na prozoru, nemam staklo i možda je bolje jer ne gledam jasno stvari koje me se ne tiču. Sjetio sam se Isusovog odgovora na Jakovljevo pitanje, koji je rekao: "Gospodaru, ako možda dođe lažni prorok i lažni učitelj hoteći da nas pouči, šta mi treba da radimo?" Isus mu je odgovorio u paraboli: "Čovjek ide u ribarenje s mrežom i u nju uhvati mnoge ribe, ali one koje su loše on odbacuje. Čovjek ide da sije, međutim, samo zrno koje padne na dobro tlo daje klicu. Is-

to tako vi treba da činite, slušajući sve i primajući samo istinu, pošto samo istina daje plod za vječni život.” Ali je teško u ovom vremenu raspoznati “loše ribe”, jer mnogi koji su za odbacivanje bivaju predvodnici i učitelji baš kao što i mnogi lošeg srca nude svoje “dobro tlo” za sijanje, imajući u vidu ovozemaljsku žetvu prije svega.

Zavukoh se pod jorgan ispod kojeg su bile još dvije deke Crvenog Križa i stvorih prijatnu toplinu trljajući nogama o rub kreveta. Od svijeće je ostalo još dva centimetra, tako da odlučih da je i ne palim. Nebo je bilo posuto zvijezdama, nisu se mogle jasno vidjeti, i kroz najlonsku pregradu su djelovale kao mutna zrnca nesvakidašnjeg bljeskanja, prosuta iz nemarne ruke u veliku tamu, procijep, mrklu pustoš bez dna. U daljini se čuo reski lavež pasa, slušao sam pažljivo čekajući da i posljednji utihne, nadajući se da neću čuti mišije glodanje ispod kreveta, mnogo miševa je bilo, na svakom koraku i prosto su iznicali. Zurili bježeći po danu, dosadno se oglašavali noću i zamke koje smo postavili bile su obično uzaludne, stara zahrđala i dotrajala pomagala iz ko zna kojeg magacina, u njihovu djelotvornost nije vjerovao ni onaj koji mi ih je preporučio. Jedna takva zamka je bila i u mojoj sobi, složio sam se da se donese više nego što sam tražio ili zahtijevao, potajno se nadajući da nijedan miš neće nikad ni biti uhvaćen, grozna smrt u zamjenu za malo zdravog sna, premalo dobivam za jedno takvo mučenje.

22.01.1995. god

Ledeni dah rata. Toliko pokopanih na svakom koraku i onog u ljudima što je još nepokopano a mrtvo, iako bi htjelo da bude živo, bar za tren, da se odupre smrti nepobjedivom snagom što traje i nadjačava ono što se smjenjuje u prolaznosti. Toliko neoblikovanog u istrzanim mislima, sažeto u kratke uzdahe pri svjetlosti svijeća, toliko tupog udaranja o granitni kamen nerazumijevanja, čuđenja snazi zla i i njenoj otpornosti. Kao da je cijeli život izronio iz svijeta u kojem nema milosti, plutajuće sante leda koje se otapaju oko raznježenih ljudskih srca raskravljenih u trenucima slabosti, samo tada, ledeni dah rata, dah smrti. Ledene gromade bez cilja i smisla

sakupljene u plutajućem svijetu bez ikakvog pokreta ili znaka, bez ikakvog zvuka, dah rata, tako poseban i karakterističan da ga može osjetiti čak i sljepilo nedosegnutih želja, čak i barka prevrnuće nade u začaranoj misli. U magnovenju koje uvijek boli jer je raspeto između surove jave bez kraja i sna čiji je kraj tako blizak i željen.

Vidao sam se sa Gracijom svakodnevno. Dugo mi je trebalo da odredim boju njenih toplih očiju. Vedre, više smeđe no sive, tako nježno prozračne da sam ih nazvao "šućmurastim". Smijala se na tu opasku njišući se cijelim tijelom kao da pleše.

- I nije ti baš neki kompliment. - udari me ona veselo podlanicom po ramenu kao da hoće da me razbudi i tako natjera da razmislim o neodređenosti "šućmuraste" boje koja može značiti sve, ali se ne zna šta tačno znači, obezvrijeđuje i nipodištava ljepotu.

- Ma, suvišno je i govoriti o tvojoj ljepoti, tako je očita. - nasmijah se glasno i uštinuh je za obraz prstima desne ruke uopšte se ne obazirući, mada se prisusutvo ljudi moglo osjetiti.

- Dobru si naš'o, ko od brda odvaljena! - viknu krezuba starica sa obližnjeg polja. Nosila je široku, kariranu seljačku maramu i tjerala kokoši u jedan ugao njive želeći tako da ih lakše nahrani kukuruzom kojeg je prosipala iz ruke vrlo štedljivo, da smo se pitali o sudbini jadnih koka u ratnom lancu ishrane koji je plijenio oskudnošću. Ona vedro namignu meni i podiže štap kao da hoće staviti do znanja kako je upoznata sa svakom tajnom između Gracije i mene, ali će to zadržati za sebe, nemamo šta da brinemo.

- Čast mi je! - stavih ruku na grudi i svečano se poklonih, na što starića prasnu u neobuzdan smijeh, a Gracia se uhvati za stomak preskačući zelenu živicu ispred i umalo ne pade, stajući pri tom desnom nogom u blatnjavu lokvu.

- Pravo pilence, bataci joj svjetlom sjaje! - dobaci seljanka za nama stavivši ruke na bokove i podbočivši se. Mjerkala je Graciju nimalo se ne ustručavajući, kao što kupac zagleda zube mladog konja, ispitujući koliko je sposoban za oranje i hoće li moći dati sve od sebe, kako kupovina ne bi bila uzaludna. Dugo je gledala za nama mašući strogo glavom kao da se pita kako to da i njene procjene nekome mogu biti bezazlene i ko se to

usuđuje zanemariti njene savjete koji su pored svega još i besplatni. Ali kako da je odobrovoljimo kad je Gracija zaista bila po svojoj građi daleko od "odvaljenog brda", a i suviše komplikovana za jedno "pilence".

Iz daljine raširih ruke i naklonih se staroj seljanki, na što ona dvaput mahnu rukom brzim pokretima odozgo prema dole kao da udara neku zamišljenu priliku ispred sebe.

- To, ...to! - vikala je iz sveg glasa radujući se makar nekom priznanju i očito dajući sugestiju zaljubljenom paru. No, "to" se moglo na sve odnositi, baš sve, pa nismo dublje razmišljali o savjetu. Izgubili smo se u daljini i njena radosna familijarnost se više nije mogla čuti i ko zna da li su se gestovi ruke staračke odnosili na "poklapanje" polova ili pak poklopljenost u njenom umu, radosna je jer daje savjet, utiče, živi, nije zaboravljena.

Setali smo. Vezana krava pored puta pogledala nas svojim krupnim, ravnodušnim očima. Toreador. Hladan, beščutan i užasan u toj hladnoj igri odmjeravanja, dok crni bik zapjenjeno juriša na crvenu maramu, dželatska hladnoća uvijek jedna te ista, santa što pluta u krugu bez smisla koji je dio nas posvuda gdje je besmisleno ubijanje. Sudar u ledenom moru bez života, jer tamo gdje se ne poštuje život cijeli kao takav, ni ljudski nema smisla. Toreador. Svaka emocija ga može upropastiti u tananom odmjeravanju napetih živaca, u napetom klupku ataka i povreda i krvavih rana bez smisla, uvijek ista ledena kob i krvavo klupko što se razmotava. Odmotava se idući neumitnom kraju koji je smisao onih što prate i gledaju i traže doživljaj smrti privrženo i nakaradno i nije slučajno u Starom Rimu iznikao mit o vučici koja je odgojila dvoje djece, Romula i Rema. Svi žele kraj, nečiji, ljudski ili životinjski, arena, tu svaki skriveni ubica u nama može do mile volje čekati svoj trenutak, svaka rušilačka neman može kovati sablasni, zavjerenički plan, čak bez svijesti o tome, svaka davno potisnuta krv može isplivati i slobodno plutati u rijeci životne opijenosti kao što ulje plovi na vodi. Žuto i neugledno, mrlja neugledna na cjelini ali pobjednički prva, optrajava, na površini je.

Mahnulo sam Graciji na rastanku.

24.01.1995. god.

Neko je rekao da je uživanje u muzici ili umjetničkoj slici seksualne prirode, mislio sam ležeći u krevetu u sobi, nemam grijanje, a nemam gdje da idem, bolje je ležati neuznemiren i ne uznemiravati druge. Na listu jedne stare knjige, davno je bilo, ali sam zapamtio, pisalo je: "Iako je moja ljubav suluda, razum smiruje bol u mom srcu, govori mi da budem strpljiv i da se nadam". Ovo su riječi erotomana koji je u ustanovi proboravio više od pedeset godina. Sjetio sam se izreke i knjige, ostala je zaboravljena u ratnom vihoru, siva, sva požutjela, baš sva, debelih korica sivkaste boje sa dvije crne pruge, vijugave i izduženo prijetee, iako su nepomične. Često sam mislio na ovu opsjednutost nepoznatog usamljenika zatočenog u svom svijetu neostvarenosti i tuđem svijetu nerazumjevanja, teškog i opakog, jer je nerazumjevanje između ljudi na vrhuncu onda kada se ljubav proglašava suludom. Razum ne može smiriti bol u srcu, nikada. Da može, taj nesretnik ne bi ni došao u ustanovu, a strpljivost i nada u nemoguće ga upravo i zadržavaju u ustanovi, jer u čemu bi se inače sastojalo ludilo ako razum može neutralisati snagu bola. Bol odvojenosti prožima sve svjetove, sve stvoreno jeca, tuguje zbog odvajanja. Hafiz je napisao:

*Ljepota lica Tvog jednim što odsjajem
po ogledalu pade, sve ove slike
na pločici iluzija ona odjednom daje.*

*Sve slike opčinjenosti i izvrnutu sliku
kad prikaza,
jedan je plam profila krčmara
što se u peharu ukaza.*

*Ljubomora velike ljubavi raspori
jezike svih posebnika,
jer otkuda tajna tuge da se vije kod
običnog puka.*

Svijet je u cjelini metaforičan, “svakog časa On se zanima nečim”, ne postoje nikakve odvojenosti u svjetovima, i oni su međusobno prožeti, sve je dio cjeline i sve je u povezanosti, sve prožima dah Jednog, u Njegovu stvaranju sve je isto. Tajna tuge je u tome što je čovjek stranac na svijetu ovome, zato je i rečeno: “Budi na ovom svijetu kao stranac ili putnik.” ali teško je osvijestiti to osjećanje, jer je duša, iako strankinja, u smrtnom snu nemarnosti, oko nje su neprijatelji mnogi i oklop je podignut trostruki, tvrđave valja osvojiti da se u središte dođe. Svi smo stranci u svijetu ovome, ali malo ko postane putnik. Stranac je nužno tužan, pati zbog odvojenosti sa dragim ljudima i mjestima, njegova kob je potištenost. Kuda god da krene nepoznato je teret njegov i on žudi za zavičajem. Ako se slabo sjeća tuga je manja i može se zaboraviti bar na tren, “hljeba i igara puku treba”. Svijet je zabava, ali ma koliko se idola nudilo oku, tuga za izgubljenim zavičajem ostaje i traje ma kako se prerusavala, ma kakav oblik uzela, u nama je. Rumi kaže:

*Dijelovi su licem okrenuti...
slavuji su u ljubavi s ružnim licem.*

*Šta god dođe iz mora, vraća se moru,
i sve ide nazad svome izvoru.*

*Ko bujice što jure s planinskih visova,
moja duša u vatri ljubavi, žudi da se oslobodi tijela.*

A na drugom mjestu on dodaje:

*Poslušaj naj, jer on priča svoju priču,
zbog odvojenosti on bolno kliče.*

*Sve otkad me istrgoše iz naistana,
kroz moje tijelo i muško i žensko plače,*

*Grudi jedne hoću, raspukle zbog rastanka,
da mogu moje žudnje za povratkom čuti priču.*

*Ko god je daleko od Izvora,
traži život u spajanju iznova.*

Svaka pojedinačna egzistencija je stvarna u bivanju, ali u bitku ne postoji ništa sem Boga, i sve što je uvedeno u postojanje teži da se vrati Izvoru koje mu to postojanje daje. Ruža i slavuj, majka i dijete, instrument NAJ koji pjeva tugu odvojenosti, sve su to prispodobe i simboli koje govore o žudnji za povratkom, o “spajanju iznova”. Ovozemna ljepota u tom vraćanju ne mora biti nikakva prepreka. Kontemplacija koja je duhovno uživanje u lijepo žensko lice nije nikakvo “idolopoklonstvo” kako priprosta svijest obično tumači, jer je ljepota u ogledalu beskonačne stvaralačke moći na način metafizičke prozirnosti iste, upravo način i moć za spoznaju same Božanske ljepote. O tome svjedoči slavna izreka Poslanika Islama: “Vidjeh svog Gospodara pod Najljepšom Prilikom.” No, da bi se to shvatilo nužno je rasplitanje teškog pitanja suodnosa ljubavi između čovjeka i njegovog Boga. Ukoliko se ljepota kao ovozemna prolaznost (i nešto u Bitku faktički nepostojeće) obogotvori, naravno da je rezultat suprotan, te umjesto da bude stepenica na spoznajnom putu, ljudska ljubav postaje zarobljavanje i “drugi bog”. S druge strane spoznaja Boga bez Božanskog čovjeka koji je ogledalo Njegovih Imena i Atributa je nemoguća, to pokazuje cijela historija ljudskog roda. Tada se Božanski Atributi razmatraju na “razini ljudskog” (zamka antropomorfizma koja može odvesti do tako mistične opijenosti da čovjek izjednačava sebe s Bogom). Ili se pak javlja suprotna tendencija, odricanje mogućnosti bilo kakve spoznaje svoga Boga (agnosticizam, koji u krajnjem vodi “suhom” racionalističkom rasplinjavanju žive duše čija je najveća i u izvjesnom smislu i jedina ljubav povratak Bogu). Ovo “spajanje iznova” o kome govori Dželaludin Rumi (za onog ko je daleko od izvora) prisutno je kao mogućnost u svakom spajanju ako se podrazumijeva jedinstvo Bitka, jer se onda takvo spajanje ne nadaje kao obogotvorenje već duhovna pedagogija na putu, koja ima cilj uspostavu cjelovitosti, a koja

kao takva uspostavlja harmoniju među nesređenim i pobunjeničkim elementima duše. Za spomenutog erotomana ljubav i jeste “suluda”, upravo po tome jer nedostaje vertikalna svjetlosna tačka, otvor spiritualne virilnosti koji ljubav spašava od obogotvorenja i smiješta je u svijetlost koja nadilazi pojedinačnu egzistenciju. I ne samo da opijenost ljudskom ljubavlju bez toga može proizvesti “suludost”, već i mistično pijanstvo pokazuje, bez Božanskog Čovjeka svu pogubnost antropomorfiističke vizije Božanskih Atributa. U oba slučaja “ludilo” biva posljedicom razmatranja ljubavi na razini ljudskog. U prvom slučaju, ljudska ljubav se hoće objasniti bez ikakve intervencije Božanskog (što je nemoguće, a čega je posljedica upravo nada već spomenutog erotomana da će “razum smiriti njegov bol” na putu ka nedosezljivom). U drugom slučaju ljubav čovjeka prema Bogu uvažava Božansko uplitanje u odnos čovjeka i Boga, ali bez Božanskog Čovjeka (pa se “ludilo” nadaje u poistovjećenju sa samim Bogom, čuvena izreka sufije Haladža: “Ja sam Istina”). A poznata je izreka Prvaka Svijeta: “Ko ljubi a da ne iznevjeri tajanstvo svoje ljubavi umire smrću mučenika.” Ovdje spomenuta tajanstvenost se stavlja u kontekst mučeništva (a sa kojim riječ u arapskom jeziku konotira i svjedok). Božanska tajanstvenost bi ostala zauvijek nedosezljiva bez Božanskog čovjeka, tako da tajanstvo ljudske ljubavi, one ljubavi koja nema ubojitu samookrenutost neuzvraćenosti, niti uzaludni pokušaj smirivanja razumom (kao kod erotomanije), tajanstvo te ljubavi je kroz metode metafizičke prozirnosti ravno mučeništvu koje je svjedočanstvo tajanstva ljubavi, a koje je i sami uzrok stvaranja o čemu i sami Bog kaže: “Bijah skriveno Blago, voljeh da budem spoznat, pa stvorih svijet.”

Ljubav i spoznaja tajanstva su ovdje stavljene u istu ravan. To da umjetnost na čovjeka djeluje “seksualno” i što se sada nadaje kao otkriće nečeg “novog” od vjkada je poznato misticima svih usmjerenja. “Spajanje iznova” o kojem govori Rumi, tako podrazumijeva i seksualno spajanje suprotnih polova i tu nema ništa što ne može nužno sukladirati duhovnim nastojanjima vjere. Ukoliko pak ne postoji mogućnost realizacije ljubavi usljed objektivnih životnih okolnosti, preporučuje se put tajanstva koje samom prirodom tajne ne iznevjerava puninu težnje koja je refleksija Bo-

žanskog Tajanstva, odnosno ljubavi prema Njemu. Umjetnost u svojoj osnovi ima Sveto, rasplitanje svetog i tajnu svetog što čuva umjetnost od svake prolaznosti i zato je umjetnost neodvojiva od etike kao i estetike. Upravo to govori o zajedničkom korijenu umjetnosti i vjere. Odvajanje ove prve od vjere najprije se ogledalo u području etike, a kasnije i estetike, tako da je “umjetničko djelo” danas faktički sve što nekom može pasti na pamet, te se svaka neobičnost proizvoljnosti proglašava “orginalnošću”.

Neko pokuca na vrata. Končita. Crnokosa, izrazito “španjolskog lica”, Nermin i ja smo je tako nazvali, u početku se krzmajući za koje ime da se odlučimo, Konsuela ili Končita. Prevagnulo je ovo posljednje. Vremenom smo postali dobri prijatelji, a Končita je svojim vedrim osmjehom i živim očima unosila duh dobrog raspoloženja u čitavo društvo. Donijela mi je ovaj put pohovanu piletinu i kolač, sve uredno pokriveno bijelom čistom salvetom na ružičastom lakom tanjiru. Baš “kao u miru”, kako bi često zvali svaku normalnost i sve što podsjeća na normalan slijed stvari i prilika.

- Što te pazi! - dobaci neko iz hodnika prolazeći nemarno, iz kuhinje se začu smijeh i lupanje kašikama. Mačka prođe ispred nas, lijeno i ponosno dižući pogled.

- Ovo zemlja ne rađa! - upade moja majka naglo i ozbiljno, odlučnim glasom iz daljine, da smo gotovo i Končita i ja povjerovali u neponovljivost njene malenkosti, bar kad je pažnja u pitanju. Nasmijali smo se, oboje. – Što oči vide, to ruke stvore! – nastavi ona, gotovo razdragano i zaori se smijeh.

- Pazi me i,... gledajte svoja posla! - zatvorih vrata brzim potezom ruke, ali bez treska, nimalo ljut, voljan da stavim tačku na dobacivanja i smijeh.

Razgovarali smo. Na kraju je ona uzela u ruke “Evangelje po Barnabi”, ispod mog stola, i otrešla tanak sloj prašine i tragove voska dogorjelih svijeća. Pročitala je glasno:

“Jedan od njih mu dođe govoreći: “Dobri gospodaru, ti učiš dobro i istinski, reci mi zato, kakvu će nam Bog nagradu dati?”. Isus odgovori: “Ti me zoveš dobrim, a ne znaš da je samo Bog dobar, kao što reče Job, prijatelj Božiji: “Dijete dan staro nije čisto; da, kao što anđeli nisu bez-

griješni pred Bogom". Štaviše on je rekao: "Tijelo privlači grijeh i upija griješnost, kao što spužva upija vodu." Na to su svećenici bili šutljivi, zbunjeni. A Isus reče: "Uistinu, kažem vam, ništa nije opasnije od govora. Jer, Solomon je tako rekao: "Život i smrt su u moći jezika."

Končita zastade, bilo je dovoljno. Volio sam je slušati dok bi čitala odlomke iz knjiga, dok bi pričala, jer je iskrenost u glasu bila tako očita, a obješenjački ton što je povremeno isijavao neku čistotu, lagan i odmjeren, pogled radoznao, bez zlobe, bez zavisti. Gledao sam je dok je odlazila seoskim puteljkom, tek neznatno pogeta, zamišljena. Naša dobra dijela su u suštini metaforična i Bog ih nama pripisuje uslijed Svoje milosti, ali dobro je samo od Njega. Zlo je pak od nas samih, iako Bog dopušta da ono uđe u postojanje. Realnost dobra je nezamisliva na razini isključivo ljudskoj.

26.01.1995. god

Vjernost i povjerljivost se miješaju sa nevjerom i nepovjerljivošću, u najvećem broju slučajeva je tako i nijedna vrlina nije tako oštra poput mača kao vjernost, nijedna nije tako zlokobno lijepa, poput smjese, kvasca što u srcu narasta i peče se u vatri iskušenja. I nikada ne znamo kakav će hljeb izći na vidjelo iz retorte duha, jer ništa ne očarava kao vjernost i ništa ne izdaje kao ona, nježno i nevidljivo, a teško i zloslutno. Poslije izdaje ne postoji ništa što bi ostavilo mogućnost ma kakvog obzira, opravdanja, ništa što bi maskiralo dubinu pada. Nevjerstvo je uvijek bezobzirno. Dok se škrtost često maskira ulaganjem truda i raznim nezadovoljstvima i dok se kukavičluk pravda svakom malom jazbinom kojoj se sve povlači i sve ide, dotle je nevjerstvo uvijek ogoljeno do besmisla, tama bez ikakve svjetlosti, ostrvo mraka. I tišine. Bola.

Čak i fantastična mašta odbjeglih sanjara ne može opravdati izdaju, čak je ni domisliti, sve je beskrajno lijepo čak i kad je obesmišljeno drugim manama, ukoliko nema izdaje sve se drugo može otrpiti. Jer je u spajanju iznova nešto što ne protivrjuje ničemu u nama, nešto što i zamagljene stvari čini jasnim, odbjegli dio nas što je dolepršao poput daleke ptice na

prozor uma, naša druga polovina duše u tamnici svijeta, u zatvoru boja i mirisa i čarolije što joj svi znamo kraj. "Dijete dan staro nije čisto", kao što reče Job u Isusovoj izreci. Samo ljubav može doprijeti do izgubljene čistoće, samo ljubav može učiniti da se prisjetimo velikog u nama, kada su svjetovi bili u nama kao što smo mi sada u svijetu. Bačeni, izgnani, suprostavljeni sebi i svemu drugom, jer je svaka velika mogućnost jedna, svaka je dobra šansa bez ponavljanja, svaka dobra lekcija nepovratna.

27.01.1995. god.

Prostranstvo u pogledu, sve je oko mene razasuto, dostupno, na dohvat ruke moje. Misao može izgledati čudno, ali kako je i rečeno, vrijednost nečeg obično spoznajemo tek kad izgubimo. Tako sam i ja nakon devet mjeseci tamnovanja počeo cijeniti miris svježeg zemlje, plavetnilo nebeskog beskraj uhvaćeno pogledom, cvrkut ptice, sve je tu, oko mene, moje i na dohvat ruke, dostupno. Kako u nevolji male, obične stvari zadobijaju ogroman značaj i rastu do neshvaćenih visina, postaju veličine jer ih nedostupnost čini velikim. Sjediti na obali rijeke ili čitati knjigu, piti kafu u predvečerje dok se ptice okupljaju na granama, sve je to u logoru, iza rešetaka, zadobijalo fantastične razmjere, veličanstveni oreol što je opkoljavao naš razum, prisiljavao ga, mučio ga slikama, predstavama što bole. I tada, u vihoru rata, u moru nevolja čije su plime tako brojne, a oseke rijetke i zagonetne, tada neostvarenost dolazi poput lađe u tom istom moru i vjetar nade je donosi, pruža je na dohvat ruke i kada smo gotovo dotaknuli prstima bijelo jedro, ono nestane, rasprši se poput priviđenja, izgubi kao sjenka. Magična privlačnost nedostižnog, opojna poput starog vina iz velikih podruma neutaženosti i sjete, ojačana iluzijom da je na ovome svijetu nešto naše i to baš onda kad se ta iluzija tako surovo razobličava.

Hindusi govore o onom što se zove "majmunski um". Kada seljaci love majmuna, u košaru stave hranu i slobodno puste majmuna da joj se približi. Nema nikakve zamke, ništa što tu životinju vreba iz prikrajka, nikakvo oruđe koje bi služilo za hvatanje. Kada majmun uzme hranu iz košare, on

ne može da je pojede, da je izvadi rukom. Ali bilo bi dovoljno da je ispusti iz ruke i bio bi slobodan. Međutim, nema snage da se odrekne, te tako biva ulovljen, nikakva prinuda, nikakva sila, tek njegova vlastita želja koje ne može da se odrekne vodi ga u zarobljeništvo. Ovo je primjer čovjekovog zarobljavanja vlastitim željama. Dovoljno je odreći se i nema zamke, dovoljno je ispustiti zalogaj i nema patnje zarobljavanja, dovoljno je prozreti vlastitu pohlepu i nema tamnice. O prirodi "majmunskog uma" govori i Kur'an. Ajet 163, sure 7 (Bedemi) kaže: "I upitaj ih o gradu koji se nalazio pored mora kad su propise o suboti kršili: kada su im ribe, na oči njihove dolazile, dok su subotu svetkovali, a kad nisu svetkovali, one im nisu dolazile. Eto, tako smo ih u iskušenje dovodili zato što su stalno griješili." Da bi u ajetu 166 bilo rečeno: "I pošto su oni bahato odbili da se okane onoga što im se zabranjivalo, mi smo im rekli: "Postanite majmuni prezreni."

Poslanik Islama je rekao: "Ja sam grad znanja, a Ali je kapija tog grada." Ovaj se gore spomenuti grad nadaje kao "grad neznanja". Naime, "more" je Božanska Milost. "Riba" je simbol obnavljanja te Milosti, dok je "svetkovanje subote" ili ono što bismo danas nazvali "nerad" kontemplativni prostor ljudskog bića, u kojem narasta duhovno dijete stalno obnavljajuće Božanske Milosti. Kada se kontemplativno-meditativni sadržaj (svetkovanje subote) odstrani, odnosno kada prestane stalno obnavljanje (riba) te prijemčivosti dolazi do "majmunskog uma" (postanete majmuni prezreni). Subotom se zabranjivao rad, dakle, rečeno jezikom nutarnjeg sadržaja afirmiran je duhovni aspekt čovjeka. "Majmunski um" to bahato odbija. Bahato, jer čovjek u stanju istrzanosti željama koje nisu pod kontrolom višeg bića postaje upravo takav. Dakako, ovdje nema osvrta na "istoričnost događaja", koja je kao takva samo prepreka ostvarenju i realizaciji zbiljskog duhovnog sadržaja "ovdje i sada" u svakom čovjeku. A realizacija duhovnog znači da se u "grad znanja" uđe na njegovu kapiju, kapiju Imama Alija. Zato je Ali i rekao: "Mi Imami smo Vodiči, mi poučavamo naše sljedbenike, ostali su samo pjena koju more odnosi." "Riba" obnavljajuće Milosti dolazi na kapiju "grada znanja" otvarajući srčane oči, i bez tog otvaranja svaki duhovni pokušaj ostaje tek "pjena koju more odnosi". Znanje koje se rasprši kao mjehurić vode, mjehurić proziran, okrugao i naizgled samodovoljan, ali ga

miješanje s morem čini nepostojećim, jer se kuća ne može praviti bez temelja, niti održati ako ne postoji središnji stub. Ali ako se uđe u “grad znanja” svako pronalazi sebe na odgovarajući način – “U kući moga Oca mnogo je stanova.” (Isus: Jevanđelje po Ivanu).

Svoj vrhunac logika majmunskog uma doživljava pojavom evolucionizma i tzv. dijalektičkog materijalizma. Iako su sljedbenici tih ideja same teorije proglasili vrhuncem “progres” i “napretka”, radi se upravo o suprotnom. Bili su potrebni vijekovi duhovne dekadencije da bi tako nakazne teorije o čovjeku uopšte mogle ugledati svjetlo dana. Tako široko rasprostranjeno i tako lako prihvaćeno učenje da je “čovjek postao od majmuna” nikada prije nije viđeno u historiji ljudskog roda, ali ne zato što ljudi nisu bili intelektualno “napredni”, već zato što je prevladavanje “majmunskog uma” stvorilo plodno tlo za samu pojavu teorije, s Darwinom i Marxom dosegnuto je dno. Krajnji oblici dekadencije gdje prvi autor čovjekovo porijeklo bukvalno smješta na životinjski plan, a drugi hoće “životinju koja radi” oplemeniti mnoštvom želja (tzv. obogaćivanje potreba) dok svo duhovno iskustvo ljudskog roda govori upravo suprotno, jedino sužavanje tih istih želja i njihovo stavljanje pod kontrolu duha može voditi istinskoj sreći i plemenitosti.

Čovjek tzv. “modernog doba” drži stalno ruku u zamci bezbrojnih želja i ne može da se oslobodi. Bila je potrebna teorija koja će logici “majmunskog” uma dati koliko-toliko prihvatljivu racionalizaciju, smisao, čvrsto tlo pod nogama. Tako je nastao evolucionizam, ideja “horizontalnog progres” (upravo zato jer je vertikalna svjetlosna dimenzija bila u potpunosti upropaštena), na koju ideju se nadovezao Marx smještajući raj na ovozemnu ravan života (komunizam kao “besklasno društvo” pravde i obilja).

Obje dekadentne teorije su bile kratkog daha (jer šta je 50 ili 100 godina za historiju ljudske misli) upravo zbog zanemarivanja i zapostavljanja duhovnosti, duhovnih (te tako i moralnih, koje su do njih neodvojive) potreba čovjeka. I obje teorije su bile kompenzacija izgubljene spiritualne virilnosti i duhovne utemeljenosti, što je kasnije poslužilo za opravdanje svake moralne razuzdanosti kao “prirodne”, a što je potpuno logično ako se čovjek promatra kao “inteligentna životinja”, koja je na zemlji posve slučajno, te na taj način u konačnici i besmisleno.

29.01.1995.

Sjedeći sa Gracijom na betonskom zidu pored puta razmišljao sam o teglama. O teglama punim novca i dragocjenosti koje su ostale u stolačkoj opštini nakon protjerivanja. Ljudi su u staklene tegle stavljali novac i zlato, njemačke marke uštedene godinama rada i truda i onda tegle zakopavali u zemlju, nadajući se da će ih ponovo pronaći kad se jednog dana vrate. Naivna podvala pohlepnog uma koja ne razumije prirodu ovog svijeta i osvetu sudbine, koja na kraju stigne svaku gramzivost i čovjeku odnese ono što bi mu, da je drugima dijelio od onog što ima, zasigurno, ostalo netaknuto. Na uzročno-posljedičnom nivou potpuno je nebitno kako će Sudbina oduzeti ono što želi da oduzme: rat, poplava, požar... svejedno je, i jedino slijepac se veže za uzroke skupljajući zalihu za ovaj svijet (ne dakle čak ni za sebe) dok pogled gledatelja prodire kroz svijet ovaj i on se opskrbljuje iz njega. Opskrbljivanje podrazumjeva svijest o prolaznosti i vlast Božanske Volje nad nama koja daje i uzima. Poslanik Islama je rekao: "Zekat (obavezno davanje) se nikad nije spojio sa imovinom a da je nije uništio." Dakle, kad se ne daje ono što se treba davati siromašnima, ono se spoji sa ostatkom bogatstva na način da ga uništi, uzrok tu nije bitan. Čovjek naivno misli da mu sakupljanje i čuvanje stečenog daje sigurnost, dok je situacija upravo obrnuta, dijeljenje milostinje je bolji čuvar od svega drugog. Jedan veliki čovjek je rekao da svaki radostan ugođaj koji priuštimo nečijem srcu dođe u času naše nevolje i otjera tu nevolju, jasan primjer sveopšte povezanosti, "zakona bumeranga" svakog našeg djela još na ovom svijetu.

U Bibliji piše da se milostinja uložena u riznice bori za čovjeka bolje nego štit ili koplje. Sai Baba o tome divno kaže: "Mislite da je u materijalnom svijetu bogat čovjek i vrlo uvažen, ali u svijetu duhovnosti to bogatstvo nema vrijednosti. Milosrđe je mnogo vrijednija osobina od svih materijalnih posjeda i bogatstava. Ako nema milosrđa bogatstvo uopće nema nikakve prave vrijednosti. Imate li na primjer, četiri sina, svaki od njih tražit će dio svog bogatstva. Jedan je sin milosrđa, drugi je vlast, treći je kradljivac, a četvrti vatra. Svi oni očekuju da naslijede vaše bogatstvo. No ako sve što imate date prvom sinu, milosrđu, ostalim sinovima neće ništa preostati.

Ali ako slobodno darujete iz milosrđa otkrit ćete da će i ostali nasljednici poštovati vašu odluku i neće od vas ništa tražiti. Dakle, kad dajete u dobrotvorne svrhe, to jest vašem najstarijem sinu i prirodnom nasljedniku, onda će drugi koji bi inače tražili svoj dio cijeniti vašu odluku i neće od vas ništa zahtijevati. Ali ako posjedujete bogatstvo, a istovremeno ne pomažete drugima, onda će vas lopov budno pratiti, a i vlast će motriti na vas i pokušavat će prisvojiti vaše bogatstvo. Ako vas lopov i vlast iz nekog razloga zaobiđu, jednog dana doći će vatra i uništiti svu vašu imovinu. Zato Bhagavad Gita zaključuje da je milosrđe važnije od bogatstva.”

Ovo je divan opis povezanosti svih djelovanja i primjer kauzalnosti ljudskog ponašanja i tzv. prirodnih uzroka “gdje svako žanje kako je posijao”, sukladno Isusovim riječima. No, čovjek se u svojoj slijepoj vezanosti za ovaj svijet neprestalno pouzdaje u uzroke na način koji mu priskrbuje fiktivno osjećanje moći. Tako su oni koji su imali vremena za to birali tegle sa debljim staklom ili su ih zakopavali dublje u zemlju, oni sretniji su ih stavljali između zidova, u procijepe kanala ili bunareva, jer vlažnost je manja, te tako i veća mogućnost da novac ostane sačuvan i neoštećen. Gotovo sam siguran da se niko upitao nije o tome je li trebalo dijeliti onima kojima je potrebno, davati prije ovako drastičnog udarca sudbine koji bi takvim izdvajanjem i brigom za druge zasigurno bio slabiji i manji. Ali je ljudska ludost sakupljanja velika, proistekla iz smrtnog sna nemarnosti u kojem i dvadeset puta dnevno valja udariti glavom od zid, ali se svaki put ustaje i ponovo juriša na hladnu tvrdoću ne izvlačeći nikakvu pouku. Ovo zato jer umrtvljeno srce razum sam po sebi nikada ne može razbuditi ma kakve i ma kolike apstraktno-logičke instrumente um priskrbljivao baš kao što i čovjeka iz kliničke smrti ne razbudi nikakva razmatranja nad njim, ukoliko se ne pruži nužna medicinska pomoć. Za duhovno srce također postoji duhovni liječnik, koji ga vraća u život i slijepom srcu daje vid. Onome, koje je usnulo uputi pokret koji će ga razbuditi, pogura onoga koji zna, ali ne zna da zna.

- Šta misliš o teglama novca u zemlji? - udarih lagano Graciju laktom, šaleći se, - u ovom zidu sigurno nema nijedne.

- Ostat će nešto. - odvrati ona zamišljeno, dan je bio hladan i trljala je

prste o džepove plave jakne, prsti su joj bili promrzli. Živjela je sa ocem, majka joj je davno umrla i rano je naučila da vodi brigu o svemu, znala je sve kućanske poslove i bila odlična kuharica. Za razliku od Končite, nikada mi nije donosila hranu, niti sam bilo šta tražio. Jedina Gracijina sestra bila je udata i rijetko ju je viđala, za oca je bila ganutljivo i duboko vezana. Upoznao sam se s njim jedanput i izgleda da sam bio ugodan sagovornik, iako ne i "prilika", što je bilo i moje mišljenje, Graciji je trebao drugačiji čovjek. Imala je tek vidljive jamice iznad usana što joj je davalo neobičnu ljupkost i dopunjavalo sjetu blijedog lica, naročito dok bi se podrugljivo smijala. Navikli smo se jedno na drugo, ne znam jesam li je volio i čak mi se čini da joj nije ni bilo važno, znali smo šutjeti, gotovo satima i godila mi je ta šutnja, tišina na hladnim proplancima, bez ikakvog zvuka, ledeni dah rata, uvijek prepoznatljiv i uvijek neponovljiv.

Sjetio sam se stolačke zemlje, ali na drugačiji način, sjetio se Podgradskog harema, mezara Mustafe Žuje. Nadžak je bio uklesan na sivi nišan, polukružna sjekira, simbol reda Nakšibendijskog, iza natpis: "Hidr se pojavio, Mustafa nestao". Hidr, tajanstveni učitelj Mojsijev, koji je bio s njim na lađi spasa koja spašava od utapanja u vode ovozemaljskih težnji, u mora oholosti, pohlepe i zavisti. Kada te strasti zavladaju čovjekom, postaju vladar uma koji onda potapa "lađu svaku ispravnu", svaku ispravnost vjere, ona biva zatrovana, srce zamračeno. Za Mojsija to druženje bijaše teško, "teška, tegobna stvar, koju je teško nositi", za koju tajnu svi ljudi sposobni nisu. On htjede ići na daleki put, do mjesta gdje se sastaju mora dva, pa i duže, više od toga. U pratnji njegovoj bijaše mladić, duhovni vitez u službi njegovoj, svaki vladar ima povjerenika tajne, svaki kralj vezira, u duhovnom svijetu zakoni služenja i davanja su još strožiji, izoštriji, zemaljska je vlast u odnosu na duhovnu tek "zabava i igra", prolazna i kratkotrajna. Bezvrijedna. Mojsije se bijaše umorio od puta, dug je svaki put bez vodiča, daleko je nebo znanja bez zvijezde vodilje. Duhovna glad se mora utoliti, žeđ utažiti, shodno Isusovoj izreci datoj Samarićanki, blizu zdenca, kad je od nje tražio da pije. Rekao je: "Ko god pije od ove vode opet će ožednjeti, a ko bude pio od vode koju ću mu ja dati neće ožednjeti do vijeka, nego će voda koju ću mu ja dati postati u njemu izvorom vode koja navire u život

vječni." Ovu je vodu tražio Mojsije, "vodu usredištenosti", i zato se morao vratiti nazad, jer na svakom putovanju se ide naprijed, jedino put spoznaje usmjerava korake "unazad", svaka je istinska spoznaja povratak sebi. Vitez u Mojsijevoj službi bijaše zaboravio užinu, riba je bila hrana njihova. "Riba", ljudsko srce, bijaše skliznula u more, na mjestu sastavljanja mora zemaljskog i mora duhovnog, oživljena dahom učitelja savršenog, što on dotakne uvijek se izmijeni, stijena biva zlatom, kamen rubinom. Hidr je ležao na stijeni pokriven odjećom, pred ljudskom grubošću i neznanjem svaki je velikan pokriven, time se štiti blagoslov znanja njihova, ne baca se biser pred svinju, lav bježi daleko u pustinju iako je kralj svih životinja. Mojsije je tražio od Hidra da ga prati, te da tako bude poučen ispravnom znanju. Hidr je svoj pristanak uslovio: "Zato me ne pitaj, dok ti ja sam prvi ne kažem." Mnogo je nestrpljenja u svakom putniku, u srcu ljubavnika je strepnja dok se ne sjedini sa svojom voljenom, snažna čežnja ne zna za otkucaje sata. Kada su krenuli Hidr je ubio dijete bezgriješno i Mojsije se strpio nije, pitao je u prevelikoj želji. "Bog hoće da im da boljeg", glasio je odgovor Hidrov. Neprijateljstvo vreba iz svake veze kada MISTIČNIH ZARUKA nema, prevelika žeđ izvoru vodi samo ako se poništi zabluda vanjskog rodoslova, na putu se treba otresti rođaka svih, usamljenik je mistik svaki, samotan, naročito u vremenu ovom. Oslobođen treba biti, um ne caruje na ladi vjere, on je opsjednut pohlepom, ohološću i zavišću, tim poticajima za grijeh i buši lađu svaku ispravnu. Mojsije ne može da se strpi, prijekor je uvijek znak ljubavi, nikad ne prebacujemo osobi do koje nam stalo nije. Na kraju su došli do zida nagetog i Hidr ga je prezidao, blago dvojice dječaka je tu zakopano i siročad treba da pronađu dio svoj, tako Gospodar hoće, objasni kasnije on Mojsiju. Tek nakon što je iznutra proživio i savladao vlast uma koja uvijek pravi "rupu" i otvor u cjelini vjere, tek tada Mojsije može usmjeriti srčani pogled na izvornu dubinu mistične osamljenosti.

"Siroče", izgnanik u svijet, prognano čedo koje mora naći svoje zakopano blago otkriveno rukom duhovnog oca. Razum je tad svaki "naget", iskrivljen i samo što se ne obori, ruka savršena je potrebna, ispraviti zid svako ne može. Duhovno dijete mora rasti i odrastati i tek kad "svjesni

čovjek” dosegne svoju puninu, on se u cjelosti suočava sa otkopanim blagom vlastitog srca. “Dva mora”, materijalno i duhovno, sada su pod prilikom dva dječaka čije ravnomjerno odrastanje unutar suptilnog tijela osigurava horizontalnu ravnotežu, koja čuva od raspršenja vertikalnu svjetlosnu os.

Kada je oko Isusa jedanput sjedilo mnoštvo došli su njegova majka i njegova braća. Rečeno mu je: “Evo, vani su tvoja majka i tvoja braća i tvoje sestre, traže te!” On im na to odgovori: “Ko je moja majka i ko su moja braća?” I POGLEDAVŠI UNAOKOLO NA ONE KOJI SU SJEDILI OKO NJEGA REČE: “EVO, MOJA MAJKA I MOJA BRAĆA! JER KO IZVRŠAVA VOLJU BOŽIJU, ON MI JE BRAT I SESTRA I MAJKA.” Ovo je divan primjer DUHOVNE RODBINE, rodbine iz kazivanja o MOJSIJU i njegovom tajanstvenom drugu, duhovne siročadi, prognane mistične svijesti koja obezdomljena, odvojena od “dobrog” oca pronalaze svoje duhovno blago posredstvom drugog oca, duhovnog oca koji podupire moć razuma i snagu vjere i koji taj stub svjesnosti ispravlja štiteći ga od svakog iskrivljenja.

Lađa vjera je također bila vlasništvo “siromaha”, onih dijelova duše koji nisu pobunjenički u odnosu na duh i kojima je lađa spasa “prirodno stanište”. To su oni dijelovi duše koji su obuhvaćeni onom slavnom Poslaničkom predajom: “Duhovno siromaštvo je moja slava.” dakle, oni dijelovi duše unaprijed “skloni” vjeri, ona najdublja iskonska priroda, fitret, predanost Jednom, kojoj ljudska srca po prirodi teže.

Ubijeni dječak bi navraćao roditelje svoje na nasilje i nevjerovanje. Posvuda vidimo, (naročito u ovom vremenu) kako fizički srodnici potiču jedni druge na nasilje svih vrsta. Fizička veza kao bit (a ne formalno) mora biti prekinuta kada se ukrca na lađu spoznaje, sve veze sa stvorenjima koje su, kao takve, i prolazne i kratkotrajne, moraju biti napuštene, mistik je stranac u ovome svijetu, svoju rodbinu on upoznaje samo VERTIKALNO, uzlazeći strmom stijenom ispod koje je ležao Hidr. “Bezgriješnost” takvih fizičkih i formalnih veza (“što ubi dijete bezgriješno”, pita Mojsije) je velika zamka jer mistici svih vjera su oduvijek htjeli da su “potpuno Božiji” (ovo nema nikakve veze sa tzv. odricanjem od svijeta koje je samo oblik metoda i to ne preporučenog, mada dopuštenog) te kao takvi mogu na svom putu

napustiti i one najnevinije vezanosti i priljubljenosti uz stvorenja (suštinski a ne formalno, jer bilo je velikih mistika koji su bili veliki ljubavnici, imali bogate posjede itd). U gradu su tražili da ih nahrane, ali su stanovnici odbili da ugoste Mojsija, Hidra i Mojsijevog viteza. "Grad" je oduvijek progonio gnostike, oni nikad nisu bili dobrodošli za prosječan svijet koji poznaje samo ono vanjsko. Vreva, masa i šarenilo svijeta, dakle od toga su bježali mistici svih vremena. Jer pročišćen čovjek osjeća bol tamo gdje je drugi i ne vide (a ne da je i osjećaju) i suviše je izložen, ugrožen svakim oblikom kolektivizma. Socijalni konformizmi današnjeg vremena također "ne daju hranu" niti "ugošćavaju" mističnu svijest, manje no ikada. I više od toga, sužena i uzdrmana svijest takozvanog "modernog čovjeka" duh mistika promatra kao nešto sablažnjivo i krajnje uznemirujuće, nešto što graniči sa "ludilom", prezreno i proketo.

Povratak primordijalnoj religiji, usredištenje duhovnog siromaštva kao slave duhovnog putnika, te raskid "intimnih" fizičkih veza (sin – roditelj) rezultira pregnućem koje smjera prekid sa svim vrstama kolektivizacije i amorfnosti svijesti gomile ("grad" koji odbija dati hranu i ugostiti svete ljude) te takvo nadmoćno odbijanje rezultira pronalaženjem duhovnog blaga u zemlji vlastitog srca, upravo u "ruševini" svih prepreka na putu prosvjetljenja. Za duhovnog učitelja ne postoji materijalna nadoknada ("mogao si za to uzeti nagradu", Mojsije) jer ni priroda veze nije materijalna, duhovno srodstvo dopire iz davnina preegzistencije i ono je strašna jeka na granicama uma, strašni sud u probuđenoj duši, truba koja uzbuđuje cijelo biće.

Da bi se uopšte dala bilo kakva potpora razumu neminovno je da on raščisti sa svim oblicima socijalne adaptibilnosti koji su neminovna prepreka. Tek odagnavši od sebe tu nametljivost prosječnosti moguće je uopšte pristupiti "zidu" koji je posljednja prepreka, stjecište svih prethodnih ruševina i na kraju, blago u toj ruševini, pad cijelog svijeta pojavnog. Svaka vjerodostojna tradicija poznaje taj privid pojavnog. Hindusi kažu MAJA, iluzorna energija, muslimani kažu HIDŽAB, zastor koji odvaja od Boga, kršćani kažu DOLINA SUZA, mjesto kajanja koje je povratak Bogu. Čovjek najprije mora biti srušen da bi se podigao, uveo da bi procvjetao, presječen da bi rastao, oboren da bi se podigao. Takva je priroda duhovnog puta, da bi

zlato postalo čisto mora iskusiti mnoge vatre i plamen žestoki ga opleme-
njuje, druge mogućnosti nema. I kad je Mustafa nestao Hidr se pojavio.
Da preuzme drugu dušu i nastani je, da oplemeni novo srce, da pokrene
novi duh.

Slušao sam o smrti Mustafinoj, prije rata, sudbina je htjela da je dio
priče prenešen preko mojih predaka. Veliki šejh, Žujo Mustafa, je liječio,
naročito duševne bolesti, pomagao ljudima. Bio je vidovit, pa je ljudima
ponekad govorio ono što su htjeli sakriti od njega. Neko dijete je bilo bo-
lesno baš kad je i sami šejh bolovao od smrtne bolesti. Moj pradjed Ahmet
Šarac je otišao kod njega da zapiše za dijete i dadne savjet, pomoć. Rekao
mu je: "Ne treba ništa, obojicu će nas ponijeti u ponedjeljak." Tako je na-
javio djetetovu i svoju smrt u isti dan, što se i obistinilo, dječiji nišani su i
sad vidljivi pored njegovih. Neposredno pred svoju smrt oporučio je da se
njegovo tijelo ne nosi u harem, već da se sahrani u šumi, na nepristupačnom
mjestu i da se tragovi uklone, da niko ne dolazi. Nisu ga poslušali. Tri noći
neko od uglednih ljudi je sanjao isti san, da je napravljena greška i da su
ga trebali poslušati. Četvrtu noć nekoliko ljudi se uputilo u harem, tiho, sa
upaljenim fenjerom i otkopali svježi mezar. Unutra nije bilo ništa, tijelo je
nestalo, gdje i kako ostat će tajna. I danas se vidi malo ulegnuće kad se
pogleda zemlja kod njegovog uzglavlja. Ljudska ruka nije odnijela tijelo, to
je sigurno, i od tada se u narodu priča kako mezar ne treba dirati.

Prenosi se da je rekao: "Sa svih strana Stoca šehidi čuvaju grad, i
čuvat će ga sve dok bude postojalo sjećanje o tome." Te njegove izreke su
se ljudi sjetili i u proteklom ali i u Drugom svjetskom ratu, oba puta je po-
kolj izbjegnuto, stanovništvo spašeno i oba puta se radilo o satima i minutama.

Prije ovog rata, neposredno pred sami početak, jedan pobožni derviš
mi je ispričao svoj san. Sanjao je Stolac pun vojske, i na jarbol podižu
zastavu, ali je za zastavu privezana derviška odjeća koju niko od vojnika ne
vidi. San je bio jasan. Grad će biti okupiran, podignut će vojska svoju za-
stavu u vanjskom svijetu. Ali u svijetu zbilje zajedno s njom diže se i derviška
dova koja čuva grad od te iste zastave, od zla kojeg ona donosi. Obistinilo
se. Je li to dova Mustafina ili nekog drugog velikana, nećemo nikad saznati.

Nešto slično u vezi Stoca je sanjala i jedna vrlo žena, također prije

rata, pričala nam. Vidjela je u svom snoviđenju nekoliko dječaka sa upaljenim bakljama na staroj tvrđavi iznad grada. Ona je sjedila u maloj kućici sa još nekim ljudima. Jedan nepoznat lik je bio sav u svjetlosti, lice, tijelo, sve je blještilo, levitirao je prekrštenih nogu, odvojen od tla. Rekao je njoj: "Ti se nemoj plašiti, ovdje ništa neće biti." Obistinilo se. Dova Mustafina ili nečija druga, nećemo saznati. U nastavku njenog sna dosta derviša u staroj tradicionalnoj odjeći je došlo do jarbola (kojeg je već usnio derviš i zastavu na njemu) i tu veličalo Boga. Nekada je tu, na mjestu porušenog partizanskog spomenika također bio harem i ko zna na čije su kosti došle druge kosti, mnogo je velikih ljudi koji ostadoše nepoznati. Nepoznati na Zemlji, ali su na Nebu dobro poznati.

- Misliš li možda na zakopan u teglu, da nemaš blago dole... ha, ha! - prekide me Gracija sa prizvukom radosnog nemara, lagano me dotaknuvši ramenom, bila je lijepa, sjetno zamišljena, odsutna ali bliska.

- Mislim na blago, ali ne ono u teglama. - nasmijah se i sam vedro, - zakopao nisam ništa, ali da jesam, išlo bi tebi u miraz.

Ona se glasno zakikota uhvativši se za stomak, čobanica rumenih obraza sa susjedne livade raširi obje ruke kao da hoće da nas oboje sjedini u svoj zagrljaj i tako zaštititi našu vezu od naglih promjena raspoloženja, pruži nam sigurnost, utjehu, čak i mir. Imala je plavu pletenu kapu na glavi i duboke seljačke čizme, gledala nas je sa takvom radošću kao da smo joj rod najrođeniji.

- Prevedi je, valja se ugrijat na ovom vaktu! - izdera se ona iz sve snage prinijevši unutrašnjost dlanova blizu svog lica kao da trubom daje znak za uzburu ili makar jutarnje buđenje.

Gracija okrenu kažiprst desne ruke prema svom srcu kao da se želi uvjeriti misli li to ona ozbiljno na nju, na što ova počne klimati glavom snažno kao lutka podižući obrve upitno i sama nesigurna u djelotvornost, u učinak savjeta.

Udaljismo se laganim korakom.

05.02.1995.

Gledajući kroz prozor sobe primjetih gavrana na grani starog šipka. Crn, neobično miran, ćudljivo je posmatrao moju sobu, možda sam krivac a da i ne znam, i ptice pate, raspamećene su granatama.

- Eh, nakon ovog rata će se jesti zlatnom kašikom! - dobaci mi komšija preko puta. Preturao je po starom željezu, prilično ugojen za ovo vrijeme, ćelav i malih, živih očiju čiji je sjaj po svemu odavao vjeru u bolju budućnost i doba "zlatnih kašika".

- A, šta veliš? - nastavi on vedro, kao da je i moja potvrda neminovna, ili bar dobrodošla.

-Dobra je i ova limena! - viknuh glasno zatvarajući prozor, gavrani je još stajao na svom mjestu, neuznemiren, potpuno odsutan, ptice su vidljivo poremećene, eksplozije i buka neprestalnih detonacija su učinile svoje. Klimnuh glavom komšiji uz srdačan osmijeh. ZLATNA KAŠIKA. Spasonosna formula za svaku nesreću, obećanje u koje je svako gotov povjerovati onda kad se i obična kašika teško puni hranom, bilo čime, vjera u bolje koja je tako dragocjena, jer ju je nemoguće provjeriti.

Sjetio sam se šta je Isus rekao o dolasku Kraljevstva Božijega kad su ga farizeji o tome zapitali. "Kraljevstvo Božije ne dolazi primjetno, niti će se reći: 'Evo ga ovdje!', ili, 'Ondje je!' Jer evo, kraljevstvo je Božije među vama." Ovaj Isusov opis, Kraljevstvo Božije, dakle zlatno doba čovječanstva, ne veže ni za kakve izvanjske okolnosti ili prostor koji bi to kraljevstvo definisao (te ga tako i ograničio). "Neprimjetnost" dolaska tog kraljevstva ogleda se upravo u tome što je ono vezano za "svetu geografiju" prostora ljudske duše, a ne za svjetopovijesne, zemljopisne činjenice. Kraljevstvo Božije je stoga "MEĐU VAMA", kako reče Isus, narastanje duha sve do njegove punine, krajnji doseg ljudskog roda u spoznajnom smislu, tačka na ovozemni hod čovječije zajednice. To kraljevstvo nije "ovdje ili ondje" i ono nema nikakve veze sa tzv. "društvenom stvarnošću", jednostavno ono je krajnja svjetlosna tačka vertikalne "evolucije svijesti", preobrazba koja zatvara istoriju ovoga svijeta, priprema za novi ciklus, za drugačiju stvarnost. Govoreći o Imamu Mehdiju, Spasitelju čovječanstva sa Islamskim predzna-

kom, neke predaje kažu kako će mu “zemlja poslušno izbaciti riznice svoje”, te da će on “ispuniti zemlju pravdom kako je sad ispunjena nasiljem i tlačenjem.” Ali ta pravda je kosmička, a ne zemaljska, a “riznice zemlje” su prije svega duhovna blaga u unutrašnjosti zemljanog dijela čovjeka (tijela). Međutim, današnja poimanja kosmičku pravdu Spasitelja svode na ravan socijalne pravde, što je samo “prepisani komunizam”, još jedna utopija u nizu mnogih. Nekada je Marx govorio o “društvu obilja”, bez klasa ili nepravde, zanemarujući u potpunosti tamnu stranu ljudske prirode i svu iracionalnost čovjekovu, čije pogubne posljedice osjećamo na svakom koraku u ovom vremenu. Sada se dešava da tu istu teoriju aktualiziraju sve vrste razočaranih, frustriranih ljudi, ali sa vjerskim predznakom. Govori se o Spasitelju čovječanstva (učenje o njemu imaju sve velike svjetske religije) kao o onome ko će nahraniti ljude i staviti tačku na ratove, uspostaviti ekološku ravnotežu, poboljšati uslove života. Ništa nije pogrešnije od ove vizije, jer Spasitelj čovječanstva uvodi ljudski rod na viši nivo svjesnosti i silina metafizičke dimenzije takvog SPASA ogleda se baš u tome što Spasitelj ni na tren ne ulazi u istoriju već poput pečata stavlja konačni otisak na duhovno djetinjstvo ljudskog roda. On ni u jednom momentu ne dotiče geografske činjenice na zbiljski način, a socijalna pravda (koja neminovno prati njegovu obznanu kao nužnost) ni izbliza ne iscrpljuje sve mogućnosti samog otkrivanja, niti ima onaj značaj koji joj priprosta svijest daje, projektujući vlastita nezadovoljstva u mnogo dublju i širu ulogu Spasitelja od one koju joj ta i takva svijest pripisuje.

Još pogubnije je što zlatna kašika u vremenima velikih stradanja predstavlja i reminiscenciju i žal za “ZLATNIM TELETOM” iz Mojsijevog vremena. Logiku i filozofiju zlatnog teleta vidimo na svakom koraku, a mnoštvo madioničara poput Samirije i zlatnih opsjena su utkani u sve pore života. “Egipat” Mojsijevog vremena jesu sve neuredne težnje u nama nastale prekomjernim opijanjem materijalnošću i njenim bezbrojnim opsjenama. Obogotvorenje tih stvari unutar čovjeka je toliko snažno da štapom vlasti nad sobom Mojsije našeg srca mora napraviti suhi put spoznaje čiji pijesak gnoze ne smije biti ovlažen protuslovnim težnjama duše u moru ovosvjet-skog. Tu spadaju i ljudi, jer tako se najlakše utapa na putu, rasipajući se u

besplodnostima koje ostavljaju loš trag koji zatire istinski putokaz. Pošto je ZLATNO TELE uglavnom božanstvo ovog vremena, u nedostupnosti istog može se bar zadovoljiti "zlatnom kašikom", kao obećanjem kada ljudi bar u mašti moraju nadoknaditi izgubljeno. Ali po Isusovim riječima "Kraljevstvo Božije ne dolazi primjetno", jer je narastanje tog istog kraljevstva "među nama" upravo suprotno svakom "društvenom" obliku vjere, svemu "socio-političkom" u poznatom shvatanju te riječi, svemu što se oslanja na "ljudski trud", jer kad bi takav trud bio dovoljan sam po sebi, pomoć Spasitelja bi bila suvišna. Spasitelj je ono što mu i samo ime govori upravo to, jer je spasom obuhvaćena cijela kreacija, taj "spas" je upravo samo postojanje, ali sad na višem nivou, evolutivni spoznajni skok neviđen do tada. Kada se kaže da će se vlast Spasitelja protezati od Istoka do Zapada, jasno je da to nisu geografski pojmovi planete Zemlje, već Sunce Istoka u ljudskim dušama, koje doseže do Zapada Duha, cjelovitost znanja koja obuhvata sve, što naravno znači i tzv. "materijalističke nauke", ali je to sekundarno, pošto se "naučnim saznanjima", ma kakva ona bila, ne mogu okoristiti generacije i generacije ljudskog roda koje su već otišle sa zemlje, dok napredak duhovnih nauka daje šansu svima upravo po tome jer uvodi čovječanstvo na višu razinu postojanja. Dakle, obuhvata cjelinu, a dijelovi nikada ne mogu "pojmiti" cijelost, pa je zato dolazak Kraljevstva Božijeg po Isusovim riječima NEPREPOZNATLJIV, jer je u pitanju zbiljnost "svijeta duše", koja po prirodi ne može biti prevladana ničim u vanjskom svijetu, te su tako "pripreme" za dolazak Kraljevstva Božijeg nevidljive.

Taj vrhunac probuđene svijesti, razbuđenost koja diže velove "svih spavača" usnulih u san neznanja, upravo to je Kraljevstvo Božije, dosezanje krajnje granice u svemirima duše ("Kraljevstvo Božije u vama").

Mnogi se pitaju zašto se očekivani Spasitelj već ne pojavi kao da je njegova obznana stvar hronološkog vremena, pa jednostavno treba podesiti časovnik na ruci i čekati.

Čovječanstvo na sadašnjem stepenu razvoja ne bi moglo podnijeti njegovu obznanu, ljudi jednostavno ne bi ni shvatili ni prihvatili ono što on govori, kao što ni pećinski čovjek prije 50 000 godina ne bi razumio ništa od atomske energije, recimo, i iskusio bi samo strah i zbunjenost.

Govoreći o Dvanaestom Imamu i Njegovoj Skrivenosti, Prvi Imam je rekao: "Nikada zemlja zacijelo neće biti lišena Jamca Božijeg. Ali ljudi će biti slijepi, nesposobni da ga vide, s razloga njihove pomračenosti, njihova pretjerivanja i njihova nasilja činjenog protiv samih sebe (protiv vlastitih duša)." Kao usporedbu dao je primjer Josipov, koji bijaše sa svojom braćom, ali niko ga ne prepozna.

Ova predaja na divan način objašnjava "sljepilo", nesposobnost da se prepozna Spasitelja (sljepilo dakako nije fizičke prirode, već duhovne).

To duhovno sljepilo je izjednačeno sa nesposobnošću viđenja.

Tri su uzroka:

1. Pomračenost ljudi
2. Njihovo pretjerivanje
3. Nasilje činjeno protiv samih sebe (svojih duša).

Pomračenost se odnosi na suptilno svjetlosno tijelo iz kojeg se samo i može vidjeti Imama (sada u doba velike skrivenosti). Potpuno odsusutvo tih "teofanijskih čula", tj. svjetlosnog čovjeka unutar ljudskog bića, ima za rezultat pretjerivanje u svemu što se odnosi na fizički aspekt, neumjerenost postaje konstantna za biće čiji se život (suštinski) ne razlikuje od života viših oblika u životinjskom carstvu. To sve kao krajnju posljedicu ima "nasilje protiv vlastite duše", jer je Spasitelj "DUŠA SVIH DUŠA" i nemogućnost viđenja (spoznavanja) njega je najveće nasilje prema sebi.

Izađoh van. Rijetki automobili su veoma brzo prolazili, put se granatira i sa okolnih brda se sve što se kreće može lako uzeti na nišan. Dan je bio hladan i oblačan, sumorno tjeskoban, iz kuća se vidio gust, sivi dim, nekoliko pasa je lutalo ulicom, mršavi i neuhranjeni, bili su vjerodostojan svjedok ovog vremena. S tugom bacih pogled na zapaljenu katoličku crkvu. Sjetio sam se tada događaja ISTINSKOG EKUMENIZMA, jednog divnog i tolerantnog dijaloga između različitih religija.

Dok je Muhammed boravio u Medini došla mu je delegacija kršćana iz jedne pokrajine, htjeli su pregovarati o stvarnoj prirodi Isusovoj. Bili su obučeni u skupocjenu, raskošnu odjeću i od njih je zatraženo da obuku

jednostavniju. Motiv PRESVLAČENJA ODJEĆE nalazimo u mnogim religijama i inicijacijskim obredima, jer nova odjeća simbolički znači uvođenje u novo stanje duše, znak preobrazbe, misteriju uvođenja u nepo-znato. Čini se da je Poslanik Islama htio da ih ovim gestom inicira, to jest, “vrati” prvobitnom kršćanstvu isposništva i milosrđa, koje je uveliko bilo napušteno (od Isusovog vremena je prošlo već 600 godina). Kada je to učinjeno otpočeo je dijalog. U jednom trenutku kršćani su kazali da je vrijeme molitve, te da oni trebaju mjesto da je obave. Muhammed im je dozvolio da obave svoje molitve tu gdje i jesu, u džamiji, te da ne treba nigdje da idu, što su ovi i učinili. Dijalog je neuspješno završen, ali ova činjenica da su se oni krstili u džamiji i obavili sve svoje molitve danas je nepojmljiva ogromnom broju, kako muslimana, tako i kršćana. Ovaj primjer tolerantnog i STVARNOG dijaloga među različitim vjerama gotovo da se i ne može vidjeti u današnje vrijeme kada se čak i puko “zajedničko slikanje” (pred kamerama) smatra vrhunskim uspjehom i znakom tolerancije. Ali, neko je divno rekao kako ISTINSKI EKUMENIZAM I MOŽE BITI PROŽIVLJEN SAMO NA EZOTERIJSKOM NIVOU. Ljudi koji od vjere poznaju samo vanjštinu bez unutrašnjeg sadržaja teško da mogu pojmiti transcendentno jedinstvo religija ma koliko dobronamjerni bili i ma koliko dobre volje ulagali, kako god čovjek zagledao ljusku oraha on ne može doći do jezgra ukoliko se vanjski oklop ne otvori. Zato oni koji su nesposobni prosegnuti u dubine unutarnjih nebesa svake religije u bitnom i ne mogu voditi dijaloge te vrste, pošto fokusiranje isključivo na vanjštinu ograničava samu mogućnost traženja “istog u različitosti”.

Šetao sam pustom cestom, posvuda ruševine i pustoš, u daljini su se čule potmule detonacije. Moj prijatelj Ale se borio viteški, to sam sigurno znao i važno je jer su uzaludna pravdanja svakog zla lakonskim frazom: “...a šta su oni nama sve uradili”. Nikada zlo ne može biti pravdano drugim zlom, u borbi postoje pravila kao i u svemu i zato je svaka vrlina prije svega duhovno viteštvo, a ono je u ratu najteže, jer se tada opravdava i dopušta ono čega se ljudi kasnije stide, čak i kad likuju u času prosute krvi. Viteštvo je i čast i dug, a onaj koji se ne bori protiv neprijatelja unutar sebe, prema vanjskom neprijatelju se i ne može odnositi viteški.

Viteštvo, to je davanje prednosti drugome u odnosu na sebe. Jedanput je u borbi neki čovjek pljunuo Imama Alija u momentu kad je već bio pred porazom. Zamahnutu sablju je Imam spustio. Ovaj se čudio tom postupku, a na pitanje je dobio odgovor: "Da sam te ubio u tom trenu učinio bih to zbog sebe, a ja se borim u ime Boga." Kasnije je ovaj neprijatelj postao njegov prijatelj.

Sve što čovjek radi ili se radi u "ime sebe", svojih sujeta, hirova, uzvrćanja, svaki put je pogrešno, jer ne poštuje drugu osobu i zloupotrebljava sudbinski preokret koji je kušnja za obje strane.

Sjetio sam se Jasminke iz Stoca. Imala je najskladnije tijelo koje sam vidio, najgipkije u slobodi otmenih pokreta, čvrsto i zanosno. U ranoj mladosti smo se skupa kupali u gradskom kupatilu, gledajući kako se mokre kapi suše na našim tijelima i trčeći ulazili pod tuševe, radujući se, sretno doba odrastanja i bezbrižnosti koje nikada nije boljelo. Nisam je zaboravio, želio sam je sve ove godine.

Čitava dva kilometra nisam susreo nikoga na pustoju, vijugavoj prosjeklini puta, nikoga sem pasa i mačaka. Vratih se umoran.

15.02.1995.

Gracijine usne bile su izuzetno lijepe, malo napućene i sa nekom odbje-glom zapitanošću dok bi klimala glavom ili se dvoumila, kosa obavezno sklopčana na potiljku, više svijetla i tvrda, neobična. Vidali smo se svakodnevno. Toreador. Za snažnog bika nema izbora nakon što bude pušten iz drvene kretke, iz zlatnog kafeza smirenosti, iz ograde mirne stišanosti koja je realnost, tišina, život. Kada izađe u zloslutni krug arene i crvena krpa se zaniže spuštена sa jarbola gordosti i neznanja izbora više nema i crna mišićava neman je sva u slijepoj ustremljenosti bez svrhe i smisla dok gomila urla u strašnoj obuzetosti i slika žive smrti očarava i uzbuđuje krv, obostrano, u zanosu što na kraju uvijek boli. Ali "bika u sebi", vitalni životinjski duh koji svi nosimo, njega je daleko teže pobijediti jer ga naše želje danonoćno hrane i stanke nema, zastajanja nema, sve do posljednjeg daha.

Za duhovnog putnika je požudna duša najveći neprijatelj. Upitan o ovoj izreci, jedan veliki mistik je rekao: "Svaki neprijatelj ako mu uzvрати dobroćinstvom postaje prijatelj, izuzev vlastite duše. Što joj više ugađaš postaje sve gora." Jer to je sama priroda svake strasti, kada joj se u potpunosti povlađuje onda ona sama preuzima vodstvo, komanduje.

Zato je tako žalobno slušati ljude ovog vremena kad govore da oni "rade šta hoće". Izbor te vrste podrazumjeva kakvu-takvu kontrolu nad vlastitim požudnim bićem, a ne puko prepuštanje rijeci bezbrojnih želja koje drže čovjeka u šaci i ne dopuštaju ni samu slobodu izbora, te tako stvaraju iluziju ljudskom biću da je ta potpuna prepuštenost zapravo izbor doveden do svojih krajnjih granica. Tu se stalno maše crvenim zastavicama želje crnom biku u sebi i sljepilo zatrčavanja se onda prebacuje na plan slobode, jer kad imamo iluziju da smo to izabrali manje ponižava. Svako ropstvo mora imati opravdanje, inače bi bilo neizdrživo, a kad je ropstvo potpuno onda se hoće i potpunost objašnjenja, inače bi vrijedalo do besmisla ("ja radim šta god hoću"). Ovdje se upravo podjarmljenost i potpuno ropstvo hoće prikazati kao potpuna sloboda.

Malo kad je ljudski rod ovako precjenjivao ovaj prolazni i nestalni svijet. Ali i protivljenje takvoj logici je često sljepilo, jer ni sva sunca koja se mogu zamisliti ne mogu promijeniti život slijepom mišu ni za pedalj. A šta bi i značio pokušaj promjene iniciran izvana, ukoliko nema prijemčivosti i odjeka iznutra. U Knjizi je rečeno za stanovnike pakla da pakao njima "baš odgovara". Kada bismo svinju pustili u zlatni dvorac ona se ne bi snalazila, osjećala bi se čudno i tjeskobno, stješnjena zlatom i svilom i širinom što se pruža i željela bi povratak u svoj brlog. Sloboda uopšte nije izvanjska kategorija, ona je u cjelini iznutarnja, razvija se i raste u duši čovjekovoj ili se stješnjava i oduzima, sebi smo suci i dželati i glavni presuditelji u svakoj slobodi. Kada bi pakao bio "neodgovarajući", Božanska milost bi ostala nedosegnuta i kazna bi tada bila smisao sama sebi. Božja naklonost prema čovjeku je daleko od takvog cilja.

Izvanjska sloboda naravno može biti oduzeta ili ograničena, ali šta to vrijedi kad misao ostaje slobodna, šta vrijedi ako su noge u lancima, a osjećanja plamte i čitav "unutrašnji čovjek" je potpuno slobodan i ništa vanjsko

ga ne dodiruje osim na način mučenja. A jadno je sve što mora izazvati bol da bi bilo priznato, bijedno je sve na što nas prisiljava strah od patnje. To-reador. Vrtinja u krug oko crvenog mamca sve do posljednjeg daha i nabusita priroda goropadnosti, sva u bijesu, sva u beznadežnosti i prostom mjerkanju i uskovitlanosti prašine, krik i oduzimanje daha i posljednji izdisaj, kraljevska kruna tišine kao posljednji čin drame, jer nijedna želja ispunjenjem ne pruža onoliko koliko smo očekivali i zato je tišina nužna. Da osjećaji potonu u duboko more duše, uzburkani valovi su stali i ničeg više nema, tek mrtva osakaćena životinja, truplo kojeg vuku brzo i vješto što dalje od onih pogleda koji su tom beživotnom tijelu prije samo par minuta tako zanosno i divlje klicali. Bodrili ga, podsticali i odrekli ga se, sve u trenu, jedni te isti ljudi, jedna te ista bića. Put discipliniranja životinjskog u sebi je obrnut. Bez ubijanja, bez krvi, bez glasnog klicanja produhovljenih elemenata duše, bez likovanja nad krajem ako ga ima i ako ga bude. Jer je borba posve neizvjesna. "Rat protiv sebe", tako često pominjan i tako često zazivan, čak zloupotrebljavan od tumača, gdje svaki vidi ono što hoće da vidi, taj rat nijedna arena još nije vidjela i neće ga nikad ni vidjeti, što je strašniji sve je manje vidljiv. Mnogi "ratnici svjetlosti" vode veliki sveti rat protiv svojih duša, a da o tome pojma nemaju ni oni koji žive s njima u istoj kući, oni sa kojima dijele istu sobu, zalogaj. I dobro je što je tako, jer kad bi ta borba bila vidljiva neupućenima strah od sopstvene duše bi uništio svaku volju u njima, svaku šansu, svaku mogućnost, čak ovosvjetsku, planovi bi se rušili kao kule od karata, ambicije bi bile gušene još u začetku. Jer je rečeno: "Kad bih vam rekao koliki je neprijatelj požudna duša, svi bi poslovi zastali zbog razočarenja." Ovo je preneseno od Prvaka Svijeta.

Kad bi malo dijete, koje se igra pijeskom na plaži i gradi pješčane dvorce gledajući morski žal i pjenu, ugledalo zmaja plamenog, sve bi kule porušene bile u jednom trenu, i nikada više ne bi bile izgrađene. Prosječan čovjek ne bi izdržao suočenje sa snagom vlastitog zla, pred tolikom nemani bio bi potišten i tužan ne nalazeći načina čak niti za pokušaj bilo kakva suprotstavljanja. Besmisao bi okružio sve ljudske aktivnosti, pred takvim neprijateljem sve navike bi se rasule kao pepeo nošen vjetrom i ustaljeni tok stvari bi bio upropašten, sam život bi bio nezamislivo ranjen. Zato se tom

neprijatelju može suprotstaviti samo postepeno, u etapama. I sa iskrenošću prije svega, ukoliko uopšte postoji volja za tako težak poduhvat. One koji u neznanju i olako propovijedaju "svete" ratove valja podsjetiti da je za cijelo vrijeme Muhammedovog Poslanstva (oko 23 godine) u bitkama poginulo oko 130 boraca. Svaka vanjska ekspanzija govori o nedostatku unutarnje ekspanzije. Zato su danas tako česti pozivatelji, a rijetki učitelji.

16.02.1995.

Sjedio sam u kafani. Sto do prozora, već u potpunosti "moj" i gotovo da me uvijek čekao prazan. Mnogi nisu ni imali da plate, bar onoliko koliko bi htjeli popiti, a dešavalo se da se poneko odvaži plaćati i u "naturi", paklo cigareta za kafu, dva kuhana jaja za pola flaše piva, šećer za čaj. Ali takvi pokušaju bijahu rijetki, što zbog stida, što zbog činjenice da je kafana u ovakvim vremenima utočište više nego ikad i za nju se nađe, odvoji, daje i posljednji dinar. Plavokosa konobarica se osmjehnula, više kurtuazno, ali ljubazno:

- Evo nam...i profesora.

- Možda magarac, a ne profesor! - odvratih strogo i ozbiljno ništa ne misleći, ali je ton pogodio raspoloženje prisutnih.

- Ha, ha...mnogo je danas magaradi, pojava je opšta.! - izvali djevojka što je stajala za šankom. U izbljedjelim farmericama i šumarskoj jakni, za koju je ponosno tvrdila da ju je našla na smetljištu, raščupane kose, namjerno zapuštena. Fahreta. Dobro sam je poznavao i volio njene naizgled cinične šale, nikada se ne ljuteći. Bila je originalna.

- Ma šali se...on. - dobaci konobarica pomirljivo i srdačno me pogleda. Nekoliko vojnika je sjedilo za jednim stolom, dvije djevojke i mladić u separeu. Nisam se šalio. Jedan ajet u Kuranu kaže: "Oni kojima je dat Tevrat a ne postupaju po njemu slični su magarcu koji nosi knjige."

Tevrat. Tora. Sveta Knjiga, koja kao i svaka druga te vrste jeste samo opterećenje, ako se po njoj ne postupa, jer šta ima magarac od knjiga koje nosi sem tereta i poteškoće. Ukoliko znanje nije utkano u srce i ako ne

mijenja čovjeka, brdo činjenica koje usvajamo samo je teret “magarcu u nama”, duši koja u svojoj biti ima krotkost i pitomost ali, budući samo natovarena težinom koja je ne mijenja, zna samo za nošenje tog tereta u slijepoj tvrdoglavosti i nabusitosti bez smisla. Titule, doktorati,... to ni za milimetar ne mijenja ništa u čovjeku i takva znanja su često samo opterećenja. Natovareni smo pojmovima, legendama, prošlošću koja je budućnost bez smisla i svrhe.

U međuvremenu, dva mladića uđoše i stadoše pored Fahreta koja je desnom rukom držala metlu i bila spremna da svaku prljavštinu namah i brzo odstrani, i onu u ljudima i onu na podu kafane. Niko se nije obazirao, bila je poput ikone i sve joj se praštalo. Premda su neki tvrdili i da je “retardirana”. Netačno. Najednom, zrakom se prolomi stravičan zvižduk. Dvije granate padoše na naselje, jedna tek dvadesetak metara dalje od nas, na obližnju kuću. Začu se prasak i zvuk lomljenja cigle čiji su komadi padali na sve strane. Niko se i ne pomače. Život sa granatama je bio svakodnevnik, čula su se izoštrila i većina ljudi je po zvuku znala odrediti približnu daljinu pada, mjesto ispaljenja, kalibar.

- Il' me ženi, il' puštaj drugom da me vodi! - viknu Fahreta iz sve snage i udari metlom po stražnjici mladića pored sebe. Zaori se smijeh, a i sam mladić se zakikota, nimalo ljut, dok je još nekoliko granata padalo na širi rejon sela. Fahreta raširi ruke pustivši metlu da padne, smijeh postade gromoglasan. Uskoro se paljbom ogласi i artiljerija vladinih snaga.

- Naši vraćaju! - ponosno klimnu glavom starac sa plavom radničkom kapom na glavi i gotovo bos, ušao je neprimjetno. Nalazeći privremeno sklonište u nonšalantnom miru kafane, izgledao je oduševljen uzvratnom paljbom, kao da je sami rat dobiven ili se bar bliži svom kraju. Stavivši ruke u duboke džepove radničkog kombinezona tiho je mrmљao nešto za sebe, možda molitvu ili naglo iskrslо sjećanje, uspomenu čija je snaga i svježina razasuta uvijek tamo gdje se osjeća dah smrti. Jer se najljepša sjećanja javljaju uvijek sa osjećanjem bliskog kraja.

- Romeo,... zašto si Romeo! - zagrli naglo Fahreta jednog vojnika za stolom nagevši se otmeno kao da pleše balet i poljubi ga u obraz glasno i sočno. Odjek poljupca se pomješa sa stravičnom tutnjavom detonacija.

- Eh, mladosti!? - prenu se starac iz duboke zamišljenosti, djevojke počese lupkati cipelama o pod, a poljubljeni vojnik podiže desnu ruku uz osmijeh i stade vrtjeti prstima kao da se pita o Fahretinoj normalnosti, ali istovremeno joj i oprašta, jer situacija to zahtjeva, neodložno i smjelo.

- Pa,... šta ćeš! - uzviknu pomalo bojažljivo drugi vojnik za stolom kao da žali što on nije dobio pažnju. Kanonada je trajala nekih dvadesetak minuta, sve se naglo utiša i muk prekinu lavež pasa, reski i zloslutni lavež pun dostojanstvenog kraja, nekog kraja ili početka, svejedno. Svi sjedoše bezvoljno i tromo, gledajući jedni druge bezizražajno i tupo, gotovo mrzovoljno. Takva su bila olakšanja nakon granatiranja, bez radosti ili bola, sa pitanjem koje je visilo u zraku poput usukanog konopca. Do kada? To pitanje je bilo omča za svaki vrat i misao, jer je svako znao da će se sve ponavljati, nema mu kraja. Ratu.

- Pamtim i onaj... - mrzovoljno procjedi starac, očito se prisjećajući Drugog svjetskog rata. Ništa se nije promijenilo. Utopija komunizma je propovjedana neko vrijeme, da bi je relanost srušila kao kulu od karata. Tragikomedija evolucionizma koji je vanjski, tehnološki napredak čovjeka poistovjećivao sa pretpostavljenim unutrašnjim preobražajem koji ga prati, dok je upravo suprotno. Svaki tehnološki napredak je praćen duhovnim i moralnim sunovratom, te u tom smislu čovjek postaje sve "gori". Praktična inteligencija je ojačala, ona koja čovjeka usmjerava da iz svega izvuče korist, ljudi sigurno nikada nisu bili tako lukavi i bestidni u tom lukavstvu, očajno pohlepni do te mjere da zbog toga srljaju u propast. Ali je upravo to doveo do pada svake mudrosti (što znači i morala) koja se danas shvaća kao "luksuz", nešto za što se "nema vremena", niti se pronalaze razlozi zašto bi ga se i imalo. Ženska ljepota je također profanizirana do te mjere da se svaka prirodnost i poštovanje žene prikazuju kao "uobraženje", svaki ljudski gest prema ženi je "romantizam" (koji je opet "prevaziđen" itd.).

Tretirati ženu kao "meso" ili u najboljem slučaju kao slugu, to je opšti i prepoznatljiv model izvan kojeg je sve ostalo maltene postalo nenormalno. Čak je i onaj ko pošalje cvijeće djevojci danas "čudan", gotovo bolestan. Ovo zato jer je tehnicizam u ljudskim odnosima doveo do toga da ljudi jedni druge doživljavaju kao stvari, kao predmete koji se tek mogu (ili

ne mogu) upotrebljavati. Otudenost je postala tako velika da se svako onaj ko ponudi bombon nepoznatom djetetu smatra maltene "manijakom", ili bar vrlo sumnjivim, jer šta se ima prilaziti drugoj osobi ako niko iz tog ne izvlači korist, ako niste upućeni jedno na drugo zajedničkim interesom. Tako je i institucija poklona, poklanjanje između ljudi koje je oduvijek bilo znak da je čovjek sposoban za nesebičnu ljubav (i on to i jeste) doživjela slom u tolikoj mjeri da primalac uvijek pita sebe: "Šta ovaj hoće?", (kao da je potpuno nemoguće darovati a da se ne traži i ne očekuje ništa zauzvrat). Svođenjem ljudskog bića na "upotrebnu vrijednost" sve što podsjeća na nesebičnost postalo je kranje sumnjivo, proketo nejasno, prezreno kao čin ludaka ili neprilagođene osobe. O tome je divno rekao Imam Ali govoreći o ljudima čvrstih uvjerenja: "Oni izgledaju bolesni ali nisu bolesni, obuzelo ih je ono što je veliko".

Obuzetost onim što je veliko je tragedija ovog vremena, bilo da se radi o vjeri, umjetnosti, nauci. Tragedija stoga što je "ono malo" smisao života i obuzetost koja uništava, te tako sve veće od toga izgleda kao bolest. Tim prije jer svjesnost o Bogu dovodi do duhovne ekspanzije koja se svemu prosječnom nadaje kao "bolest" budući da takovrsno širenje i obogaćenje jednostavno "upija" sve ono manje, te tom manjem koje se na ovaj ili onaj način mora pokoriti izgleda kao oblik ludila. Nepokretnost gnostika, njegovo posvemašnje zadiranje u ljudske duše, "oplodnja" tih istih duša, sve to pojačava tu "ludost", a i sama takva ludost se "uzdiže" u još veće visine, svakako namjerno. Jer je ludost najbolja zaštita i najbolje prerusavanje za svakog ko je obuzet "velikim".

- Udala bih se rado, koja je prilika dobra sumornog dana? - prekide me u razmišljanju Fahretin gromki i odvažni glas. Većina gostiju se stade šeretski cerekati, a upravo pristigli traktorista na vratima lagano skide kapu pogladivši rukom guste brkove.

- Evo tvoje sreće, pobjeći nikom neće! - nakloni se on Fahreti kratko uz gromoglasni smijeh koji ostali kao da jedva dočekaše. Smijeh i buka naprosto istjeraše sitnog starca van, iskoristih priliku da se i sam izgubim i na izlazu naletjeh na Graciju koja je upravo namjeravala da me potraži. Bila je lijepa u bijeloj toploj jakni sa beretkom sive boje na glavi. Imala je

istančan ukus i prefinjeno se odijevala (mada nije izgledala tako), vrlo delikatna i što je važno, znala je šutjeti i to treba ponoviti možda nebrojno puta, jer je rijetka osobina, a tako poželjna.

Setali smo, osjećajući dragocjenost zajedništva, "ratna ljubav", najranjivija i najgrčevitija od svih, najviše zavisna od vanjskih okolnosti na koje se nikako ne može uticati. Ratne ljubavi bijahu duboke, snažne, jer su okružene dahom smrti, postojane, jer su dokaz života samog, njegova održanja koje prkosi svemu i punoće koja se opire, ne želi da bude uništena, pokorena, čak ni pokolebana. Baš kao što su i sjećanja u ratu tako kristalno jasna i u kojima svako pronade bar nekoliko slika iz albuma koji nije uspio ponijeti i priča o njima, dočarava detalje, uljepšava ih opojnom snagom nepovratnosti.

17.02.2005.

Muslimani su nekad bili dio elite ljudskog roda: filozofi, ljekari, astronomi, matematičari. To je bilo kad su živjeli u SVOM VREMENU, pronalazeći Kur'anske ajete u vlastitoj zbilji života na način objavljenosti koja sukladira upravo TOM TRENUTKU i pronalazeći ih u zbilji vlastite duše na način objavljenosti svakog stavka kao da se odnosi na TOG ČOVJEKA. Ta DVOSTRANOST ILI DVOSTRUKOST TRENUTKA objavljenosti bila je daleko od "pričanja priča" koje karakteriše muslimane ovog vremena (to se odnosi na sve, širom planete). Danas su muslimani uglavnom nesposobni za spoznaju "svog vremena" u bilo kom obliku i žive izokrenuti oblik "historičnosti Islama" (ne i Islam sam) i to na način zadržavanja sebe na izvanjski način u dobu od prije 1000 godina, dok je unutrašnjost uglavnom ispunjena bajkama i alegorizmom, mistifikacijama koje nemaju nikakve veze sa metafizikom i spoznajnim putevima, već prosto ispunjavaju "prazan prostor" koji je napravila duhovna glad tzv. modernog čovjeka. Legende o čudesima svetaca i s jedne strane (iako se rijetko ko usuđuje poći putem tih istih ljudi, što zbog nemoći i "nedostatka vremena", volje itd.) te atavistička i nevjerovatna mržnja prema svakom ko misli drugačije, s druge

strane, to su duhovni obzori ogromnog broja vjernika danas. Ljudi kao da ne mogu (ili ne znaju) biti vjernici ako nisu nekome ili nečemu suprostavljeni. Stalne tenzije i nemiri, kako unutar samog čovjeka, tako i izvan njega, posvemašnja neobrazovanost, sirovost i zapuštenost koja je plodno tlo za svaku nakaznu interpretaciju u koju su utkani instikti osвете (koji se pripisuju Bogu jer autori takvih interpretacija moraju pronaći oslonac u Višem za svoj prezir), to je slika muslimana u posljednjih nekoliko stotina godina, i ta slika postaje sve gora i ružnija. "Čitaj Svetu Knjigu kao da se objavljuje tebi", rekao je jedan veliki učenjak. Upravo nemogućnost shvatanja te činjenice da je svaki stavak Kur'ana "živ", te da se ozbiljuje u duhovnom nebu svake duše, dovela je i da je unutrašnjost Knjige pritisnuta dvjema opasnostima (alegorizmom i agnosticizmom), gdje prvi slučaj (alegorizam) dovodi do toga da ajet biva "uvezana priča", a ne zbiljska riječ unutar duhovnog neba, a drugi slučaj (agnosticizam) dovodi do toga da ajet biva "nevezana priča", historijski događaj vezan za osobu koja je davno otišla sa ovog svijeta, te kao takav, taj događaj nema nikakve veze sa sadašnjošću (agnosticizam i historicizam su upravo po tome "sijamski blizanci", jer ako je bilo kakva spoznaja Boga nemoguća, onda i ne preostaje drugo već da se svo znanje o Njemu smjesti u već dovršenu i zapečaćenu prošlost u kojoj je i sama budućnost dio takve prošlosti, jer "s koljena na koljeno" prenosi puke događaje izvanjske istorije). Literarizam, slika bez snage.

Pomenute četiri linije tvore na simboličan način "četiri ugla unutarnje Ka'be" današnjeg muslimana, veliki dio njegove cjeline. Pošto se sva četiri obzira i temelje na zamci historičnosti svake Svete Knjige tako je, sukladno tome, i sama Ka'ba "pretvorena" u gomilu kamenja, gdje vrijeme (kako vanjsko tako i unutarnje) nema nikakvog značaja. Tako i Hadž postaje "pričom", čak bukvalno doslovnom kao da je u pitanju "turističko putovanje". Imam Ali je rekao za hodočašće Svetoj Kući Njegovoj, da je Kuća "TAČKA USMJERAVANJA za ljude što idu prema njoj onako kako životinje hodeće ili golubovi hitaju prema izvoru vode". Tačka usmjeravanja za UNUTARNJE HODOČAŠĆE koje odražava život duše, jer voda je simbol života koji "okuplja", najprije životinjski duh ("četveronožne životinje") a zatim i misleći, racionalni duh ("golub" kao simbol misleće duše, ptica koja je

“nosilac poruka”, baš kao što je i misleći duh provodnica animalnog). Voda kao simbol života se ovdje nadaje, naravno u spoznajnom smislu, zato je Kuća tačka usmjeravanja za SAVRŠENOG čovjeka (ili onog koji ozbiljuje to savršenstvo) a koji je podčinio vlastiti animalni i racionalni duh na način njihove spoznaje, te ih kao takve vratio svom izvoru. Također je rekao kako Bog “iskušava ljude kamenjem, koje niti šteti, niti koristi i koje niti vidi, niti čuje? On je to kamenje ugradio u Časni Hram Svoj, kojeg je učinio da bude oživljenje za ljude”. Prvi dio ovog stavka jasno naglašava izvanjskost Svetog Hrama kao nešto što nema uticaj na ljude, niti ima u sebi životnu snagu. Tek “ugrađivanje kamenja” u Časni Hram, dakle iznutarnje hodočašće duha, dovodi do toga da Ka’ba bude “oživljenje za ljude”. A svaki čovjek je živ onoliko koliko je živo njegovo srce.

Što se pak tiče same MISIJE ISUSOVE u smislu njegova djelovanja u vanjskom svijetu, tu između Islama i kršćanstva ne postoji nikakvo protuslovlje (čak i u drugim religijama se ne mijenja slika Milosrdnog Isusa). Po Islamskom učenju Isus je mazahar, utjelovljenje samilosti, spomenut je u Kur’anu više od 20 puta, a 19-sti odjeljak Svete Knjige nosi ime njegove blagoslovljene majke Marije (Merjem). Prema istim izvorima hodao je bos, pio izvorsku vodu i jeo nekultivisano voće i povrće (ono što mi danas tako nostalgično i sanjalački zovemo “prirodnom hranom”). Tkanu košulju iz svog djetinjstva nosio je cijeli život, spavao sa tvrdim kamenom ispod glave, propovjedao putujući. Ova islamska slika Isusa se savršeno poklapa sa kršćanskom slikom koja također daje opis skromnosti i sustegnutosti od svijeta, te milostivosti sina Marijina. Razlike se pojavljuju po pitanju utjelovljenja (gdje Kršćanstvo tvrdi da je bio Božiji sin, a Islam da je bio veliki Poslanik), te samog raspeća (gdje kršćanstvo govori o smrti na križu dok Islam kaže da ga je Bog uzdigao sebi). No, ako ostavimo po strani ove činjenice, sama SRŽ NJEGOVA UČENJA među ljudima ostaje ista, njegove propovjedi o moralu, vjeri u Jednog Boga, odnosu prema svijetu i ljudima. Tu treba tražiti korijen i sjeme TRANSCEDENTNOG JEDINSTVA svih religija (koje zasigurno postoji), ali to jedinstvo može biti shvaćeno i proživljeno samo na IZNUTARNJI način, jer kad bi takvo jedinstvo bilo moguće na vanjskoj razini, nikakve razlike među religijama ne bi ni postojale. Zato

treba ponoviti kako je ISTINSKI EKUMENIZAM MOGUĆ SAMO NA RAZINI EZOTERIJE. Zacijelo, na izvanjskoj razini, to nije niti potrebno u cjelini jer su i razlikovanja dio Božije milosti i šansa ljudima da shvate i prihvate sebe preko drugog i drugačijeg. Ali na unutarnjim razinama svako će pronaći (na svom nivou, onoliko koliko je moćan da prosegne) jednu jedinu, RELIGIJU LJUBAVI. Pitanje ljubavi čovjeka i njegovog Boga je dodirna tačka svih religija, jer uopšte ne postoji vjersko uvjerenje na zemlji, a da ne razmatra tu problematiku, niti je religija uopšte moguća bez uplitanja ljubavi u suodnos čovjeka i Boga.

I upravo tu se nadaju i opasnosti od MISTIČNOG PIJANSTVA gdje je osobnost ISUSOVA od ključnog značaja za mistika. Božansko ostaje zauvijek nedosezljivo. Isus je put, duhovna staza (kako za Islam tako i za kršćanstvo). Utjelovljenje Božanskog u tijelo (kršćanstvo) i opijenost metafizičkom idolatrijom (Islam bez Imama) mogu biti razriješeni jedino u osobi 12-og Imama, čija osobnost prevladava jaz između čovjeka i nedosezljivog Boga (jer je Imam Lice Božije okrenuto ljudima) te "bliskost" njihovu kroz sjedinjenje na materijalnoj razini (jer je Imam kao Lice Božije, ogledalo čime pretpostavljeno utjelovljenje božanskog u ljudsku put biva nemoguće). Zato je Bizantska princeza Nerkes, majka dvanaestog Imama prije svoje udaje za svog budućeg muža (Imama Askerija) usnila san u kojemu je nad vodom podignuto prijestolje, a poslije tog propovjedaonica od svjetlosti. Pojavljuje se Muhammed sa svojih 12 Imama, te Krist sa svojih 12 apostola. Dolazi do MISTIČNIH ZARUKA, gdje Muhammed od Krista prosi princezu, djevicu (Nerkes) za Imama Askerija. Nakon pristanka SVI SKUPA predoše do vrha svjetlosne propovjedaonice, gdje Muhammed izriče veličanstvenu propovijed u slavu bračnog saveza ovo dvoje svetih ljudi. Iz tog braka se rodio dvanaesti Imam, Muhammed-el-Mehdi.

Ovaj uspon svjetlosnom propovjedaonicom do njenog vrha može ozbiljiti svaki mistik u etapama duhovnog putovanja, na način vremena vlastite duše. Neko će zastati na prvoj stepenici, neko na drugoj ili trećoj i neće doživjeti punu INICIJACIJU. Ali onaj ko se uspne do vrha svjetlosne propovjedaonice bit će zaštićen i od desnog (mistično pijanstvo bez Imama) i lijevog (utjelovljenje božanskog u materijalnu put) ponora. Zato, ne slučajno,

oba velika poslanika, i Krist i Muhammed, imaju po 12 učenika (nasljednika) i svi skupa se nalaze na samom vrhu svjetlosne propovjedaonice. Zbog toga se dvanaestog Imama oslovljava kao "Drugi Krist", zbog toga njih dvojica (Imam-el-Mehdi i Krist) SKUPA dolaze na zemlju i zbog toga između Isusa i Muhammeda (vremenski) nije bilo Poslanika, njih dvojica su najbližiji jedan drugome. Mistične zaruke Imama Askerija i princeze Nerkes (koje su predmet razgovora Muhammeda i Krista) jesu zaruke između duha i duše svakog mistika koji duhovnom trudnoćom na svijet vlastite svjetlosti bez sjene porađa IMAMA SVOG BIĆA. Ne slučajno, ukupan broj učenika (i Kristovih i Muhammedovih) daje broj 24 ($12 + 12$), što je dan i noć skupa, odnosno cjelina vremena jednog dana (koji ima 24 sata). Kao što se u tom periodu zemlja okrene oko svoje ose, tako se i mistik u razdoblju svoje duše "okrene" oko Imama svog bića (koji je Pol zemlje). Sura (odjeljak) Kurana koji nosi Marijino ime (Merjem) je rednog broja 19. Sunce se kreće 19 km. u sekundi, a i 1 i 9 su početak i svršetak svega (cijela matematika je sadržana u i između ta dva broja). Riječi "SIN MERJEMIN" (Marijin) spominju se u Kur'anu tačno 19 puta i to ukupno u 9 odjeljaka (sura). Zbir ta dva broja je 28 ($19 + 9$). Dakle, MARIJU I NJE-NOG SINA dva puta nalazimo u znaku broja 19. Redoslijed SUNČEVOG BLJESKA u trenutku njegova ponovnog dolaska, jer broj 28 je broj godina života Imama Askerija, Mehdijevog oca, dakle čas NASLJEDIVANJA onoga koji treba da dođe sa Isusom što je ukupnost vjere LJUBAVI koju on obznanjuje.

Riječ ISA (Isus) je u Kuranu spomenuta 23 puta u 11 sura (odjeljaka) sveukupno. Broj 23 sadrži ukupnost MUHAMMEDOVIH IMAMA (bez posljednjeg koji je sada u SKRIVENOSTI) i KRISTOVIH APOSTOLA ($11 + 12 = 23$). Ovo zato jer ISUS dolazi ponovo sa Imamom Mehdijem kada je već ozbiljena misija njegovih 12 apostola i 11 Muhammedovih Imama. Ta riječ ("ISA") je spomenuta u ukupno 11 odjeljaka (sura) što je opet znak o 11 Svetih Imama čije je vrijeme već ozbiljeno na ovom svijetu.

Riječ "MERJEMA" (MARIJA) spominje se u Kuranu 9 puta u 3 odjeljaka (sure) ukupno. U zbiru to opet daje 12 ($9 + 3$). SIN MERJEMIN (19) i MERJEMA (9) tj. MARIJA u zbiru opet daju 28, čas preuzimanja NAS-

LJEDSTVA (duhovnog) od strane dvanaestog Imama sa kojim Isus ponovo dolazi. Ukupnost svih odjeljaka (sura) u kojima se pominju ove tri riječi: SIN MERJEMIN, ISA i MERJEMA je ponovo 23 ($9+11+3 = 23$) a to je 11 MUHAMMEDOVIIH IMAMA + 12 KRISTOVIIH APOSTOLA. Kada se pak saberu brojevi riječi ISA, SIN MERJEMIN i MERJEMA ($2+3+1+9+9$), dobije se broj 24, dakle VRH svjetlosne propovjedaonice na kome su 12 KRISTOVIIH APOSTOLA i 12 MUHAMMEDOVIIH IMAMA ($12 + 12 = 24$). Zbir cifri je 51 ($23 + 19 + 9$). Ako od tog broja (51) oduzmemo 23, ponovo dobijemo broj 28, što je UKUPNOST SVJETLOSNOG USPINJANJA od preuzimanja Imameta (28) do zajedništva na vrhu svjetlosne propovjedaonice. Upravo zato ISUS i MEHDI dolaze skupa jer skriveni Imam, uvodeći čovječanstvo u RELIGIJU LJUBAVI na način "sveopće" inicijacije, razriješava upravo tom ljubavlju dvostruki obzir koji sve do njega nužno ostaje nerazriješen; problem utjelovljenja u put i problem metafizičke idolatrije. Dva kraka "spoznajnog križa" kad se "glava" uzdiže svjetlosnom nebu. Kad bi ovo bilo moguće razriješiti unutar hronološkog vremena, skrivenost Imama ne bi ni postojala, a ljudi bi bili nesposobni primiti ono što on ima da kaže i ne bi ga niti prepoznali. Nije uzalud rečeno u predajama kako će se čovječanstvu činiti da VELIKI SPASITELJ donosi NOVU VJERU, ovo stoga što znatan broj ljudi ne zna (i neće ni znati sve do dana obznane) ništa osim izvanjskih principa vjerozakona koji se opet (u ovom vremenu to biva sve gore i gore) tumače na način koji sa samom biti vjera (svih) ne stoji ni u kakvoj vezi, a tumačenja su čak često oprečna istini o njima samima. Zbog toga Imam donosi iznutarnje obzire svih objavljenih knjiga (a ne samo Kur'ana kako neki naivno misle), ono što je još uvijek skriveno i kao takvo prebiva u njima. I svako onaj ko je blizu Njemu može donijeti dio onoga što je još neotkriveno u skrivenosti Knjige i upravo to je "čekanje Imama", nikakva geografska izvanjskost, potraga je unutar nas. Imam je svjetlost srca.

23.02.1995. god.

Kako je sada dole u Stocu i šta se dešava, u kontaktu sam sa nekim ljudima, poruke Crvenog Križa idu i dolaze. Imao sam sakupljenih pedesetak poruka, dobijenih što u logorima, što poslije, i čuvao sam ih.

Ponekad okolnosti prinude čovjeka da nemilosrdno i temeljito otkriva sebe, a ponekad da se skriva, znalački i sa smislom koji je znan samo njemu, ne i drugima. Mustafa Žujo je običavao petkom odlaziti na džumu u Carevu džamiju, u centru Stoca. Dešavalo bi se da uđe sa ostalim ljudima i jednostavno nestane unutar džamije da bi se ponovo pojavio na izlasku prilikom uzimanja obuće. Mnoge je taj nestanak zbunjivao, neke i plašio, otvarao nebrojena pitanja, a bilo je čak i onih koji su naivno mislili kako se on unutra negdje skriva da bi se opet pojavio na izlasku. Odredili su jedno dijete da ga prati unutar džamije i da se ni na tren ne odvaja od njega. Veliki šejh je znao za njihov plan, zagrlio je dječaka i rekao: "Tebe su sinko odredili da me pratiš je li tako, pa hajde ti sa mnom". Stali su skupa u isti saf. Ovaj put su nestali i dijete i Mustafa. Na izlasku su se opet pojavili, ali je dječak imao oko vrata vijenac zrelih hurmi. Pošto hurme ne rastu kod nas i ne mogu se uzgajati prisutni su u tome vidjeli znak i više se nisu usuđili o tome niti pitati. Mislili su da se on od njih skriva u ovom svijetu boja i mirisa dok je njegova unutrašnjost bila tako bliska njihovom znanju, u tihoj nadmoći, toliko da ju je morao pred njima skrivati, prurušavati je.

Ljudi su se zaklinjali da je bio s njima na hadžu u Meki, dok su se oni u Stocu kleli da je upravo tada s njima pio kafu i razgovarao. Viđan je kako rastavlja vodu rijeke, baš kao što je Mojsije rastavio more, i suhim putem prelazio preko Bregave, govorio bi ljudima ono što bi mu skrivali kad bi dolazili, a dolazili su mnogi, iz svih krajeva, od svuda. Znali su mu dovoditi umobolne ljude vezane lancima koji bi se potom smirili kad bi ga vidjeli, brojne su priče o izliječenjima koja su se desila, pomogao je mnogima. Pričao mi je Mehmed Hodžić, a on je to čuo od svoje majke, da su nakon Mustafine smrti (a ona se otprilike poklapa sa Mehmedovim rođenjem, 1900 g.) neki ljudi počeli da se okupljaju i provode vrijeme dokono na mjestu nekadašnjeg njegovog mekteba, u Begovini. Opuštenost bi prelazi-

la granice, a zaborav puštao korijenje u nemarnim glavama, poneko bi podigao glas, pretjerivalo se. Tri godine nakon svoje smrti Mustafa se pojavio i zatresao jedan od stubova iznad kojih je bila prostorija. Nikada se slični skupovi više nisu ponovili i nikada više na tom mjestu niko nije učio djecu, soba je ostala napuštena, utonula u veliki dah samoće kao i Mustafin život.

Vasvija Resulović mi je znala pričati o njegovu životu, umrla je prije ovog rata, a živjela je Počitelju i imala oko šest godina kad je Mustafa umro. Sestra mog djeda Mehe, govorila bi polako i tečno i sa smislom za detalj, već slabovidna, ali bistro pameti i očuvanog sjećanja. Šejh Žujo se nikad nije ženio, pričala bi. Ali je htio, a onaj koji nešto hoće kao da je uradio, jer ponekad ni za dozvoljeno sudbina ne otvara vrata, jer ne znamo šta je za nas najbolje ("Nešto volite a ispadne zlo za vas, nešto mrzite a ispadne dobro za vas" - Kur'an). Mustafa je zaprosio djevojku. Odbila ga je. Rekao je: "Sreća njena će biti poput vode u rešetku." Poslije se udala za drugog koji je postao pijanica i nasilnik, i živjela s njim svega nekoliko mjeseci.

Govorila bi da je Mustafa dolazio ponekad kod nas, u staru kuću i vodio duge razgovore sa mojim pradjedom Ahmetom, njenim ocem, ali ona ga nije vidjela nikad. Djeca u to vrijeme ne bi ulazila u sobe nepozvana, naročito ženska, ali zna da je dolazio i sjeća se, vrlo živo.

Sjećao sam se i ja, svega toga što sam slušao nekad, pijući kafu sa Razijom i gledajući hladne obronke Veleža. Sjever je udarao svom žestinom i hladnoća je bila jeziva, u peći je tinjala vatra. Sjedio sam na maloj stolici odmah do vrata, moje mjesto, zimomoran sam i osjetljiv na hladnoću i ostali to uvažavaju i prihvataju ili bar podnose.

26.02.1995. god.

Bol razdvojenosti i tuga napuštanja, bijes i ljutnja zbog neispunjenih želja, to nas prati posvuda, cijeli život. Često zavaravamo sebe da je zavjesa spuštена, da je komedija završena, ili tragedija, svejedno, ali zastora je ta-

ko mnogo i kad jedan padne, drugi se diže, nema smiraja, uzalud se tješimo. Toreador. Koliko puta crveni komad platna završi na zemlji, čovjek je ranjen i leži i nada se da rana nije smrtna dok se puk talasa i nekontrolisano gibanje biva jedno sa mišićavim pokretima razbješnjele životinje. Tako često gorčina srca dovršava ranu vještom samoubilačkom igrom dok snaga strasti ostaje nepovrijeđena i jezdi na konju uzaludnosti do nove prilike, ako je bude, netaknuta, nepovrijeđena, nedodirnuta tugom. Ne zna ni za radost, već samo za užitak ispunjenja, a tuga i radost su tasovi vage srca, tek tamo smo dotaknuti. Tuga naročito, za nju veći dio ljudi nije ni sposoban, čak je nikada i ne upozna, jer ona je dublja od bola odvojenosti i šira od snage neistrošene želje. Biti tužan, to nije zemaljsko.

27.02.1995.god.

Pozvan sam na svadbu, prijatelj se ženi. Priprema je počela od ranog jutra, kuća u susjedstvu i svečarska atmosfera se osjeti onoliko koliko je moguće, a izgleda da jest gotovo kao i u normalnim okolnostima. Avlija se prala šlaufom, neko je na vrata prikačio dva bijela plastična cvijeta.

- Dodi svakako. - napomenu mi Senada, zatreptavši dvaput svojim sjajnim očima kao da mi time upućuje dodatni poziv, pošto joj se očito sugerisalo da pozove i one "školovane" da uveličaju svečanost. Fakultetlije su dio protokola, obavezno.

- Hoće li biti mesa? - pogledah je smrtno ozbiljno iako me nije zanimalo, čak sam skrivao podsmješljivost, na svoj način, naravno.

- Hoće. - prihvati ona spremno kao da je samo čekala to pitanje.

- Piletine, pohovane... spremljeno je svašta, da prste obližeš. - zakikota se vedro stavljajući ruku na usta, jedan zub joj je nedostajao, a još je mlada. Bila je iskrena i draga žena, svakome na usluzi, požrtvovana, voljela je djecu. Ona zastade par trenutaka kao da me proučava i hoće saznati ima li postavljeni mamac ikakvog efekta, shvaćam li ozbiljno njeno obećanje.

- He, he,... nadajmo se... "Ikar" je dosadijo i nebu i zemlji. - dobaci komšija preko ograde, očito se pitajući da li je i sam među zvanicama poš-

to se to u ovim okolnostima i za seosku svadbu valjda podrazumjevalo, i niko i nije očekivao poziv u čistoj bijeloj koverti sa malom mašnicom. Smiješio se, preturajući po dvorištu, na glavi slamnati šešir, tako neobičan za februarski dan.

- Prisloni se uz tacnu, baš te briga. - podiže dlanove svojih ruku Senada kao da hoće pokazati opštu neimaštinu koja je onda kao takva i zajedništvo, jer su najjače veze među ljudima onda kada nema šta da se podijeli. Komšija spusti svoje ruke na bokove trenutak razmišljajući, a onda klimnu glavom, čak tri puta, valjda ne bi li potpuno uvjerio sebe u ispravnost Senadinog savjeta.

Noć je već bila pala kad je okupljanje počelo. Prije nije ni moglo, cijeli dan se granatira čitavo Bijelo Polje i tek dolaskom noći malo je utihnulo, iako se još čuju povremena ispaljenja. Većina je već bila ušla u malu kuću, kružili su upitnim pogledima mjerkajući komade mesa, s mukom, zastor je bio stavljen na onaj dio hodnika koji se u slobodnom prevodu mogao nazvati "kuhinjom", a iza pregrade se čuo ženski žamor i lupanje posuda. Najednom zaškripaše kola, nevjesta je dolazila. Stari "ford", sigurno korišten više od 30 godina, jedna guma je bila probušena i točak samo što nije pao, iz siceva su virili feder i tanke žice što su djelovale poput malih ali znatiželjnih saputnika, na zadnjem sjedištu tragovi kokošijeg perja. Auto nije imalo svjetala (i da jeste bila bi ugašena zbog granatiranja) i kada je vozač parkirao do vrata prolomi se aplauz i psovke, od kojih su neke bile sočne.

- Ispadaj! - viknu on pobjednički u stilu maratonca koji je ipak uspio donijeti vijest o velikoj pobjedi, a mladoženjin brat pruži desnu ruku budućoj supruzi bratovljevoj, teatralno i sa osmijehom, otkrivajući velike seljačke zube, zdrave i neravnomjerno uglaste, sive. Polagano se uspinjao stepenicama, kao da ulazi u kakav dvorac.

- Evo ti mlade, evo je! Mlada! - glasno prozbori više ženskih glasova uzbuđenoj sjevci koja bijaše prekrizila ruke na grudima, ganutljivo gledajući ispred sebe. Suvonjavog lica, ispijena, bila je povezana svečanom zelenom maramom. Mlada je bila obučena u bijelu haljinu što je čak podsjećala na vjenčanicu, ali iz dva dijela, nimalo zbunjena koračala je čvrsto i snažno. Cipele sa visokom štiklom, velike i pohabane, očito posuđene za ovu priliku,

nokti na rukama nalakirani ljubičastim lakom, crvenkasti cvijet u kosi, ogroman. Osmijeh joj nije silazio sa usana.

- Hajde, bujrum! - buduća svekrva prihvati zbunjeno poljubivši mladu u oba obraza, a dvije djevojke iza vrata, očito spremne, posuše nevjestu bombonama, neko lupi šakom po vratima i jedan plastični cvijet pade, nastade gužva i zaori se pjesma, dok su djeca kupila bombone trčeći okolo i smijući se. Senada je uvodila goste i očito bila šef protokola, svečano odjevena u tamnu haljinu.

- Neka nam je došla! - zadera se jedan već dobro pripit starac gledajući u zid staklenastim zažarenim pogledom, očito i ne shvatajući ko se ženi, uskoro se nađe i harmonika. Harmonikaš je bio mršav i poguren, malih zašiljenih brkova i sastavljenih obrva, bezbojnog žućkastog pogleda, očigledno naviknut na seoske svadbe gdje samo broji pare i čeka da se sve završi.

- Bijelu košulju je ukrao sa komšijskog štrika! sram ga bilo! - šaputala je jedna starica stavljajući poveći komad piletine u usta i odmjeravajući harmonikaša prijetećim pogledom, ko zna zašto. Jer on će ipak dobro proći, nešto i zaraditi, kao da je govorilo njeno odmjereno klimanje glavom.

- Došla je, došla a nije noseća, svaka čast poštenju! - zaurla starac ponovo i lupi dlanom o stol, nekoliko gostiju ga neveselo pogleda kao da ga hoće poučiti da predbračna trudnoća nije i obavezan uslov za svadbu. Jedan stariji rođak značajno podiže kažiprst desne ruke i starac zašuti, očito shvaćajući da bi mogao biti odstranjen.

- Zašto me ostavljaš ti, kad sam te volio, kad sam te ljubio,... i kad sam...! - zapjeva harmonikaš iz sve snage, a ostali prihvatiše, doduše ne svi, kao i na svakoj svadbi tako je i ovdje nekoliko grupica već otvorilo svoj razgovor i temu i nisu se dali omesti.

Zloslutni zvižduk se iznenada prolomi i čak na momenat nadjača zvuk harmonike, tenkovska granata sa brda udari o zid do ceste, još nekoliko detonacija u daljini, potmula tutunjava, jasna, neodređena. Htjeli smo da je takva. Harmonikaš ni za tren nije prestajao svirati, a granate samo pojačаше pjesmu što tako često biva u opasnim situacijama. Jer pjesmu uplašen čovjek u tamnoj šumi pjeva da odagna strah i tako lakše korača, živ je,

osluškuje sebe, strepnja je pomješana sa izvjesnošću postojanja. Jedan vojnik se pope na sto, hitro strgnu košulju i otkri stomak simulirajući ples, aplauz se prolomi sa svih strana, neko razbi čašu bacivši je.

- Pucaj, majku ti! - ogłosi se pijanica ponovo i naiskap popi čašu konj-aka, što bi i onako uradio ali je izgovor uvijek dobrodošao. Jer je pijan čovjek srušen u sebi, a vanjski podsticaji opravdavaju ga i bodre za već donesenu odluku, olakšavaju je. Žrtva je i sve se urotilo protiv njega, izlaza nema. Šta da se radi, neminovno je olakšati i sebi i drugima, teška vremena i opasno življenje, potrebna je podrška, jer je postalo otrcano izgovarati se "cirkulacijom krvi", da bi se sasulo nekoliko dobrih čašica.

- Ka'ćemo tebi zapjevat? - zagrlili me naglo jedna postarija žena i bez ikakvog ustručavanja izvadi svoje vještačke zube iz usta i stavi ih u čašu na stolu. Harmonikaš ponosno podiže glavu, zabacujući je unazad, vidljivo se osjećajući zanemarenim, iako je nekoliko ljudi oko njega pjevalo iz sveg glasa. Zagrlili su se i lupali nogama o pod iz sve snage, podvrisnujući.

- Ubaci te piletine da nisam džaba dolazio. - namignu Nermin Senadi, pružajući tanjir, a meni se tiho obrati, - Koji krkanluk, đe zaglavišmo.

- Neka smo, šta nam fali? - odbrusih ja ne misleći ni o čemu, bilo je čak zabavno i svakako originalno, neponovljivo. Gostiju je bilo oko trideset, mada se stalno dolazilo i odlazilo i glave pridošlica su virile i tiskale se oko prozora. Nevjesta je neprestalno dijelila osmijehe i desno i lijevo, pijući samo jedan sok cijelo veče, nezgodno bi bilo da joj se prebaci halapljivost odmah na početku. Kašike su posuđene iz cijelog sela, suvišno, većina je jela prštima.

- Što nisi doveo Anastaziju? - podiže starac novu čašu prema meni i iskapi je jednim gutljajem. Očito je mislio na Graciju, ali nisam znao šta da mu odgovorim, ako mu je odgovor uopšte trebao, jer za pijanog čovjeka sve je monolog, i dijalog i šutnja, sve razgovor sa samim sobom, tup i ošt-
tar istovremeno. Dva vojnika se stadoše cerekati i podigoše svoje čaše i nakloniše mu se.

- Kakva Anastazija mamlaze! - procijedi više za sebe, ali glasno, mladić u crvenoj košulji. I sam bijaše popio malo više, brat mu je u Americi i ponekad se zanosi da i sam ide tamo. Samo ponekad. Jer je svaku takvu od-

luku pratila velika unutarnja borba, iako nije izgledalo tako, ali je bivalo baš tako, podijeljenost unutar čovjeka, gdje bi jedan dio išao odavde a drugi ostao, u borbi su, pa ko pobijedi. U većini slučajeva je pobjeđivao onaj dio što želi ostati, a i izlazak je još uvijek bio nesiguran i neizvjestan, oni koji su otišli iz logora već odavno su vani, ovdje je sve drugačije. Teže.

Izađoh van, s mukom se probijajući kroz grupu oko harmonikaša. Mladoženja je stalno nudio meso gostima koji su ionako bili punih usta i podsticaj je bio suvišan. Ali običaj je.

- Duše mi, isto k'o da je prava svadba! - viknu glasno crnomanjasti mladić krupnih očiju, naslonjen na vrata, koja su bila otvorena baš kao i dva prozora, jer je zagušljivost bila nesnošljiva i uprkos zimi namjerno je napravljena promaha. On se nalakti na vrata pijući pivo iz flaše, rumen u licu, zajapuren.

- Jašta je već prava. Sve je k'o u miru. - začu se Senadin gromki glas iz unutrašnjosti sobe. Kao glavni "sporedni lik" očito je osjećala potrebu da odbrani vjerodostojnost i čast cijele svečanosti. Ponovo odjeknuše detonacije u daljini, udaljih se lagano do svoje sobe, nisam imao razloga da se vraćam, iako sam čuo glasove iza leđa kako me zovu. Legoh na krevet. "Prava" svadba, "prava" kafa, "pravo" meso, ti izrazi su postali svakodnevni i poređenje se uvijek odnosilo na tzv. normalne okolnosti ("u miru", kako se govorilo) kada je sve bilo naizgled u potpunom redu. No, možda je nered u glavama bio veći. Jer svaka velika patnja je šansa za preporod i istraživanje vlastitih dubina, preispitivanje i oživljavanje srca. Šansa za uspostavu reda u zagađenom umu, pohlepnoj duši i nesređenim mislima.

02.03.1995. god.

U "STAZI RJEČITOSTI" našoh opis dvoličnjaka, govor Imama Alija: "Oporučujem vam, o robovi Božiji, da budete svjesni Boga i upozoravam vas o dvoličnjacima, jer su oni zaista zalutali i zavode druge, griješe i navode druge na grijeh. Oni se mijenjaju u boje mnoge i usvajaju pute različite. Podupiru vas svim vrstama potpore i prilježu, iščekujući vas u svakom

mjestu motrenja. Srca njihova su bolesna, dok su im lica čista. Kriomice hode i nastupaju poput primicanja bolesti. Njihovo govorenje je lijek, njihove riječi su iscjeljenje, dok je djelo njihovo poput bolesti neizlječive. Zavidni su na blagostanju, pojačavaju nevolju i razaraju nade. Žrtve njihove ispružene su na putu svakom, dok oni smjeraju da se približe srcu svakom i imaju suze za žalost svaku.

Jedni druge hvale i očekuju nagradu jedan od drugog. Kad nešto traže ustrajavaju na tome. Kad prekoravaju - osramoćuju. Kad presuđuju - pretjeruju. Oni su za istinu svaku spremili laž, za sve uspravno ono što je nageeto, za živo biće svako ubojicu, za vrata svaka ključ i za noć svaku svjetiljku. Gramze, ali bez nade da će time ojačati trgovišta svoja i da će ljudima omiliti trgovačke ponude svoje. Govore, pa izazivaju sumnju. Opisuju, pa obmanjuju. Prvo nude put lahak, pa ga sužavaju. Zato, oni su stranka šejtanova i žalci vatre.”

“Oni su pripadnici stranke šejtanove. Ah, zaista, to su oni, pripadnici stranke šejtanove, koji će uistinu biti gubitnici”. (Kuran, 58:19)

Svjesnost o Bogu je u ovom govoru na nivou oporuke, potpuno logično, jer iza te svjesnosti slijedi sve bitno kao što i poslije oporuke slijedi ono važno na šta (ili koga) se ona odnosi. Odmah zatim slijedi upozorenje o dvoličnjacima jer su oni očito najbliži rušenju oporuke o svjesnosti Boga, “zalutali i zavode druge, griješe i navode druge na grijeh”. Zalutalost i zavođenje se protežu i na druge ljude i u tome i jeste opasnost (jer čovjek koji griješi ne mora nužno štetiti drugim ljudima niti uticati na njih), pošto svjesnost krivog izbora prihvata svaku situaciju samo ako je okrenuta vlastitoj koristi i sredstva se ne biraju, “mijenjaju se u boje mnoge i usvajaju pute različite”.

Tako kameleonstvo rezultira podupiranjem svake vrste i motrenjem, iščekivanjem u svakom mjestu motrenja. “Svaka potpora” i “svako mjesto motrenja” upravo su sukladni tom “horizontalnom raspršenju svijesti” koja ništa i nikoga ne uzima za ozbiljno, te upravo neobraćanjem (sem usvajanja aktuelne okolnosti za sebe, tj. “bojenjem u svaku boju”) prividno obuhvata cjelinu.

To rezultira “bolešću srca” dok su im “lica čista”. Bolest je narušena

ravnoteža. U slučaju srca kao primordijalnog središta bića, bolest je upravo formalno, takozvano “vanjsko” vjerovanje a unutarnje nevjerovanje, gdje je ravnoteža opasno narušena u korist vanjskog i to na najgori način, način neistine, pošto je ovo vanjsko samo “obojeno vjerom”. To za rezultat ima čista lica pošto je svako uljepšavanje vanjštine na način naglašavanja znak unutrašnje prljavštine. U ovom dobu to je doseglo takve razmjere da se tijelo koje je propadljivo pere svaki dan, a duša koja je nepropadljiva ne čisti nikako. Kada su jedanput Isusovi učenici sjeli za stol zajedno sa Učiteljem da objeduju neko je primjetio da oni ne peru ruke prije jela. Isus je zatim rekao pismoznancima: “A, ja pitam vas, iz kog razloga ste vi poništili pravila Božija da se držite svojih tekovina?” U podužem govoru Isus je pismoznance nazvao dvoličnjacima koji žele da napune svoju kasu, i zato nameću drugima desetinu na rutvicu i metvicu. “Oh, jadnici”, rekao je Isus, “jer vi drugima pokazujete najjasniji put kojim vi nećete ići.” Govoreći dalje o “zlu starješina”, te idolopoklonstvu Isusu je izlaganje završio riječima: “Dosta, kažem vam, da jedenje kruha sa nečistim rukama ne prlja čovjeka, jer ono što ulazi u čovjeka ne prlja čovjeka, ali ono što izlazi iz čovjeka prlja čovjeka.” Ovaj događaj sa Isusovim učenicima na najljepši način odslikava dramu koja se odigrava između vanjskog i unutarnjeg, između Božijeg pravila i tradicijskog izobličenja tog istog pravila, koje postaje pasivna i besplodna tekovina bez ikakvog uticaja na stvarni život. Ovaj događaj pokazuje odnos “bolesnih srca i čistih lica” spram vlastite “kase i rutvice i metvice”, odnos koji pokazuje da ne prlja ono izvanjsko, materijalno (jer je ta prljavština usputna, kratkotrajna i lako ju je ukloniti, a što je još važnije ne dotiče na suštinski način dušu i bit ljudskosti) već ono loše što izlazi iz čovjeka, zlo koje i može izaći jedino iz čovjeka. Pošto čistoća lica udružena sa bolesnim srcem može da se predosjeti i da bude prepoznata (mada nikada od većine) i pošto se dvoličnjak boji sebe (budući da zna da je iznutra potpuno lažan) “nastupaju kriomice”, metoda prikrivenog nastupanja postaje imperativ i to na način bolesti. Jer bolest nevidljivo dolazi i nevidljivo djeluje, zlokobno, opako i razorno, i nikada se sa njom ne možemo suočiti direktno, bolest znamo samo po posljedicama. Približavanje i djelovanje ostaju tajna. Taj rascjep ima za rezultat da su riječi dvoličnjaka li-

jek i iscjeljenje dok je djelo poput bolesti neizlječive. Ali upravo zato što čitav etički sklop ostaje samo na riječima to daje suprotne rezultate, pa su "zavidni na blagostanju, pojačavaju nevolju i razaraju nade." Pošto je unutrašnjost prazna vanjsko oko se usmjerava na tuđe blagostanje, rezultat je zavist, jer ne postoji potreban nivo pročišćenosti koji bi obuzdao takve težnje. Takvo stanje se dalje sunovraća u podlost kojoj više tuđa patnja nije dovoljna (kao satisfakcija za vlastite nečistoće) već je treba i pojačati, stvarati nevolju tamo gdje je i nema. Krajnji stepen tako mračnog pada je razaranje čak i samih nada, jer je pomisao na tuđu sreću neizdržljiva, a to ima za rezultat upravo suprotnu manifestaciju tih istih osjećanja, "žrtve ispružene na putu svakom, smjeranje približavanja srcu svakom i suze za žalost svaku". Ovo zato jer unutrašnjost više ne može biti dotaknuta pa se vrline koje se suštinski manifestuju parcijalno i sporadično (mada nužno u kontinuitetu, ako je moral istinski) podižu na opšti nivo gdje se toplina milosrdnih osjećaja daruje "svima" (u psihologiji su dobro poznati slučajevi pojedinaca koji tvrde da vole sve ljude, ali su nesposobni za ljubav ili čak mrze sebe). Takve projekcije onda vode i u nakaradne odnose sa ljudima jer interakcije bivaju pretjerane, budući da potpuno narušena ravnoteža u korist izvanjskog mora biti uspostavljena makar i "nasilnim" putem. "Jedni druge hvale, očekuju nagradu... kad nešto traže - ustrajavaju, kad prekoravaju - osramoćuju, kad presuđuju - pretjeruju", kako dalje nastavlja Imam Ali. Zatim se ta pretjerivanja posuvraćuju do krajnjih granica gdje se spominju - istina, ono uspravno, živo biće, vrata i noć, ubojica, ključ, svjetiljka. Dvoličnjak za svaku istinu ima spremnu laž budući da je istina za licemjerstvo neodrživa. Tako se ne može dalje održati ništa uspravno, jer je istina "veritikalna svjetlost", usredištenost koja po prirodi same istine (iskonske prirode) stremlji "gore". U dvoličnosti se to temeljito nužno "naginje". Horizontalno širenje kao takvo biva ograničeno pa životnost dobija svog ubicu (u liku laži i nagetosti). Tada se pričinja da se može doprijeti svugdje, za sve se ima ključ u osjećanju fiktivne moći (o tome najbolje svjedoči narodna izreka o onom ko ima moć, čast ili ugled "sva su mu vrata otvorena").

Pošto se tama vlastitog srca više ni na kakav način ne vidi, sve je mrak, dolazi se do "spoznaje" da se za svaku noć ima svjetiljka. Kao lo-

gična posljedica potpune tame, u govoru Imama Alija se dalje spominje slijepa gramzivost koja je sada nesposobna i za praktične učinke: "Gramze, ali bez nade da će time ojačati trgovišta svoja i da će ljudima omiliti trgovačke ponude svoje." Pa nastavlja: "Govore, pa izazivaju sumnje. Opisuju, pa obmanjuju. Prvo nude put lahak pa ga sužavaju. Zato, oni su stranka šejtanova i žalci vatre." Ovdje se na kraju predaje upliće i deformacija imaginativne svijesti u obliku sumnje, obmane i sužavanje puta. Zbog ovog ih Imam Ali definiše kao "stranku šejtanovu i žalce vatre". Riječ "stranka", ovdje naravno nije upotrebljena u političkom smislu nego u kosmičkom smislu, gdje se u nebeskom gibanju nude svega dvije mogućnosti, mogućnost dobra i mogućnost zla. Tako, na način kosmičkog izbora, postoje samo dvije strane - božanska i sotonska. Sva svjesna bića nužno pripadaju jednom od ova dva obzira slobodom svog izbora, ali taj izbor je ograničen na dvoje. Zato je na kraju govora citiran ajet koji kaže da su (da će biti) pripadnici sotonske stranke gubitnici. Ta "sotanska stranka" je i "žalac vatre", jer puko poricanje istine ili različitost ljudskih uvjerenja nikada ne mogu potpaliti vatru i napraviti nered u odnosima kao što to može licemjerstvo.

"Put lahak" koji licemjerje u početku nudi biva sužen samom prirodom dvoličnosti, jer takav čovjek uprkos tome što može biti i pozivatelj dobru nikada ne može imati potrebnu gorljivost koja bi održavala "širinu puta" na kojeg se stupa.

"Sumnje i obmane". Misaono-logički sklop i imagitivne predodžbe na izopačen način nužno dovode do sužavanja puta, jer to dvoje, ako su ispravni upravo garantuju "širinu puta". Zato je taj put tako težak, a istina i sigurnost tako rijetki.

08.03.1995. god.

Magla je bila gusta. Crni gavran dolazi za moj prozor već nekoliko dana. Iako neki u tome vide predznak nesreće nisam nimalo zabrinut jer je praznovjerje upravo suprotnost vjerovanju u sudbinu. Zato je i rečeno: "Loš predznak nije istina." Ovo je psihološki potpuno logično, jer bi se

kao loš znak moglo protumačiti mnogo toga, gotovo sve što nas okružuje, ukoliko želimo tako da tumačimo. Jer stvari i vanjski znaci imaju uticaj na nas samo onoliko koliko ih prihvatamo i onako kako ih doživljavamo tako i djeluju. Nosio sam gavranu mrvicu hrane dva puta, nijedanput nije ni okusio, ni pogledao, što me malo začudilo. Često se moglo primjetiti da su životinje (ptice posebno) nenormalne, slušene ratom možda i više nego ljudi. To treba istaći, čak i više puta.

Neko pokuca na vrata. Gracija. Nosila je plavu haljinu, laku, crvenkasti cvjetići posuti i sve odiše neiskazanom ljupkošću, hladan martovski dan.

- Izgleda da te gavran posjećuje češće nego ja. - nasmija se vedro i sjede na žutu fotelju, jedinu koju sam imao u maloj sobici. Nasloni su bili iskrzani, a jedan dio odlomljen. Na podu razasute knjige u gomili, tako da je jedva imala gdje da stavi noge. Najlon na prozorima požutio, ali bar niko ne vidi šta se dešava u sobi. A zavjesu nisam imao niti sam htio da je ukradem. No, i da jesam, nisam više imao gdje da je nađem, u to su me uvjeravali i oni što su stalno lutali po napuštenim kućama i čak se ljutili ako bi neko to primjetio. Istina, oni nisu govorili o krađi, već je upotrebljavan izraz "navući", kao da je to "navlačenje" nešto sasvim drugo od krađe, pogotovo za izbjeglice koje su došle bez igdje ičega, proziran način da se oprostí sebi, ali je funkcionisalo. A navlačilo se objeručke i na sve strane se vuklo, i ko je imao i ko nije, a više oni koji su imali jer tako je uvijek, jedan dinar zadovoljava, ali od dva se hoće četiri, četiri u džepu već sanjaju bogatstvo. Kad čovjek dođe bez ičega može mu se oprostí ako spava na nečijem krevetu ili koristi tuđu stolicu, ali sam pretpostavljao da će se sve dešavati skromnije i korektnije. Normalnije. To je primjetila i Gracija ali na suprotan način.

- Izgleda da nisi bog zna šta navukao. - gledala je gotovo praznu sobu sa zanimanjem koje nisam razumio, tim prije jer je već bila u njoj mnogo puta.

- Nisam ni navlačio, bilo je tu kad sam došao. - pogledah je bezvoljno i ravnodušno prekriživši ruke ispod glave, noge sam opružio na krevet bez ikakvog ustručavanja. Jedna nedefinisana prostirka bila je prostrta uzduž sobe, progorena opušcima na mnogo mjesta, blijeda i potpuno istrošena,

na malom stalku Esmina slika i nekoliko poklopaca od vinske buradi na kojima sam slikao. Platna nisam imao (ali boje jesam) pa sam preturajući po podrumu našao okrugle poklopce od starih bačvi i slikao na njima. Mnogi su u tome vidjeli neobičnu "originalnost" dok se radilo o pukoj potrebi, da sam imao platna ne bi mi na pamet palo da radim na grubom drvetu.

- Bravo Gracija! - viknu iz hodnika moj rođak Amir. Dječak je nemiran i radoznao pa nismo ni razmišljali šta pozdravlja i čemu daje počast. Nadimak "Gracija" je postao izgleda opšte prihvaćen, a niko od mojih ukućana i bliže okoline nije ni znao njeno pravo ime. Često se nadimak srodi sa osobom tako snažno, zalijepi se za nju i postanu jedno da se prvobitni identitet posve izgubi, nestane, ostane nepoznat za mnoge. Vremenom biva nevažan, čak i posve zaboravljen. Pomislih da je Gracijina haljina laka za ovo doba, uzimajući nasumično jednu staru knjigu sa poda. Otvorih je. Na jednom mjestu su bila nabrojana pohvalna svojstva koja znanje pribavlja čovjeku, bilo ih je deset: "Ugled, makar bio iz obična puka; veličinu, makar bio i od poniženih; bogatstvo, makar bio i siromašan; bliskost, makar bio i od zaboravljenih; vrijednost, makar bio i sa manom; darežljivost, makar bio i škrtac; stid, makar bio i razmetljivac; strahopoštovanje, makar bio i beznačajan; moć, makar bio i slab; plemenitost, makar bio i od zaboravljenih."

Gledajući ove riječi shvatih da onaj ko ima ZNANJE ima sve. Znanje pruža ugled budući da uvijek postoje oni kojima je ono potrebno, makar neznatno, makar u nevolji, tek samo djelić, ali i takvo znanje pruža ugled onome ko daruje i zamjenjuje nedostatak uobičajenog položaja. Jer je za tragaoca znanje uvijek neobično i onaj ko sluša ono što voli ima utisak da se iznova rađa. Znanje pruža i veličinu, jer za onoga ko ne zna, ono što spoznaje neminovno izgleda veliko, jer je nepoznato, pa tako i ponižen čovjek izbavlja sebe iz tog stanja znanjem. Jer svi duboko u sebi osjećamo jednakost svih duša, a stvarna prednost je uvijek unutrašnja, nikad vanjska.

Znanje pruža i bogatstvo i baš zbog ove unutrašnje vrijednosti ono se ne može prezirati mada se može mrziti u smislu suprostavljanja, jer je rečeno: "Čovjek je neprijatelj onog što ne zna."

U svetoj Knjizi je rečeno: "A onaj kome je dato znanje obdaren je blagom neizmjernim." To blago se ne može izmjeriti baš kao ni duša, i obje su, i duša i znanje, nezemaljski, obje su Božiji dar, Milost. Zato se znanje nikad ne smije posmatrati kao posjed, nešto na šta se ima ekskluzivno pravo, nešto što je samo naše i nad čim vladamo. Tada najčešće i biva oduzeto, razbaštinjeno ili pak samo poveća oholost. Pruža teret, nespokojstvo tereta bez smisla.

Znanje pruža i bliskost. Kada nekoga poučiš, najednom mu postaješ blizak, jer je rečeno: "Velikodušnost pobudjuje naklonost više od srodstva", a ima li veće velikodušnosti od davanja znanja! Zato su duhovni učitelji draži od fizičkih srodnika, često i od oca i majke, jer naša iskonska sklonost ka znanju je snažnija od sklonosti ka majčinom mlijeku. Mane onog koji ima znanje se ne vide, ono ih pokriva, daje mu i stid, makar bio i razmetljivac, jer je rečeno: "Svaki stid je dobar" i "Ko nema stida nema ni vjere."

A glavno je strahopoštovanje znanja, gdje se uvijek vidi kako znanje uzdiže njegovog nosioca i daje mu oreol nedokučivosti, auru nedodirljivosti. S tim u vezi je i moć čovjeka koji ima znanje jer ono vlada u situacijama kada je čovjek slab. I plemenitost koju čovjek zadobija znanjem pa makar bio i od zaboravljenih.

- Hajde da prošetamo. - prekide me Gracija u razmišljanju, - Neznanje je nekad bolje od znanja. - dodade popravljajući nabore na haljini. Bila je u pravu i za to je i rečeno: "Sačuvaj me Bože znanja od kojeg nema koristi."

- O, mladenci! - pozdravi komšija Bajro mahnuvši rukom. I zaista, po kriterijima sredine, šta smo uopšte bili, kako nazvati ovu vezu. Gracije nekada ne bi bilo danima i nikad je nisam pitao gdje je bila, ima li drugog, šta se uopšte dešava s njom. Odgovaralo je i meni i njoj, meni više jer mi se činilo da malo ljubomore sa moje strane ne bi bilo na odmet, zagolicalo bi, dalo značaj koji nemamo i možda ga i ne želimo imati. Hodali smo zamišljeni, ubrzo je ona otišla kući, postaje sve hladnije.

Vraćajući se sretom Nermina. Nosio je plavi kačket i gornji dio uniforme, izlizane farmerice, istrošene, jedna nogavica je bila potpuno poderana. Na nogama gumene patike iz UNHCR-a.

- Jedno pitanje, komšija... ako nisam suviše indiskretan. - zaustavi me

pokretom ruke koji je odavao neku odlučnost kao da hoće doznati veoma značajnu novost, nešto od velike vrijednosti. Ili koristi.

- Reci! - pogledah ga nestrpljivo.

- Želimo znati, - podiže on ruku prema nebu kao da pušta golubove sa dlana, - šta je tebi prelijepa Gracijela? - zadrža prste u zraku, kao da se boji da bi odgovor mogao odlepršati, izgubiti se. Pitao je u množini, lakše je, radoznalost nije samo njegova.

- Ne znam. - odgovorih hladno.

- Voliš li je?

- Ne znam.

- Šta znaš o njoj?

- Ništa.

- Ha, ha! - nasmija se Azra gotovo grohotom, bila je zaklonjena zidom, ali sam znao da je ona, - Što ga ispitujete, nije baš fino! - doviknu glasno i uđe u kuću, začu se klepet prozorskih vrata koje je zatvarala brzo i nestrpljivo.

- E, svaka ti čast! - promrsi Nermin razočarano sebi u njedra i stade gledati ispred, neodlučno tih, jer je očekivao sve drugo. Priznanje, odbijanje, veselo i sitno vrludanje, sve samo ne iskren odgovor koji ne govori ništa, možda nisam smio glasno razmišljati. Trač je važan. I skup.

- Žao mi je, ali ako budem znao odmah ću ti javiti, možeš i štampati ako želiš. - odgovorih sasvim ozbiljno dok on iskrivi lice u nejasnu grimasu, pitajući se mislim li to zaista ili se šalim.

Ibro nas pogleda podsmješljivo kroz prozor koji je bio do pola otvoren, cerekao se poput vlasnika koride koji osmatra dva mlada bika spremna za borbu i sukob za prevlast. Na kraju nehajno odmahnu rukom, kao da hoće reći da je svaka priča o ženama suvišna, važno je ono što se dešava, i šta dobijaš od njih. On namignu lijevim okom. Udoh u sobu umoran.

14.03.1995. god.

Saksofoni su jecali u doba Fidžeralda i otmjeni travnjaci bijahu puni

stišanih glasova i tihe strepnje, dok su se zvijezde rojile na nebu i svako sanjao isti san. Doba romantike, doba nježnosti. Svjetlost se lagano probijala, tinjala na čistim dokovima, zelenkasta svjetlost što opija i boli i oficirske epolette, zaboravljene, stari crni automobil, napušten. Neko je čekao ženu svog života, nije ju zaboravio, nije ni htio, ali nije ni mogao i da je htio. Doba nježnosti, kada je svjetlost zamirala u zažarenom pogledu, nestajala, gubila se, postajala malom i sitnom da bi se na kraju ugasila kao da nije ni postojala. Čovjek je čekao ženu svog života. Godinama. I stajao na balkonu raskošne vile, zaklonjen u hladnoj sjeni trenutka, koji je svačiji, prateći u dalekim staništima duše seobe ptica koje ne možemo razumjeti, let vlastitog srca, zaokret velikih osjećaja koji se uvijek vraćaju. I bole. Bogate zabave bile su izgovor, sve je činio samo da bi je ugledao ponovo, razbuđenu u cvjetovima neugaslih uspomena, izvađenu iz spomenara čije su slike žive i režu kao noževi na granicama misli, htio je tek da je vidi. Ponovo. To je bilo sve, htio je da je ponovo vidi. Koliko mnogo je u tom jednom viđenju spram ono malo što su dobijali. Bogati snobovi, dame u bijelim šeširima naslućuju tajanstvo ljubavi dok žuti listovi plivaju vodom, bazen je siv i dopola prazan, doba nježnosti koja uvijek boli jer ide ispred same sebe i sudi samoj sebi. I uspio je da je vidi. Nije ga prepoznala, a nije htio povjerovati u to, jer je cijeli život živio za plamen i vatru sjećanja koja bješe znak i smisao. Šta je u svemu bilo besmisleno, ko može znati! Ali nije bilo uzaludno. Otmjeni treavnjak i trag zelene svjetlosti što se prostire u daljinama, sitan ali bolan, prožimajući, sveprisutan i nerazumljiv, zlatna varka oka, ona nikad nije uzaludna. Čak i onda kad se zjenice rašire u čudu, kad smo nepoznati i nespoznati u čistim bjeloočnicama, čak i tada je narandžasto treperenje uzvisina i zvono na hramu onog boljeg u nama, jer je svaka duša prepoznata i voljena u drugačijem svijetu, u tajni odgonetanja koja pruža sve, a ne traži ništa. Prefinjenost osjećanja vezana za viteški odnos prema ženi baš kao što mačevalac oko vrata nosi plavi šal, posljednji pozdrav iz začaranog zamka, zadnja strepnja princezina, dah njen. Veliki Getsbi. Čekanje, povjerenje i odanost. Vjera u ljubav samu koja je tako rijetka danas i koju oko tehniciziranog i otuđenog čovjeka obavezno zove romantikom, dok se vjernost, čekanje i žar nade smatraju idealiziranjem,

budući da moderni ljudi uvijek imaju osjećaj da im život izmiče i da se nema šta čekati.

15.03.1995. god.

Kada smo emotivno neusklađeni ili nekontrolisani u sebi, sa neprekidnim odlukama i još manje predvidljivim okolnostima, kada razum puno ne pomaže i kada moć prodornosti viđenja dovodi u nesklad ono što se shvata, talasa ga morem intuicije, ... izlaz je slika. Bilo kakva i bilo koja. To sam pomislio kad je fotoaparat škljocnuo, uhvatio sam Ajlu u trenutku povratka iz prodavnice, sivi fišek i voće u njemu, ne znam koje. Prodavnica je radila. Jedna jedina. Ajla je imala svijetle oči koje su sijale pomalo ponosito, zbušnjene i neznatno stidljive, ali bez trunke očajanja. Toplo poslijepodne, proljeće se naslućuje, i brda su već drugačija, posuta bojama, čeznutljivo nejasna, drugačija. Možda je trebalo da Ajla odnese svoj nedosanjani san na pusti pješčani žal, na vreli pjesak i davnu obalu samotnosti, na pusti otok velike sreće. Ako ga ima. I da bude sama sa svojim sanjanim vitezom, jer ga je zavrijedila nedovršenom slikom, čistotom čekanja. Prinčevi iz bajki postoje, princeze također, ali je problem što se rijetko pojavljuju, toliko rijetko da često ni deset ljudskih života nije dovoljno za slatko čekanje, a nade ne prenosimo s koljena na koljeno, obično gledamo samo sebe. Ajla je poslušno stala i osmjehnula se, skupivši malo noge, osmijeh donekle namješten, sjetan, ali bio sam zadovoljan, nisam profesionalni fotograf i hoću tek uspomenu.

Uđoh u kafić malo pognuvši glavu, grede su i dalje na starom mjestu i štite od gelera granata, uporno, nenametljivo. Navikli smo se na balvane. Na tijela posječenih stabala što su bila nekad živa, ali je toliko toga posječeno u ljudima, nepovratno odlomljeno, ubijeno, da niko nije mislio o lisnatim životima uspravnih ćutljivih grana, tamnosmeđi zakloni, posvuda, ledeni dah rata. Posvuda iskrivljeni, tamni balvani, iskrivljene figure, sablasti, znakovi, ledeni dah rata.

U kafiću je bilo nekoliko gostiju, sve stari znanci, selo nije ni tako ma-

lo, ali se znalo gdje ko dolazi i ko se može očekivati, svega je nekoliko ulica i križaju se na par mjesta i svaki ugao ima poznata lica, zabuna je gotovo nemoguća. Fahreta je stajala za šankom u legendarnoj šumarskoj jakni, sa bijelom pletenom kapom na glavi, koja je imala veliku kuglicu na vrhu i još više davala djetinji ton ionako djetinjem, mada malo punačkom licu. Nos nepravilan, čudno zašiljen, gotovo ispitivački i ličio je na semafor ili reflektor kojim je njegova vlasnica ispitivala teren, zabranjivala ili pak puštala na teritorij, davala dozvolu. Kosu nikad nije htjela da uređuje i jednom mi je povjerila da mrzi kupanje i da bi voljela imati sliku Če-Gevare otisnutu na toploj šumarskoj jakni. Simbol slobode, šapnula mi je tada i dodala da i kupanje i Če-Gevaru zadržim za sebe, osoba sam od povjerenja, njenog, i nije u redu da iznevjerim, a ako sliku igdje nađem, a neću, da joj odmah donesem. Obećao sam.

Kad uđoh Fahreta podiže dva prsta u znak pozdrava gledajući me u ogledalu ispred sebe i ne okrenuvši se. Jedan mladi par je sjedio u uglu, gotovo uvela ruža na njihovom stolu i paklo cigareta, nekoliko svijeća, već spremnih, veće se približava. Na drugom kraju nekoliko vojnika, dim oko njih je bio tako gust da su se lica jedva raspoznavala. Jedan je bio u bijeloj atletskoj majici sa beretkom na glavi, držao je flašu piva sa dva prsta kao da se dvoumi treba li je ispustiti ili pak prinijeti usnama, lijeva noga na stolu, čizma velika i blatnjava. Ostala dvojica igrala su karata. Bijeli komadići kartona, označeni i sa nacrtanim figurama, amaterski urađene, ali dobra zamjena za "prave", i ja sam iz logora donio jedne takve. Bili su podnmljeni, zadubljeni u igru mjerkali su jedan drugog tražeći kod protivnika slabe tačke i propuste, sastavljenih obrva i napeti kao da je igra samo nastavak stvarne borbe, produžava se. Sjedoh za sto do mladog para., manje je za-gušljivo.

Konobarica vidljivo našminkana kao i obično, jak karmin roza boje na usnama, očne trepavice premazane debelim slojem, ali stajalo joj je, vrlo lijepo i čak prirodno. Bila je učtiva, poslovična, ali zamamnog osmijeha. Naručih kafu.

Par je vodio vreo i težak dijalog o ljubavi, glasno i nimalo se ne ustručavajući, iako nisu bili svjesni da ih u potpunosti i dobro čujemo.

- Jednom mora biti prvi put! A ja te volim, pa? - obraćao se mladić djevojci nervozno, provlačeći prste kroz kosu i zastajkujući, bio je vrlo uzbuđen ali je nastojao da prikrije. Na trenutak dlanom obrisao krupne graške znoja sa čela.

- Hm, to svi kažu. A poslije? - nećkala se djevojka lagano mašući glavom i podižući obrve upitno, desnom rukom je uzela šibicu i kuckala njome o sto, brzo i snažno, očito tražeći pomoć sa strane, bilo čiju i bilo kakvu.

- Jeste, jeste! - prihvati mladić spremno i odmaknu se unazad kao da hoće jasno staviti do znanja da on kao sretni dobitnik djevičanstva nikad ne bi zloupotrijebio tako veličanstven i neponovljiv dar. - Znam ja to dobro. Itekako. Svega ima. - nastavi on brzo, ali i dalje na pristojnoj udaljenosti, možda čak dajući do znanja da bi udaljenost mogla postati i većom, čak dotle da se potraži darežljivija osoba.

- Svega ima ali nema nas. - prihvati Fahreta, nacerivši se mladiću potpuno otvoreno, kao da mu stavlja do znanja da je vlasnik i najskrivenijih misli njegovih. Vojnici se zakikotaše iz sveg glasa, a mladić se počeo nelagodno obazirati, osvrćući se kao da nešto traži. Djevojka čak pocrvenje i njih dvoje naglo ustadoše i izadoše van. Ona čak obori stolicu nogom, nenamjerno svakako, bili su vidljivo postićeni.

- Kad li je tebi bilo prvi put? - obrati se Fahreti raspojasani vojnik u bijeloj majici. Dva prednja zuba su mu nedostajala i u polutami usta su ličila na malu pećinu punu opasnih gmizavaca.

- He, nekad bilo sad se spominjalo. - odvrati ona glasno, nimalo uvrijeđena i prstom u zraku napravi krug. Šankerica je pucala od smijeha jedva se suzdržavajući, ali bojažljivo jer je Fahreta važila za zlopamtilo i niko nije volio da joj se zamjeri.

- Ko ti skide njufer, sestro draga? - procjedi glasno drugi vojnik za stolom i baci karte na sto lupivši dlanom po čelu kao da se iznenadno prisjeća važnog događaja i čudi se kako uspomena nije prije iskrsnula. Fahreta se okrenu cijelim tijelom namrštenog pogleda, bila je malo razroka i svi takvi ljudi djeluju opasno i nenormalno kad su isuviše ozbiljni. Možda zato što nesimetričnost očnih jabučica odražava jednu drugu, još goru nesimetriju. Najednom, dvije djevojčice iznenada udoše, jedna je u ruci držala ma-

lo mače koje joj iskliznu iz ruku i potrča pravo prema Fahreti. Bio je to spas za atmosferu koja bi sigurno postala svađalačka.

- Zna ono kome će. - uze mače ona i poljubi ga u nos. Zagrli ga privivši ga na rame očito zaboravljajući vojničku upadicu, ili se bar tako praveći. Ono se smiri. Posjedih još malo, naglo ustadoh, leđa su me boljela. Zrak je bio svjež, čeka nas hladna noć. Pogledah mače u Fahretinom naručju, izgledalo je zadovoljno dok su prve zvijezde svjetlucale.

17.03.1995. god.

Došao je paket od Nedrete. Sa porodicom Koso sam se upoznao početkom rata i odmah nakon prvog susreta osjetio bliskost i toplinu neposrednosti, širili su je oko sebe spontano i nenametljivo i sa neobičnim šarmom neusiljenosti što je osvajao. Stan je bio pogođen granatom, te 1992. god., pili bi kafu iz velikih šolja i razgovarali o svemu. Saznao sam da je Nedreta vidovita. Doživjela je kliničku smrt, prije rata, u bolnici u Beogradu. U tom "međuvremenu" vlastite duše na ivici života i smrti imala je viziju kolone umrlih lica koja dolaze pred jednu veliku osobnost koja vraća one kojima još nije kucnuo čas da pređu sa druge strane. To biće joj je reklo: "Tebi još nije vrijeme da umreš, vrati se i pomaži ljudima." Kada se probudila najednom je imala sposobnost vidjeti budućnost u mentalnim slikama, u formi imaginativnih predodžbi, koje su se sponatano smjenjivale. I pomagala je. Otkrivala bolest, upućivala, davala lijek i savjet. Nije zarađivala na tome, ako bi ko šta ostavio uzela bi, ali i to stidljivo i teška srca, imala je dosta širine u sebi i lako opraštala ljudima, što mi se posebno sviđalo i ostavljalo jak dojam. Jer opraštanje je često teško i tegobno, pošto nikad učinjena stvar ne može postati neučinjenom, a rana u srcu sporo zarasta, ili ne zarasta nikako. Zato je bolje ne vrijeđati. Šutjeti. U paketu je bila hrana i odjeća i što je još važnije, uljane boje u malim tubama. Nekoliko kistova i topli ženski kaput, namijenjen mojoj majci. Odmah nabacih novu boju na jedan drveni poklopac. Namjeravah naslikati harem, u vrtlogu. Dugo sam u glavi nosio skicu i zamisao slike, prilika je najednom pružena.

18.03.1995. god.

Dan prozračan, pratim zlatne zrake kako se polako obaraju na prozor. Sa Zejnom i njenom kćerkom Sunčicom sjedim u svojoj sobi. Kada Zejnu vidjeh prvi put, bila je u tamnocrvenim pantalonama što su, tek neznatno široke, obavijale skladne pokrete nogu, tihe oči sa čežnjivom melanholijom u pogledu, prozračnom, čak sjetnom radoznalošću. Odmah reko sam sebi da je ta žena drugačija. Muž joj je umro i kćer iz tog braka bila je slatka djevojčica tamnih prodornih očiju koje su razmaženo i nepovjerljivo gledale, ali smjelo, otvoreno. Rodila se jednog sunčanog dana i to je odlučilo u davanju njenog imena, Sunčica. Sunčica se pomalo nemarno vrpjila i stalno držala majku za ruku gledajući me podozrivo i neprijateljski, obučena u lijep crveni kaputić podužih rukava koji je pravio oko nje oreol ljupkosti, podsjećala je na grimiznog paža iz vilinskih bajki i priča. Pili smo kafu. Jedan fildžan bio je polomljen, skoro do polovine, šipkov sok iscjeđen ko zna čijom rukom, Sunčica ga je prosula po podu nehalnim pokretom, nimalo se ne osjećajući nelagodno zbog toga. Crvenilo je poteklo iz oborene čaše poput krvi, baš u tom trenutku otpoče granatiranje cijele kotline. Isprva pade nekoliko granata i upravo kad smo očekivali da ih više neće biti, oglašila se čitava kanonada, pa još jedna. Sunčica se malo zbuni, ali kako nas dvoje nismo pokazivali znake panike ubrzo se potpuno smiri. Jer dijete reaguje onako kako se ponašaju stariji i ta pouka je mnogima nedostajala, da je bilo, izbjegle bi se mnoge dječije traume. Razgovarali smo neko vrijeme, granate su stalno padale, najednom se sve umiri. Sunčica polako ustade, a Zejna nostalgично pogleda u daljinu, ispratio sam ih do vrata. Jedna jedina granata može ubiti ili povrijediti desetine ljudi. Sjetio sam se priče o šejh Mustafi Žuji. U Stocu je živio jedan čovjek kojeg bi šejh uvijek zao bilazio kad bi ga vidio, sklanjao se od njega, prelazio na drugu stranu ulice ili se vraćao putem da ga ne susretne ako bi ovaj prilazio iz daljine. Ljudima je to bilo čudno i nesvakidašnje, pred Bogom smo svi isti i samo On zna kakav je ko, a sudu Njegovu izbjeci nećemo, ne možemo i da hoćemo. Zato ne treba bježati ni od koga, niti ikome suditi, jer je rečeno Isusovim riječima: "Ko strogo sudi biće mu strogo suđeno."

To su i rekli šejh Mustafi, na svoj način, u formi stare izreke koja objelodanjuje i potvrđuje ličnu odgovornost, samo nju i nikakvu drugu i drugačiju: "Svaki bravak odgovara za svoj papak", to su mu rekli i dodali, "Šta ti imaš s njim, nemoj bježati, pusti, neka ide svojim putem." Veliki šejh je mirno saslušao primjedbu. Nije rekao ništa, samo ih je pogledao i udaljio se. Sutradan je uzeo zaklanog ovna i u vrijeme kad niko ne vidi stavio sirovo meso u jednu zaključanu radnju u centru grada. Bilo je ljetnje vrijeme i nakon par dana meso je počelo neugodno da zaudara i miris se širio čitavom ulicom. Neko je otkrio o čemu se radi, doznalo se i ko je vinovnik tog djela. Kad su upitali Mustafu zašto je to uradio odgovorio je: "Svaki bravak odgovara za svoj papak." Zašutjeli su.

Djelo je zaista samo naše i samo smo mi za njega odgovorni i za dobro i za zlo. Ali efekti djela se rasprostiru, šire se i njihov "miris" se osjeća i bolje je unaprijed bježati ako možeš da osjetiš, da preduhitriš, onemogućiš. Zato je Imam Ali rekao: "Istrgni tuđe zlo istrgnućem zla iz grudi svojih." A zlo je ako vidiš ali se ne ukloniš, kao što je zlo vidjeti unaprijed u svemu samo zlo. Ali nismo svi iste moći, niti snage viđenja i zato postoji i vanjski odnos spram zla. O tome je preneseno: "Vrati kamen tamo odakle je došao, jer se zlo suzbija samo zlom." Ako se kamen ne bi vratio na napadača, on bi se osilio i osmijelio i počinio još brojna druga zla, bacio kišu kamenja. Ali otpor ga ograničava, upozorava ga na posljedice, bolne i teške, onakve kakve je on prouzročio drugima. Samo takav odnos može sputati noge silniku, jer postoje ljudi koje ljubav ne može promijeniti. Ma koliko se na zlo uzvraćalo dobrim, postoje ljudi na koje to ne može djelovati i ostaviti vidljive efekte. Zato je rečeno: "Podnošenje uznemiravanja je grob nedostataka."

Jedan ajet u Kur'anu kaže: "Zlo dobrim uzvрати pa će ti neprijatelj tvoj najednom prisni prijatelj postati." Pa dodaje: "To mogu postići samo strpljivi, to mogu postići samo vrlo sretni."

Jasno je da uzvraćanje dobrim na zlo potpuno osvaja čovjeka, mijenja ga u trenutku, probrađava ga potresajući cijelo njegovo biće, jer je reakcija onoga kome je naneseo zlo upravo suprotna od očekivane. Umjesto da uzvрати na zlo zlim, što bi samo potvrdilo počinitelju zla da je u pravu (jer

su svi ljudi isti, odnosno na taj način bi se pokazivalo da su isti) žrtva uzvraća dobrim što kod zločinca najednom stvara prisnost i prijateljstvo, jer je takvom postupku nemoguće odoljeti. Ne zbog dobra samog, već upravo zbog neočekivanosti tog dobra, no to mogu postići samo vrlo strpljivi i sretni ljudi. Ovo zato jer je potrebna neobična strpljivost da se podnosi zlo, a još veća da se na to zlo uzvrati dobrim. S tim je povezano osjećanje sreće. Ali kakve? Postoji mnogo definicija sreće, mnogo teorija, doživljaja. Možda čak ništa nije tako nerazumljivo kao sreća, jer kad je osjećamo ne definišemo je, kad je određujemo nedostaje nam, a kako se može odrediti nedostatak kad samom svojom prirodom tlači i ugnjetava, onemogućava hladan sud. Nepriistrasnost.

Upitan o Kur'anskom stavku, "A vjerniku ćemo dati da proživi lijep život", Ali je rekao: "To je zadovoljstvo."

Jedina moguća trajna sreća na ovom svijetu je zadovoljstvo, upravo po tome što je to u cjelini unutarnja kategorija, odnosno stanje, te kao takvo nepromjenjivo u vanjskim okolnostima (trebalo bi da bude i po tome i jeste zadovoljstvo). I upravo u skladu s tim je i dvostruki odnos spram zla. Unutarnji, suzbijanjem vlastitog zla i vanjski, vraćanjem kamena tamo odakle je došao. Sva učenja koja propovjedaju samo ljubav potpuno su u načelu ispravna, ali zaboravljajući pri tom važnu stvar. Postoje ljudi koje ljubav ne može promijeniti i koji su neosjetljivi na dobrotu. Ne potpuno, ali dovoljno da istraju u zlu i samo vanjska sila može suzbiti njihovo zlo. Kada bi samo ljubav mogla promijeniti svijet to bi se već desilo, iako će krajnji ishod evolucije svijesti biti svopšta ljubav. No, to će se zbiti izvan istorijske ravni postojanja, kada će odmjeravanje dobra i zla napustiti zemaljska vrata i ući u predvorje eshatologije.

Zato je unutrašnji otpor zlu "ljubljenjem svojih neprijatelja", kako Isus kaže, dalekosežniji, dublji i djelotvorniji, jer će prije izmijeniti zlu osobu nego li "vraćanje kamena" tamo odakle je došao.

Na zlo svi ne mogu odgovoriti dobrim na način koji bi bio plodonosan. Vezano za Isusovo PRANJE NOGU učenicima u "Jevandlju po Ivanu" stoji: "Uoči blagdana Pashe znajući da je došao njegov čas da prijede iz ovog svijeta k Ocu, te izljubivši svoje koji su u svijetu, Isus im iskaza ljubav

do kraja. I za večerom, davao već bijaše stavio u srce Judi, sinu Šimuna Iskariotskoga, da ga izda. Znajući da mu je Otac sve predao u ruke, i da je od Boga izišao te da k Bogu ide, ustane od večere, odloži svoj ogrtač, uze ubrus te se njime opaše. Zatim ulije vode u praonik i stade učenicima prati noge te ih otirati ubrusom kojim bijaše opasan.”

Ovaj primjer krajnje poniznosti ima za cilj jednakost među ljudima i samo takav učitelj je suštinski sposoban poučavati kako da se na zlo odgovori dobrim, što objašnjava i sam Isus. Kad im, dakle, oprao noge, uze svoj ogrtač te opet sjede i reče im: “Razumijete li šta sam vam učinio? Vi me zovete učiteljem i Gospodom, i pravo kažete, jer jesam. Ako dakle ja, Gospod i Učitelj, vama oprah noge, i vi ste dužni prati noge jedni drugima. Doista dadoh vam primjer da i vi činite kao što ja učinih vama. Zaista, zaista, kažem vam, NIJE SLUGA VEĆI OD SVOG GOSPODARA, NITI JE POSLANIK VEĆI OD ONOG KO GA JE POSLAO. Kad to znate, blaženi ste ako to i činite.”

Zadnje riječi su vraćanje u ravnotežu te krajnje poniznosti kako bi se postigla apsolutna umjerenost, ona koja se jedne strane “vraća kamen odakle je došao”, a sa druge strane, “udara hljebom onog ko baca kamen”.

Apsolutna umjerenost, PUT SREDINE je jedini mogući put za razlučivanje načina “saobraćanja sa zlom” u svakoj situaciji.

21.03.1995. god.

U aprilu 1993. god Šejh Halid je sahranjen u Stocu. Došao je u ratu u koštanu bolnicu, prelom noge. Iako je imao sve potrebne papire da ide na liječenje u Ljubljano, ipak je došao u Stolac u vohoru rata da tu i umre. Bijele brade i rumenih obraza, gotovo djetinje boje kakvu imaju samo neobično očuvani i nedužni ljudi, pomalo potcjenjivački je gledao okolinu sivim, poluotvorenim očima. Na glavi crna kapica, ležao je odmah do prozora, sa još dvojicom pacijenata u sobi. Dolazili su njegovi derviši, ali i mi ostali, koje je zanimao njegov govor, vojnici sa linija u slobodno vrijeme, medicinske sestre u pauzama. Svako je slušao Halida i uzimao ponešto odlazeći bogatiji

ili se bar tako osjećajući, i svi su ga voljeli i pazili. Dervo, Gara, Marko, Aida, svi su mu na svoj način pomagali i poštovali ga. Bio je šejh Nakšibendijskog reda i njegov duhovni rodoslov je išao preko Abdurahmana Sirije i Huseina Zukića do Mejlje i daljih predaka. Govorio bi lagano i sporo, iznijansirano i u pauzama, gestikulirajući katkad rukom, da pojasni ili potvrdi, zastane, praveći pauzu.

Jedanput, dok je govorio, na vrata sobe sobe je ušao jedan pijanica, sav u ritama, gotovo bosonog. Osjećajući i sam da je zalutao htjede da se vrati, zastade trenutak u nekoj nedoumici, ali ga Halid pozva mahnuvši rukom da nam se pridruži, uz obavezan osmijeh, jer je pravilo Nakšibendijskog reda da duhovni putnik uvijek bude nasmijan. Prosjak je odbio, a Halid nama reče: "Blagodat i sreća je da imate ovakve pored sebe."

I, zaista, to je blagodat koja je zanemarena u ovom vremenu. Slušao sam da su veliki šejhovi uvijek pored sebe, dok bi obavljali zikr u halki, posjeli dijete sa jedne, a luđaka sa druge strane. Simbol nevinosti, dijete, i luđak kao simbol naše nesavršenosti.

Luđak je Božija opomena, znak naše nesavršenosti, slika ljudska iz koje je istrgnut razum, biće kome je on oduzet. Nekontrolisanost i neartikulisanaost luđačkog ponašanja izvana je znak naše nesređenosti iznutra, svih naših ludosti koje slamaju i razaraju unutrašnjost bića mnogo silovitije nego što vanjsko ludilo razara svijet izvan sebe. Kao što i dijete uzbunjuje i razbuđuje djevičansku netaknutost prvobitne, neokaljane prirode u nama, potiče je i budi iz sna nemara, raskravljuje je. Čitav je duhovni put između luđaka i djeteta, od ludosti do nevinosti. Od ludila čulnog i imaginativnog svijeta koji kada se stišaju i smire zadobivaju iznova djetinju nevinost u razumu koji ih prelama smirene u svjetlosti duha. Zato je Isus rekao: "Postanite poput djece." Ali je velika razlika ako se cijeli život ostane dijete i onog postajanja djetetom koje je plod novog rađanja iz maternice duha. Većina ljudi ostanu djeca, malo ih postanu djetetom iznova.

No, oni koji POSTANU DJETETOM uvijek iznova porode sebe iz maternice duha, bar oni najveći, jer je rađanje u carstvu duha rođenje cijelog svijeta.

O tome pjesnik Šabistari divno kaže:

“A sveci na tom putu, prije i poslije svaki od njih novosti daje o svom stanju... Pošto je jezik svakoga od njih u skladu s njegovim stupnjem, ljudima je teško razumjeti ih.”

Zato su mnogi mistici tvrdili da bi ih svjetina ubila kao bezbožnike kada bi otkrili svoje tajne, jer ne bi bili u stanju razumjeti ih.

Tako sazeo čovjek, koji daruje plodove gnoze, mir može naći jedino u sebi samom, a put je njegov trnovit i pun prepreka, što je patnja veća i očišćenje je veće. O tome je rečeno:

“Kreni na put iz sebe u sebe, o učitelju, jer na tom putovanju zemlja postaje zlatni rudnik.

Iz mrzovolje i ogorčenja napreduj slatkoći, čak i iz slanog tla cvjetaju hiljade plodova.

Sa Sunca, ponos Tabriza, posmatraj ova čuda, jer svako drvo svoju ljepotu duguje suncu”

Nikolson. Što je spoznaja veća i patnja na putu je veća jer je patnja očišćenje, čak su i onosvjetske patnje očišćenje, iako puno strožije i teže, dublje iskušavanje te vrste, no ipak i samo očišćenje. Svako drugo objašnjenje je plod neznanja o Bogu.

Šejh Halidova džezira brojala je desetak ljudi, ukopan je u dvorištu Ali-pašine Džamije. Od dana napuštanja Stoca ne znam šta je sa mezarom; obilježje iznad uzglavlja je ostavljeno.

22.03.1995. god.

Gledajući po starim knjigama nadoh izbljedio list papira. Iz logora. Nešto poput oveće ceduljice, nečitko napisano na bijeloj strani srebrenog papira od cigareta. Donio sam tih sitnica: kašiku kojom sam jeo, brojanicu nađenu na putu, limenu konzervu iz koje sam pio kafu. Vremenom sam dosta toga pogubio, nešto je i bačeno, protiv moje volje, smetalo je.

Otvorih ceduljicu. Bila je to pjesma posvećena velikoj Ničeovoj ljubavi, Jevrejci L. Salom.

Pisalo je:

PTICA IZNAD GLAVE VELIKANA

Ni sanjala nisi ženo nepoznata, da let
tvoj neće dotaknuti tek mučeničku sjenu i
da zapis ostat će neuzvraćenosti jedne,
pečat za uzdrhtale usne sve što žude
oficirske zvjezdice na širokim ramenima
i zlatno odličje, istaknuto na ponosnim grudima.

Slutila nisi u snatrenjima dalekim da
hir vrele krvi ispisuje mastilom rassetost
srca ovjekovječujući ime tvoje, da izdvaja
pticu tvog duha iz jata davnih seoba.

Orlovsko gnijezdo suro na planini tihoj
samotništva dok ti žudiš toplo ognjište
kada je glava sigurno naslonjena na
junačko kapetansko rame i slika
hrabrog viteza ukazuje se iz tvoje slikovnice
ispod okruglog porodičnog stola.

Znam, vizija potpunog čovjeka za tebe
značenje imala nije, nije se dotakla
čak ni smeđeg pramena tvoje kose
ispred ogledala, otmena figura mislioca
izgledala je sitna i neprilična, kao
stvorena za besmisao djevojačke želje,
kao stvorena za prastaru varku oka,
za sivilo dugih nadanja i sumaglicu radoznalih jutara...

Ispustih papirić na pod ni sam ne znajući zašto. Znam kad sam napisao
pjesmu, jedne hladne januarske noći na radu u Raštanima, logoraš u svojoj
uniformi, obrijane glave, gladan, ali sam se sjetio nje. Ničeove velike ljubavi.

Zaprosio ju je i kad je odbijen zapisao je: "Jedna ptica je preletjela iznad mene, ali nije bio orao." Niče je bio krotitelj bijesnih konja duše u sutonima i plavim daljinama samotništva, mučenik sumraka Zapada, stavio je tačku na filozofska raspredanja u prašnjavim sobama i cijenjen je na Istoku, kao i na Zapadu. Često se sjetim riječi Pakistanskog mislioca Muhammeda Ig-bala koji je za Ničea rekao: "Objave su ga prigrlile, ali on to nije znao. Stranac u sopstvenom gradu, umakao je sveštenicima, ali su ga doktori uništili." Igbal je također uviđao slabosti institucionalne religije, "vjere mula" kako ju je nazivao i čak je rekao: "Neznabožci su oni koji propovijedaju Svete ratove." Danas ova izreka ima puni smisao, značaj i duh istinitosti, jer danas Svete ratove propovijedaju oni koji o vjeri najmanje znaju. On je prepoznao bliskost Ničeovog "natčovjeka" i islamske koncepcije "vitalnog čovjeka". Čovjeka koji hoće oba svijeta i na oba se potvrđuje, osvaja ono dublje, bolje. Niče je bio opčinjen Mavarskom kulturom Španije, po njemu, "Islam pretpostavlja muškarce". Islamski vitalizam provijava kroz Ničeovo djelo, vizija snažnog i zdravog tijela koje se hrabro suprostavlja nedaćama materijalnog svijeta, "oslobođenog duha", duha slobodnog od idola, od svih okova, čak i okova misli. Ali napredak bića i evoluciju oblika on shvata u obliku "negativne kružnice", kao vječno vraćanje istog. Igbal je otprilike kazao kako pupoljak Ničeove misli nikada ne postade ruža, žudio je za učiteljom, za usmjerivačem i duboko u sebi znao je da poticaj znanja može doći samo iz druge duše, drugog duha. Savršenog.

Salom se udala za nekog oficira glatko odbivši Ničeovu prosidbu, čak možda sa dozom komotne ironije. Koliko je u Ničeovoj naklonosti bilo obzirne učtivosti i preosjetljivog nadanja, jesu li ga sablasti neutaženosti pratile u dubokoj samoći koja je i zaštita i prokletsvo i niko ne zna koje je od to dvoje veće. Bila je to zasigurno čežnja neistrošenih nada i bolnih snatrenja u polutami raskošnih soba zastrtih debelim zavjesama niz koje su se poput kapi znoja slijevale tihe sjenke gorčine i jada, u odvojenosti od svijeta kojega je prezirao. Možda bi snaga ženske krvi razbudila zapretene snage u njemu, dala podsticaj kakav samo ženska ljepota može dati, ili bi ga sputala prirodom ženskog zarobljavanja koje nikad ne boli, ali uvijek smeta, naročito geniju. Ne znamo.

Bacih pogled kroz prozor, najlon je već požutio, presavijen na dva dijela, oronuo, zaboravljeni svjedok stradanja, kao i Ničeova ljubav. Ali iza svakog čovjeka ostane nešto, čak i kada to neće, čak i ako ne želi.

02.04.1995. god.

Sjetio sam se boravka na Heliodromu. Jedna od začudnih stvari bijaše mnoštvo raznih bolova koje su osjećali gotovo svi logoraši, ali nikakve smrtonosne bolesti nisu pogadale gotovo nikoga. Zatvorski ljekar, Bošnjak, uvijek je djelovao umorno i bezvoljno, flegmatičan i odsutno izgubljen, ali predusretljiv i pažljiv. I uvijek bi saslušao žalbe logoraša, često nijemo sliježući ramenima, jer nije imao čime da pomogne. Gotovo svim lijekovima je bio istekao rok, često nije bilo ni osnovnih antibiotika, ali se forma redovito ispunjavala i pregled je obavljen dva puta sedmično. Svakom nevoljniku bi tutnuo u ruku po nekoliko tableta, ako njega nema to bi radio medicinar, često i ne pogledavši lice ispred sebe, stražar je na hodniku i sve se odvija brzo i bez suvišnih riječi. Pojedinačni ulazak, žalba od dvije rečenice i ispružen desni dlan u koji padne par tableta, često prvih do kojih ljekarska ruka sumorno dođe. Ali u poređenju sa Gabelom (gdje sam proveo pola godine) i takav tretman je bio uspješan i ličio na raj. Svrab i uši su bili gotovo iskorijenjeni (svi smo ih imali, iako se poslije rata dobar dio logoraša kleo u suprotno), a teži slučajevi, naročito ranjavanja, su prebacivani na hirurgiju Mostarske bolnice. I sam imam takvo iskustvo, jer sam iz Raštana, gdje sam radio, zbog bolova u stomaku prebačen u bolnicu i primljen kao i svaki drugi pacijent. I ljekar i osoblje su bili ljubazni i učinili sve da poprave moje stanje, vraćen sam na heliodrom. Razmišljao sam o bolestima, o bolesti inače. Sve bolesti imaju uzrok na duhovnom i moralnom planu, a onda se samo "spuštaju" na fizički nivo, ono što se pojavljuje kao tjelesna posljedica često je upravo suprotno. Lijek. Zato je od Alija preneseno: "Ponekad je lijek bolest, a bolest lijek." Lijek može biti bolest ukoliko ne uzima u obzir cjelinu čovjeka, te tako svako parcijalno liječenje biva uzrokom druge bolesti. A bolest je lijek upravo zato jer je fizička ma-

nifestacija bolesti liječenje emotivnog i duhovnog aspekta bića. Tek danas se otkriva ono što su duhovni ljekari znali hiljadama godina - da svaka teška emocija rađa fizičke bolesti i slabi odbrambenu moć organizma. Zato je Imam Ali rekao - "Zdravlje tijela je u nezavidnosti". I još: "Vatra tuge topi tijelo". Zasigurno i druge slične emocije (a ne samo zavist i tuga) izazivaju tjelesne bolesti. Ali to spuštanje na fizički plan je upravo liječenje odnosno spas od negativne emocije, koja bi da nije amortizirana, spuštanjem na fizički nivo izazvala trenutnu "energetsku smrt". Ma koliko naprimjer, rak jetre bio bolan i sa smrtonosnim ishodom, ipak bi zgusnuti naboj negativne emocije izazvao trenutnu smrt, pa tako fizička bolest liječenjem cijelog bića (a to je smisao spuštanja na fizički plan) produžava život čovjeka i ima zaštitnu funkciju. Prividna paradoksalnost ovakve teze proističe iz neshvaćanja cjeline i poimanja čovjeka kao isključivo materijalnog tijela. Materijalizacija bolesti je nužna jer je to jedina mogućnost oslobađanja od duhovnog ili moralnog zla, liječenje tog istog zla, oslobođenje od njega. Eto zašto je Božiji poslanik rekao nekom čovjeku da se "strpi dok se ne oslobodi grijehova koje je počinio". Potpuno je jasno da je bolest fizičkog organizma oslobađanje zapretenih energija, moralnog zla prije svega, koje nalazi svoj krajnji cilj u materijalnom tijelu nakon što prođe kroz kapiju duha. Ovo ne znači da se ne treba liječiti od fizičkog oboljenja, ali bol je smisao veće cjeline. U jednom drugom slučaju poslanik je bolesniku rekao "da će ga to (bolest) očistiti." Prema tome, krajnji je smisao fizičkih oboljenja u njihovoj očišćavajućoj i oslobađajućoj ulozi.

Materijalizam koji poima tijelo kao puku mašinu za rad, zanemaruje (ili nikako i ne poznaje) ovu bitnu funkciju svake fizičke bolesti – razrješenje moralnog zla. Materijalistička nauka ništa i ne zna o prirodi negativnih emocija i negativnosti duše koji se silovito obaraju i bukvalno napadaju tijelo da bi tako zaštitili cjelinu čovjeka od trenutnog raspada. Budućnost liječenja leži u duhovnoj terapiji koja će uzimati u obzir cjelinu čovjeka, prije svega ono što danas zovu "nadsvijest", a što je najjača snaga u čovjeku. Snaga emocija i misli je daleko jača nego što većina ljudi može i sanjati, a nadsvijest je upravljačka snaga, ljudska kapija onostranog, trag velikog svjetla, otvor kroz koji prosežemo u nevideno. U predaji se kaže da "u tije-

lu postoji organ, koji ako je zdrav i cijelo tijelo je zdravo, a to je srce". Ovdje se misli na centar IZGUBLJENOG SREDIŠTA, a ne fizički organ srca, mada su oni duboko povezani i upravo je "svjetlosno srce" suptilna ovojnica fizičkog srca. Ovo srce obolijeva od duševnih osobina, od moralnog zla. Pohlepa, oholost, zavist, škrtost..., svako loše dijelo i loša osobina zatamnjuju svjetlosnu suštinu čovjekovu i onda to povratno djeluje na tijelo izazivajući fizičku bolest koja opet na "paradoksalan" način sprječava raspad cjeline ljudskog bića, jer grubo, materijalno tijelo prihvata zlo i amortizira ga, razlaže i otupljuje njegovu snagu. Zato pomenuta predaja u direktnu vezu dovodi zdravlje (duhovnog) srca i cijelog fizičkog tijela.

Takozvana moderna medicina je tek odškrinula vrata toj bogatoj oblasti, koja će tek u budućnosti zadobiti pravu vrijednost i smisao. Današnja medicina se bavi samo posljedicama, pa se bolest vraća (takozvane "hronične bolesti"). Transformacija srca u duh (makar djelimična) slijeđenjem neke od autentičnih vjerskih tradicija (Islam, kršćanstvo, budizam, hinduizam, ali i ostale religije) ima za rezultat fizičko zdravlje i dugovječnost. Kao primjer se mogu navesti Kavkaz, Japan, narod Abordžina, sjevernoamerički Indijanci, itd..

Jedanput je Muhammed rekao: "Sura Fatiha je lijek za svaku bolest osim starosti." Fatiha (Pristup) je prvo poglavlje Kur'ana, od 7 stavaka. U gore navedenoj predaji starost je izjednačena sa bolešću, tj. spomenuta kao bolest, u istoj rečenici i kontekstu, bez razdvajanja. Ovdje se nadaje da je duhovnim sredstvima (u ovom slučaju to je jedno poglavlje Svete Knjige) moguće neutralisati svaku negativnost (emotivnu, duhovnu, moralnu) koja dovodi do fizičke bolesti. Jedini izuzetak je "starost". Poznato je da je viteštvo (vrline kao duhovni put) "mladost duše", njen neprestalni uzlazeći rast uz stalno obnavljanje, tako da onaj ko ima vrline ne stari, uranjajući sebe svakog trena o okean Božanske Milosti. Starenje je također prolaznost. Nema lijeka za prolaznost, nema spasa od protoka vremena i od promjene stanja i oblika, slike su beskrajne i stalno izranjaju, "svakoga časa On se zanima nečim".

U raju nema prolaznosti i nepotpunosti i zato je prolaznost (starenje) izjednačena sa bolešću, jer je zdravlje potpunost (cjelina).

Poglavlje Pristup (Fatiha) glasi:

Bissmillahir – Rahmanir – Rahim

1. Tebe, Allaha Gospodara svjetova hvalimo
2. Milostivog, Samilosnog
3. Vladara Dana Sudnjeg
4. Tebi se klanjamo i od Tebe pomoć tražimo
5. Uputi nas na Pravi Put
6. Na put onih kojima si milost svoju darovao
7. A ne onih koji su protiv sebe srdžbu izazvali niti onih koji su zalutali

Ovo je prevod, a u IZVORNIKU je 7 ajeta zajedno sa Bissmillahir-Rahmanir-Rahim. U predajama je naglašeno da pakao ima 7, a raj 8 kapija. Paklene kapije su eshatološko razrješenje zla, dok su bolesti (ne samo one) ovozemno razrješenje ljudskih mana i grijehova. Zato je 7 stavaka poglavlja Fatiha “liječ za sve bolesti osim starosti”, jer uzroka za bolesti ima 7 (7 smrtnih grijeha), a osma, tj. starost je sukladna sa 8 kapija raja (jer u raju nema starosti).

Sedam biblijskih smrtnih grijehova su: OHOLOST, ŠKRTOST, BLUDNOST, ZAVIST, NEUMJERENOST U JELU I PIĆU, SRDITOST I LIJENOST. Svaki od ovih grijehova napada po jedno suptilno središte (svjetlosnog) organizma, te tako izaziva određenu bolest tijela. Bolesti se liječe sa 7 stavaka (ajeta), svaki stavak liječi po jedan smrtni grijeh. Ovo važi za sve autentične objave, a na ovom primjeru vidimo vezu između Biblije i Kur’ana, vidimo njihovo prožimanje i jedinstvo u božanskom duhu nepretrgnute Objave. Liječenje se sastoji u razgradnji zla na razini suptilnog svijetlosnog tijela.

Stavak 1. “U ime Boga Milostivog Samilosnog”, liječi sve bolesti izazvane prvim smrtnim grijehom, OHOLOŠĆU. Sukladira mu SVJETLOSNI OBZIR GLAVE (suptilnog organizma), i to je svijetlosni Muhammed. Taj prvi stavak prvog poglavlja Kur’ana ima 17 slova (harfova). Svako slovo se prilikom pravilne primjene usmjerava na određenu deformaciju glave (svjetlosne), prije nego se bolest spusti na fizički plan organizma. Deformi-

teti su izazvani ohološću, prvim smrtnim grijehom. Karakteristika broja 1 je da on broji sve druge brojeve, a karakteristika broja 7 je da je to savršen broj (skupa daju broj 17). Zato je mjesto oholosti "U ime Boga" odriče se božanstvenost svemu drugom, a obogotvorenje (bilo koga ili bilo čega) je glavni uzrok oholosti. Zatim kaže "Milostivog". Božija milost obuhvata sve, svako biće, svaku stvar, inače bi bilo nemoguće da to "nešto" (bilo šta) uđe u postojanje kad bi (ako bi) bilo izvan Božije Milosti. "Samilosnog" se odnosi na one koji ispravno vjeruju jer tu Milost dobija na intenzitetu. Milost i Premilost se vezuju za Poslanika Islama u poznatom kontekstu "da nije tebe ne bismo stvorili svjetove".

Stavak 2. "Tebe Allaha, Gospodara Svjetova hvalimo", liječi sve bolesti izazvane drugim smrtnim grijehom – ŠKRTOŠĆU. Sukladira mu SVJETLOSNI OBZIR VRATA (suptilnog organizma), i to je svijetlosni Isus. Prva riječ je "Tebe", dakle Ti. On. Zatim se to specificira imenom Allah, da bi se nastavilo Gospodarstvom nad svjetovima. Tako se Muhammed (Hvaljenik) vezuje za Isusa. Svemu tome čovjek izriče hvalu. "On" je po nekim tumačima STOTO ili VRHOVNO IME (od 100 Božijih imena). Analogno tome, sa VRHA GLAVE suptilnog organizma OHOLOST kao prvi smrtni grijeh se u predijelu vrata transformiše u ŠKRTOST. Gospodstvo nad svjetovima ukazuje na to da je sve Božije, te da mi možemo samo udjeljivati, dok samo On daje. Taj drugi stavak ima 18 slova (harfova). Broj 8 je prvi kubni broj, prvi broj tijela. Tijelo ne biva bez objedinjene površine, a dijelova koji objedinjuju površinu je 8. Analogno tome i vrat objedinjuje glavu (misleći duh i savršenstvo) sa ostatkom tijela. Zato Kur'an kaže da će svakom čovjeku "ono što zaradi o vrat vezati". A u jednoj predaji je naglašeno da će se onome ko izbjegava dati obavezni porez, to neizdvajanje pojaviti u liku zmije savijene oko vrata.

Stavak 3. "Milostivog, samilosnog". Liječi sve bolesti izazvane trećim smrtnim grijehom - BLUDNOŠĆU. Sukladira mu SVJETLOSNI OBZIR SRCA (suptilnog organizma), i to je svijetlosni Abraham. Ponovo se nadaju MILOST i SAMILOST (što je i "otvarajući stavak" svake cjeline). Tako se i srce otvara i svako slovo se usmjerava na određenu deformaciju srca. Ovaj, treći stavak ima 13 slova (harfova). Karakteristika broja 3 je da je to

prvi neparni broj, a Bog "nijednom čovjeku 2 srca u grudima njegovim nije dao". Ovdje se "bludnost" nadaje kao iznevjerenje Svetog Zajedništva s Bogom (a ne samo puki prijestup iz domena polnog), a broj 13 ukazuje na Poslanika i 12 Svetih Imama, koji su SRCE STVORENOG SVIJETA. Sada se škrtost koja je opasnost za povezivanje dvije cjeline (vrat) transformiše u bludnost. Životinjski duh u čovjeku je smješten u mesnatom dijelu srca, sastavljen od SRDŽBE I POŽUDE. U suptilnom organizmu svaka nerazriješena emocija stvara klicu i formira zametak fizičke bolesti (na jednom prostom nivou se odavno zna za odnos emocija i srčanih bolesti).

Stavak 4. "Vladara Dana Sudnjeg". Liječi sve bolesti izazvane četvrtim smrtnim grijehom - ZAVIŠĆU. Sukladira mu SVJETLOSNI OBZIR PLUĆA (suptilnog organizma), a to je svjetlosni Davud. Vlast je apostrofirana nad "Danom Sudnjim". Prema tradiciji, "kada čovjek umre nastupio je njegov Sudnji Dan", a pluća fizičkog organizma su sjedište Ruha (Duha), dakle života, jer kad Duh napusti tijelo to je kraj fizičkog života. Na ovoj razini BLUDNOST se iz predjela SUPTILNOG SRCA transformiše u ZAVIDNOST. Zavisti imaju dvije vrste (kao što postoje i dva plućna krila). Jedna je "pasivna zavist" gdje se želi sebi nešto tuđe, ono što pripada drugom nastoji se osigurati za sebe. U slučaju "aktivne zavisti" pored ovog već pomenutog želi se i uništenje drugog čovjeka (njegova nesreća). Četvrti stavak ima dvanaest slova (harfova). Dva su ogranka pluća (dvije strane, dva plućna krila). Imam Ali je rekao: "ZDRAVLJE TIJELA JE U NEZAVIDNOSTI". Ovo je pored zdravlja fizičkog tijela i zdravlje cijelog suptilnog tijela u duhovnom i spiritualnom smislu. Jer stavak 4 ima dvanaest slova (harfova), a taj broj (12) ukazuje na DVANAEST SVETIH IMAMA, čije duhovno naslijeđe od Poslanika je "duhovno zdravlje u cjelini", jer oni prenose cjelinu znanja i baštine. "Dan Sudnji" je buđenje svakog čovjeka, njegovo "ustajanje", budnost. Individualno, to je dan "ustajanja na Istinu", razbuđenost, a to je Imam duše (svakog bića), njegova konačna odrednica. Zavist spram znanja je dozvoljena ali zavist spram položaja nije. Ovo je sukladno sa 2 vrste zavisti na planu materijalnih odnosa - pasivnom i aktivnom zavišću. To je ono što je kroz čitav život pratilo SVETE IMAME, zavist koja je išla dotle da oni budu ubijani. Kao duhovni polovi svijeta oni

su "Sudnji Dan" svake osobe, njeno "lice" koje ona okreće (ili ne okreće) ka Bogu. Kao što su pluća "dah čovjeka", svjetlosna bit SVETIH IMAMA je DAH SAMILOSNOG.

Stavak 5. "Tebi se klanjamo i od Tebe pomoć tražimo". Liječi sve bolesti izazvane petim smrtnim grijehom - NEUMJERENOSTI U JELU I PIĆU. Sukladira um SVJETLOSNI OBZIR STOMAKA (suptilnog organizma), i to je svijetlosni Mojsije. Ovdje vidimo da se zavidnost transformiše u NEUMJERENOST na razini stomaka suptilnog organizma. Stavak ima dva dijela, potčinjavanje Bogu i traženje pomoći od Njega. "Tebi se klanja-mo" liječi sve bolesti vezane za neumjerenost u jelu, a "od Tebe pomoć tražimo" one bolesti vezane za neumjerenost u piću. Ovaj stavak ima devetnaest slova (harfova). Sunce se kreće 19 km u sekundi, Kur'an je u znaku broja 19, 1 i 9 su početak i svršetak svega "cijela matematika". Broj 9 je posljednji stupanj jedinica, 9 je planetarnih sfera.

Potčinjavanje Bogu je jer je on sve stvoreno potčinio ljudima, a traženje pomoći od njega je ukazivanje na Prvi Uzrok svega (jer su "jelo i piće" krajnji proizvod te sveopšte podčinjenosti prirode čovjeku).

Stavak 6. "Uputi nas na Pravi Put", liječi sve bolesti izazvane šestim smrtnim grijehom - SRDITOŠĆU. Sukladira mu SVJETLOSNI OBZIR JETRE (suptilnog organizma), a to je svijetlosni Noa. Neumjerenost se sada transformiše na razini jetre suptilnog tijela u srditost. Imam Ali je rekao: "Ljutnja je oblik ludila, a ukoliko se ne pokaje ludilo mu je potvrđeno", dok je vezano za jetru Poslanik rekao: "Naša djeca su naše jetre". "Pravi Put" su SVETI IMAMI navlastito, vodiči i upućivači, čuvari Knjige. Čitav problem je Put, a ne vjera, jer vjeru imamo usađenu u sebi, samo je potrebno probuditi se. Ali put je veliki problem i zamka, jer se tu upliću konstrukcije i argumenti razuma, a to otvara čitav niz pitanja. Dokaz su stoljetna prepiranja između različitih škola u svim monoteističkim vjerama. "Naša djeca", u predaji su SVETI IMAMI (simbolički značaj jetre u Islamu se može vidjeti i po slučaju kanibalizma kojega je žrtva bilo posmrtno tijelo bliskog Poslanikovog rođaka, prijatelja i saborca). Ovaj stavak također ima 19 slova (harfova), što je ovdje KRETANJE IMAMA BIĆA kao unutrašnjeg Pola spiritualne dimenzije.

Stavak 7. "Na put onih kojima si Milost svoju darovao, a ne na put onih koji su protiv sebe srdžbu izazivali, niti onih koji su zalutali". Liječi sve bolesti izazavane sedmim smrtnim grijehom - LIJENOST. Sukladira mu SVJETLOSNI OBZIR POLNOSTI (suptilnog organizma), a to je svijetlosni Ivan Krstitelj. Srditost se sada transformiše na suptilnoj razini polnosti u lijenost. Najprije se Milost nadaje kao dar. Poklanjanje je između onih koji se vole. Bog voli sve ljude i sva stvorenja i svima je darovao Svoju Milost. Ovaj stavak ima četrdeset četiri slova (harfa). Broj 4 je prvi korijenski broj. Enciklopedisti su tvrdili da je Bog većinu stvorenja stvorio po uzoru na broj 4. Četiri su fizička stanja: toplo, hladno, suho i vlažno, četiri su godišnja doba, četiri elementa, voda, vatra, zrak i zemlja itd. Korijen sveg postojanja je Milost. Broj 4 se daje dva puta, što je Milost i Premilost. Srdžba i zalutalost su izvan Pravoputnosti, koja je obujmljena Milošću. Božanska srdžba je suprotnost Milosti, a zalutalost suprotnost Pravom Putu. Da bi se izbjegla srdžba i zalutalost potrebno je uložiti trud. Trud je rad, napor, a to je suprotno lijenosti. Duhovna pedagogija se dakle fokusira na stanja i promjene unutar suptilnog svjetlosnog tijela u čovjeku, i metodom razvijanja vrlina i rasvjetljavanjem Božijih Imena i Atributa. Tako se spriječavaju i neutraliziraju snage moralnog zla, prije nego se spuste na fizički nivo i izazovu bolest organizma. Kada se ona već pojavi treba je liječiti.

Materijalizam naučava da je "sve ovdje", te da prije rođenja i poslije smrti nema ničega. Logično, takva koncepcija patnju (pa tako i bolest) posmatra kao nešto "neljudsko", strano i urotnički nastrojeno protiv čovjeka, a na zemlji se hoće napraviti raj. Uzaludno, jer patnja se ne može prognati iz postojanja, ona otvara puteve višim oblicima svijesti i često je blagoslov. A Zemlja je mjesto spoznaje, dakle kušnje i ne može biti raj. Većina to shvati tek u času smrti. Izvjesno, svi sveti tekstovi (Kur'an, Vede, Biblija...) mogu djelovati na prefinjenu svijetlosnu bit suptilnog organizma i mijenjati je. Sama priroda izmjene ostaje zauvijek tajna i samo rijetki prosegnu u svijetlosnu fiziologiju.

04.04.1995.

Pričao mi je jedan prijatelj kako je usnio kuću Mustafe Žuje, Bregava ogromna i nabujala, a na prozoru u njegovoj kući Kur'an. Voda dopire do prozora ali ne ulazi unutra. San se ponovio dva puta, poslije zadnjeg rata. Smutnja i razdor među ljudima ponovo neće doprijeti do granica njegove dove koju je ostavio nad gradom Stocem, kušnje će se smjenjivati, ali će onaj što postade knjigom živom odvratiti tamu i bijes nereda, bez obzira kada se to desilo jer je posvećenik božanskih tajni čuvar do Sudnjeg dana. Preko puta Čuprijske džamije bijaše njegova kuća i kuća njegova brata. Jedanput je njihova majka, tako se prenosi, vidjela Mustafu, tada još mladića, kako je prešao rijekom suhim putem, razdvajajući vodu na dvije strane. Tako bijaše "otkriven" jer većina evlija i Božanskih ljudi krije svoje stanje i mogućnosti, sam Bog ih prikriva, a u skladu sa poznatom nadahnutom predajom gdje Bog kaže: "Moji miljenici su pod Mojim kupolama i samo ih Ja poznajem." Tako prikriveni oni lakše pomažu ljudima i obavljaju funkcije očuvanja svijeta, jer ono što je poznato svima i lako dostupno još lakše biva obezvrijeđeno, a mogućnost saznavanja stepena i ugleda tih ljudi neminovno bi dovela do razarajuće zavisti. Ta zavist je spomenuta u svim Svetim Knjigama, gdje se govori o proganjanju Božijih ljudi, jer je zavist spram moralne i duhovne superiornosti najgora i najteža i nikako se ne da racionalizirati. Ukoliko je recimo, čovjek bogat, zavidnik će reći sebi da je to ovaj stekao pljačkom, ukoliko je žena lijepa, druga koja joj zavidi može kazati kako ima ljepših, utjehe kakve-takve i prividi su uvijek mogući, osim u slučajevima moralnog i duhovnog nadržavanja. To se mrzi do te mjere da se često želi smrt onome ko posjeduje ta savršenstva, njega se proganja žešće no ijednog neprijatelja, jer je takav poput ogledala u kome svako vidi sebe onakvim kakav jeste, a teško je voljeti suočenje sa svojom stvarnom slikom. Ni od čega ne bježimo kao od sebe i ničeg se ne plašimo kao vlastite tajne.

Zato bi Mustafa kvasio vodom gaće između nogu i tako hodao gradom da su se čudili i smijali i zbijali šale na njegov račun pokazujući prstom, kao na ludu ili umobolnika dok bi on u sebi sažaljevaao njihovo neznanje.

Jer običan svijet nikad ne doseže stepene i stanja bogougodnika i ukoliko su prikriveni obično ih vidi potpuno drugačijim nego što jesu. To je Božansko čuvanje i škola tog čuvanja koju uče stepen po stepen, dio po dio. Katkada je Božanska nakana da bogougodnik bude otkriven i javno obznani i propovjeda. To su rjeđi slučajevi; i tek nakon dugih godina duhovnog puta i Božanske potpore Bog ih vraća među ljude, za dobrobit stvorenja.

Najsigurniji znak Božanskog čuvanja je da se učenog čovjeka smatra za budalu ili pak "običnog" koji se ni po čemu ne razlikuje od drugih ljudi. Jer vanjsko razlikovanje je veliki kamen kušnje i mjesto pokliznuća, a prerusavanje čuvanje dragocjenosti, povjerenja, vraćanje emaneta onom kome pripada. I gdje mu je mjesto. Zato je Rumi napisao misleći na prerusene bogougodnike:

*"Pazi, one na zlu glasu ne
treba osuditi, pažnju na
njihove tajne treba obratiti.
Koliko puta se zlato u
crno boji usljed straha da
se ne izgubi."*

Mnogo je bogougodnika kroz cijelu istoriju ljudskog roda bilo na "zlu glasu", jer su zlato svoje spoznaje i uvida bojili crnom bojom prerusavanja da se dragocjenosti gnoze izgubile ne bi. Tako su prenosili tajna znanja, s koljena na koljeno, duhovnom potomstvu. Ni u velikim manastirima, ni u sufijskim tekijama nema ni spomena onom što mi danas ponosno zovemo "arhivom" jer živo znanje koje teče iz duše u dušu nema potrebe za takvom vrstom autentičnosti i čuvanja od zaborava, sačuvanost takvog znanja je mnogo dublja i trajnija, vjerodostojnija. To su KUPOLE ispod kojih su sakriveni čuvari živog znanja, a pošto je jedino Bog živ u stvarnom smislu te riječi niko drugi ih ne može ni poznavati. Oni koji su "oživjelog srca" pozdaju se jedino u Živog, pod kupolama tajanstva, polukružnice uzlazećeg svjetla. Jer dvije kupole (silazeća duša u ovaj svijet i uzlazeća duša iz ovog svijeta) čine krug, cjelinu postojanja. U bitku postoji samo Bog, sve stvoreno

u bivanju je (suštinski) nepostojeće, iako je stvarnost stvorenog neupitna. Koprena je svijet ovaj, zastor što odvaja od suštine, Zaručnica je skrivena velovima mnogim. Tako je i Mustafa skrivao sebe doskočicama i dvosmislenim iskazima, iskušavajući snage u sebi na način nepoznanice što osvaja, znaka što se ustaljuje, misli koja postaje bremenita.

Kažu da bi se u kafani, ispod topole, dogovorio s konobarom da mu donese vodu u maloj čaši, a on bi glasno tražio rakiju. Pričalo se kako hodža pije, upiralo prstom, dok bi on ostajao miran, zagledan u sebe. Jer, najteže se odijeliti od licemjera, prema dvoličnjaku ogradu staviti, njega spoznati, to je uvijek najveći podvig.

U jednoj predaji od Prvaka Svijeta je rečeno kako vjerujući ima četiri neprijatelja: vjernika koji mu zavidi, licemjera koji ga mrzi, sotonu koji ga na zlo navodi i poricatelja koji se protiv njega bori. Na prvom mjestu je "vjernik koji zavidi", dakle onaj koji je najbliži, od kojega se očekuje najmanje zla. To je glavni neprijatelj upravo po tome što se od njega najmanje očekuje i što zavist remeti odnose na najgori način jer se teži prisvajanju tuđeg (u ovom slučaju je to prijatelj i po tome je to najgore).

Na drugom mjestu je "licemjer koji mrzi". Dvoličnjak je izvana vjernik, a iznutra nevjernik, te kao takav se boji da ne bude prepoznat od strane vjernika, a strah uvijek rađa mržnju. Na trećem mjestu su sotoniska zavodjenja koja su daleko slabiji neprijatelj, jer pripadaju svijetu nevidljivog sa kojim se po pitanju neprijateljstva uvijek lakše izboriti. Tek na četvrtom mjestu je "poricatelj koji se bori", on je najmanje opasan jer je potpuno jasan. "Borba" na izvanjski način je uvijek nešto što je potpuno vidljivo, a sam antagonizam suprotstavljenih snaga jasan tako da nema nikakvih dilema po pitanju prepoznavanja neprijateljstva. Tako bi i Mustafa upotrebljavao efikasan lijek - prerusavanje, da se odijeli od onih koje je najteže prepoznati jer imaju dva, neki i više lica, čak ponekad onoliko maski koliko i životnih situacija. Zato se u ovom dobu mnogi tako patetično pitaju "ko su", jer od silnih pretvaranja i socijalizacije svega, na kraju se gubi stvarni identitet.

06.04.1995.

Sjedio sam sa Gracijom u poznatoj kafani. Plavokosa šankerica, napadno našminkana kao i obično, dočekala nas je širokim osmijehom, pokret ruke srdačan i predusretljiv kao u kakvog paža, izgledalo je da u najmanju ruku dočekuje sretni prinčevski par. Ona se lagano nakloni i pokaza nam prazan sto. Fahreta, koja je stajala za šankom zakoluta očima i pokaza srednji prst ruke, srećom Gracija nije vidjela. Za jednim stolom, po običaju, veća grupa vojnika, za drugim jedan mladi poznanik i starac sa tamnim, iznošenim šeširom, čiste košulje i svijetlih brkova srebrne boje. Gracija i ja sjedosmo naručivši kafe. Bilo je prijatno gledati djevojku iza šanka dok je plesala laganim, neodređenim pokretima, stalno se osmjeujući i uživajući u služenju kako to samo zrela žena zna. Poznanik ispred nas je došao iz Danske, već je gotovo godinu dana tamo, otišao je iz Dretelja, napustio logor radostan i već se vraća u obilazak, rodna gruda je čežnjivo njegova, dvije ljubavi i svaka priziva onu drugu. Ili odbija, a to je isto, jer prikrivanje i maske su ionako naši. Ne udaljavaju se. Na ruci je nosio skup sat, automatik crne boje, ogroman i nezgrapno velik kao u kakvog ronioca koji istražuje nepoznate dubine i donosi tek pokoju vijest iz dalekih predjela neistraženosti i očekuje bar zahvalnost, junak je. Tragalac. Desni zglavak je opkoljavala debela, zlatna narukvica, oko vrata isti takav lanac, oboje nehajno i ponosno nakostriješeni kao prijetnja svakom izazovu koji bi mogao da ugrozi dostojanstvo neugodnim pitanjima i sumnjama. Bio je to crnokos mladić od oko dvadeset pet godina, sastavljenih obrva i živih očiju koje su se neprestalno okretale poput kugli sata, sjajne kao reflektor koji treba da osvijetli svaki tamni ugao, svaki ćošak, svaku tajnu u zidu. Nosio je bijelu košulju sa plavim tačkicama i ličio na gastarbajtera iz Njemačke, tu je, napokon, i svako treba da sagleda značaj i moć njegova ugleda. I on i starac su pili konjak iz dubokih čaša, stalno tražeći nove pucketanjem prstiju. Na tanjiru ostaci mesa i sira, bilo je očito da je mladi "izveo" starijeg da ga počasti.

- Moj brale! - obrati se on starcu, vrlo ozbiljno, ukočivši vrat u dostojanstvenoj pozi, - Nema tamo da deca bacaju papire ide, nego pravo u kantu.

- Ama šta mi kažeš? - odvrati starac radoznalo stavljavajući prst lijeve

ruke na sljepoočnicu kao da sluša tako duboku i tankoćutnu mudrost koja čak može i otići iz glave, ali je vrijedna pa je treba što prije zadržati, makar pritiskom koji spašava i garantuje trajnost.

- Ja, ja! - nastavi ponosno pridošlica podignuvši vrat tako da zlatni lanac odskoči i ponovo pade na prsa. - "Kilometre teste moreš prijeći, a da opušak ne nagaziš cokulom.

- Istina sušta! - dodade, stavivši dlan na sto kao da garantuje čistoću i besprijeekornost metropola Evropskih, ali ga odmah povuče, tek je došao u stari kraj i mora ispitati teren, ljudi su izmučeni i ne idu na "prvu loptu".

- Ma, je li moguće? - prihvati starac ponovo, podignuvši ruke u visinu grudi prema nebu kao da moli i za nas malo takve čistoće na pločnicima, kad je već nema u ljudima. Dva prsta desne ruke stavi na bradu i čak sage glavu, podsjećao je na Rodenovog "Mislioca".

- Zato moreš stat čovjeku na glavu nasred ceste i niko te ne pita. - dobaci Fahreta okrenuvši se i zakikota se iz sveg glasa. Jedan vojnik udari šakom o sto kao da potvrđuje Fahretine riječi, ostali se stadoše potcjenjivački, ali značajno smješkat, čak pokazujući sastavljene zube kao dragulje u čuvanoj škrinji. Mladunac stavi ruke na bokove, obazrijevši se na obje strane kao da se pita gdje je to zabasao i ko se usuđuje na tako nekulturne ispade, ispod njihovog nivoa i dostojanstva. Starac pogladi sijede brkove u nedoumici kao da će to napraviti ravnotežu i zaobići sukob. On stavi u usta poveći komad sira i glasno mljacnu, čak uzdahnuvši. Zatim opusti ruke pored stola u nemoćnoj pomirenosti, svjestan da ništa ne zavisi od njega, osim praznog tanjira. Ili punog.

- Ha, ha! - začu se ponovo Fahretin glas, - Ne smiješ pišat po parkovima, ali moreš svakom u dušu. Smetlje se goni redovno, a svak ti se istovari na mozak! - okrenu se cijelim tijelom raširivši ruke prema novopečenom Evropejcu namignuvši mu šeretski. Vojnici prasnuše u neobuzdan smijeh, jedan udari čizmom o pod glasno u znak slaganja, puna čaša se obori. Mladić ustade ni sam ne znajući šta će i kuda će, desnom rukom napravi veliki zaokret ka dubokom džepu tako snažno da zlatna narukvica gotovo poleti prema prstima. Izvadi svežanj novčanica na sto i brzo izađe bez ijedne riječi, čak se i ne pozdravivši sa starcem. Ovaj ništa ne reče i kao da je-

dva dočeka takav rasplet bacivši se na ostatke mesa i sira. Podiže čašu naglo i iskapi sve što je bilo u njoj odmahnuvši rukom kao da hoće reći: "Sve je to život". Šešir se malo nakrivi na glavi dolazeći u onu opasnu poziciju pokliznuća na tjemenu, koja se obično dešava nakon pet, šest čašica.

Pogledah Graciju. Bila je mirna i pitoma, šutljiva kao i inače. Ona me lagano uze ispod ruke, dajući znak da želi da odemo.

- Koji brnjaš?! - uhvatih Fahretine riječi na izlasku, gledala je za mladicom oštro i prijeteci.

07.04.1995.

Još dok sam bio u logoru Gabela, prije prebacivanja na Heliodrom saznao sam nešto što me duboko potreslo. Moj prijatelj Kristijan išao je na hodočašće u Međugorje i u podnožju križa molio za moje oslobađanje, zdravlje, spasenje. Sjećam se ceduljice koju sam dobio od njega u Gabeli. Pri slaboj svjetlosti svijeće obrijane glave logoraša su djelovale kao puste, ostavljene sablasti, ogoljena stabla jedna do drugog u mučnoj tišini, u zapitanosti bez kraja. I čekanju da se noć prelije u dan, kada će oči s nadom pogledati veliki katanac i debeli lanac što struganjem naniže daje znak jutra. S nadom, jer svaki dan može donijeti smrt ili slobodu, za mnoge je oboje bilo isto. Nakrivljena, stisnuta stabla, sumorno stegnuta u tišini bez kraja i grozno šuškanje kesa sa hranom, oni koji su imali ponešto ostavili bi i jeli tek noću kad niko ne vidi i kad niko ne može da traži. Ne svi, solidarnost je postojala, i oboje, i dobro i zlo su bili jasni kao dan, zbog toga situacije ekstremnog bola i postoje. Da svi ostavimo jasan trag. Nedvojben.

Prinesoh komadić svijeće Kristijanovom pismu. Dvolisnica iz omanje sveske, sitan dječjački rukopis neznatno zakrenut udesno, čitko ispisano, nesigurnim izrazom, jako emotivno. Pisalo je: "Šaljem ti ovo, izvini što ne mogu više da učinim. Molio sam za tebe u Međugorju. Bos došao do križa, Kristijan."

U kesi crne boje bilo je dosta odjeće i hrane i čak nekoliko novčanica.

Američkih dolara. Gologlave siluete logoraša su se znatiželjno gurale oko pisma jer svako pismo je prilika, možda je u njemu nešto što se odnosi na mene, to je bila misao svakog od njih. Čovjek otupi među četiri zida i sve novo je šansa, svježa okrepa, nada. Kristijan je Hrvat i zajedno sa još nekolicinom je pomagao i ubacivao hranu u logor, slao, radio što je mogao izvinjavajući se što nije mogao više, ali i ono što je uradio bilo je više nego veliko. Mi koji smo jeli njegovu hranu te večeri smo molili za njega podignutih ruku, on za mene dan prije, ispod križa i ništa nije bilo u nesuglasju, ništa protivuriječno niti neobično. Jer Bog je Jedan i svaka objavljenost je zakon i put, šansa za izbavljenje. Sjetio sam se stiha Hafiza Širazija:

*“Ljubav boravi i tamo gdje se ne
vidi slava Tvog lica – na zidovima
manastira ili na podu krčme
iskri isti neugasivi plam.*

*Ljubav je tamo gdje pustinjač
pjeva Allahu dan i noć,
i tamo gdje crkvena zvona
zovu na molitvu
i tamo gdje je Kristov Križ.”*

Ovo je slobodoumlje mislioca koji je vidio VJERU LJUBAVI u svemu što diše, kao što i sunce prostire svoje zrake kroz sve otvore kuća, ali je svjetlost jedna. Ovo je Dželaludinova prispodoba. Pored Rumija je sahranjen jedan kršćanin, koji se kako neki kažu zvao “Euzebius”, bili su bliski prijatelji, nikad nije prihvatio Islam. Jedna od Muhammedovih žena bila je kršćanka, Marija, Koptkinja i rodila mu sina.

Kristijanovo bdijenje ispod križa, Ademov namaz koji je klanjao pored zida u tamnici svakog jutra i večeri, molitva indijanaca u pustinji i Aboridžina u svetim pećinama, sve nosi isti zov, isti znak i smisao. I sve je dobro, svako obraćanje Vrhovnoj Istini. Vezano za mog prijatelja Adema, nosim najljepše uspomene i par neobičnih, gotovo nevjerovatnih iskustava. Jedan-

put, bio je kraj novembra 1993. godine, hladna noć i stisnute prilike logoraša poredanih "kao sardine", vjetar je fujkao i povijao borove iznad hangara. Još budan, osjetio sam žestok bol u leđima. Kamen u bubregu, znao sam da ga imam i zaboravio na to u naletima teškog logoraškog života, bol me podsjetila, teško i nenadno. Previjao sam se nekoliko sati, šutke, da ne probudim ostale, jer ne mogu mi pomoći i da hoće, logorska ambulanta je daleko i do nje se može rijetko i to samo po danu i uz pratnju straže. Trpio sam jake bolove stalno se okrećući, gledajući treperenje zvijezda kroz mali prozorčić, zora se radala. Adem se probudio, uzeo simboličko čišćenje (vode za abdest nije bilo) i stao da klanja sabah namaz. Promatrao sam ga ćutke, svi ostali su spavali, silueta se lagano pomjerala pregibajući se. Kad je završio digao je ruke i dugo učio u dlanove, nisam znao šta. Najednom bol u leđima je prestala. Kao što je i počela, oštro i jako, poput uboda nožem, tako je i prestala, iznenada i sa olakšanjem. Nisam to dovodio u vezu sa Ademovim obraćanjem Bogu. Tek dva dana kasnije spomenuo sam da je bol uminula baš kad je on obavljao namaz.

- Proučio sam dovu za tvoju bolest, da te bolovi prođu. - rekao je tada i popio gutljaj vode iz boce stavljajući lijevu ruku na neobrijano lice kao da govori o najobičnijoj stvari, nečemu svakidašnjem na šta je navikao i što dobro poznaje. Nije me ni pogledao spuštajući ruku ispod potiljka.

Drugi put, nebo je bilo jako oblačno i spremala se kiša. Iznad nas je bila rupa od granate promjera pola metra i koristila je za vrijeme vrelih ljetnih dana, jer je kroz rupu ulazilo nešto vazduha, imali smo više zraka. Ali u slučaju kiše (tada se spremala prvi put, cijelo ljeto je prošlo gotovo bez oblačka) čitav dio hangara bi pokisao što bi izazvalo brojne nevolje, spavali smo na cementnom podu. Gledajući nagomilane oblake kroz otvor, Adem je tek vidljivo digao ruke i nakon par minuta oblaci su se razili. Svjedok sam oba događaja (u jednom i akter, na sebi sam osjetio prestanak bolova) i da je meni neko drugi pričao možda ne bih povjerovao. Tim prije što Adem ni po čemu nije izgledao kao bogougodnik. Autoprevoznik jakih ruku i kose koja se dječjački obarala prema čelu, gledao je iskreno i srdačno krupnim očima, preplanuo u licu, osjenčen vedrim nijansama zdravog seljačkog života. Ležao bi satima gladeći rijetke brkove, prividno nezainteresiran,

a u sebi budan, prodoran poput munje. U logoru smo postali dobri prijatelji, i prijateljstvo održavamo i dalje.

09.04.1995.

Često se sjećam zatvorskih prozora dok sam boravio u logoru. Debele rešetke, sive i mjestimično posute bakarnom patinom vremena, sivi dah prolaznosti, moćna ruka promjene, jer sve stvoreno je u kretnji i probrazbi.

Ptice su često dolazile i okupljale se na prozorima, naročito zimi kada bi ih hladnoća okrutno tjerala unutra. Nekoliko zatvorenika im je stalno donosilo mrvice preostale iza objeda pri povratku iz trpezarije. Malo toga je davano i ljudima, pa je pticama dolazio tek neznatan dio pažljivo sakupljenih mrvica koje bi ih uvijek čekale, tiho raspoređene nečijim rukama iza gvozdених rešetaka. Ptice su slobodno skakutale, neuplašene ljudskim prisustvom, jednostavno, naviknute, ili su dobro osjećale jer su znale da im ne možemo nauditi jer smo "iza", ne znam i nikad nisam uspio da odgonetnem, mada sam želio. Njihov život je tako perfektно organiziran i "društven" u punom smislu riječi da ih Sveta Knjiga na tom nivou življenja potpuno izjednačava sa ljudima. Jer je rečeno: "Sve ptice koje krilima svojim lete i sve životinje koje po zemlji hode narodi su poput vas. Mi u Knjizi ništa nismo izostavili."

Stepen organizacije fizičkog življenja, podjela rada, način zaštite zajednice, sve to čini da životinjske vrste budu "narodi poput nas" na tom nivou, nivou fizičkog. U tome ne postoje apsolutno nikakve razlike između čovjeka i životinje. Ma kakav izvanjski stepen tehnologije čovjek osvojio i ma kakva materijalna dostignuća ostvario na nivou fizičkog, on ostaje biti "životinja koja radi". Ono što nas razlikuje od životinje nije vanjsko koliko je unutarnje. Kult, umjetnost, žudnja za saznanjem, VJERA, to je ono što dijeli ljudski svijet od animalnog, a ne to da li čovjek "leti krilima svojim ili po zemlji hodi".

U fizičkom svijetu let čovjekov ne znači ništa, u dubinama duše let je sve, smisao i snaga, ljubav i moć, put i povratak. Astronautski poduhvati

tzv. “modernog razdoblja” samo su stravičan eho i odgovor na ljudski osjećaj beskrajne usamljenosti, jeka samoće koja se vraća iz dubine svemira, jer čovjek više ne osluškuje znakove i zvuke kosmosa u sebi.

Kad je čovjek prestao da leti i hoda duhovnim prostranstvima osjećaj te izgubljenosti se pokušao nadomjestiti raketama i svemirskim kapsulama. Uzalud, jer iz fizičkog svemira odgovora nema i nikada ga neće ni biti, stravična je šutnja među planetama i galaksijama i praznina u duši se neće popuniti stopama na mjesecu. “Mali korak za čovjeka ali veliki za čovječanstvo” - rekao je Nil Armstrong kad je stupio na mjesečevo tlo (navodno, jer nikad nije potvrđeno da su i bili na mjesecu, no to je sasvim druga, manje važna tema).

Čovječanstvo je tim korakom zakoračilo jedino “unazad”, jer se silni novac za te (i slične) projekte mogao dati ljudima u Africi kako bi se iskorijenila glad na zemlji. Ako članovi ljudske vrste nisu u stanju da se pobrinu jedni za druge kako će se pobrinuti za druge vrste (ako ih upoznaju u svemiru). I, ukoliko nismo u stanju riješiti probleme na zemlji, šta tek reći za probleme na nebu? Ali NEBO KOJE TREBA OSVAJATI JE U NAMA, ono nije izvan nas i svaki izvanjski pokušaj “osvajanja svemira” je tek vapaj bez odgovora, strašna duhovna glad koju nikakvo astronautsko odijelo ne može učiniti drugačijom. Hiljade svjetova je naseljeno, svemir vrvi od života. Ali taj život nije u fizičkim galaksijama i zvjezdama, tražiti ga tamo može samo beskrajno usamljen i obezdomljen čovjek, čovjek koji je zaboravio svoj stvarni dom, svoju duhovnu domovinu iz koje je spušten na ovu zemlju i traži toplinu izgubljenog u svemirskoj prašini vanjskog svijeta koja se nudi (samo) fizičkom oku. U Jevanđelju po Tomi isus kaže: “Ako li vam oni koji vas vode kažu: ‘Gle Kraljevstvo je na nebu!’ - tada će vas ptice preteći. Nego Kraljevstvo je u vama i izvan vas”. Ovdje vidimo prirodu svakog fizičkog leta, uzaludnost svakog prosezanja i posezanja za materijalnim svemirom. “Oni koji vas vode”, u Isusovoj izreci jesu učitelji u najširem obliku, no, ukoliko se zadržavaju u vanjskom to je dovoljan razlog za napuštanje njihovog nauka i okretanje Kraljevstvu u sebi.

Stranac je čovjek na svijetu ovome. Zato je i Prvak Svijeta rekao: “Budi na ovome svijetu kao stranac ili putnik”. Stranac gleda zemlju oko

sebe, ljude i predjele, ali želi da se vrati u svoju domovinu, tamo je mjesto njegovo, dom njegov. A putnik ide ka cilju svom i ne obazire se puno na okolinu i ono što susreće na putu, jer cilj njegov je negdje drugo, daleko od opojnosti boja i mirisa. I takvi su cvjetovi za uzbrati i pomirisati ih. Oni koje susrećemo na putovanju, ali je trajnost njihova neznatna, a ljepota prolazna, i ono što od toga vratimo svojoj kući vene u keramičkoj, plavoj vazi tuge, uporno i sve teže i sve snažnije što više zalijevamo, trudeći se da poništimo užasnu moć prolaznosti. U ovom dobu rađanja "nove duhovnosti" mnogi pozivaju na buđenje. Ali teško se probuditi, jer je svijet ovaj mjesto nemarnosti i nehaja, "SMRTNI SAN DUŠE", iz njega se teško probuditi, toliko teško da se većina ne razbudi nikad sve do smrti.

Kad imamo noćne more i sa užasom se budimo iz fizičkog sna, često ne znajući ni gdje smo, pipajući okolo i tražeći rukama krevet i poznate predmete, šta tek reći za buđenje iz SNA DUŠE, iz sna obuzetosti svijetom, tog samrtnog ropca što duh neprestalno obavlja novim željama i snagom iluzije, košmarom što se obnavlja i svaki put je gori i teži. I svaki put je odlutala slika gorča, utisnuta snagama navike. Moćna. San duše u svjesnom stanju je gori od najtežeg košmara, najgore noćne more. Kada bi se čovjek naglo i nepripremljeno probudio iz tog sna možda bi efekat buđenja bio suprotan, teško bi bilo izdržati novoraskrivenu javu u sebi. O tome Sveta Knjiga kaže: "I da radi njih kapije nebeske pootvaramo i da se uz nebo uspenju, opet bi rekli - Mi u ovo ne vjerujemo, mi smo samo ljudi opčinjeni."

Ova NEBESKA KAPIJA, put ka MJESECU DUŠE, ne otvara se svakome i ne otvara se uvijek. A i kad se otvori, put ide lagano, u etapama, inače bi suočenje sa novom stvarnošću moglo izgledati kao OPČINJENOST. Slike koje vidimo u fizičkom snu, nisu ništa spram slika koje se vide u snu NEMARA, ove druge su trajnije, ukorijenjene navikama duše, njenim strastima, potrebom da prijanja i postaje predmetom svoje ljubavi. Čak i na fizičkoj razini vidimo lica ljudi koja ponekad sliče životinjama, ovo je istina koju treba ponavljati jer je snaga slika koje su oblikovale takvo lice ogromna. Užasavajuća. Zato je rečeno da bi čovjek bio poražen u ovosvjetskom kada bi vidio snagu tamnog dijela duše i da bi svi poslovi zastali a tuga preplavila srca.

Zastali bi, jer pred tolikim i takvim neprijateljem bi se čovjek osjećao nemoćnim i prestrašenim poput mrava koji gradi kućicu dok je slon iznad njega i može u svakom času da ga zgazi.

Na jednom mjestu Dželaludin Rumi piše: "Ljudi se sramote vinom i opijatima da bi za tren pobjegli od svjesnosti, jer svi znaju da je život zamka, a uspomene i misli prava vatra." Svi ljudi znaju da je život zamka, ali malo njih to osjeća. Zato je i rečeno: "Ovaj svijet je zatvor za vjernika, a raj za nevjernika." Šta hoće čovjek koji je u zatvoru? Da izađe iz tamnice. Šta hoće čovjek koji je u raju? Da zauvijek ostane u njemu.

Zbog takvog poimanja svijeta koje se duboko ukorijenilo u dušama (da ovaj svijet treba da bude raj) došlo je do pokušaja ne samo tzv. "osvajanja prirode" već i do strašnih ratova, krvoprolića, kao posljedice takvih težnji. U raju ima mjesta za sve i svako može da uživa. Na zemlji je to nemoguće upravo onda kad se hoće od nje napraviti raj, jer nestalnost i promjenjivost svijeta ne dopuštaju "mjesto za svakog", niti to dopušta volja za moći onih koji taj raj prave, pošto su ljudski i prirodni resursi ograničeni, a raj neograničen, pa onaj ko svijet tako doživljava mora iskorištavati i podjarmljivati druge kako bi njegov lični raj trajao. Uzalud se tu pozivati na "ravnopravnost" jer ma kakvo ruho ideja jednakosti uzela, ona će se suočiti sa grubim činjenicama realnosti u kojoj je "lični raj" ono što pokreće i usmjerava. Za "kolektivni raj" je neophodna ideja jednakosti pred Bogom. Gdje "nema Boga", onda se sve hoće ovdje, a pošto s Bogom nestaje i jednakost ljudi, onda se to "ovdje i sada" može doživjeti samo lično baš zato jer i nema ništa veće od života samog pa ga je potrebno maksimalno "iskoristiti". Dakako i drugi koji hoće raj na zemlji žele to isto za sebe i tako su borbe i sukobi neminovni. Svako ko je propovijedao raj na zemlji na kraju je od nje napravio pakao. To je neminovno zato što se ideja raja koja je bitno eshatološka smješta na zemaljski plan i to samo kao "mjesto uživanja" bez ikakve odgovornosti za druge i zemlju samu, pa onaj ko to izabira (ukoliko ima sredstva i moć) mora drugima obezbijediti pakao da bi sebi osigurao takav raj. Drugačije je nemoguće upravo zato jer je ideja raja neprimjenjljiva na zemaljski plan, ona podrazumijeva duhovnu i spiritualnu "evoluciju" čovjeka, njegovu kretnju ka višem svijetu. A ukoliko se

VIŠI SVIJET u sebi ubija (a upravo to je pravljenje “raja” na zemlji) onda se u tolikoj istoj mjeri otvara prostor za TUĐI PAKAO jer je ovo svijet dualnosti i suprotnosti. Drugačije je nemoguće, ništa ne dode a da nešto ne ode, niko ne može grabiti a da drugi ne gladuje.

S druge strane, onaj ko ovaj svijet poima kao zatvor nastoji dakako da iz njega što prije izađe, da se oslobodi čulnog, materijalnog svijeta u sebi, kao što se zmija izvlači iz košuljice. Ako je uspješan može osloboditi i druge ljude iz zajedničke tamnice, otključati vrata, uzeti za ruku, povesti ka slobodi. Pošto ispravno shvata ovaj svijet neće se truditi da na prolaznom mjestu, propadljivom i raspadljivom pravi raj, zna da je to nemoguće. Čak štaviše, “zemaljski raj” mu ne pada ni na pamet, sve snage je upregao u to da se oslobodi, zna granice svoje tamnice, njene opasnosti i pravila, njene tegobe. Ma koliko se tamnica ukrasi i dotjera, ona ostaje biti tamnicom i zato mu zemaljski raj nije preokupacija, on želi da izađe. Prispodobe su, kao i život različite. Tamnica je POTPUNO ZEMALJSKA PREDSTAVA I ISKUSTVO, raj NIJE, njegova pravila su drugačija, mjerila posve nezemaljska, čitav život u raju je drugačiji (mada se PREDOKUS raja može osjetiti u svemu zemaljskom što je lijepo, ali je to dato kao Božanski dar i podsjećanje, a ne kao smijer i nastojanje za ovaj svijet).

“Vino i opijati” koje spominje Rumi kao lažno izbavljenje iz zamke postojanja upravo i jesu zamjena za MISTIČNU OPOJNOST koja prepoznaje zamku i zna puteve njenog zaobilaženja i ZNA KAKO IZVUCI i osloboditi one koji su već u zamci.

I upravo zato je važno znati PRAVI PUT povratka, jer je to put koji prepoznaje SVAKU ZAMKU i po tome i jeste “pravi”, bez krivudanja koja omogućavaju da putnik zabasa u nepoznate predjele koji su sami po sebi zamka jer su nepoznati. Zbog toga je neophodan vodič, jer ma kako Pravi put bio prepoznatljiv, svako pa i najmanje skretanje je opasnost i na svakom koraku van puta su neistražene šume i pustinje, DŽUNGLE SRCA. Vodič je savršen i on postoji u svakom vremenu. U vremenu poput našeg on je nužno stranac, jer bi STVARNO VINO koje On nudi, bilo nepoznatog okusa za većinu koja je opijena drogama, iluzornim snagama materijalnog i žudnjom za moći.

10.04.1995.

Prenosi se da je jednom Mustafa Žujo sjeo na Kur'an , neki kažu da se to dogodilo dva puta. Kada mu je prigovoreno, uz zgražanje, on je odgovorio: "Postupaj po njemu pa sjedi i ti na Kur'an.". Ne zna se sa sigurnošću da li se to desilo, ali priča je poučna, utoliko više što je "postupanje po Kur'anu" bilo već tad (a pogotovu sad) iznimna rijetkost dok se poštovala spoljašnost slova i papira, knjiga kao predmet. I danas se Svete knjige drže na najvišem mjestu u sobama i tako im se odaje "počast", dok je časnost Svete Knjige upravo njeno "upisivanje u srce", postupanje po njoj, jer je čovjek kod Boga najčasnije stvorenje. Koliko je danas onih koji recitiraju Kur'an i uče ga, a "sjede" na njemu (a da i ne znaju), a kako je malo onih koji postupaju po njemu i znaju ga a da ne odaju (prividnu) počast papiru i listovima. Jer je rečeno u predaji: "Znanje doziva djelo i ako se odazove, dobro je. U suprotnom, znanje odlazi." Znanje bez djelovanja je puka gomila činjenica, u ovom vremenu to su beskrajna akademska raspredanja i podilaženja sujetama i često imaju suprotan efekat, jer titule i priznanja jačaju EGO pa i ono što se spozna postaje preprekom za dalje. Mudrost je jednostavna, istine svijeta su također jednostavne. Ono što je teško, to je put, slijeđenje, borba protiv sebe. Djelovanje. Zato je dobro što mnogi duhovni učitelji dižu glas u ovom dobu i govore: PROBUDITE SE. Dobro, ali nedovoljno. Nedostatno. Jer poziv sam po sebi ne znači ništa, a "buđenje" nije stvar racionalnog zaključivanja već pregnuća, to nije misao već stanje, nije koncepcija već djelovanje, nije "zapitanost o smislu" već mijenjanje sebe. Iznutra. A to podrazumjeva teškoće raznih vrsta, odricanje, askezu, podčinjavanje učitelju, žrtvovanje.

Ljudi su ISUSA i MUHAMMEDA gledali u lice, ali ih nisu slušali, već čak progonili i nastojali da ih ubiju. To je dokaz da ljubav sama po sebi ne može izmijeniti svijet (jer su oba ova Poslanika voljela sve ljude, ali svi ljudi njih nisu) i dokaz da je oko istine uvijek okupljena nekolicina. Kada bi ljubav i propovijed mogli doprijeti do svakog srca, zacijelo ISUS i MUHAMMED ne bi imali protivnike u svojim životima, a svi znamo da nije bilo tako. A kad bi svi ljudi prihvatili istinu, neistina odavno ne bi postojala. Za

života Imama Alija suprostavila mu se veća grupa muslimana koja se nije slagala s njim. Kada su bili pred porazom vojnici te protivničke grupe su istakli listove Kur'ana, na kopljima, da time odvrte Alijevu vojsku koja se u trenu pokolebala. Na to je Imam Ali rekao: "Napadnite ih, ja sam Kur'an."

Istorijske činjenice su ovdje drugorazredne (došlo je do kompromisa i polovičnog, nečasnog rješenja) ali je događaj višeznačan. Ovo govori da "stranice Kur'ana na kopljima", što će reći istaknutost Knjige na javnim mjestima (a u svrhu odvrćanja od istine) ne znači ništa, te da tada prednost ima ŽIVI KUR'AN (čovjek koji živi po njemu) nad pukim slovima ispisanim na listovima papira (a koji nisu zaživjeli u njima, unutar njihovih duša). Ovo važi za sve Svete Knjige i autentična objavljivanja. Preneseno na ezoterijski plan, uvijek je bilo mnogo onih koji su u "borbama duha" (različitih koncepcija i teorija) stavljali listove Knjige ispred sebe (egzoterijski, vanjski oblik knjige) kako bi spriječili NOVO (ezoterijski, unutarnji obzir Knjige) što se nadaje kao potreba i datost određenog vremena. Ovo NOVO nisu NIKAKVE NOVOTARIJE već upravo ono neotkriveno što još prebiva u dubinama Kur'ana. Novotarije su savim nešto drugo, one predstavljaju IZMJENU Božanskog zakona (na ovaj ili onaj način), unošenje ljudskog elementa u nepromjenljivost Božije Riječi.

IZVORNOST MIŠLJENJA nema ništa zajedničko sa uvođenjem novina, ta izvornost je upravo zahvatanje SA VRELA STALNO OBNAVLJAJUĆE BOŽIJE MILOSTI, zov trenutka, život u SVOM VREMENU, pronalaženje u svakom stavku Knjige ono ŠTO JE SADA i ZA OVOG ČOVJEKA koji SADA živi na zemlji. Zato je "svoje vrijeme" važno za svakog čovjeka. Individualno, to vrijeme je duhovni kod (code) svakog čovjeka, "vrijeme njihove duše". VRIJEME DUŠE JE SPOZNAJNI KVANTUM, čovjekova stvarna moć, njegovo stupanje na naredni, viši stepen spoznaje, jer svaka osoba ima "svoje vrijeme" i u tom vremenu se svaki stavak Knjige ozbiljuje ispisujući u srce značenja koja nosi samo za tu osobu.

Za Boga Sveta Knjiga kaže kako "Ga ne obuzima ni drijemež, ni san", što znači da san obuzima sve drugo, cijelo postojanje spava, sva stvorenja, sve što je stvoreno. I svaka naredna etapa egzistencije je buđenje, korak naprijed. Samo što je svako buđenje teško i kao što se fizičko dijete

rađa u krvi, tako je i rođenje duhovnog djeteta prepuno muke i bola i krvave drame. I to u mnogo težim oblicima, jer je rađanje fizičkog djeteta nesvjesnost za dijete a radost za majku, dok je rađanje duhovnog djeteta obaveza i teret za učitelja a buđenje za učenika, "teška, tegobna stvar" pu-na bola, odricanja i užasa nižih oblika svjesnosti unutar samog čovjeka. Zanimljivo je kako u ovom "novom dobu" mnogi koji iskušavaju duhovnost svoj emotivni odnos spram učitelja zovu "duhovnim", smatrajući da je svaki osjećaj prvrženosti inicijacija, a da je sama promjena životnih okolnosti napredak svjesnosti, te da izolacija fizičke prirode (unutar sekte) sama po sebi garantuje uspjeh. "Svi ljudi imaju emocije i nikad ne slijedi svoj nagon da poučavaš nekog" - rekao je jedan veliki duhovni učitelj. Ovo zato jer čovjek po pravilu biva savladan željom da svoje znanje pokazuje i da ga "širi", da ga prenosi drugim ljudima, čak bez obzira na to da li ove to zanima. Duhovna glad je dovela do tragikomičnog stanja svijesti gdje razni misionari i sekte prosto "siluju" ljude literaturom i ponudama, raznim brošurama, poukama, a slike samozvanih učitelja pronose se Zapadom ponosno od sljedbenika tih istih gurua, kao da je znanje privilegija a ne Božija Milost i kao da je slijeđenje istine izabranost sljedbenika, a ne bol puta i iskušavanje svijeta. Takvi zaboravljaju da upravo DUHOVNOST NIKAD NIJE IMALA MISIONARSKI DUH, i to zato jer je za nju oduvijek bio sposoban samo mali broj ljudi i to važi za sve Objavljene religije. Upravo to je pokazatelj da je današnje "širenje istine" i "povratak sebi" uglavnom KVAZIVJERSKI oblik svijesti u kojem stravična duhovna glad nalazi (prividno) zadovoljenje, jer se ljudska priroda naprosto osvetila zbog zane-marivanja duhovnih potreba i svođenja cijele ljudskosti na fizičko (dakle, suštinski na nivo "životinje koja misli" ili još gore, "životinje koja radi").

A kad se čovjeku sveti njegova vlastita priroda to obično biva kada stvari idu "iz krajnosti u krajnost". Seksualnost je u Evropi dugo potiskivana pa se Renesansa osvetila na taj način što je "pomela" i sve što je bilo dobro (jer je to doba zamiranja i nestanka važnih kršćanskih redova koji su baštinili nevjerovatno znanje i moral). Još gora osveta ljudske prirode se dogodila takozvanom "seksualnom revolucijom" u prošlom stoljeću kad su neobuzdane energije zatomljene i potiskivane, napravile pravi kaos, tako

karakterističan za kraj svake civilizacije (dovoljno je pratiti takvu “evoluciju” u Starom Rimu, pa da sve bude jasno). Istinska duhovnost (to važi za sve religije), za razliku od lažne koja je često osveta prirode zalutale u tamu tjelesnog podrazumijeva ZNANOST ZVIJEZDE (svakog čovjeka). Ne astronomske, već SPIRITUALNE ZVIJEZDE VODILJE, (nju ima svako ljudsko biće, znalo to ono ili ne).

ZVIJEZDA IZNAD BETLEHEMA

Kad Isus bi rođen u Betlehemu judejskom, u dane kralja Heroda, gle, dođoše mudraci s Istoka u Jerusalem raspitujući se: "Gdje je onaj novorođeni kralj židovski? Jer vidjesmo njegovu zvijezdu gdje izlazi pa mu se dođosmo pokloniti." Kad to doču kralj Herod, uznemiri se, a i sav Jerusalem s njime te, okupivši sve glavne svećeničke i pismoznance narodne, istraživaše od njih gdje se ima roditi Pomazanik. Rekoše mu: "U Betlehemu judejskome, jer je ovako pisano po proroku: A ti, Betleheme, zemljo Judina, nipošto nisi najmanji među kneževstvima Judinim, jer će iz tebe izići knez koji će napasati narod moj, narod Izraela."

Tada Herod potajno dozva mudrace i potanko od njih ispita vrijeme kad se pojavila zvijezda. Poslavši ih potom u Betlehem, reče: "Idite i pomno se raspitajte za djetesce. A čim ga nađete, izvestite me da i ja odem, te mu se poklonim."

Pošto su saslušali kralja, otiđoše. I gle, zvijezda, kojoj vidješe izlazak, kretala se pred njima sve dok ne stiže i zaustavi se ponad mjesta gdje bijaše djetesce. Kad ugledaše zvijezdu, obradovaše se radošću vrlo velikom. I ušavši u kuću ugledaše djetesce s njegovom majkom Marijom, te padoše ničice i pokloniše mu se. Tada otvoriše svoje riznice i prinesoše mu darove: zlato, tamjan i smirnu. I primivši uputu u snu da se ne vraćaju Herodu, otiđoše drugim putem u svoju zemlju. (*Matej: 2-3*)

Na početku pripovijesti o Isusovom rođenju odmah se pojavljuje važna činjenica - mudraci koji su došli da vide dijete, DOLAZE SA ISTOKA. "Istok" ovdje nije zemljopisna već SVETA GEOGRAFIJA duše, duha VELIKE duše stvorenog, iz koje izranjaju pojedinačne duše kao kapljice iz rijeke, to je "Istok" vertikalnog porađanja svjetlosti, vraćanja sebi. Sveta geografija duše najmanje je "moderna astrologija", iako sa mističnom astrologijom

ima sestrinsku vezu i blizak odnos. Broj mudraca se ne spominje, njihova nacionalnost, boja kože, vjera, ništa se ne otkriva, što je upravo ZNAK svete geografije, jer bi "zemljovidni Istok" podrazumjevaao razlike u boji kože, rasi itd, u odnosu na ljude koji su živjeli u Judeji. "Zvijezda" koju su mudraci vidjeli nije astronomsko tijelo, to je NJEGOVA ZVIJEZDA (Isusova), kako je u tekstu i rečeno. Oni su vidjeli IZLAZAK te zvijezde, tj. Isusovo rođenje snagom unutarnjeg, SRČANOG ZRENJA, (postupak neodoljivo podsjeća na traženje novog DALAJ-LAME kod Tibetanaca na osnovu astroloških i drugih proračuna). Da njihova orijentacija nije bila geografske prirode govore njihove riječi kada su došli u Jerusalem: "GDJE JE ONAJ NOVOROĐENI KRALJ ŽIDOVSKI, jer vidjesmo njegovu zvijezdu gdje izlazi pa mu se dodosmo pokloniti."

Oni zacijelo ne bi pitali ljude "gdje je" (pošto su već vidjeli njegovu zvijezdu gdje izlazi) da je njihovo znanje podrazumjevalo zemljopisne činjenice, naprotiv, oni se raspituju u Jerusalemu, još uvijek "daleko" od Betlehema. Ovaj grad je SVETI JERUSALEM, (mada je dopušteno vjerovati kako su mudraci u izvanjskom smislu doista boravili u fizičkom gradu Jerusalemu), GRAD DUŠE, onaj grad "koji se ruši za 3 dana i ponovo podiže" (svjetlosno tijelo duše se uspinje 3 dana nakon smrti kod svakog svetog čovjeka). Abrahamovo žrtvovanje sina, Solomonov prsten i Muhammedovo uspenje na nebo, to su TRI OBZIRA NEBESKOG JERUSALEMA TADA I SADA (i uvijek dok svijet bude postojao). To se jasno vidi iz Herodovog propitivanja o VREMENU pojave ZVIJEZDE gdje on očito misli na GRUBO, HRONOLOŠKO VRIJEME koje nema nikakvu vezu sa tokom SVETE ISTORIJE koja pripada suptilnom vremenu duše.

Herod istraživanje bazira na strahu od GUBITKA OVOZEMALJSKE VLASTI, što je sa stajališta Isusove misije apsurdna činjenica, jer ISUSU PRIPADA KRALJEVSTVO NEBESKO, a ne kraljevstvo profanog, zemaljskog vladanja nad ljudima koje on niti je htio, niti je bio predodređen za njega. Stoga vidimo da je Herod bio vrlo uznemiren, te je okupio ZNALCE, ZEMALJSKE, IZVANJSKE RAVNI POSTOJANJA (glavne svećenike i pismoznance narodne).

No i u tradiciji se nalaze tragovi SVETE geografije, jer mu oni citiraju

riječi Proroka o “zemlji Judinoj” koja nije najmanja među kneževstvima Judinim”. Tu se, naime ima pojaviti KNEZ koji će NAPASATI narod Izraela. Taj knez će iz zemlje Judine izići.

Ovdje se treba prisjetiti KNJIGE POSTANKA gdje se kaže: “I za Jišmaela uslišah te. Evo ga blagoslivam: rodnim ću ga učiniti i silno ga razmnožiti: DVANAEST ĆE KNEZOVA od njega postati i velik će narod izrasti.” (*odjeljak 17*)

I za Isusa i za Jišmaelove potomke, njih dvanaest, upotrebljava se ista odrednica - KNEZ. “Zemlja Judina” iz koje će izaći KNEZ ISUS, “nipošto NIJE NAJMANJA kneževina”. U riječima proroka se ponovo nadaje očita NESRAZMJERNOST bilo kakvih pojmova zemljopisne geografije za Kraljevstvo nebesko, jer se riječi, “nipošto nije najmanja” (kneževina) upravo i odnose na veličinu SVETE geografije koja svojom svjetlošću sabire u sebi svaki izvanjski prostor (bio on mali ili veliki) i “saobražava” ga sebi iskuljavanjem i djelovanjem duhovnog svjetla. Prostor zemaljske prirode se tu nadaje kao apsolutno SKUĆEN, nebitan. “Dvanaest Kneževa”, jesu dvanaest SVETIH IMAMA od kojih je posljednji, po majci porijeklom vezan za Krista (jer je ona od Šimunovog potomstva, bila je Bizantska princeza). Preko Jišmaela, oni se vezuju za Abrahama, BOŽIJEG PRIJATELJA i rušitelja idola.

Juda je Jakovljević (Jakubov) sin. Juda je također ime jednog od Isusovih apostola, obično se spominje kao dvanaesti (tu “Judina zemlja” sukladira sa dvanaestim Imamom koga je zemlja “izdala” ljudskom neposlušnošću i nesposobnošću da se prepozna Imama). “KNEZ” je vladar male obično bogate države (teritorija) koja je SAMOSTALNA (u zemaljskom smislu Monako i slične države su dobar primjer te veličanstvene, skoro ljupke neovisnosti).

Ta NEBESKA, KNEŽEVSKA SAMOSTALNOST i nebeska uprava nad duhovnim carstvom moći upravo je u liku “KNEZA” izjednačila Isusa i Svete Imame (Islama) i ta veza se historijskom kronologijom nastavlja mnogo kasnije, vjenčanjem (MISTIČNIM) jedanaestog Imama i Bizantske princeze (koja je bila potomak apostola Šimuna). To je VEZA METAHISTORIJE a ne povijesnih, izvanjskih činjenica. Na vrhu svjetlosne propo-

vjedaonice (u snu Bizantske princeze koji se desio prije nego je i upoznala svog budućeg muža) dešavaju se MISTIČNE ZARUKE, koje prate sa jedne strane Krist i 12 apostola, te Muhammed i 12 Imama. Iz tog braka rodio se dvanaesti Imam El-Mehdi, čija će obznana iz svijeta skrivenosti ujediniti sve vjere zemaljske. Tako je Njegovo rođenje, El Mehdijevo, baš kao i Isusovo VEĆ TADA svojevrsan spoj KRISTOLOGIJE i IMAMATA. Na taj način se Isusova svijetlost samlosti (čije je on utjelovljenje) spaja sa Muhammedovom svjetlošću koja je milost svijetovima (Bog je Milostivi, Samilosni, i ovdje su ta dva atributa spojena preko ova dva velika poslanika.). Na planu zemaljskih činjenica vladar Herod nakon što je saznao za pro-ročanstvo, poziva mudrace da ih ispita o vremenu pojave zvijezde. Herod je upravo zemaljski plan vladanja i upravljanja i on se (očito zabrinut za svoju vlast) i raspituje o činjenicama HRONOLOŠKOG VREMENA. "Potankost" Herodovog ispitivanja na najbolji način odslikava koliko je on malo bio upućen u činjenice KRALJEVSTVA NEBESKOG, koje nije pri-jetnja već Božija Milost i Spas. Zatim, Herod mudrace šalje u Betlehem, čime se doseže vrhunac neznanja svake činjenice materijalne povijesti u odnosu na nebesku, jer mudraci vladaju znanjima spiritualne i duhovne prirode koje Herod i ne sluti i njihovo "pokoravanje" njegovoj sugestiji da idu u Betlehem je zapravo PRIKRIVANJE STEPENA I STATUSA (nji-hovog) koje Herod ne bi mogao ni shvatiti, čak ni zamisliti. Ti "mudraci" su bili članovi mistične ezoterijske hijerarhije, ljudi nevidljivog svijeta kakvi postoje u svakom vremenu i bez kojih se svijet ne bi mogao održati. Oni su u SEBI vidjeli ISUSOVU ZVIJEZDU, njeno RAĐANJE u svijetlosti i sna-gom zrenja srčanog vida ona je "išla ispred" njih.

SVJETLOSNI LJUDI, osobe svjetlosnih svjetova koje ljudi u potpunosti zamračeni zemaljskim postojanjem ne mogu opaziti, osim ako oni sami žele da budu prepoznati, ti ljudi su bili nepoznanica zemaljskoj vlasti. Herod im se naivno obraća sa molbom da mu jave za rođenje djeteta kako bi mu se "i on poklonio" (i tako ga, otkrivši, ubio zbog bojazni da ne ugrozi njegovu vlast), što oni ne komentarišu vrlo dobro znajući s kim imaju posla. Na njihovu putu zvijezda se stalno kretala pred njima pokazujući im put. Ovo je poznati fenomen SVJETLA KOJE IDE ISPRED, a postoje i

svjetla iza leđa, sa desne i lijeve strane. Kod duhovno razvijenih ljudi svako od tih svjetala daje određene spoznaje i posebnosti, kao i jasnu odgovornost vezanu za svaku spoznaju. Teza o fizičkoj zvijezdi astronomskog neba ko-ju mudraci prate samo je lijepa vanjska prispodoba unutarnje stvarnosti, iskonskog smisla, zbiljskog događaja unutar prosvjetljene duše. Odgovornosti tog stepena pripadaju jednom DRUGACIJEM NEBU. Zvijezda se zaustavila ponad mjesta gdje je bilo djetesce što rezultira VELIKOM RADOŠĆU MUDRACA. Isus je VJESNIK radosne vijesti o Poslanstvu koje svoju puninu doseže sa Poslanikom Muhammedom, kao što Isus i kaže u Kur'anu: "... i da vam donesem RADOSNU VIJEST o Poslaniku koji će poslije mene doći i čije će ime biti AHMED" (ovdje se ukazuje na nebesku prirodu poslanika Muhammeda, riječ AHMED je korijen riječi MUHAMMED, i znači HVALJENIK, HVALITELJ).

Oni su najprije VIDJELI ZVIJEZDU što je rezultiralo radošću vrlo velikom. Jedna zvijezda se stalno kretala pred MUDRACIMA, te je nemoguće da je to ista zvijezda koju su ugledali iznad kuće (jer ako se zvijezda kretala stalno pred njima tokom cijelog puta KAKO su je mogli ugledati TEK kad su došli do Marijine kuće). Tačnije, zvijezda jeste jedna u smislu JEDINSTVENE SVJETLOSTI u kojoj su se prepoznavala DVA ZNAKA, DVIJE RADOSTI unutar JEDNE RADOSNE VIJESTI. Ovo ZRENJE SRČANOG VIDA kod mudraca tako ima dva dijela. Isusova svjetlost je svjetlo ispred njih (sa svim spoznajama i odgovornostima koje to svjetlo nosi) i ta svjetlost se ZAUSTAVLJA IZNAD KUĆE SRCA. Tada se ta svjetlost utapa u MUHAMMEDANSKO SVJETLO o čemu govori intenzitet diživljaja (RADOST VRLO VELIKA, gdje riječ "vrlo" pojačava radost, usljed PRETAPANJA TIH SVJETALA).

Tako se Isus obznanjuje kao RADOSNA VIJEST U UNUTARNJEM, a MUHAMMED u smislu TOTALNE SVJETLOSTI. Upravo zato je Isusovo navještenje Poslanika Muhammeda RADOSNA VIJEST, "radost vrlo velika" iznad kuće rođenja Isusovog, jer između njih nema poslanika.

"Prva zvijezda" (Isusova) je SVJETLO ISPRED, koja se utapa u "dru- goj zvijezdi" (Muhammedovoj) čime se postiže JEDINSTVO SRCA, totalno SVJETLO KUĆE (čiste) koje jedinstvo se još ČEKA pošto Imam i Isus

ponovo dolaze SKUPA, kako bi zaokružili puninu svjetlosti same. Prva zvijezda se zaustavlja ponad MJESTA gdje bijaše dijete (ne upotrebljava se izraz “kuća”). To “mjesto” je MJESTO POSLANIČKE PORUKE, (svih Božijih Poslanika) - ČISTA KUĆA (Poslanik Muhammed, Fatima i dvanaest Svetih Imama). Na tom “mjestu” se Isusovo svjetlo “zustavlja” tj. POSUVRACUJE U SVOJE MJESTO, mjesto poslaničke poruke (ČISTA KUĆA). Zatim mudraci UGLEDAJU ZVIJEZDU RADOSNE VIJESTI Poslanika Muhammeda i NAKON toga ulaze u ČISTU KUĆU. “Kuća” kao fizički pojam za stanovanje tijela je dakako samo izvanjska naznaka za unutarnje ZRENJE, oni ulaze u KUĆU ČISTU. Da fizički obzir događaja u činjenicama materijalne istorije nije prvorazredan govori i to da su mudraci nakon ulaska u kuću “ugledali djetesce sa njegovom majkom Marijom”. Pošto se u fizičkom svijetu okom uvijek prvo opaža ono što je VEĆE, tom logikom bi Marija trebala biti opažena PRIJE djeteta (jer je čisto fizički njeno tijelo veće) a vidimo da je dijete PRVO OPAŽENO. Oni su UGLEDALI DJETESCE snagom znanja svog srca. Zatim su “pali ničice i poklonili mu se”. Da je ovo fizički događaj, oni bi se poklonili i MARIJI, nema nikakvog izvanjskog razloga zbog kojeg bi Sveta Djevica bila izuzeta od takvog čina štovanja. Tekst, međutim, jasno kaže da se to odnosi samo na dijete.

Ovo ISUSOVSKO POKLONJENJE koje je zacijelo i izvanjski način štovanja što se desilo u fizičkom svijetu ima i svoju unutarnjost. Oni naime spoznaju i vide Isusovu dimenziju Muhammedanske svjetlosti tako da je “poklonjenje” upravo otklon od materijalnih činjenica, jer se izvanjsko štovanje odnosilo i na Djevicu Mariju.

Nakon tog srčanog uvida se mudracima “otvaraju riznice” njihova znanja i oni “prinose darove” - ZLATO, TAMJAN I SMIRNU. Prva riznica znanja je uzdizanje iznad svjeta materijalnog opstojanja (simbol čega je zlato kao “najdragocjenija” materijalnost). Druga riznica je ulazak u svijet duše (simbol čega je tamjan koji simbolizira “mirise duše” u njihovom putovanju u viši svijet).

Treća riznica je dosezanje svijeta duha (simbol čega je smirna čiji miris je čista spiritualnost, esencijalna spoznaja). Tako se na mudrace spušta NOĆ EZOTERIJE U SVOJOJ PUNINI, “noć” u kojoj oni od djeteta

svoje duše (dijete - Isus ih u snu upozorava da se ne vraćaju Herodu) dobijaju prosvjetljujuće znanje POVRATKA SEBI, ISUSU BIĆA. Tako probuđeni JUTROM CJELOVITE SPOZNAJE oni se vraćaju DRUGIM PUTEM (putem duhovnog svjetla koji je sada u CJELINI "Istočnjački") u ZEMLJU SVOJE NEVIDLJIVOSTI, u postojbinu nevidljivih ezoterijskih hijerarhija (koje postoje u svakom vremenu). Ljudi svih vremena oduvijek razmišljaju o pravednoj ljudskoj zajednici, o "svjetskom poretku" koji bi riješio probleme i nedaće na zemlji. Paradoksalnost takve potrage je upravo u tome što SVJETSKI POREDAK ovisi u potpunosti o NEPOZNATIM LJUDIMA ČIJA JE MOĆ DUHOVNE PRIRODE (a ne ekonomske, vojne ili političke). Ono što istinski vlada planetom Zemljom (i općenito stvorenim svijetom) nije ni snaga oružja, ni sile ekonomije, a niti dobra volja većine čovječanstva za kakvom-takvom sigurnošću i razvojem. Snaga DUHA ima vlast u stvorenom, SVJETLOSNi LJUDI nevidljivog međusvijeta, osobe koje su MOĆNE PRATITI ZVIJEZDE SVOG ASTRONOMSKOG NEBA, oni koji u SEBI PORAĐAJU ISUSOVU SVJETLOST. Bez njih bi se svijet survao u nepostojanje i čak niti tren se ne bi mogao održati bez BOŽANSKOG ČOVJEKA (i Njemu pripadajućih svjetlosnih hijerarhija) preko kojeg Božanska ljubav ulazi u postojanje. Svjetski poredak nema ništa sa ovozemaljskim vladanjem i ljudima koji takvu moć imaju i nastoje svoje ciljeve i želje nametnuti drugima (a takvih je uvijek bilo i uvijek će ih biti) često ne prezajući ni od čega i na taj način (u obrnutom smislu) stalno dokazujući i pokazujući da je jedna Viša Moć upletena u zbivanje svijeta. I da ona gospodari. Ezoterijske hijerarhije NISU nikakva "tajna društva" (poput masona i sl.) i njihova moć počiva isključivo na snazi i odlikama duha, a njihovo oslanjanje na Boga isključuje bilo kakva materijalna sredstva ili prinudu. Njihove pojedinačne zadaće i poslovi su potpuno nepoznati. Rijetki ljudi zemaljskog svijeta, koji prosegnu granicu i upoznaju nekog od njih šute i čuvaju tajnu ne govoreći o tome nikome, niti bi iko ko već NIJE BIO TAMO mogao shvatiti uslove i zakone MEĐUSVIJETA. Također, onaj ko nije pozvan, nema načina da pređe granicu i upozna tajne svjetlosnih svjetova, sve u vezi s tim je procjena Pola svijeta i njegove duhovne snage koja opseže sve ljude i svo postojanje, nepozvanima nema mjesta niti uopšte

postoji put KOJIM bi se njima došlo. Sva potraga je stvar srca, sama odluka bez očišćenosti ne znači puno, ali se čak i sama očišćenost (ma kolika bila) ne može uzimati kao bilo kakva garancija za kontakt sa ezoterijskim hijerarhijama, jer je nemoguće uticati na tajanstveno uplitanje Pola čija mjerila i procjene običnom čovjeku ostaju zauvijek nepoznati. Tako svijet optrajava i postoji po NEVIDLJIVIM LJUDIMA čija moć nije ovozemaljska, oni su "oči kojima Bog još uvijek gleda ovu zemlju", i što se čovjek kroz vrijeme sve više udaljavao od Boga i od sebe, time su i nebeski ljudi postajali sve manje vidljivi. U ovom ŽELJEZNOM DOBU oni ne bi mogli biti shvaćeni ni djelimično, čak nemogu biti ni prepoznati.

16.04.1995.

Pio sam kafu sa komšijama u njihovom dvorištu. Jedan postariji rođak prosjede, razbarušene kose i oborenih brkova što su stršili nakostriješeni i čudno odudarali od potpuno mirnog lica. Sjedio je oborene glave. Obrve guste i sastavljene, a pogled pažljiv i islitivački dug, ali nimalo neprijatan. Bajro, "neizbježni" lik uske uličice, vječno zauzet mehaničarskim radovima na starudiji koju je sakupljao ko zna otkud, ćelav i zdepast, bio je dobrodušan i susretljiv, "čovjek od svog posla", što bi se reklo našim jezikom. Kada bi u nešto sumnjao upotrebljavao je izraz - "sumiram" (umjesto – sumnjam) i uzalud sam ga upozoravao da su ta dva pojma različita, samo bi zatresao par puta glavom, poput lava kad rastjeruje dosadne mušice, i ponosno utonuo u svoj spokojni mir. Bio je to čovjek koga je bilo gotovo nemoguće uznemiriti ili naljutiti i često bih "pod orahom" u njegovu dvorištu ispijao kafu pričajući o dalekim dogodovštinama iz burnog autoprevoznčkog života. Sa nama je za stolom bila i Esma sa dvoje male djece, bogobojazna i dobronamjerna komšinica, podvezana crvenim šalom. Pili smo kafu šuteći, dva fildžana bijahu polomljena i ostavljali su utisak zalutalih, krezubih staraca. U međuvremenu primjetih kako se Fahreta približava iz daljine. Išla je laganim korakom, obučena u nešto što je ličilo na kratke pantalone, gdje je jedna nogavica bila vidljivo duža i lepršala poput plave zastavice.

Mornarska majica sa prugama i plavi kačket, vrlo ozbiljno i ravnomjerno stavljen na glavu kako to često rade ljudi koje drugi ismijavaju jer žele ostaviti jak dojam i “napasti” umišljenim i nepostojećim autoritetom po logici da je napad najbolja odbrana. Izranjala je poput komada plavog oblaka, aprilsko sunce, nesigurno, ali već dovoljno jako da izmami i obraduje. Na prozoru jedne kuće primjetih vojnika u maskirnoj uniformi. Bio je diverzant, dobar borac. Gledao je zamišljeno u daljinu nekoliko trenutaka, a zatim pripali cigaretu i osloni se laktom o rub prozora. Tek neznatno prosjed, polako je lutao pogledom uvlačeći dim duboko u pluća, Bajro mu klimnu glavom.

Fahreta se očito spremala ući u naše dvorište, ali kad ugleda vojnika na prozoru ona ubrza korak i obrati mu se na lošem Engleskom jeziku.

- Hirou, aoa hirou, bravo! Bravo! - ona stisnu pesnicu i pokaza je vojniku koji se blago osmjehnu. Zatim se okrenu oko sebe i raširi ruke prema nama, vrteći prstima. Ličilo je na dvije vjetrenjače i ko zna da li je mislila na Don Kihota.

- Ima li iko normalan? - zapita se glasno i mračno moj rođak, a brkovi mu zatreperiše. Pitanje odjeknu kao bomba koja je pala vrlo blizu cilja i užasava. Plaši.

- He, he, jeste, dosta je ljudi “otkačilo” - upade Bajro.

- Prolupa se! Glad, granate...

- Doduše ona je i prije rata bila malo “otišla”. - nastavi poput kakvog psihologa koji je siguran u svoje dijagnoze, a zatim po običaju zatrese glavom. Njegov šaljivi ton nije pogodio nikog, pa on promjeni pristup i sam ozbiljan.

- Sumiram da bi bila ‘vaka da nije rata. - nastavi kao da razgovara sa samim sobom, okrivljujući rat naširoko i nadugačko za sve nevolje i svo zlo kao da ih je rat stvorio, a ne samo razbudio. Jer je snaga zla često pri-tajena i samo čeka vanjsku priliku koja dopušta oslobađanje aveti i monsturma, u nama su i ništa vanjsko ih nije donijelo, samo su nastupile okolnosti kada se mogu razotkriti i uzeti maha.

- Ne sumnjaj - odvratih mu umorno.

- Rat je sigurno pogoršao stvari, ali su njena opterećenja od ranije.

Svi znamo da je obarač koji se povuče i aktivira punjenje, sam po sebi ništa. A eksplozivna masa već postoji i čeka možda dugo, i potrebno je samo dotaknuti otklonac.

- Ma, ja ne znam što te ne postave za profesura kad si tako učevan!?-
- ote se Bajri ozbiljno. On stavi ruku na podbradak i pogleda me sa priličnim poštovanjem.

- Neće on. - ubaci se još ozbiljnije mirno lice sa oborenim brkovima i njegova upadica kao da me okrivljivala i branila istovremeno, lagano je mahao glavom kao da je značajno za cijeli svijet to što moja malenkost nije iskorištena i poštovana.

- Gospodo! - izustih tvrdo stavljajući desnu ruku na grudi, - nemam šta djeci reći, da mogu naučio bih sebe prije svega. Jer onaj ko poučava mora početi od sebe, a status profesora ne znači ništa, samo višak glavobolje.

- Eto. Vidiš!? - prihvati rođak glasno, pokazujući prstom na mene i okrećući se Bajri kao da je jedva čekao potvrdu i dokaz svoje ocjene.

- 'Vaki je bijo i k'o malo dijete, de god se zapodiralo, "polopac na loncu". Taki je, to mu je priroda. - nastavi on osmjehnuvši se ponosno i zavjerenički, a Bajro upade sa svojim sumnjama, mahajući velikim šakama kao da rastjeruje pogrešna uvjerenja.

- Mog'o bi on predavat, ja sumiram da ne bi - nasmija se dobrodušno usuvši po fildžan kafe svima. Svi se nasmijaše, čak grohotom, a Esma bojažljivo dodade:

- Bi! Bogme, mog'o bi.

Očito je profesorski zanat bio stvar komšijskog ponosa i časti. Ali odlučih staviti tačku na priznanja i pohvale i zahvalivši se krenuh. Niko me nije zaustavljao, jer su znali da ne bih poslušao, kad ustanem idem i nema povratka. Jedino se Fahreta, koja je još neodlučno stajala na puteljku, blago nakloni. Uđoh u sobu brzo i bešumno, nas dvoje značajno razmjenismo poglede, dobro smo se razumjeli.

- Kud ga oćeraste, da i ja čujem koju pametnu! - izdera se ona iz sveg glasa, a Bajro lupi dlanovima po stolu smijući se kao da garantuje kontinuitet komšijskih savjetovanja. Moj rođak se tiho smješio.

Ležim u sobi. Vrijeme je već proljeće i dosta ptica vidim na granama. Olistale krošnje jedna do druge, zeleni tepih u pogledu, njegove šare se prepliću sa smeđom radošću zemlje i bogatim grumenjem što se nudi, rastače, pretvara u jedan drugi svijet. Drugačiji. Ljepši. Sjetio sam se mudre izreke koja kaže: “Zao učinak pogleda je istina; zapis je istina; čini su istina i predznak dobar je istina, a predznak loš nije istina; zaraza nije istina. Miris je vrsta liječenja; med je vrsta liječenja; jahanje je vrsta liječenja; i gledanje u zelenilo je vrsta liječenja.”

Ovo je preneseno od Alija. Početak govori o zlom učinku pogleda. Pogled je najdublji oblik komunikacije među ljudima, najteži i najlakši istovremeno, najtananiji, najmisteriozniji. Zlo iz duše koje šaljemo drugom čovjeku neminovno ima učinak, jer se šalje emocija, htjenje, namjera.

Pogled je moć. Postoje ljudi koji mogu uputiti drugog pogledom, izliječiti ga, pomoći. Oni koji odašilju zlo svojim pogledom su dakako češći i mnogobrojniji. Učinak koji postižu je ISTINA. Zatim se dodaje da je i “zapis istina”. Zapisivanje teksta Svete Knjige u svrhu liječenja poznato je od davnina. “Moderna” medicina je u prošlom vijeku takvo liječenje smatrala uglavnom za šarlatanstvo i praznovjerje, a pozitivne promjene koje su zabilježene kod pacijenata pripisivane su tzv. placebo efektu.

No, sada se zna (a duhovni ljekari to znaju stoljećima) da voda ima memoriju, svojevrstan oblik “pamćenja”, te da u skladu s tim tekst potopljen u vodu trajno djeluje. Čini, koje su u uskoj vezi s tim, se također definiraju kao istina.

Tu se već radi o uplitanju nezemaljskih sila i nevidljivih bića u službi zla. Valja napomenuti kako je tih “bića zla” ipak mnogo manje nego se općenito misli, jer niko normalan ne bi ulicom hodao kada bi oni činili takva zla i u tolikoj mjeri kako se neki pribojavaju. Vezano za te stvari sujevjerje (koje je potpuno suprotno vjeri) daje odušak za sve tjeskobe modernog čovjeka, njegove strahove i nade. Čini i borba protiv njih jesu stvarni i to utoliko koliko se posjeduje ISKUSTVENA spoznaja, sve drugo je tako često loša racionalizacija opšteg nezadovoljstva i neuspjeha današnjeg čovjeka čiji promašaji i leže upravo u potpuno nerealnim i i imaginarnim pokušajima “vladanja prirodom” i “obogaćenjem potreba”. Takav oblik

kolektivnog ludila je i moguć samo u TAMNOM DOBU, epoha koja iole živi neki oblik duhovnosti nikada se ne bi odvažila na takve djetinjaste i katastrofalne, neostvarive koncepte koji su i sami po sebi odraz posvemašnje degradacije čovjeka i života samog. Pošto je svaki izrabljivački pokušaj usmjeren na druge ljude i prirodu u konačnici osuđen na propast i pošto se krajnja sebičnost uvijek i iznova "obije o glavu" samom posjedniku takve osobine (a danas je većina, na žalost, takva) onda se mora pribjegavati objašnjenju koje MORA BITI NEDOKAZIVO kako bi se stalna napetost prouzročena neuspjesima mogla staviti u prihvatljive okvire. Jer moderni čovjek ne shvata da njegovi problemi izviru iz samog načina života koji je pogrešan, a međuljudski odnosi proistekli iz takvog življenja (koje je plod zabluda) se na kraju svode na rečenicu koja je i izrečena upravo pred samu kulminaciju dekadentnih teorija o čovjeku - ČOVJEK JE ČOVJEKU VUK.

Taj "vuk" se sada projektuje na ravan demonologije ali koja je odavno izgubila spiritualne vrijednosti i zadržana kao osakaćena alatka duha, pa se i takva projekcija održava samo na razini imaginarnog, ne mijenjajući ništa zbiljsko u životima ljudi. Dokaz toga je široko i vrlo rasprostranjeno vjerovanje u okultno gdje je duhovna glad tako jaka, a saplitanje usljed pogrešnog načina života tako često i bolno, da ljudi u potrazi za rješenjem svojih problema (od kojih su neki i zaista posljedica čini) vjeruju bukvalno svakom čovjeku koji nešto "vidi". Obućenost i kvalitet samog iscjelitelja se uopšte ne uzimaju u obzir ukoliko on "pogađa", dakle ukoliko govori nešto izvan dosega racionalnog zaključivanja. Činjenica da je "pogađanje" samo po sebi tako fascinantno i očaravajuće upravo potvrđuje potpuni gubitak duhovnih čula današnjeg čovjeka, koji je nesposoban za razvijanje vlastite duhovnosti, pa je opčinjenost tuđim "znanjem" te vrste samo zamjena priznanja sopstvene nemoći, gubitka spiritualne vrijednosti. O tome Alijeva predaja divno kaže, u nastavku: "...i predznak dobar je istina, a predznak loš nije istina. I zaraza nije istina".

Upravo zbog mogućnosti razaznavanja znakova u sebi i oko sebe (a sve stvoreno je znak) duhovno zreo i prosvjetljen čovjek će NAJPRIJE PREPOZNATI DOBAR PREDZNAK KAO ISTINU. Loš predznak NIJE ISTINA, ali se baš takvi znakovi, loši, danas uglavnom uzimaju kao istiniti

predznaci. Ovo zato što je sama koncepcija materijalističkog načina života unaprijed osuđena na neuspjeh i kao takva prepuna “loših znakova” koji za spiritualnog i duhovnog čovjeka nemaju nikakav značaj niti nose ikakvu istinitost, jer su ti znakovi USPUTAN teret života samog koji ima dublji smisao. Ali kad je “sve ovdje” i kada se sve hoće maksimalno “iskoristiti”, čovjek logično postaje VUKOM (još češće “svinjom” i “psom”, u svojoj nutrini naravno). Pošto vuk i ne može opstati drugačije, on se i prema drugima mora pokazati vukom. Takvo obistinjenje stvarnosti bilo bi neizdrživo čovjeku ovog tamnog doba jer on ne može shvatiti (a još manje prihvatiti) da tehnološki progres “modernog” doba nema ništa sa instinskim duhovnim i moralnim progresom, čak je obično suprotno, svaki tehnički napredak prati duhovno nazadovanje. Zbog neizdrživog pritiska što “jedno ne ide sa drugim” (i uz potpun gubitak duhovnosti), što kao plod daje brojne i svakodnevne nevolje, upravo se zbog toga danas “loš predznak smatra istinom” (dakle, potpuno suprotno od navedenog u Alijevoj predaji). Kao rezultat imamo poplavu astrologa i hiromanata, iscjelitelja i bioenergetičara koji (većina) nude u krajnjem UTJEHU za stravični duhovni kolaps, pošto ljudi ne shvataju da njihovi problemi ne izviru iz položaja zvijezda, niti iz zle volje drugih, već iz njih samih, iz pogrešnog načina života. No, za većinu današnjih ljudi takvo priznanje bi bilo katastrofalno, ono bi “izvuklo tepih ispod nogu”, obesmisli i ono malo smisla što je ostao u dušama, bacilo u očaj. Zbog toga je puno bezbjednije optužiti “čini” za svaki neuspjeh, jer je nedokazljivost takvog uzroka zagarantovana, a osim toga moderni čovjek je toliko fasciniran tehnološkim napretkom da više i ne zna razmišljati o nedostacima duhovne prirode. No, kako duhovne potrebe i dalje ostaju unutar čovjeka i djeluju, a sam koncept materijalnog života mora ostati održiv, (jer se nema hrabrosti i volje išta promijeniti) tada se rađa KVAZIDUHOVNOST gdje s jedne strane potpuno materijalistički čovjek treba da posegne u duhovne istine bez ikakve pripreme i obuke, a to je onda jedino i “moguće” putem čini i zlih učinaka ljudi sa druge strane, pošto temelj života i dalje ostaje potpuno materijalan, a duhovna glad kao i svaka druga daje signale i djeluje bez obzira prihvati li to ili ne. To u određenim okolnostima porađa prave “zaraze” (kao danas), a vidjeli smo šta

predaja nastavlja: "I ZARAZA NIJE ISTINA". Ova zarazna PODVOJENOST ČOVJEKA hara danas planetom zemljom. Neistinitost takvih duhovnih zaraza upravo i leži u činjenici "lakog širenja vjere" bez ikakve pripremljenosti i inicijacije u duhovni red, jer duhovno gladan čovjek prihvata svako učenje zbog neizdržive napetosti koja je plod grozne podvojenosti (upravo onako kako fizički izgladnio, čovjek jede što god mu dođe do ruke, prljav hljeb, pokvarene i zastarjele namirnice itd.).

Izlaz iz takvih pogubnih oblika duhovnih zaraza leži u liječenju istih. Alijeva predaja dalje nastavlja: "Miris je vrsta liječenja, med je vrsta liječenja, jahanje je vrsta liječenja, gledanje u zelenilo je vrsta liječenja."

Kao prvi lijek dat je MIRIS. Miris je u fizičkom svijetu nevidljiv ali jako djeluje, može čak i usmrtniti. Jedna predaja kaže: "DUŠE SE PREPOZNAJU PO MIRISU". Ovaj miris nije dakako fizičke već duhovne prirode, čije je djelovanje u prepoznavanju, a ne u osjećaju, iako se mirisi čistih duša mogu i fizički osjetiti.

Vrsta liječenja je upravo u prepoznatljivosti mirisa duše kada se znaju zakonitosti i uslovi privlačenja i odbijanja. A kada se poštuju pravila onda se ima i metoda odgajanja, a tada su nemoguće "zaraze" i masovna inficiranja kvaziduhovnošću. Tako se dolazi do ODABIRA (druge) DUŠE, što je prvi stepen liječenja od modernih zaraza pseudoduhovnosti. Ovaj odabir je suštinsko podsjećanje, jer duše koje su se znale prije rođenja znaju se i sada, ali to podsjećanje treba biti spiritualno vođeno i usmjeravano, jer je duhovni učitelj "otac duše".

Iza toga slijedi MED kao "vrsta liječenja". Od materijalnih stvari u Kur'anu je jedino med spomenut kao lijek: "Iz utroba njezinih izlazi piće različitih boja koje je lijek ljudima" (misli se na pčelu). U Svetoj Knjizi se spominju rajske rijeke od meda (još i od vode, vina i mlijeka). U pitanju su dakle različiti oblici spoznaje kojima "simbolički" (duhovno) sukladiraju različite vrste pića. I u stavku o lijeku med se naziva "piće", a njegova ljekovitost se vezuje za različitost njegovih boja. U fizičkom smislu ta različitost se vezuje za razlike biljaka koje pčela uzima, te otuda razlike u boji meda. Duhovno, to su razlike proistekle iz (duhovnog) odabira hrane. Nakon prvog stepena (odabir druge duše za duhovno usavršavanje) dolazimo do

drugog stepena, KUŠANJA. Zatim se u Alijevoj predaji govori o JAHANJU kao vrsti liječenja (koje je za svakog iniciranog na određen način specifično), te se dolazi do UZDIGNUĆA, koje je simbolički naznačeno kao “jahanje”. Jer je u predaji rečeno: “Tvoja duša ti je jahalice, budi joj nježan.” Ovdje se duša jasno definira kao sredstvo uzdizanja, alatka za duhovni put. No, ona mora proći etape u svojoj “obradi” i zato se naglašava “nježnost” u postupanju prilikom putovanja, jer konj je duh, snaga vitalnog duha koja se u putovanju mora potčiniti. Ali bez ikakve grubosti, jer grubost i prema životinji izvana parališe putovanje, ako se konj pretovari teretom usporava mu se hod, zato se savjetuje obziran odnos, pun opreza. Takvo duhovno uspinjanje (kao spas od pogubnih zaraza, pseudoduhovnosti) ima nekoliko etapa, odabir, kušanje i uzdignuće od kojih svako ima svoje faze i bezbrojne specifičnosti za svakog čovjeka. Na kraju svih je utrnuće, ono što Imam Ali u govoru naziva “gledanjem u ZELENILLO” (kao vrstom liječenja). To je konačno prosvjetljenje srčanog vida koji sada u svemu vidi HARMONIJU i SKLAD i ODSUSTVO zla iz postojanja (što je ontološki smisao zelene boje).

Mirisi, med, jahanje, gledanje u zelenilo, jesu simbolički prikazi stvarnog liječenja duše njenim prosvjetljenjem, vraćanjem njenom Izvoru. Ono što se danas smatra “duševnim bolestima” jesu bolesti uma ili posljedice magijskih i sličnih djelovanja. A bolesti duše jesu prije svega one moralne prirode, pohlepa, oholost, zavist, škrtost i druge.

Na dubljem nivou sve bolesti izviru iz duha i osakaćeni oblik te svijesti postoji danas u nekim “primitivnim” plemenima kao uvjerenje da je svaka bolest posljedica grijeha. Dubina te misli “modernom” je čovjeku apsolutno strana i sablažnjavajuća, i tek treba da bude istražena. Današnja medicina je “kamenito doba” čovječanstva u odnosu na otkrića te vrste koja tek treba da se dese.

Jedanput je Muhammed nekoj bolesnoj ženi rekao da bude VESELA, jer “vjerujuću ženu Bog čisti od GRIJEHA kao što vatra čisti srebro od rđe”. Ovo je divan primjer o pročišćavajućoj funkciji bolesti, o njenoj oslobađajućoj snazi, rješenju ljudskog zla na fizičkoj razini, koje (zlo) na takav način biva “obesnaženo” i rastočeno, razgrađeno. Zato Božiji Poslanik

spomenutoj ženi preporučuje da “bude vesela” jer tako razgrađeno zlo na materijalnoj ravni biva čišćenje i odvajanje zla od dubljih slojeva bića. Vatra nevolje odvaja čistotu srebra u duhu neuprljanom od cjeline, uništavajući rđu, nataložene slojeve zla na izvoru neukaljanosti.

Zbog nedostatka takvog poimanja bolesti kao “ČIŠĆENJA bića” radost koja se spominje u Muhammedovom obraćanju biva danas potpuno nemoguća i apsurdna budući da materijalistički čovjek (koji hoće na zemlji raj i vječni život) doživljava bolest (a i svaku drugu patnju) kao UROTU SUD-BINE protiv sebe, htijući po svaku cijenu istjerati patnju i zlo iz postojanja.

Naravno, takvo što je nemoguće i osveta ljudske prirode današnjem čovjeku je mnogostruka, počevši od neprihvatanja i odbacivanja patnje u bilo kom obliku preko ignorisanja te iste patnje kod drugih, pa sve do potpune hladnoće i ravnodušnosti prema stradanju uopšte. Današnji čovjek nikako da shvati da je nemoguće biti sretan ukoliko su drugi nesretni i da nikakvo uređenje vanjskog svijeta nije moguće ukoliko unutar čovjeka vlada nesredenost, a takvo neshvatanje i proističe iz nedostatka izvornih oblika duhovnosti, pošto se ne može praviti krov ako se nema temelj zgrade niti se može tražiti u vanjskom svijetu ono što nedostaje u dušama. Sva materijalnost u ukupnosti svojih odnosa upravo je “krov” a ne temelj postojanja, potpuno suprotno Marxovoj tvrdnji da je materijalnost temelj postojanja, a sve duhovno “nadgradnja”.

Pogubnost takve teze vidi se na svakom koraku “napredne” civilizacije gdje su obilje i razuzdanost svih vrsta uništili temelj života i do maksimuma dovele prevlast “čovjeka-životinje” unutar ljudskog bića kao nikada do sada u istoriji ljudskog roda. Iako je perioda moralne dekadencije i duhovne obamrlosti bilo i prije, nikada pustošenje unutar duša nije doseglo takve razmjere, a duhovna krhkost i nezrelost ljudi nikada tako snažno uništavala materijalni svijet, prirodu koja se reducirano shvata kao “mjesto korištenja”, a “ovladavanje” tom istom prirodom kao neupitni i ničim ograničeni cilj. Usljed takvih shvatanja izbili su najveći i najtragičniji sukobi među ljudima, a usljed moralne izopačenosti i duhovne praznine i nedosljednosti, neki od tih sukoba su čak uzeli “vjerski” plašt, pa se govori o “vjerskim ratovima”. Sukob na vjerskoj razini je nezamisliv, pošto se Istina otkriva na razne na-

čine i u raznim oblicima se neprestalno odvija manifestacija Jednog, te bi svaki sukob na toj osnovi bio besmislen, jer bi podrazumijevao i “ograničavanje” same Božije Volje kao i “prisiljavanje na Istinu”, te kao takav negirao i samu osnovu vjere (što se odnosi na sve svjetske religije).

Upravo je materijalistička koncepcija čovjeka dovela do “vjerskih” ratova, ratova koji su imali sasvim drugu osnovu, ali je gubitak spiritualne virilnosti čovječanstva doveo do toga da se pokretanja tih vrsta mogu zaodjenuti u različite oblike pseudoduhovnosti koja je po svojoj biti pogodna za svaku manipulaciju, jer je čovjek izgubio moć prepoznavanja kako vanjskih tako i unutarnjih znakova. Svakom iole duhovnom čovjeku bi sami izraz “vjerski rat” bio tragično smiješan budući da bi takvo sukobljavanje zbog razlika ljudskih uvjerenja negiralo same temelje monoteističke vjere, ono bi bilo upravo poricanje Boga koji je čovjeku dao slobodnu volju i moć odabira. Gdje god su koegzistirale autentične vjerske tradicije, nikada među ljudima nije dolazilo do sukoba na religijskoj osnovi.

Temelj postojanja je u Duhu, a sva je materijalnost mateforičkog karaktera, rijeka životnog toka u kojoj stvorenja iskušavaju patnju odvojenosti od Boga. Zastor. Pregradu. A pred Njim su svi ljudi isti, razlika je jedino po stepenu bogobojažnosti, uzdignuću većem, težnji ka dobru.

21.04.1995.

Toplina biva sve veća i jasnija, proljećnje sunce i zelenilo razbacano po okolnim brdima. Neki u vedroj raspupanosti uočavaju kraj rata, volio bih da je tako.

Gracija se spremala za Njemačku. Spomenula je samo dva puta, gotovo bojažljivo i pažljivo ispitivački, ništa nisam rekao. Komšije i rođaci su me savetovali da je “zadržim” i “ostavim”, nipošto ne propuštati priliku i povesti je u Stolac, ako se ikad vratimo, pljuštali su savjeti koje nisam tražio niti su me zanimali. Savjetnici također nisu znali baš ništa o onom što su govorili, niti ih se dublje ticalo, puka radoznalost seoske dokonosti u ratnom čemeru i sitna ljubopitljivost glava u pitomim šumarcima, sve znaju jer ni o

čemu ne razmišljaju i niko ih u to ne bi uvjerio. Zato i pričaju jer je neznanje ključ odriješenog jezika.

- Silna cura! - govorio bi komšija Bajro, gledajući dok Gracija tiho odlazi seoskim puteljkom. Često bi podigao kažiprst obraćajući mi se gotovo šapatom kao da objavljuje vrhunsku tajnu .

- 'Vaku nećeš naći, ne čekaj moje godine.

- Što prije, valja nam zapjevat. - potapšao bi me po ramenu gotovo sa-žaljivo, - Šteta da taki momak ostane neoženjen. Jedanput sam mu rekao da se ja ne bih ženio uz svirku, što je označio "pametnim".

- He, he, niko probro nije, nejma tog koji je zadovoljan, ali šta ćeš? - naslonio bi se objema rukama na crvenu, žičanu ogradu dobrodušno me gledajući i često šireći ruke kao da hoće uhvatiti nevjestu, da mi ne pobjegne, jer godine idu.

- Moj Bajro, svako je izabrao, ali niko nije dobio sve što je očekivao niti se može sve dobiti, a oni koji skupa žive uvijek odgovaraju jedno drugom na neki način. I to je puna suglasnost i dopunjavanje, makar i u neznatnom, čak i ako se radi o sitnici. - rekoh mu dok smo pili kafu "pod orahom".

- Ma, upravo... - pljesnu on dlanom o dlan, - đe ću se ja mjeriti s tobom, učevnim čovjekom. Ja ti kažem nako..., teško je ostat sam po'starost.

- Kakva učenost komšija!? - procijedih nekako, a Bajro se ozbiljno zagleda u mene, čudeći se valjda kako automatski ne prihvatam pohvalu, trebalo bi bar da uživam u njoj. On se pridignu na stolici kao da tek namjerava otvoriti temu obrazovanja i prednosti svakog znanja, ali najednom dođeše njegovi sinovi, umorni i u maskirnim uniformama, tako da zaboravi na tren šta je htio.

- Nema mu kraja. - prozbori glasno jedan od njih, misleći na rat. Bio je prašnjav, zažarenog pogleda, ali široki osmijeh nije silazio sa usana, mladić od oko dvadeset godina.

- Ne sumiraj nimalo. - dobaci Bajri vedro, a ja ustadoh i krenuh do Razije. Puteljak je bio osjenčen gustim krošnjama trešanja, poljski radovi uveliko teku i vidi se mnoštvo ljudi na livadama. Ozelenilo je i odmah je drugačije, April, taj "najsuroviji mjesec u godini", kako ga Stendal nazva. Na terasi ispred Razijine kuće sjedilo je nekoliko ljudi, pridruživ im se.

Jedna starija komšinica, Razijin muž Ibro i njihova kći Sanita. Odněkud se pojavi i Nermin, u crnom šorcu i izlizanoj bijeloj majici. Mahnu mi rukom, dajući znak i da ostanem. Komšinica je bila sijeda, sa velikom šnalom u kosi, zdravih zuba i tamnog, prodornog pogleda, u crno-bijeloj haljini što je lelujala nošena povjetarcem i ličila na vreću.

- Priča se da će se nakon ovog rata kusat' zlatnom kašikom. - obrati se meni naglo i brzo prije nego sam i sjeo. U očima joj je svjetlucao neki čudan žar, gotovo trag neobičnog ponosa ili zanosa. Očekivala je nešto, možda utjehu ili umirenje, nisam znao.

- Ne znam. - pogledah je ravnodušno, trudeći se da budem ljubazan. - U svakoj krizi se javlja potreba da se zamišlja ljepša budućnost, a snovi su jedino što nam nije oduzeto, bez svega drugog ostajemo.

- Dublja filozofija - viknu neko iz tamnog ugla sobe dok je Sanita mljela kafu u žućkastom, ovalnom mlinu što me tako neodoljivo podsjećao na djetinjstvo, i polutamu starog prozora u Stocu, u Uzinovićima, kada bi fitilj u uljanoj lampi lagano dogorjevao, a zvijezde se tiho rojile na nebu. Bijah zagledan u nebo, govorili su mi kasnije, toliko da bih zaboravio jesti.

- Dokoličar! - nastavi piskavi glas iz sobe, očito misleći na mene, - Ne treba ni da mu je melješ, vagabund i skitnica seoska, od kokošara ima više koristi nego od njega! - svi prasnuše u smijeh, jedino Razija okrenu glavu pomalo uvrijeđeno, gledajući oštro u prozorsku zavjesu iza koje je dolazio prijekor, ona kao da me branila. Nasmijah se i sam, nimalo ljut, a Sanita jedva primjetno zavrti glavom nastavljajući mljeti kafu.

- Ma sjećam se ja priče o zlatnim kašikama i iz onog prošlog rata - prihvati Ibro ozbiljno. - I tad se govorilo pa,... ne bi od tog' ništa" - pogleda mirno okolo sve nas obuhvativši, kao da moramo izvući pouke iz zabluda predaka i osvijestiti se.

- He, he, imamo evo ove aluminijske, pa najedi se ako imaš šta! - upade Nermin iznenada. Stajao je na verandi držeći se desnom rukom o stub, tema je mogla opasno "zaljuljati" nas sve, jer je hrana dežurna tema, - Prazan tanjir je najgori. - nastavi glasno - U stomaku se prevrće, a oči gledaju u nebesa.

- Pa poliži ga praznog - ponovo se začu piskutavo siktanje iza zavjese.

Smijeh se zaori iz sve snage, a Nermin udari nogom o stub, možda čak zamisljajući fudbalsku loptu u zaobljenoj izbočini blizu vrata. On vrisnu i pokaza prstom u pravcu brda kao da tamo leži spasonosni odgovor. U to dođe i kafa. Prava, dakako, ječmena je bila izbačena iz upotrebe. Uglavnom. Fildžani su bili, začudo, potpuno cijeli i zdravi, temeljito čisti. Široka tacna sa narandžastim cvjetovima, mokra i posuta tragovima šećera, dvije kašikie za sve goste, više nego dovoljno.

- Ljudi moji! - ogłosi se komšinica lomeći kockice šećera na dvoje, - Ovoliko zlo ne može doći samo od čovjeka, šejtan je umješan. Bež njega ljudi ne bi pucali jedni na druge... Nalet ga bilo! - nastavi samosvjesno i tvrdo, pomalo se obazirući, kao da je šejtanska napast s nama, tu, odmah iza leđa i valja se dobro spremati za veliku bitku

- Ha, pa kad roknu s brda vrati im šejtanskom granatom. - upade glas iza zavjese, čulo se lupanje tanjira i oštar mlaz vode koji kao da je unosi ravnotežu između ljudskog zla i šejtanskog navođenja. Niko se ne nasmija i nastade čudan muk, svi utonuše u svoje misli, neki čak oboriše glavu zadubljujući se u iznenadnu temu odmjeravanja dobra i zla.

Zanimljiva je ljudska predstava Satane, današnja predstava koja predočava satanske sile kao nešto najmračnije, užasna stvorenja, krvožedna i puna zla. Ništa nije dalje od istine koliko ta predstava. Satanske sile su prije svega sile NAVOĐENJA NA ZLO, one sile čija je osnovna karakteristika lukavstvo, LUKAVSTVO u prilaženju čovjeku, u pristupu. No, današnji čovjek koji je izgubio moć prepoznavanja SNAGA U SEBI i uvida u njihovu različitost i ulogu, takav čovjek, logično, sve demone u sebi projektuje isključivo izvan sebe u vanjski svijet, a neprijatelj koji je nevidljiv je tu dobrodošao kao zamjena za "nevidljivost" zla u dušama. Ta nevidljivost i proističe dobrim dijelom iz previđanja realnog zla na koje se nadomješta ČUĐENJE spram tog zla, jer je svijet doživio ogromni "napredak", pa OTKUD SAD TO? Zato je Satana postao oličenje SVAKOG ZLA, a ne samo zavodljivac koji i ne može ništa sam po sebi ako ne nalazi plodno tlo u dušama ljudi. Većina ljudi današnjeg doba uopšte ne može da pomiri tehnološki napredak sa moralnim nazadovanjem čovječanstva, te je zato i sam Satana IZOPACEN ljudskom izopačenošću koja mu pripisuje tajan-

stvene i ogromne moći. Neprijateljstvo satanskih sila koje je oduvijek u svim velikim religijama bilo shvaćeno kao priroda navođenja na zlo, postalo je danas sublimiranim zlom sveg zla u samom čovjeku i tako dovelo do niza apsurdnosti, te formiranja svojevrsne PSEUDODEMONOLOGIJE, gotovo nove grane kvaziduhovnosti, gdje se “sve i svašta” smješta na taj plan najčudnovatijih fikcija i uobraženja koje imaju svrhu spriječiti suočenje današnjeg čovjeka sa zlom u sebi. Egzorcizam, koji je bio realna i duboka znanost, pretvorio se u opskurno šarlatanstvo gdje svako ko “čuje glasove” uzima pravo da “istjeruje Satanu”, da “razgovara” sa nevidljivim silama, a sve pada na plodno tlo duhovne gladi u kojoj tamnuje današnji čovjek, potpuno nesposoban za razlučivanje oblika duhovnosti, jer je sposobnost razaznavanja “znakova u duši” posve izgubljena.

Pogledah, u daljini su se gomilali sivi oblaci, a društvo se polako razilazilo. Dvije mačke zastadoše pored puta i stadoše gledati prazne fildžane, malo kafe je bilo prosuto po sivom cementu, do pola puna čaša vode se gubila u zlatnom odsjaju sunca, predvečerje bijaše toplo, predvidljivo. Sjetno.

29.04.1995.

Vezano za “majmunski um” postoji divna predaja vezana za život Poslanika Islama. Naime, u jednom času, dok bijaše na govornici Muhammed na čas utrnu u viđenje. U tom viđenju on opazi kako neki ljudi skaču na njegovu govornicu poput majmuna i nagone ljude da se vrate unatrag. Tad je Poslanik sjeo, a na licu mu bijaše vidljiva tuga.

Potom mu melek Džibril (anđeo Gabrijel) dođe sa stavkom Kur’ana: “Viđenje smo i dali da ti pokažemo drvo ukleto (to jest Umejje), da to bude samo iskušenje za ljude i uplašismo ih, ali to ih samo ojača u velikoj drskosti.”

Porodica Umejje je kasnije i zaista došla na vlast (izvanjskog svijeta) i ponašala se u skladu sa “majmunskim umom” ne uspijevši se izbaviti od pogubne moći ovozemnih želja i ambicija. Bilo je dovoljno da tu stvar

ispuste iz ruke, prepuste je dostojnijima, no istorijske činjenice su ovdje drugorazrednog značaja.

Sa Darwinom "fizičko uspinjanje" čovjeka, njegovo "podizanje" (kao žalosna zamjena za potpuno odsusutvo duhovnog puta, koji je svjetlosna vertikalna) stapa se sa "uspjehom", ta čarobna riječ postaje zamjena za samorealizaciju u duhu i time je pripremljen teren za konačno uništenje duhovnog čovjeka, ostvareno u "modernom" dobu. Darwinov je "majmunski um" dobio prihvatljivu racionalizaciju i otvorio vrata još pogubnijem nastojanju: "osvajanju" prirode kao logičnom vrhuncu tamnog doba. "Majmuni koji skaču na govornicu" u Muhammedovom viđenju, nisu nikakva slučajna prisposoba, "majmunski um" je oduvijek bio temelj nemogućnosti discipliniranja sebe, nemoć uređenja neurednog svijeta želja i nagona. Ono što je logično izgrađeno na temeljima Darwinovskog "majmunskog uma" bila je Frojdova teorija seksualnosti, Edipov kompleks, kastracioni strah, traume djetinjstva i pokretačka snaga libida. Nema sumnje da je Frojd bio u pravu dajući značaj traumatskim učincima na osjetljivu prirodu djeteta čija je seksualnost u djetinjstvu također neupitna, iako je daleko manje snage i moći nego je on pretpostavljao.

Na razini imaginarnog Frojd je napravio bitno razlučivanje svijeta božanskog od svijeta satanskog, no tu se i zaustavio nikada dublje ne prosegnuvši u tajnu čovjeka, u njegovu DUŠU. Upravo usljed nedostatka cjelovite vizije, teorija o pokretačkoj snazi nagona je nužno morala završiti u ideji civilizacije kao odbrane od represije i rušilačke moći libida, drugačije viđenje je nemoguće ukoliko se čovjek shvata kao "prilagođena životinja". Tada sva ljudskost duše biva proglašena "odbranama" (ili kao u Marxovom slučaju "nadgradnjom"). No, stvarna priroda odrastanja biva jasnijom ako danas pogledamo osakaćene ostatke obreda inicijacije u odraslo doba kod "primitivnih" plemena. Odmah se da uočiti cjelovit obred zbiljske prirode koji uvodi novoobraćenika u novo stanje, u stanje zrelosti i odvajanja od porodice na NAČIN ZBILJSKE INICIJACIJE. Postupci takvog uvođenja u svijet odraslih često su izuzetno teški i opasni, čak sa mogućnošću gubitka života, a iskušenik polaže STVARNI ispit zrelosti. To nije savjetovanje unutar zajednice niti čitanje knjiga o odgoju, to nisu pouke "dobrobiti" za

budućnost tako karektiristične za današnje porodice, u pitanju je zbiljski događaj u duši, izuzetno opasan i tegoban upravo koliko je opasan i sam svijet (odraslog čovjeka). Opasnost koju današnji ljudi ne mogu ni znati jer svijet doživljavaju kao mjesto “ispunjenja želja”, a takva vizija podrazumjeva “vječno” djetinjstvo pošto jedino dijete može ispuniti cijeli svoj svijet isključivo igrom. A priroda svake zemaljske želje je “zabava i igra”, pošto se u spomenutom smislu ništa ne dobiva ukoliko zadovoljenje ima isključivo materijalni smisao.

Taj inicijacijski obred uvođenja u potpunosti predstavlja savladavanje stvarne opasnosti što često uključuje život u samoći bez hrane i vode, savladavanje smrtonosnih prepreka ili lov na opasnu, divlju životinju. Ovi postupci, potpuno neshvaćeni od “naprednog”, modernog čovjeka, imaju za cilj prelazak u novo doba života na potpuno realan, iskustven način gdje iskušenik u cijelosti iznutra shvata da svijet NIJE zabava i igra, tragedija življenja se svom silom obara na obraćenika, on svijet vidi onakvim KAKAV JEST. Nikakvi savjeti i lijepe želje ne mogu biti zamjena za zbiljski događaj duše koji je neminovan kao stepenica na putu duha ka savršenstvu i svojoj pravoj prirodi. Punim razvitkom “majmuskog uma” koji je čovjeka reducirao na “životinju koja radi” bilo kakav obred inicijacije i uvođenja u svijet odraslih postaje suvišan, pa se DRAMA ZBILJSKOG odrastanja zamjenjuje Frojdom “seksualnim traumama”, te se stvarna trauma projektuje isključivo na plan imaginarnog, a svijet djetinjstva koji treba biti zbiljski razgrađen biva “zaustavljen”, pa se uvođenje u novo stanje zamjenjuje analizom djetinjstva koje onda po prirodi stvari biva “bolesno” (jer ništa zdravo i ne može biti u “velikom djetetu”).

Tradicija obrezivanja (zadržana kod Jevreja i muslimana, a bila propisana svim zajednicama) nesumnjivo ima sakralni i terapijski značaj zbiljske inicijacije. TABU koji obilježava seksualnost u svim ljudskim zajednicama nije rezultat nikakvog “primitivnog straha”, već prosvjetljujuća i pedagoška zbiljnost koja govori da zabrane nisu dio “ovog svijeta”, strašna snaga tabua izvire iz nezemaljskog, iz svijeta duha, morala. Zato je tabu moć, znanje. Čovjek novog doba ne uspostavlja nikakvu distancu prema sebi do kraja života, te na taj način “ostaje dijete”, što je potpuno različito od “po-

stajanja djetetom" (POSTANITE POPUT DJECE – kaže ISUS). Postajanje djetetom je moć, snaga duhovnog koje zadobija djetinju podložnost. Mir. Gubitak spiritualnog morao je naći oduška, cjelina bića je nepovratno razbijena i dvije polovine (tijelo i duh) je valjalo "zalijepiti" jednu za drugu, te je rođen odnos svijest – podsvijest, gdje je sada tijelo (koje je čitavo postojanje) izjednačeno sa sviješću, a nepriznati duh je morao biti prognan u "podrume i tamnice" pa je izjednačen sa podsviješću. Nepriznata i obezvrijeđena duša koja tako postaje životinjskom, te prema tome i neobuzdanom može i biti zaustavljena jedino moralnim "izmišljotinama", jer bi inače "čovjek - životinja" uništio samo postojanje, pa je civilizacija plod postojeće napetosti. Time vjera u Boga (a i sve umjetničko, kulturno itd.) postaje "odbranom", a svaki mistički doživljaj patologijom. Zato su u ovom vremenu higijenski i zdravstveni aspekti obrezivanja stavljeni na prvo mjesto i stalno se izučavaju, jer je inicijacijska uloga tog obreda (uvođenje u svijet odraslih) potpuno zanemarena i zaboravljena. Inicijacijsko uvođenje dječaka u svijet odraslih razriješava odnos duha i tijela na primarnom nivou STVARNIM emocijama UGROŽENOSTI i NELAGODE, onim istim koje će neminovno susresti u svijetu odraslih. Moglo bi se ustvrditi da dijete polnim obrezivanjem razrješava "kastacioni strah", govoreći Frojdovim jezikom, no obred je puno dublji i "dalji" i doseže do Adamovske drame "viška tjelesnog".

Spiritualna nemoć zajednice za obrede inicijacije zbiljskog karaktera, Frojdom biva zamjenjena "seksualnim vezama" unutar porodice (zajednice) pošto ljudsko biće neminovno "ostaje dijete", te na toj razini i jedino može tražiti objašnjenje i doživljaj drame života. Libido tako postaje "svemoćan", a svaka nesređenost duše biva zadovoljenjem nepriznate želje (jer izvan zadovoljenja instikata nikakve potrebe i ne postoje).

Čitav koncept duha u Zapadnoj kulturi je karikaturalno djetinjast, počevši od odgoja, preko obrazovanja do same prakse življenja, u centru svega je "dijete koje se igra" i ogroman broj "savremenih" dostignuća ima za smisao slatki samozaborav, čovjek hoće da pobjegne od samog sebe, no, kako je to nemoguće "dijete" koje se igra stalno je otvoreno za nove projekcije zagađenog uma. Nedostatak autoriteta kod modernog čovjeka Frojd je reducirano shvatio kao pobunu traumatiziranog djeteta, koje osta-

jući biti vezano za majku ustaje protiv oca (rivala) shvaćajući ga kao tiranina, jer je praznina kao jedna krajnost rodila drugu: tiraniju i suparništvo.

Vrač, poglavica plemena, šaman, imam u obredu obrezivanja, svećenik koji prska svetom vodicom..., svako od njih može imati određenu inicijacijsku moć i ulogu. Ali kad se stvarna moć predvodnika izgubila, a znanje postalo rijetka dragocjenost, mjesto koje je popunjavao autoritet ostalo je upražnjeno. Ta praznina se usljed podvojenosti bića nije ni mogla drugačije doživjeti nego kao pobuna protiv autoriteta (oca), tako je drama inicijacije zamjenjena "traumom" a obesmišljena inicijacijska uloga duhovnog učitelja zaogrnutu je konfliktom sa fizičkim ocem. Ta "djetinja pobuna" iz Frojdovog vremena je u eri "djece cvijeća" i seksualne "revolucije" prerasla u borbu protiv svakog vanjskog autoriteta, protiv vođstva uopšte, što je bio znak da zbiljski autoritet i ne postoji. Jer kad postoji, pobune protiv njega nikad nisu masovne upravo zato jer sam autoritet počiva na uvidu i iznutarnjoj slobodi sljedbenika i nema ništa sa nametanjem i prisilom, a ono što nije nametnuto ne može ni biti predmetom pobune. Ustajanja te vrste, pobune protiv "svih autoriteta" su upravo znak odsusutva duha zbiljnosti i svakog smisla življenja, jer ako se pobunjenik buni protiv "svega" i ukoliko sve u okolnom svijetu vidi kao "nametnuto" to je najsigurniji znak rasula i pustoši duše budući da je svaka pobuna "sa smislom" nužno artikulisana u prostoru i vremenu. Nedostatak OCA DUŠE koji je uvoditelj duše u njenu tajnu, nedostatak odgajatelja i učitelja, vodiča i pomagača, upravo to je smisao Frojdove nelagodnosti usmjerene na biološkog oca koji se sada neminovno shvata kao rival i neprijatelj uslijed gubitka okomite svjetlosne ljestvice, gubitak koji se morao projektovati na fizičku ravan kao borba za prevlast. "Horizontalni" progres (Darvin) neminovno porađa volju za moć kao svoju posljedicu.

Na jednom mjestu u Jevandelju po Barnabi, Isus kaže: "Pas je bolji od neobrezanog čovjeka". Na te njegove riječi, učenici su zapitali iz kog razloga čovjek mora biti obrezan. Isus je rekao: "Neka vam je dovoljno što je Bog to naredio Abrahamu, rekavši mu: "Abrahame, obreži ti svoju udnu navlaku i sva tvoja kuća, jer ovo je zavjet između Mene i tebe za sva vremena." Rekavši ovo Isus je sjeo blizu GORE KOJU SU TRAZILI i njegovi učenici su

došli na njegovu stranu da čuju njegove riječi. Tada je Isus rekao: "Pošto je Adam prvi čovjek, pojeo prevarom sotone hranu zabranjenu od Boga u raju, njegovo tijelo se pobuni protiv duha, nato se on zakune, rekavši: "Tako mi Boga, odsjeći ću te." I slomivši dio kamena on dogradi svoje tijelo da ga odsječe oštrom ivicom kamena, nato je bio prekoren od anđela Gabrijela. I on odgovori: "Zakleo sam se Bogu da ću ga odsjeći; ja nikad neću biti lažac." Tad mu anđeo pokaza višak njegovog tijela i on njega odsječe. I od tada, kao što svaki čovjek uzima tijelo od Adamovog, isto tako je on obavezan da se drži svega što je Adam obećao zakletvom. Ovo je Adam prenio na svoje sinove i s generacije na generaciju se prenosila obaveza obrezivanja." U daljem govoru Isus dodaje kako je "onaj ko nije obrezao u dnu navlaku lišen raja." Ovo je najdublji prikaz INICIJACIJSKOG smisla obrezivanja, njegove UNUTRAŠNJE STVARNOSTI.

Kur'an ovaj dio predaje o "zabranjenom stablu" prenosi vrlo slično, ali sa jednom bitnom razlikom. Adamu i Evi je po Kur'anu bilo dozvoljeno da jedu odakle god hoće, ali da se zabranjenom stablu ne približavaju. To je stablo ljubavi i znanja, stablo koje je "utjelovljenje" ČISTE KUĆE. Nemogućnost očitovanja cjeline te ljubavi je Adamov grijeh, jer je on htio prosegnuti u nešto što se može očitovati jedino kroz osobnost spasitelja čovječanstva koji je PEČAT PRIJATELJA BOŽIJIH. Zato se ta ljubav ČEKA, jer čovječanstvo jednostavno nije spremno da primi cjelinu te ljubavi koja se otkriva dio po dio u svakom vremenu, istječući iz događanja dramatične okultacije Pečata Prijatelja.

Približavanjem samom IZVORU Božanske ljubavi koju je bilo nemoguće očitovati (simbol čega je i "zastoj" jabuke u Adamovom grlu kao "prevelikog zalagaja") tijelo se pobunilo protiv duha. Ova "pobuna tijela" je dakako događaj metahistorije, kad je još nerođeno čovječanstvo prebivalo u "kičmi" prvobitnog Adama i koju pobunu svi osjećamo SADA i uvijek kada (i do kad) je prisutan ljudski rod na zemlji. Narušavanje harmonije nastalo odveć velikom približavanju same "biti ljubavi", stvorilo je "dramu života" na zemlji, a znak obnavljanja Adamovog saveza s Bogom simbolički je prikazan činom obrezivanja. Nakon što se približio stablu ljubavi Čiste Kuće i sam Adam više nije mogao ostati čisti duh, pobuna tijela je morala

biti "kažnjena". Najprije "OBREZIVANJEM U DUHU", stavljanjem stvari "na njihovo mjesto" u dramatičnom rascjepu duha i tijela (simbol čega je UKOR anđela GABRIJELA), a zatim i odstranjenjem "viška tjelesnosti", to jest, nadmoći tijela nad duhom koje je na zemlji stalna prijetnja kao posljedica pada. Tako se tijelo "uobličava" u prihvatljive okvire duhovnosti, postavljaju mu se granice. Artikulisanje i realizacija Božanske ljubavi na zemlji može se odvijati samo preko Božijih ljudi, Božanski čovjek je TEMELJ HRAMA koji se podiže i ruši u roku "od tri dana". Pošto Božiji čovjek također, uzima tijelo za vrijeme svog boravka na ovom prizemnom svijetu, "obrezanje duha", koje je postavljanje granica i okvira "Božanske ljubavi" (kroz KUĆU ČISTU, čiji su članovi SVJETLOSNI HRAMOVI) nužno mora imati djelimičnu realizaciju na tjelesnom nivou kroz obred fizičkog obrezivanja. Zato je to obrezivanje INICIJACIJSKOG karaktera gdje se drama pobune tijela protiv duha sada razrješava uvođenjem u "novu" harmoniju, ravnotežu, čije dosezanje je "krajnje teško, tegobno" i baš zato NOVI SKLAD kao zahtjev Božanske ljubavi mora napraviti stravično vidljivu RAZLIKU između svijeta djetinjstva ("približavanje stablu") i svijeta odraslih ("obnavljanje Adamovog zavjeta s Bogom"). Dakako, i "djetinjstvo" i "odraslo doba" imaju spiritualni i metafizički, a ne fizički smisao, mada je i ovaj posljednji uključen, jer samorealizacija čovjeka, njegov "povratak izvoru" podrazumjeva cjelinu, baš kao što je jedna ista voda ona koja istječe iz vrela bez obzira koliko rukavaca i pritoka ima.

Usljed snage iluzorne energije usnula duša na ovom svijetu je opčinjena čarolijom boja i mirisa i zaboravlja izgubljenu domovinu. Tijelo je prvi, najniži stepen na putu vraćanju sebi, tijelo je donja tačka silaska, jer materija je gusti, tamni svijet, "najmračniji svijet" po riječima Muhammedovim. Obrezivanje je inicijacijski čin ponovnog zadobijanja cjeline, "višak tjelesnosti" biva žrtvovan na putu obznane cjeline ljubavi. Iako je "obrezivanje u duhu" ono "prvo", taj čin je metahistorijski i prvi je "odozgo", dok je fizičko obrezivanje prvo "odozdo". U rasponu "dva luka ili još bliže", u drami života između silaska duše i njenog uzlaženja nakon smrti, raspliće se ljubav između čovjeka i njegova Boga. Antagonizam proizašao iz prevelike blizine nečemu što IMA svoje vrijeme koje još nije DOŠLO,

drama pobune tijela i carstvo izgubljenog duha, sve to daje NAJVJERNIJU sliku i smisao Božijom naredbom Abrahamu kojemu Bog kako prenosi Isus “nalaže da obrezanje izvrši on i sva njegova kuća”. Ova naznaka ide dalje, preko Abrahamovog sina Jišmaela za kojeg Tora kaže da će Bog “dvanaest kneževa podići” iz njegova potomstva. To su 12 svetih Imama KUĆE ČISTE, kuće Abrahamove sa kojom su i izvanjski (krvno) i iznutra (duhovno) vezani. Punina Božanske ljubavi može biti u cjelini očitovana, tek sa Spasiteljem čovječanstva koji je posljednji iz “Čiste kuće” i zato se Adam preko njihova svjetla morao vratiti sebi, jer je “požurio”, približivši se “zabranjenom stablu” (ljubavi Kuće).

No, vraćanje je proces, etapni put, i svaki novi stepenik je sam po sebi inicijacija i zato učenici Isusa PONOVO pitaju o obrezivanju tek blizu “gore koju su tražili”, a što je sveta planina mudrosti, vrh svjetlosnog Sinaja, Imam bića. Drama pobune tijela čija arhetipska snaga biva oblikovana inicijacijskom ulogom obrezivanja, drama iskonske “raspolućenosti” koja se može razriješavati jedino iskustveno i cjelovito (a što podrazumjeva inicijacijske snage, kako tijela tako i duha), “nebeska drama” odveć velike blizine i viška tjelesnosti koji se žrtvuje povratkom po svojoj spiritualnoj suštini, ta drama sa Frojdom (ali i Rajhom i Jungom) biva uprošteno i naivno (usljed gubitka duhovnog i spiritualnog) reducirana; LIBIDO, nagona snaga postaje “pokretač” svih ljudskih aktivnosti.

Takva razmišljanja su se sasvim logično pojavila u “eri ljudskih sloboda” jer je upravo takav koncept koji slobodu i shvaća jedino kao IZVANJSKU proizveo “incest” kao praksu u smislu emotivnih i mentalnih silovanja unutar porodica. Nikada zahtjevi prema djeci nisu bili tako okrutni i pretjerani kao unutar “modernih” porodica, gdje se djeca neprestalno terorišu neostvarenim ambicijama roditelja, koji pod izgovorom “uspjeha” (jer uvijek oni znaju šta djetetu treba) vrše stravična “silovanja u duhu” koja u potpunosti poništavaju pravo na izbor. Njihovo je da slušaju i budu poslušni. Ali, u civilizaciji koja nema duhovnosti to je neminovno.

Jer ako sam “stvorio” ili “napravio” dijete onda je ono moja svojina, vlasništvo poput svega drugog, moje djelo, vrijednost koju sam opredmetio. Svojina. Nikad kao u eri “svih sloboda” ljudi nisu bili tako neslobodni, jer

sloboda koja je samo IZVANJSKI shvaćena i nije ništa drugo do bezumlje i krajnja granica "majmunskog", sakupljačkog uma, gdje je STVARNO uzdizanje "svjetlosnim stepeništem" (iznutra) zamjenjeno "društvenom ljestvicom" uspjeha (izvana). Ali stvarne ljestve samorealizacije ljudskog bića i dalje ostaju u čovjeku netaknute i neiskorištene i sva ovozemna ambicija (nesvjesno) crpi snagu upravo sa toga izvora, inače bi prolaznost svijeta, tako evidentna svakom čovjeku paralisala te snage ukoliko one ne bi imale dublju pozadinu, neistraženi smisao. Zato ljudi istrajavaju u hodu "društvenim ljestvicama" iako svakodnevno iskustvo daje uvid da su one tako lomljive i nesigurne. Iako mnoge zemlje i zajednice stimulišu natalitet, istina je suprotna. Većina ljudi nije zrela za ulogu odgajatelja, ogroman broj niti ne poznaje odgojne metode i svrhu rađanja. Tamno doba, ono i ne zna ništa veće od "opredmećivanja". Za ovo doba Hinduski sveti spis kaže: "Žena će postati predmetom". Poštovanje i divljenje napustilo je ljudska srca i možda većina ljudi današnjeg vremena ne bi trebala imati djecu. Za potpunost i sveobuhvatnost te odgovornosti prema nedužnom biću nema ni spremnosti ni sposobnosti.

02.05.1995.

Dobio sam poruku Crvenog Križa, od Zorana. Iz Stoca. Čim se ukazala prilika uspostavili smo kontakt i stalno ga održavamo. Dugogodišnji smo prijatelji i često bih se sjećao gimnazijskih dana. Mlado se bilo, obijesno. Naročito su nas voljeli u Ljubinju u to vrijeme. Niko je vozio poljskog "Poloneza", Zoran "Golf", za ono vrijeme i naše godine bijaše to zavidan status, gotovo "nivo" u poređenju sa momcima koji su još putovali trećerazrednim, lošim autobusima za Dubrovnik u nadi da će nekada postati "galebovi". Niko je, pak, usvojio logiku i ponašanje "jastreba" pa se ne bi lako okanjivao ukoliko bi mu se neka cura svidjela i uglavnom je uspijevao. Zoran je dobro igrao fudbal i proricali su mu nogometnu karijeru, čak slavu i ja sam vjerovao u to. Njegov otac je bio poznati Stolački konobar i ponekad bi smirenim, dubokim glasom savjetovao pripitu stolačku omladinu,

one koji bi pretjerali ili se zbunjeni i izgubljeni naprosto našli u “Katangi”, kako smo od milja zvali kafanu u centru grada koja je svojom građom i betonskim mrtvilom više podsjećala na zatvor ili kakvu daleku karaulu na zaoboravljenoj granici, nego na ugostiteljski objekat. Drveni stolovi, prekriveni kockastim stolnjacima, stalno isprolivani i pocjepani, a stolice stare i klimave, različitih oblika i boja i gosti su ih podešavali shodno potrebama i raspoloženjima. Iznad starog, ispucalog šanka bi visila ružičasta svjetiljka, a Hasan i Jovo, radili su obučeni u bijela konobarska odijela. Jovan bi često nosio i crnu kravatu koja je ostavljala dobar dojam i bila znak dostojanstva i granice koju nije trebalo prelaziti. A sama granica ponašanja je bila rastegljiva i prilagodljiva i određivala se po potrebi. Obojica konobara bila su smirena i prodorna, odavno su ispekli svoj zanat i znali svačiju psihologiju i navike, malo šta ih je moglo iznenaditi. Rješavali su svaki problem uspješno, a narodna milicija uglavnom nije pozivana, bila je jaka u to doba i imala velika ovlaštenja, i možda je baš zato tako rijetko i dolazila. Gosti su bili uglavnom “od zla oca i još gore matere”, šverceri i dokoni taksisti, “raja iz Jagomira”, kako se zvalo alkoholičare od kojih je većina liječena bar tri puta, “Setnička škola” čiji je fakultet provincijskog marifetluka njegovan kao kakva katedra ili univerzitet i davao potrebna znanja snalažljivosti i okretnosti, sticanja i davanja. Teško da bi se u gostioni našao iko ko drži do sebe bar malo, a sam naziv - “Katanga” je neodoljivo asocirao na Afriku i robove, na crnilo lica i crno vino u napuklim čašama, i boce ruma bradatih moreplovaca, cijele i još neotvorene. Tamne i hladne. Jedanput, davno, stajao sam za šankom dok je Jovan prao čaše zaogrnut bijelom keceljom, a Hasan nezainteresirano vrtio čačalicu među zubima čitajući stare novine, žute i pocjepane i možda se datum podudarao sa danom ali ne i godinom. Nije mu smetalo, jer novine služe da se ne gleda u ljude, čitanje je tek onako, usput.

- Ko zna ima li život ikakvog smisla? - obratih se Jovi naglo i ne misleći, čak čudeći se jer mi se nije razgovaralo ni o čemu, pogotovu ne o smislu života. Meni bijaše oko osamnaest godina i Kamijev “Stranac” mi se motao po glavi danima. Nespretno i nesretno.

- Jasmine! - pogleda me on strogo i vrlo ozbiljno, - Ti si se zanio čitanjem, Jesenjinom, klasicima... Odmori malo sine, ostavi... - nastavi lagano

i odmjereno svojim dubokim baritonom, a Haso naglo ustade sa stolice očito ne uspijevajući da odoli učešću u savjetovanju, ovakva dobronamjernost nije mogla proći bez njegovog blagoslova.

Poslušaj Jovu! - sugestivno on zamahnu kažiprstom prema meni, a zatim obje ruke spusti ispred sebe, dlanovi bijahu okrenuti ka zemlji i djelovalo je kao da nešto smiruje ili stišava plamen, koji, eto, samo što nije zahvatio kafanu. Zatim ponosno podiže glavu, a ruke prekrsti na stomaku, - Jovu slušaj! - ponovi Hasan gledajući me sapatnički i dostojanstveno kao da Jovanova sugestija rješava pitanje smisla života jednom i zauvijek, gotovo je, rješenje je na dlanu, treba ga "samo uzeti".

- Klasici, klasici prokletinje! - nastavi da mrmlja, neodređeno optužujući sve književnike ovog svijeta za moje neraspoloženje, možda prvi put čuvši za Ruski klasicizam, utoliko bolje, manje će dosadivati.

- Oprosti majko! - viknu Kongo iz sve snage, šireći ruke bio je pripit i sjedio za prvim stolom do nas, jedva sam ga prepoznao u gustom dimu.

- Varala je, varala! - prihvati neko iz drugog ugla kafane.

Sjetih se tog događaja sa punom pažnjom, detalj, mnogo godina je prošlo, a slika je bila jasna i snažna. Znam da im nisam odgovorio, napustio sam kafanu pognute glave. Neuznemiren.

Družili su nam se i očevi, Zoranov i moj, pa evo, i mi. Zoranova poruka se sastojala od par običnih rečenica, na kraju je pisalo kako se nada da ću i ja "uskoro dole", vratiti se. Nadao sam se i ja i uvijek vjerovao da ćemo se vratiti jednoga dana, nakon svakog rata se vraća, ljudi i odlaze i dolaze, često bih govorio svojim komšijama dok su sumnjičavo vrtili glavom zagledani u zemlju. Nisu me uzimali za ozbiljno, možda im je trebala sumorna prognoza, objektivnost bi ličila na preveliku radost, preuranjenu i tešku.

03.05.1995. god.

Cijeli dan čitam pisamca i ceduljice koje sam dobijo od Dominike dok sam bio u Logoru "Gabela". Prvi sam joj se javio. Nakon što smo uspostavili

kontakt, preko stražara je slala hranu i lijekove i učinila mnoga dobročinstva. Pošiljke od nje bile su redovite, a znala je šta je za život u tim uslovima najpotrebnije, pa bih drhtavim prstima u mraku gotovo uvijek napipao med i kivi, bijeli luk i konzerve s mesom. Često je bilo i novca. Nakon nekoliko mjeseci zatvorski šverc se već bio dobro razvio i ponešto se moglo i kupiti preko stražara, rijetko i skromno i po skupljoj cijeni, ali ipak.

Koristilo je mnogo, a Dominika bi čak poslala sitne novčanice, da ne moram usitnjavati.

Od Nikice i Olge sam također dobio hranu i odjeću, smeđu jaknu koju mi je Nikica poslala u logor još uvijek nosim. Svi moji prijatelji drugih nacionalnosti pokazali su da su uistinu prijatelji i sa svima, koliko je moguće, održavam kontakt. Jer, rat je poremetio odnose među ljudima samo onoliko koliko su ljudi poremećeni. Sjetio sam se kako je neki čovjek pitao šejh Mustafu Žuju, kada će Stolac zadesiti najgore vrijeme. Odgovorio mu je: "Kada tvoj unuk bude glavni čovjek u gradu." Desilo se da je unuk tog čovjeka postao "glavni" godine 1946, dakle, na samom početku socijalizma.

I, zaista, teško je zamisliti nakazniju i tragičniju interpretaciju čovjeka. Uniformisanost života i mišljenja koja je u socijalizmu dovedena do perfekcije je najsnažnija pobuna ikada nastala, protiv svega individualnog, protiv svakog razlikovanja, strašna mržnja prema ličnosti, prema samopoštovanju, moralu, umjetnosti, prema životu koji je razvoj, put. Komunistam je posljednja grozota, zadnji "raj na zemlji", raj proizašao iz spoja Darvinovskog "majmuskog uma" i Frojdovog svemoćnog libida, Marx je to nazvao "radom", povezavši ga sa "otuđenom" stvarnošću, dok je upravo otuđenje čovjeka od duhovnog života i proizvelo Darvina i Frojda, Lenjina i Marxa. Marxovo učenje o čovjeku kao "biću potreba", vrhunac neznanja, zabluda. Fridrih Niče je nadrastao svu trojicu, ali i sam ostavši zarobljen u zamci boja i mirisa, stran i dalek čak i sebi i vlastitim mislima.

Odgurnuh u stranu Dominikina pisma, dan je bio vedar i topao, otvorih prozor širom. Kako je sunce bivalo sve jače sa prolječnim danima, tako je i najlon na mom prozoru (iako predvostručen) sve više dobijao rumenu boju i pucao na raznim mjestima, gulio se i cijepao, veliki komadi su visili pored prozora kao beznadežni putnici na olupini, noge i cijelo tijelo, sve je

u moru i samo se glave vide. I ruke u samrtnom zagrljaju sa plutajućim gredama, možda neko i preživi, ali nije sigurno. Zna se samo da kraja ima.

Nasumice, otvorih jednu knjigu, iz nje ispade dvolisnica, čitko napisana, davno sam je dobio. Bilo je to pismo Rimskog guvernera Poncija Pilata, caru Tiberiju, a vezano za Isusa i njegovu misiju. Pisalo je:

Caru Tiberiju.

Mlad se čovjek pojavio u Galileji i u ime Boga koji ga je poslao, propovijedao je novi zakon, poniznost. U početku sam mislio da je njegova namjera bila da podigne bunu protiv Rimljana. Moje sumnje su se uskoro raspršile. Isus iz Nazareta govorio je više kao prijatelj Rimljana, nego kao prijatelj Židova. Jednoga dana promatrao sam mladog čovjeka, među skupinom ljudi kako naslonjen na deblo drveta govori spokojno mnoštvu koje ga je okruživalo. Rekli su mi da je to Isus. Bila je očigledna velika razlika između njega i onih oko njega. Njegova svijetla kosa i brada davale su mu božanski izgled. Bilo mu je oko trideset godina i nikad prije ne vidjeh tako ugodno, prijazno lice.

Kolika je samo bila razlika između njega, svijetle puti, i njih s crnim bradama, koji su ga slušali. Kako ga nisam želio uznemiravati, krenuo sam svojim putem, rekavši, međutim, svom tajniku da se pridruži skupini i sluša.

Kasnije mi je tajnik rekao da nikada u djelima filozofa nije pročitao ništa što bi se moglo usporediti s učenjem Isusa, i da on ne zavodi ljude na krivi put, niti ih podjaruje na bunu. Zato smo odlučili da ga zaštitimo. Mogao je slobodno djelovati, govoriti, pozivati na okupljanje. Ova neograničena sloboda izazvala je Židove, koji su postali ogorčeni, to nije uznemiravalo siromašne, ali je smetalo bogatima i moćnima.

Napisao sam pismo Isusu, zamolivši ga za razgovor u Forumu. Došao je. Kada se Nazarećanin pojavio bio sam u jutarnjoj šetnji i gledajući ga, skamenio sam se. Moje noge kao da su bile sputane željeznim okovima za mramorni pod; drhtao sam cijelim tijelom, kao što bi drhtao krivac, iako je on bio miran. Ne mičući se, procjenjivao sam neko vrijeme tog izuzetnog

čovjeka. Nije bilo ničega neugodnog u njegovoj pojavi ili karakteru. U njegovoj prisutnosti osjećao sam duboko poštovanje prema njemu. Rekao sam mu da ima auru oko sebe i da njegova osobnost posjeduje zaraznu jednostavnost, koja ga stavlja ispred suvremenih filozofa i učitelja. Ostavio je dubok dojam na sve nas zahvaljujući prijaznom ponašanju, jednostavnosti, poniznosti i ljubavi.

Ovo su, časni vladaru, djela koja se tiču Isusa iz Nazareta, pa odlučih da vas o tom potanko izvijestim. Po mom mišljenju, čovjek koji može pretvoriti vodu u vino, koji iscjeljuje bolesne, koji uskrsuje mrtve i smiruje uzburkana mora nije kriv za neki zločinački čin. Kao što su drugi rekli, moramo priznati da je on stvarno sin Božiji.

Vaš odani sluga. Poncije Pilat.”

Pismo je caru Tiberiju bilo napisano 32. godine. Original se nalazi u Vatikanskoj biblioteci, moguće je dobiti njene kopije u biblioteci Kongresa u Vašingtonu. Jedan moj prijatelj je prepisao pismo iz knjige “Peggz Mason and Ron Laing Sathya Sai Baba The Embodiment of Love.” Kopiju mi je dostavio pismom, izgubio sam je vremenom.

Iz ovog pisma Poncija Pilata vidljivo je da mu on nije bio neprijatelj, malo je vjerovatno da bi Rimljane uopšte zanimao bilo kakav “propovjednik”, jer je u to doba Galileja vrvila od raznih proroka i gatalaca, astrologa i hiromanata. Sam Pilat primjećuje kao je Isus govorio više kao “prijatelj Rimljana, a ne Židova”. Ovo je potpuno logično jer je Isus i poslan narodu Izraelovom i njegova misija nije obuhvatala Rimljane. Jevrejsko svećenstvo je bilo najveći Isusov neprijatelj, oni su osjećali kako Mesija obnavlja istinski Abrahamov monoteizam, te podstiče na milosrđe i neizravan odnos ka Bogu. On nikada nije planirao niti podsticao pobunu protiv Rimljana, “kraljevstvo Nebesko” o kojem on govori daleko je od ambicija i ustanova profanog svijeta. Ali svećenici su dakako morali skriti istinu, “kralj židovski”, “pobunjenik”, tako je predstavljen Rimskoj vlasti. Izvorni monoteizam je bio prijetnja za svećenički stalež, za kastu koja je imala moć i privilegije.

No, iz Pilatovog pisma caru Tiberiju vidimo kako je Rimski guverner

fasciniran Isusovom ličnošću. Pored činjenice koju Pilat navodi, da nikad nije "vidio tako ugodno, prijazno lice" u pismu se nazire važan detalj, tako poznat u mnogim događanjima iz oblasti mistične psihologije, moć duhovnog uticaja i trenutne preobrazbe, izmjene cijelog bića u trenutku. Naime, kad je Isus došao na razgovor u Forum Pilatove noge su se skamenile, kao sputane željeznim okovima za mramorni pod, Pilat je "drhtao kao krivac cijelim tijelom" dok je Isus bio potpuno miran. Očito, duhovna moć je veća od zemaljske, ali je to vidljivo jedino kada se snaga duha ispoljava u svom krajnjem stepenu, kroz ono što možemo zvati "čudom".

Jedanput je Muhammed rekao: "Ko se Boga boji, On dadne da se sve drugo njega boji (tog čovjeka), a ko se boji nečega mimo Boga, On dadne da se svega drugog boji."

Upravo na smislu prethodnog iskaza se zasniva Pilatova reakcija. Što se čovjek više podređuje Bogu, to više Bog sve drugo podređuje njemu, što je jača vezanost za Boga, to je snažniji uticaj na druge ljude. Isus je bio utjelovljenje samilosti, i kao takav je bio "ogledalo", odražavajući svaki lik onakvim kakvim jeste, i zato se okrutnost smekšala. Odlazila. Otuda Pilatovo drhtanje, jer je on u Isusu vidio sebe (kao mogućnost, naravno), i pred Isusovom duhovnom snagom jednostavno bio paralisiran. Tu "paralizu" pred svetim čovjekom (slučajevi su česti i odnose se i na "obične", pobožne ljude, a ne samo na Poslanike) mnogi pogrešno tumače kao djelovanje sveca koji iz ovog ili onog razloga parališe sagovornika, djelujući na njega. Međutim, po principu ogledala običan čovjek, vidjevši vlastitu neznatnost u suočenju sa ogromnom duhovnom veličinom, biva poništen vlastitom spoznajom. Nema ni govora o izvanjskom djelovanju svetosti, i to "unutarnje" čudo je veće od bilo kog "vanjskog", upravo su trenutačne probrazbe u dušama ljudi "najveći znak". I upravo zato Isus kaže kako "naraštaju koji traži neće biti dat znak, osim znaka proroka Jone", a što je NAJVEĆI ZNAK, unutarnja preobrazba u viši svijet. Jona (Junus) je bio progutan od strane ribe (kita). Zatim izbačen na pustu obalu, gdje su izrasli plodovi tikve. Bio je BOLAN, TUŽAN, na kraju poslan "stotini hiljada ljudi i više". Kompletно ljudsko biće mora biti PROGUTANO PROSVJETLJENIM SRCEM ("riba"), a sve niže snage integrisane u više biće, viši cilj, smisao.

Upravo to je JEDINI ZNAK koji Isus navješćuje za ZLI naraštaj, “zao” upravo po tome što ne uviđa da izvanjskost svakog znamenja biva ništavna u usporedbi sa veličinom unutarnjeg znaka mijenjanja i duhovnih preobrazbi.

Dakako, sveti ljudi raspolažu određenim moćima, ali ono što “parališe” druge je prije svega njihov duhovni život, moral, prijaznost, tu leži njihova moć uticaja na duše i zato Pilat konstatuje kako Isus “ima auru oko sebe”, te da njegova osobnost posjeduje “zaraznu jednostavnost”, koja ga stavlja “ispred suvremenih filozofa i učitelja”. Ta jednostavnost i proističe iz prosvjetljenosti, one iste koju su u današnjem dobu tako “zarazno” i napadno zamijenile akademske rasprave i površna nagađanja i vjera u svemoć dokazanih činjenica. Ali, svijet ovaj ide tokom svojim, rečeno je. Isusov mir pred Pilatom je plod potpune sigurnosti, jer je rečeno: “Sigurnost je kompletno vjerovanje”. Nema karizme bez sigurnosti i nema sigurnosti koja nije vidljiva.

04.05.1995. god.

Gracija se spremala za Njemačku.

Ne znam jesam li spreman za oproštaj jer...

Ovdje se dnevnik završavao. Stranica je bila istrgnuta, ostala je samo rečenica o Gracijinom odlasku. Nija bila otkinuta, već upravo potrgana, u bijesu trenutka ili srdžbi koja se nije dala stišati. Više od 10 narednih stranica također je bilo zgužvano i djelimično istrgano, ono što bijaše ostalo pokrivala je žuta, uljana boja i tamne fleke od prolivenog čaja, nije se dalo pročitati. Ipak, na samom kraju sveske bilo je čistih, bijelih stranica

Danas, 26.06.2006. god. Dok držim staru smeđu svesku u ruci ne mogu se dosjetiti potrganih listova, ni ko je to učinio, zašto. Pogledah kroz prozor, vjetar je jednolično fijukao, prozor je zatvoren, hladno za ovo doba godine. Sveska je grubih korica, tvrda i teška i znam da sam tako mislio i onda kad sam pisao, ali je bila jedina dostupna, bolju i drugačiju nisam mogao naći.

Prošlo je više od 10 godina. Gracija je otišla u Njemačku, nije se javila, nikada više je nisam vidio. Čuo sam da se udala i da živi u Esenu, ima djecu. Ne znam jesam li je volio, ali se pomiješana osjećanja javljaju sada kada je gubitak siguran i ništa se više vratiti ne može. Nije bilo ni oproštaja, u maju, godine 1995, bar ne dirljivog, samo me taknula po ramenu, prije nego je ušla u autobus, ovlaš i nehajno, nisam rekao ništa. Kroz staklo sam uhvatio sjaj njene duge spletene kose dok se autobus udaljavao, to je bilo sve, posljednje viđenje, posljednja slika i misao. Nismo se ni pogledali, to se dobro sjećam, sve je bilo brzo i htjeli smo da bude brzo, kao kad osuđenik moli dželata da bude tih i neuhvatljiv, jer neizvjesnost postaje užasna. Tako je Gracija otišla, zauvijek.

Prije nekoliko dana bio sam u Mostaru. Na ulici susretoh seosku mačku, stara poznanica, dugo je nisam vidio. Crna i prljava, zloslutno i nepovjerljivo me gledala stojeći uz sami semafor, čekajući da predem pješачki prijelaz. Nevesinjska mačka, tako mi rekoše davno, side u ratnom vihoru i dešavanjima koja su iznad ljudske i životinjske moći, možda da ne ostane sama ili je u Mostaru bolje, neznam i nije me se ticalo. Čudno je da su je mještani njenog sela uopšte prepoznali. Viđao sam je povremeno blizu raskrsnice na glavnoj ulici, opreznu i proračunatu, uvijek spremnu na uzmak, podmuklog izraza u hladnim očima bez milosti. Bila je uhranjena i nije hodala po smetljištima, bar je ja nisam viđao, mora da je imala vlasnika, i slobodu istovremeno, prividnu, svejedno. Jer mačka ide onom ko daje više i vezuje se za okolnost, a ne osobu, za okruženje, a ne za ličnost. Mačka poput mnogih i ne bi vrijedilo da ostane zabilježeno, ali desilo se da sam jedanput imao priviđenje vezano za crnu mačku, priviđenje nesvakidašnje, a ipak tako obično, češće nego želimo sebi priznati.

Bilo je to prije nekoliko godina. Šetao sam mostarskim ulicama sa Oskarom, slikarom i dobrim prijateljem, sipila je oktobarska sitna kiša, tiho predvečerje, godine 2003. Oskar je već popio nekoliko čašica i jezik mu se razvezao, pričao je o snazi boje Sezanove, povremeno zaplićući i nogama i u govoru. Naglo je ugledah. Mačku. Crna, vidljivo prljava, kao da je čekala nešto na mokrom trotoaru, mišići su joj bili zategnuti u napetom položaju iščekivanja. Čak mi se učini da čeka svjetlo na semaforu, crveno

ili zeleno, ne znam, naizgled slobodna, a sputana u prljavštini i razbacanoj pustoši tamnih sjenki i sve je njeno sraslo s njom kao dlaka što je pokriva. Iznenada, mačka se izgubi, nestade, a umjesto nje se pojavi lik prelijepe djevojke. Bila je u crnoj odjeći, što se pripijala uz vitko tijelo, izuzetne ljepote, sva blještava i nestvarna u sutonu što je nadolazio, spuštao se kao pokrivalo na sive zgrade u daljini. Oči su joj bile plave, nježne i prodorne, crte lica pravilne, a kosa vezana na potiljku, nemarno spletena, gusta. Usne lijepe i male, vrat tajanstveno uzvišen, ponosan. Smiješila se gledajući me a onda, kao da krenu raširenih ruku.

Podigoh blago dlanove očekujući iznenadni zagrljaj kao da držim leptire na njima, tek su sletjeli i mogu odlepršati svakog trenu. Plava svjetlost u njenom pogledu zaiskri žudnjom, snagom želje, a noge joj se pokrenuše naglo. Kao da se htjede obaviti oko moga vrata, snažno i bez dvoumljenja. Oskar, koji je i dalje zaneseno govorio o Sezanovim pejzažima, zagledan ispred sebe i neprestalno deklamujući rukom zastade u čudu. Uхвати me za rukav raširenih očiju, pitajući se očito je li u meni sve u redu, dva puta mi zatrese ruku, zastajkujući u nedoumici.

- Mačketina poput svake druge! - procjedi i dalje me motreći oštro. Tada i ja ponovo ugledah mačku, onu istu, samo je neznatno pognula glavu, odstupila, sjedajući na stražnje noge. Oskar nešto procjedi, bunovno, prelazeći rukom preko čela, nisam ga čuo. I nisam mu rekao za priviđenje, nikad.

Emina je prošla drugom ulicom, najotmjenija djevojka u gradu, skrenuh pogled. Ali djevojka što je tad vidjeh nastani moje misli, počeh se baviti njome, zavoljeh je sjećajući se svakog detalja, svake crte lica, treptaja očiju čiju su modri odsjaji postali moje plime i oseke, priviđenje postade važnije od stvarnosti. A stvarnost i iluzija su sestre bliznakinje kada gledamo iz daljine i često se prevarimo.

Mačku sam viđao i dalje, ponekad, gotovo uvijek je posmatrao sa gnušanjem i prezirom, tražeći ljepoticu što mi se prividjela umjesto nje, želeći da ponovo iznikne, da se slike zamjene i zanos u plavim daljinama iznova preplavi um, srce. Već je uveliko poznavala grad, navikla se i udomaćila, postala zavidna gradskim mačkama, pohlepna. Vremenom je

zaboravila svoj stari zavičaj, čak zamrzila sve što je na njega podsjećalo. Na brdima surim iznad grada je tek mogla loviti poljske miševе i guštere i ležati cijeli dan na suncu, naslonjena na žute stogove sijena, bila je zadovoljna sa malo hrane. Ali u gradu glad postaje velika i nezasita, šta god da se okusi hoće se još više i više, stvar prestiža, a ne potrebe. Seoska prepređenost i lukavstvo, vremenom je nadrasla one gradske, potisnula ih, ogradila svoj teritorij i odgurnula suparnice na druga smetlišta, postala vodeća mačka u Mostaru. Ali iskusnom oku se nije mogla prodati, bar ne lako.

Kada se tek spustila do grada imala je duge kandže, divlji izgled, surov i nepripitomljen, neurednu i dugu dlaku, nakostriješenu. Postepeno, vlasnik ju je dotjerao, potkresao joj nokte, naučio je drugačijem hodu, namazao joj glavu mirisnim uljem. Mirisala je ali je i dalje bila prljava. Nije je kupao. Mačka je ogledalo vlasnika i tako često zauvijek ostaje u našminkanoj prljavštini i postaje zla, nepodnošljiva. Kad je ponovo vidjeh prije neki dan jedva je prepoznah, iako je ista, ali ništa više u meni nije željelo nekadašnje priviđenje. A priviđenje je također slika među slikama i nikada ne znamo kada smo sebi bliži ili dalji, jer je cijeli svijet pričin i iluzija, a u velikoj iluziji ne treba se stidjeti one male. Pribježište je. Usud i neminovnost.

Pogledah stari dnevnik pred sobom. Nekoliko čistih, bijelih stranica, još očuvanih, stajalo je pred mnom u otvorenoj svesci. Odlučih da dopišem par redaka sjećajući se Ajline ljupkosti, kap rose na uzdrhtalom suncokretovom cvijetu. Mjesečeva kći, LUNA. Carolija svjetlosti. Uzeh pero. HANIBAL. Prijem, lijepa žena u ruci drži Danteov sonet, obuzetost što traje cijeli život rođena iz samo jednog viđenja. Može li ona ne osjećati njegovu žudnju pita dr. Hanibal...

26.06.2006. god., Stolac

Ako je postojala Helena Trojanska vidio sam lice takve ljepote, čežnjivo odslikano na mirnoj površini vode jednoga dana velikog odsustva od samog sebe dok su zelenkaste sjenke rijeke tiho i nenametljivo plavile veću sjenu

u meni, preplavljivale, podizale se i vraćale sebi. Rumeni odsjaj u daljini plamti, a tople zrake se smjenjuju, raduju se protoku prolaznosti, jer u prirodi ništa ne žudi za vječnošću ljepote, tu tajnu odgoneta jedino čovjek. Zato se i vraćam u sjećanju na trenutak velikog samozaborava i sjajnog ognja u kojem sam izgorio ne sagorivši ništa do kraja, na tren zaboravivši sebe. Ponesoh sliku koju ne zaboravljam nikada, i ko zna nije li svaka nedorečenost samo pepeo vatre koja nije ni zapaljena.

Blijedilo, tek vidljiva sjeta, rasuta, zamagljena, vidjeh bijele ruže na dvije puste obale, dvije svijetle latice, dva otiska neponovljivosti, sastavljena u sjajnim maglama kada se nebo sa zemljom spajalo i gorjelo na plamtećem horizontu. Čulne usne, pravilne i tek malo otvorene u odsutnoj vlažnosti, zaspale u trenucima velike čarolije vremena dok se zrikavci čuju iz napuklina smeđe mahovine na vrelom stijenju. Sve utonulo u ljepotu, razbacanu po sivom kamenju. Zaustavljeno u zelenkastim listovima bršljana.

Samo jedan pogled sam uputio, osvrnuo se na žilavo, usko tijelo puza-vice sa kojom se uspinjala i toplina kao da i ona doseže svoj cilj, svoj smisao u plavim daljinama. Nijedan oblak nije dokučio potpunost, nijedna bijela mrlja u čistoti iznad nas. Usamljena ljepotica na bijelom kamenu i divljenje što je otjecalo, jer za veliku obuzetost nijedan čovjek nikada nije potpuno spreman. Oči nježno zamišljene, ali prodorne, neodređeno svijetle, lutalačke, pune neuhvatljivih sjenki i odsjaja, pustolovne. Duboko prikrivena melanholija uokvirena snažnim linijama brade, magija i kob neobjašnjivog, okvir za sliku najljepšu, tužna muza na ostrvu samoće i traženja. Čekanja. Čarobnjačke oči, vlažne i bolno nedorečene, velike i sjajne, ali tek prividno neodređene i sve je u njima, i cilj i smisao. Snaga u velikim sjajnim bjeloočnicama, radoznalost, čežnja tišine, usamljenost.

Usamljena Malisa. Ljupkost pokreta tako prirodna, dražesna u nehnosti koja je boljela, bol nježnosti, velike, nerazumljive. Tišina guši u toplini potpunoj i sve je nedorečeno, sve u dalekom crvenilu, u crvenkastoj čežnji horizonta. U žutim daljinama smiriše se sve nade i želje, izgubiše se u zlatnoj svjetlosti što se i sama gasila, zamirala, suton tajni i zagonetki i sklada u obodu ružičaste lopte, kružnica je plamtjela poput vatrenog kruga u areni. Preskočiti, umaći zamci žute opojnosti. Ne vidjeh ljepšu ženu. Ljupkiju.

Pramenovi mokre kose slijepljeni uz izražajno lice, kao štit za njegov neuhvatljivi izraz, nedokučiv, uronjen u tople sjenke na vodi, prastara čežnja svjetlosti i svijetlog točka postojanja i kruga okretanja mijena što zalaze, smjenjuju se nošene nadama i neostvarenim snovima. Jer, neostvarenost je pokretač svijeta i ruka koja puni mlin postojanja beskrajnim slikama i znakovima. Neostvarenost, majka svakog velikog umjetničkog djela, svega velikog, najvećeg. Gotovo da samo narandžasta tačka ostade u daljini, velika, sumorna, ali tek jedna tačka. Umrta, potonula, i svako je zaboravio, nepostojeća je. Nježna Malisa.

Sjedio sam, žuta džezva, slična mojoj koju donesoh iz Bijelog Polja, prazna. Samo jedan tren magnovenja, u vlažnoj neiskazanosti pogleda zaiskri lik čudesne Lukrecije i nezaustavljivo se spojiše osobe dvije, vremena dva, dva života.

Porodica Lukrecijina bila je španskog porijekla. Prema Ptolomeju Španija nosi svu simboliku škorpiona, naročito njen južni dio, Barselona, Valensija, Sevilja i Malaga. Misteriozni znak unutarnje borbe i previranja koji protiv sebe okreće otrovnu žaoku, živi s njom kao s prijetnjom, upozorenjem. Broj osamnaest sastavljen od početka (1) i proporcije (8). Kubični broj, kocka, kockanje sa sudbinom dviju žena koje dijeli pola dugog stoljeća hronološkog vremena. Jedna je rođena 18.4.1480, a druga 18.11.1977. godine. Lukrecijin otac bio je kardinal Rodrigo Bordžija, nedorasla i izopačena duhovnost, nesposobna za bilo kakvo vodstvo, očinstvo, roditeljstvo koje je puki "slučaj". Fizički slučaj, odsusutvo bilo kakvog osjećaja, neželjeno dijete. Teret. Gorčina i samotinja neželjenog.

Udavala se tri puta, a priče o incestu (sa bratom i čak sa ocem, papom) stalno su potpirivane nakon njenog prvog braka. Đovani Sforca, njen tadašnji muž javno je proglašen impotentnim (jer više nije bio potreban Bordžijama) i upravo je on iz osвете širio glasine o incestu među Bordžijama. No jedini dokazani "incest" vezan za nju jeste činjenica da je postala oruđe u rukama oca i brata sa kojima se nije mogla izboriti. Nije imala snage. Emotivno, mentalno i duhovno silovanje od strane ambiciozne porodice koja nije bila dorasla njenoj pameti i ljupkosti, to je kumovalo njenoj propasti. Njeno "rodoskrvnuće" bilo je u cjelini izvanjsko, a ukoliko se fizički i desilo, pos-

ljedica je upravo tih okolnosti koje su u potpunosti oduzele njenu slobodnu volju, izbor, odluku. Prizemna nastojanja, moć bez kraja, uspjeh bez granica.

Družila se sa filozofima i pjesnicima, bivajući prijatelj muškarcima u apsurdno nemogućim situacijama dok su je oni samo željeli. Dobro je znala da je čisto prijateljstvo suprotnih polova nemoguće i da duboko ponižava muškarca koji u dubini duše ipak želi i samo želi ženu pored sebe. Zato ih je koristila i bila manipulator, moja muza je lebdjela. Sanjala je čistotu i neiskvarenost u vrelim otkucanjima srca. Vjerovala u toplo rame na koje se može spustiti umorna glava. Doba nježnosti.

Čitave generacije mladih žena ovog vremena upropaštene su neostvarenim ambicijama porodica, njihovim sakupljačkim duhom i opskurnom grabežljivošću uz stalni i uporni pokušaj izjednačavanja sa visokim društvom. Pokušaj tragikomičan, jer ni duh ni kulturni izraz se ne izjednačavaju u vanjskom svijetu, takvo što i pokušava samo onaj ko osjeća da je ispod pa ulaže napor da se "izjednači". Današnji snobizam, najodvratniji od svih ikad postojećih, nekada su snobovi bili bar otmjeni.

Zalazeći sve više u TAMNO DOBA, ljudi postaju sve više žrtve kolektivnih komfromizama i obrazaca ponašanja koji svojim zahtjevima za uniformnošću svega naprosto pustoše svijet ubijajući duh i ličnost, razvoj i samo-realizaciju čovjeka koja je u konačnici i cilj ljudskog života. Individualnost, to je danas najveći "griješ". Mnogo je kćeri od kojih se hoće napraviti "vojvotkinja". Uporno i surovo silujući dušu u njoj, ubijajući ženu u njoj, sve za "njeno dobro", "dobro" koje je uvijek začinjeno namještenim pozama i lažnim ispraznostima, "dobro" koje je puka socijalna prilagodljivost, užas društvenosti, otuđenost.

Lukrecija Bordžija je umrla na porođaju, godine 1519, upravo kada je izgrađena Careva džamija u Stocu. Pošto je majka NJEŽNE MUZE rođena kada i ja, 15.05., možda i ona pređe put od izgubljenog roditeljstva u duhu do carskog hrama iznad sebe. Možda umre za materijalni svijet porađajući dijete iz maternice duha ili dijete ovog svijeta dopre do vrha središnjeg hrama, možda. Oboje je moguće, jer Mojsije je kao dijete, odbijao sve dojilje, gladovao, dok ga nisu vratili majci, i svi žudimo za takvom majkom čije su svijetlosne grudi pune mlijeka spoznaje, a za svakog sa-

znavaoca postoje posebna prsa i druge ga grudi ne mogu dojeti. Mojsije najprije mora biti spušten u košarici, uronjen u rijeku života, odbačen i napušten. Njegova duša će ga pronaći, vratiti ga iskonskoj majci, majci u duhu. Ali, ukoliko se i ne obistini tajna roditeljska, obistinit će se sigurno istina, da ne postoje promašeni ljudi, promašeni su samo životi. Norveška. Sjever. "Sjevernjaci", ljudi "osme klime", kosmičkog sjevera, okupljeni oko jednog drugog Pola, koji nije geografska odrednica i putokaz, polarna svjetlost duše, srca.

U Norveškoj živi i moj dobar prijatelj, Adem. U kući Dervoza u Stocu je nekada bila vjerska škola, mekteb, učilište. Ljudi Sjevera. Helena Trojan-ska. Moja "opsada" ulazi u petu godinu, polovina Trojanskog rata i kraj mu se ne vidi. Svejedno, pobijedio sam davno, iako ne kao pobjednik, jer iza poraza često stoje mnoge pobjede, sunce se rađa nakon kišnih dana. Ma koliko kišni dani dugi bili, spas su za onog ko zna za toplinu na horizon-tima i izlazak užarene kugle, neminovan, neumitan. I sve su pobjede između neminovnosti i neumitnosti.

Zatvorih debelu svesku mehanički i izadoh van držeći je pod rukom. Oblačeći cipele sjetih se kako sam neki dan vidio škorpiju na izlaznim vra-tima stana. Tjerao sam je ali se ona vraćala, čudno, ta vrsta insekta se ne ponaša tako, šta je tražila, čemu se nadala? Vani je bilo svježije. Kiša je prestala i djeca su se već okupljala na mokroj cesti. Crni kos je preletio preko zgrade, pratio sam ga pogledom. Amra je imala predivan osmijeh, pomislih nejasno, zvao sam je LOLO.

Igor i Muha su išli brzim korakom vraćajući se odnekuda. Mahnuh im rukom. Preko puta, u čevabdžinici, Alen je jeo sladoled. Kad me ugledao nasmijao se pokazujući na praznu stolicu pored sebe. Odahnuo sam.

Lagano krenuh, budući da nisam namjeravao dugo izbivati. Zamira i Vahidin treba da dođu, a gost može biti Božiji izaslanik jer nijedno stvorenje ne dolazi a da sa njim ne dođe i Stvoritelj. I nema nijednog pokreta stvorenja a da ono nema značenje. Sve ima svrhu, skriveni smisao. Blaženi su oni kojima se otkriva.

Stadoh na sredini mosta. Približavala se Julija. Čvrstog i opreznog koraka, klizila je. Njena kompletnost i delikatnost u ophođenju bili su

drugačiji, pripadala je negdje drugo, nekom drugom svijetu. Nije se obazirala, gledala je ispred sebe. Naočare joj divno stoje, obavijaju je aurom mistične tišine, i gledajući je skladnu i lijepu čak pomislih da joj dam svesku. Može je upotrijebiti nekako, ne znam kako jer znanje nije u knjigama i uzalud ga je tamo tražiti. Vjerovatno je ne bi ni primila. Pogled mi pade na bakarni odsjaj Julijinih ramena, čvrstih i snažnih, ali trajalo je samo tren. Cijenio sam je i nikada to nisam skrivao. Bila je nedohvatljiva, nedokučiva u sjeni širokih stabala, kao da je vidim prvi put.

Uzeh svesku ispod lijevog pazuha i jednim pokretom ruke je bacih u rijeku, ništa nisam osjećao, čak ni čuđenje. Halil je stajao preko puta, u kućnim papučama i svijetloj majici sa crvenim prugama, neobrijan i pogleda umornog ali bistrog. Začudo me pogleda, zakrvavljene oči se razgoračiše u čudu, varao se, nisam uništavao ništa vrijedno. Jer vrijednost ne može biti uništena, nikad i nikako, prolaznost je ne dotiče.

Maja je lagano prošla, renesansnim, skladnim korakom treperave zanjihanosti. Nije se osvrnula. Smeđe korice se ovlažiše vodom i sveska malo zastade između dva luka mosta opirući se kao da se dvoumi, a onda potonu i voda je počela nositi. Lagano, a onda sve brže, kovitajući se u grčevitoj razbacanosti zgužvanog papira, kao da se borila za život, bačena u strani, hladni svijet, nepoznat i neviđen, leden. Ledena neman, potonuće, ništavilo.

Uveo cvijet ljubičice ispade iz sveske, naglo, nenadano, u zgužvanoj i pokvašenoj masi se više ništa nije razabiralo i ličila je na davno otkinutu papirnu glavu klovna, uvelu i sasušenu, neuglednu. Cvijet lagano zastade na jednom kamenu kao da hoće da se na tren odmori, osluškuje nešto, čeka i neizvjesnost je gora od hladne vode. Teže podnošljiva, tako spora, okrutna. Naredni talas ponese blijedu ljubičicu i svom silinom je povuče mutnoj dubini, ona se izgubi u sivom vrtlogu. Nestade zauvijek.

VINSENT I SVJETLOST

*“Kako je moguće da je čovjek
koji je toliko volio svjetlost i cvijeće,
i koji ih je tako dobro prenosio
uspio da bude tako nesrećan”*

Klod Mone (nakon Van Gogove smrti).

Napisah jednom kako je žuta boja moja, boja mog izraza, žitna polja u daljini i Marijanina svijetla kosa i tragovi bosih nogu blijedolike princeze u vilinskoj šumi traženja i gubljenja, sve što je jarko ono je i nedosezljivo i u neprestanom traženju i nestajanju, u izgaranju trenutka, vatri doticaja. Svaka je svjetlost bremenita smislom i puna nade i čežnje, skrivanja u razasutim cvjetovima uznesitih suncokreta, svi su svjetovi prožeti tajnom svjetlosti, sve gori, sve treperi, uzburvano. Zato je Isus rekao: “Ja sam svjetlo svijeta. Ko mene slijedi, zasigurno neće hodati u tami, nego će imati svjetlo života.”

Marijana, nestvarno lijepa kao pramenje oblaka u sjetnim daljinama, hlad i tišina ispod starog hrasta, svjetlost, nedjeljiva, jedna te ista. Sjajni pogled bradatog kopača zlata opijenog zlatnom žicom, opijen je blještavim sjajem, tragači sa crnim šeširima na glavama dok je čelo orošeno krupnim kapima znoja i tragovi zlatnog odsjaja drhte, žuta boja, kob svakog kraljevstva. Zbog toga kopače zlata uvijek prati neumitni strah od prokletstva zlatne žice, jer svaki tragalac žudi za sjajem nebeskih rudnika svoje duše i jednom drugačijom svjetlošću koja nije samo iznad brda i planina dok se umorno oko diže beskrajnom plavetnilu, a potok šuti u zagledanosti što kraj joj se ne vidi. Marijana. Sikstinska kapela.

Malisa. Zalazak sunca u predvečerje nenadane nježnosti i njena haljina

od svjetlosti u sutonu žute čarolije, žute opijenosti i zlatnih horizonata nade koja ne daje ništa, ali je sva u davanju, pružanju, tajni i odsjaju na vodi. Malisa. Lice vječne sfinge, blijedo i zamišljeno, osjenčeno zamišljenošću pored rijeke dalekog djetinjstva, davna žitna polja i makov cvijet se crveni na livadama Provanse prkoseći olujama i vjetrovima. Žuta kuća Vinsenta Van Goga i "studija u žutom". Mlado klasje pogeto teretom ljepote, vedro sapleteno, smjerno i bojažljivo. Marijana, tajna nježnosti.

"Žutu kuću" Van Gog bijaše iznajmio za Gogena i sebe, ali dvojica velikih umjetnika se nisu mogla ni složiti, ni razumjeti. Dva mjeseca druženja rezultiralo je strašnom krizom i odsjecanjem Vinsentovog uha kojeg je poslao prostitutki, poznati događaj koji je ostavio neizbrisiv trag u Van Gogovom životu i postao simbol, žig za "neizbježno" ludilo svakog velikog umjetnika. Prokleti slikar.

Sve zaneseno i ustalasano u olujama duše, žitna polja prepuna crnih gavranova, pleglo klasje i pramenje Marijanine kose, sve posijano, razasuto u velikoj svjetlosti stvaranja, "na koga su pale kapljice svjetlosti, spašen je". Žuta kuća. Svjetlost. Malisa u ružičastim maglama i svijetlim daljinama, zatočena, zanesena u toploj lopti smiraja, rađanja i umiranja, obnavljanja. Sva treperava, razbuđena, sva u toplom davanju što boli. I pamti se. Nikada je nisam zaboravio ni na tren, i čak nisam pokušao sakriti od samoga sebe, možda je ljepše i čistije, ali ta misao nikada nije sigurna.

Adlino pravilno lice i svjetlost tog lica i oči koje su se vedro smijale i onda kad bi ostatak lica mirovao, oči koje su sjaj, toplina, razumijevanje. Sve u žutom, sve zatočeno svjetlošću.

Klod Mone se pitao o Vinsentovoj nesreći, jer je duboko u sebi znao da njegova svjetlost nije dosezala dalje od žutog krajolika u oku i žitnih polja uhvaćenih zamkom pogleda. Iako se zagledao u svjetla vlastite duše, pokušao je, htio je biti svećenik. I odustao. Svjetlo vjere bijaše probuđeno u njemu, ali je kruta stvarnost porekla njegov san i njegova uvjerenja, ograničenja vanjskog svijeta pokolebala su velikog umjetnika, prognala ga, napravila od njega buntovnika, neprilagođenog čovjeka.

A neshvaćenost i progonstvo jesu i šansa i prepreka, jer otvaraju put velikoj svjetlosti pravadnog izgnanstva ili zaustavljaju njen rast razasipajući

punoću i mir te svijetlosti tek na slikarsko platno. Dobro je kad se tajna žutog bljeska pronalazi na velikoj postelji srca, nedužnoj, neukaljanjoj, postelji čistoj i zaštićenoj od svake ludosti osim OBUZETOSTI VELIKIM gdje se vjenčava duh sa dušom i gdje izrasta pupoljak vječnosti. Ruža čiji se miris širi, objumljuje, objedinjava i spaja sve u Istom. Neshvaćenost je sjeme svake velike nesreće i velikog ludila, traganja svakog prognanika. Ali, ako se svjetlost oka odrazi u duši pri svjetlosti srca, tada um postaje miran kao mjesečev srp na vodi, neuznemiren i izvan svijeta shvatanja i neshvatanja. Bar do mjere koja će gubljenje fizičkog uha nadomjestiti uhom koje "pamti i čuva od zaborava" (stavak Kur'ana). Ovaj stavak se prema riječima Poslanikovim odnosi na Imama Alija. Sićušni fizički organ (uho) nema moć čuvanja od zaborava, srčani sluh je mjesto očuvanosti i cjeline i provodnik do tajne bića, voditelj tajanstvu. Ovo čuvanje se i može odnositi samo na bezgriješnog čovjeka koji je još prije pojave svog zemaljskog obzira (u fizičkom tijelu) bio sačuvan i zaštićen od svake greške i upravo zato sve što prima preko vanjskih čula ne može uprljati, niti izmijeniti tu primordijalnu čistotu.

Muhammed, Fatima i dvanaest Svetih Imama jesu te primordijalne svjetlosti, Svjetla Božija, Jezik Božiji, Nalog Božiji, Lica Božija okrenuta ljudima. Ta svjetlost struji svjetovima i zato je "uho koje pamti" nebeska priroda Bezgriješnika koja opseže postojanje i pošto je njegovo srce "mjesto" silaska Milosti Božije u svijet zaborav je nemoguć. Gubitak uha je moguć samo u fizičkom svijetu, Van Gog je ostao nedorečen, zapleten u opojne slike ovozemaljske svjetlosti i žutog odbljeska koji se nudi samo oku. Da je uspio prosegnuti duhom do sjajnih daljina i žutih polja srca čiji su izdanci krune jednog drugog svijeta ("sve što čovjek posije, to će i požnjeti" - *Isus*), možda nikada ne bi povrijedio sebe, jer okomita svjetlost je omekšavajuća, milosrdna čak i onda kada se oku nude crni gavranovi i vjesnici smrti i propadanje u zelenim klasovima. Ojađeni Vinsent je nakon samopovrijeđivanja naslikao čuveni "Autoporet sa zavijenim uhom".

Zučkaste tačke u zelenim očima, ophodnja svjetala oko zelenog prijestolja, nekog, ma kakvog, žuta boja, njoj pripada kraljevstvo svako, dobro i loše. Zato se snaga žute boje u Van Gegovim očima nadaje kao "nepri-

rodna” jer ono što u talasima dopire do nas iz metahistorije je naša neprirodnost, iz mora Božanske Milosti je natprirodnost čovjekova, i prirodnost nije više do zamke na putu, stupica i gvožđe, i naš je izbor hoćemo li ostati vezani lancima ili se izbaviti.

Snaga vanjske svjetlosti može uništiti ako se ne ide Izvoru njenom, unutrašnje svjetlo poništava svakog trena iznova osvjetljavajući novo stanje, grabeći uzlaznim stepenicama, bježeći iz tamnice osjetilnog. Tada prestaje zagledanje u odbljeske varljivosti i zvjezdano nebo promjene, a samookretnost očajne ruke i bol ništavila postaju dijelovi okrenutosti sebi i dijelovi bola sveopšteg, patnje postojanja. Jer, u nama je veća svjetlost i ona obuhvata i nebesa i zemlju, postojana i sjajna, nepromjenljiva. Nekad zamračena ili nevidljiva i pokrivena koprenama, ali stalna i čista, najvjerniji drug, najodaniji prijatelj, saputnik. Svjetlost vanjska i svjetlost unutarnja, najbolje je kada nas pohode i daruju obje, umjetnost i vjera su sa izvora istog, dvije grane stabla istog, stabla sakralnog.

Godine 1878, Vinsent se nastanio u Borinažu, rudarskoj oblasti u Belgiji i radio kao propovjednik – laik (jer nije uspio da položi ispit za svećenika). Tek nakon sloma propovjedničkog poziva on se ozbiljno počinje baviti slikarstvom, blokirana nebeska svjetlost se posuvratila u isključivo vanjski odbljesak, uzbuđujuća priroda i beskraj na toplim horizontima. Vinsent, prokleti slikar. Da je imao učitelja i vodiča, pradžavna svjetlost u njegovom srcu ne bi ostala samo jarka i senzualna, postala bi blagotvorna. Izliječujuća i oslobađajuća i možda bi ga dovela do drugačijih rijeka i stabala i slika koje izviru iz Velike mašte stvaranja.

U svojoj prvoj propovijedi Van Gog vrlo osjećajno opisuje detalje Baytonove slike “S Božijom pomoći... Veličanstveni zalazak sunca, sivi oblaci optočeni srebrom, zlatom i purpurom... kroz predio prolazi put koji vodi prema visokoj planini, daleko, vrlo daleko. Na vrhu planine je grad koji sunce u zalasku obasjava punim sjajem.” Ovako je govorio svećenik Vinsent dok su u njemu još nerazdvojeni prebivali vjernik i slikar.

Pogledajmo sada uspinjanje na jednu drugu planinu, visoku u jednom drugačijem svijetu, svijetu čija sunca ne zalaze i čiji je mjesec čista svjetlost. Naime, tradicija prenosi priču o “Bijelom Oblaku”, priču koja prikazuje

mistično putovanje Imama Alija i nekolicine njegovih drugova, njihovo spiritualno prosezanje u druge svjetove.

Šest osoba bilo je okupljeno oko Imama, jednoga dana, u Medini. Njemu je upućena molba da im on omogući kontemplaciju dijela malakuta, one Solomonske vlasti koju "niko poslije njega nema". Njihovoj molbi je udovoljeno i pod Alijevim vođstvom oni se uspinju planinom KAF, psiho-kosmičkom planinom koja opasava svijet, i pri tom kontempliraju duhovni smisao trostruke zbilje čovjeka (biljni i organski svijet, te misleću dušu). Bijeli oblak bijaše "spušten" i grupa pod Imamovim vođstvom napušta granice fizičkog svijeta i uzlazi u područje gdje prostor i vrijeme bivaju motreni i sažimani (ili šireni) snagom duše. U jednom momentu drugovi ugledaju Imama na svjetlosnom prijestolju, nosio je na sebi dvije žute haljine, na njegovoj glavi bijaše kraljevski vijenac od ŽUTOG hijacinta, na nogama mu sandale sa kaišom koji je svjetlucao, na prstu mu pečatnjak od bijelog hijacinta. Svjetlost njegova lica gotovo da zaslijepi oči (opis Salmana, jednog od drugova).

Ovdje nalazimo "unutrašnjost" i krajnje obrise žute boje, Vinsentovog blještavila i tajne svjetlosti koja je izvan tamnice čulnog i prolaznog. One svjetlosti koja ne razara već obnavlja i stvara, upija u sebe i čini stvari većim. Ta svjetlost, puna i okrugla, sveobuhvatna, prebivaše nerazdvojena, dok su vjernik i slikar u Van Gogovu srcu bili skupa baš kao što su Muhammed i Ali bili jedna te ista svjetlost 14000 godina prije stvaranja neba i zemlje. Kasnije je na zemaljskoj ravni Alijeva svjetlost "otporena", otcijepljena i time počinje historijski hod vječnog Imama (koji je sa svakim Božijim Poslanikom poslan tajno, a sa Muhammedom javno).

Punoća i talasanje klasova u Vinsentovom oku nije se desilo pri punoj svjetlosti, niti je njegovo blještavilo bilo osvijetljeno lampom iz udubine zida čije je ulje "usredišteno", nije "ni istočno ni zapadno". Zato je vjernik Vinsent "otporio" slikara u sebi na način tragičnog otcjepljenja koje nije moglo integrisati svjetlost i porodilo je suprostavljanje dva obzira Van Gogove ličnosti, jer je u svjetlosti i mudrost i ludost, a u tami neznanje i zlo. U liku Imama Alija njegovi drugovi su kontemplirali svjetlo nebesa i zemlje, on je bio ogledalo božanskog, božanska "energija".

Kraljevski vijenac na glavi od ŽUTOG hijacinta jeste područje svetog, svijet Božanske naredbe, prvobitna priroda ŽUTOG u izvornosti te boje. Dvije haljine Imamove su također ŽUTE boje, dva svijeta "vladarskog namjesništva" Alijevog, svijet MALAKUTA i svijet LAHUTA. Sandale na nogama jesu donji materijalni svijet, "najmračniji od svih svjetova". Zbog toga žuta boja prestaje biti dominantna, pojavljuje se bijela boja, prsten je također od bijelog hijacinta, čistota duhovne vlasti i zahtjev za iznutarnjom čistotom.

"Bijela svjetlost", mogućnost čovjeka na zemlji gdje jedino i postoje sjenke i suprostavljanja. Žuta svjetlost, pak, kroz sve druge svjetove putuje bez "zapreka", i zato je teško opaziti jer je većina duša tamna a slično se može spoznati samo sličnim. "Bijeli oblak" je nosio hodočasnike do planine KAF, smaragdne planine od zelenog hijacinta koja opasava svijet. Nakon toga, u treptaju oka, oni se ponovo nađu u Medini, kao da nigdje nisu ni išli, vrijeme i prostor se smiriše na zemaljskoj ravni postojanja.

Na svom "autoportretu sa zavijenim uhom" Vinsent je odjeven u grubi zeleni kaput sa plavim prugama, odsjaj planine "KAF", zelenog pojasa koji okružuje materijalni svijet i plavi putevi tuge, njegove tuge, neshvaćenosti i raspolućenosti, procijepa. Skupljene Van Gogove zjenice, uokvirene zelenom bojom, "oslabljene zbog duševnog napora ali budne", svijetle tačke na zelenoj planini, zelena ostrva za svjetlosne ljude, jedna drugačija pustolovina a ista, jer, dole nema ništa što nema i gore, iako je gore mnoštvo onog što nikada neće biti dole.

Žuta opojnost struji kroz svjetove, postojana i nepromjenljiva, bliska onoliko koliko smo bliski "višem ja" u sebi samima, daleka onoliko koliko smo daleki od sebe samih, šansa i smisao i "uho koje pamti" žuborenje potoka i žute daljine iz pradomovine. Ustalasane žudnje sa visoke planine koja nije samo zatočenje i varka oka i sunčev zalazak punog sjaja.

Vinsent je htio, pokušao je, i nije bilo uzalud jer nezemaljska težnja ne može biti uzaludna, i u tome je tajna slike "Crveni vinogradi", jedine slike koju je slikar prodao.

Baytonova slika "S Božijom pomoći" ostala je samo slika, mirnog, pitomog krajolika, ravnice i oproštaja i srdačnog iskupljenja u vedrom stisku

ruke. Plavetnila u daljini, sjete i pustopoljine. Da je Božiju pomoć tražio i zagledao u sebi, možda bi ona velikog slikara odvela do smaragdnh planina unutrašnje svjetlosti, a pejzaži i zrelo klasje bi postali samljeveno žito i hrana, onaj hljeb kojeg je Isus razlomio vlastitim rukama.

Ali, Van Gog je ostao zatočen granicama vanjskog svijeta postajući njegov zaljubljenik, tragalac i herojski mučenik. Božija pomoć mogla ga je odvesti dalje, do svjetlosti drugačijeg neba čije su zvijezde oplodene misli, čiji je mjesec u liku čovjeka i čija sunca ne zalaze.

Ali i sunce koje zalazi ostaje biti suncem, a i najmanja potraga je također povratak Izvoru i vraćanje talasa Moru iz kojeg je rođeno. Van Gogova "žuta kuća" primila je svjetlost iz jedne druge KUĆE čija vrata nije nikad otvorio, niti naslutio da postoje, ali je živio svjetlost te Kuće, njenu snagu, život. Vinsent je gledao i osluškivao tople obrise, na zlatnim krajolicima Provanse, gdje ptičija gnijezda nisu samo toplina i zaštita već i bol, rađanje drugačijeg čovjeka u žutoj opijenosti. Tajna svjetlosti se oplodila u njegovoj duši, u tamnicama gorčine i samozaborava i ljubile su ga smjerno te sestre blizanke koje rađa svaka velika tuga, dvije ruke u bunaru beznada, dva krila ptice uzaludnosti.

"Sve gori i treperi na svijetlom horizontu i sunčeva kugla plamti, ostalo je u meni i nije važno što sam htio mnogo više" - napisao sam jednom davno i možda je gorčina tako često samo nedosegnuti mir, a samozaborav tišina u kojoj sve jeca, "oproštaj tih i miran, zbogom od...". Ne, zlatna svjetlost klizi i gubi se u daljini i prilika u bijelom lebdi, dok izranja iz davne tajnovitosti vremena, iz ružičaste opojnosti, iz žutih polja Provanse. Sve je tu. Ništa ne odlazi jer i nema gdje otići, sve stvari na kraju bivaju onakvima kakve su bile na početku. Krug. Put. Nakšibendije. Crtači jedne unutarnje potrage i unutarnje svjetlosti. Slikari jednog drugačijeg svijeta, a opet istog jer svi svijetovi su samo mašta.

Zato nijedan san nije uzaludan i nijedna nada nije besmislena, a ono što je bilo jednom postoji zauvijek. Vrijeme briše sve, ali ništa ne poništava i u sjećanju slike blijede, ali duša ništa ne zaboravlja.

RUŽA SA PET LATICA

U Teheranu se čuva zbirka od dvadeset pet knjiga poznatih pod imenom "Okean svijetlosti". U jednom od govora poslanika Muhammeda pominje se veliki učitelj "posljednjeg vremena": "Kosa će mu biti bujna i čelo će mu biti široko i istureno. Nos će mu biti mali, ali sa ispupčenjem kod prijelaza na čelo. Prednji će mu zubi biti razmaknuti. Imat će mladež na licu. Neće nositi bradu, a odjeća će mu biti boje plamena. Nosit će dvije haljine. Boja lica će mu katkada biti žuta poput zlata, drugi put tamna a ponekad sjajna poput mjeseca. Tijelo će mu biti maleno, a noge kao u mlade djevojke. Sva učenja svih vjera bit će mu u srcu od rođenja kao i sva znanja od Početka vremena." Ovaj opis savršeno odgovara Sai Babi, avataru nastanjenom u Indiji. Spis dalje kaže da će veliki učitelj živjeti 95 godina, što se poklapa sa iskazom samog Sai Babe koji je najavio fizički prelazak u svojoj devedeset šestoj godini života. Sada pogledajmo kako je poslanik Muhammed najavljen u jednom drevnom spisu. Riječ je o Bhavisyija purani. Prijevod glasi: "Malechha, duhovni učitelj će se pojaviti sa svojim drugovima. Njegovo ime biće Muhammed". Rađa (Bhoj) nakon davanja ovom Maha Dev Arab (andeoske dispozicije) kupanja u "Panchgavya" i vodi Ganga (to jest, čisteći ga od svih grijeha) ponudio mu je poklone svoje iskrene odanosti i iskazujući mu svo poštovanje rekao: "Iskazujem ti pokornost o, ti ponose čovječanstva, stanovniče Arabije, ti si sakupio veliku silu da ubiješ đavola, a sam si zaštićen od Malechha - ovih protivnika. O, ti sliko najvećeg Gospoda ja sam ti rob, uzmi me kao jednog kod tvojih nogu."

U Pjesmi nad pjesmama (5:6) kralj Solomon kaže: "Njegova usta su najslađa, da to je Muhammed, sav od ljupkosti. Ovo je voljeni moj i ovo je prijatelj moj, o, kćeri Jerusalemska." Sam Muhammed je pak rekao: "Ja i Isus smo najbliži među ljudima"

U ovim primjerima nalazimo JEDINSTVO U RAZLIČITOSTI, zajed-

nički korijen svih vjera i tradicija, sve dio Jednog i u Jednom, sve dio Većeg. Korijenje isprepleteno i žile povezane jedna s drugom, spletene i neodvojive, razgranate u tihoj smirenosti zemlje. Rečeno je: "Da bi stablo dalo plod, sjeme mora biti duboko u zemlji." Sjeme, jedno, jedinstveno, zakopano u nepoznatosti. Nepoznat je svaki mistik, svaki duhovni putnik se skriva i on ne zagleda razlike u granama istog stabla. A plodovi na stablu "lijepo riječi" nisu vezani za doba godišnja. Drvo ljubavi prijaznošću plodove daje u "svako doba koje Gospodar njegov odredi". "Korijen je duboko u zemlji a grane se dižu prema nebu". Pupoljak ljubavi zasađen je, mirisna ruža pet latica ima... Hinduizam, Jevrejstvo, Budizam Kršćanstvo i Islam, i koju god pomirišemo miris je jedan, jedinstven i ograničiti se ne može ni razdijeliti. U eter se širi opojan, nevidljiv a sveprisutan, okrepljujući, životan, sveodržavajući.

Tama je najveća prije zore i mrak je gust u času rađanja svijetlosti. Zbunjenost, zato, pustoši svijetom, ali mladica zajedništva je procvjetala i ona se zalijeva vodom ljubavi Jedinstva. RELIGIJA LJUBAVI, tako daleka u vremenu ovom, ali dostižna, izvjesna, neminovna kao što je neizbježan izlazak sunca iza tamnog oblaka. Jer, dah Milostivog prožima postojanje i sve postojeće je u Milosti. S Njom je sve počelo i s Njom će se završiti.

Jasminko Šarac rođen je 1961. godine u Stocu. Studij sociologije završio je na Fakultetu političkih nauka u Sarajevu. Godine 2001. u izdanju izdavačke kuće DID objavljuje svoje prvo djelo *Noć mrtvih*. U januaru 2004. godine u izdanju BZK Preporod Stolac izlazi zbirka poezije *Melanholijske plavim daljinama Ferare*, potom u februaru 2005. godine *Kristova nevjesta*, njegovo slijedeće nadahnuće, također u izdanju BZK Preporod Stolac, *Ljubičica Kazablance* 2006. godine, i na kraju pred nama je *Svijetlost Betlehema*.

Objavljivanje knjige pomogli su:

prof.dr. Šaćir Filandra
mr. Kasim Korjenić
prof. Mensud Medar
Zejna Šanjević
Senada Alibegović
Ale Puzić
Esad Šuta
Samija i Mirsad Čatić
Brkić Adla
Gosto Ado
Sanela Maksumić
Zlomužica Rifet
Salko Maksumić
Sanja Raguž